Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

Prvo poglavje.

Je plahotna v taki sili,
Za gospoda se je bala,
K' mu je sabljo pripas'vala.
Narodna.

Kakor peneče morsko valovje kaže se dolenjska stran kranjske dežele potniku, dospevšemu po strmej cesti na vrhunec uskoških gorá, južnega kranjskega pogorja, ki se kot dolga stena od zahoda proti vzhodu razprostira. Razgled proti severu veže potniku oko in srce. Z mnogovrstnimi bojami opasani holmi in griči se le malo vzdigujejo od tal, in le živejši in svetlejši obrisi odlikujejo višave od temnejših dolin; v tej podobi pa se lesketajo bele crkvice, kakor bliščeči biserji v umetno tkan zavoj vsipani. Na zapuščenem pogorskem obrobji in v tihih dolinskih zakotjih se marsikje vidi osamelo zidovje, podrte razvaline, sedanjim rodovom neme priče davne preteklosti. Kolikor dalje sega oko, toliko temnejša postaja podoba. Na severno-zahodnem obzorji pa dvigajo snežniki v oblake svoje snežne vrhove; tam stoji Triglav, našega domovja zvesti čuvaj iz staroveških časov.

Na severnej strani leži v vznožji hriba razgrnena prijazna, več milj dolga dolina, ktera se iz tesne zahodne ožine vedno bolj širi proti vzhodu in se razprostira v prostrano planjavo na posavskem pobrežji. Po sredi doline vali Krka počasno in lenobno svoje vodovje proti Savi, vijoča se kakor srebrosvetla nit med širokimi polji in senčnatimi logi. Na njenem bregu pa se dviga Novomesto, poglavitno mesto na Dolenjskem, sezidano na polotoku Krke, koja ga v polukrogu od treh stranij obteka. Plodne njive, zeleni travniki in košati gozdje pokrivajo valovito zemljo. Sadno drevje obdaja prijazne vasi, na nasprotnem robu doline pa se vrsté vinske gorice, izmed kterih se ponosno dviga z zalo crkvico in domačo slovensko lipo Trška gora, kinč novomeške okolice.

Na južnej strani uskoškega gorovja odpira se neizmerna raván, raztezajo se hrvatske pokrajine do Zagreba, do Karlovca; na jugozahodu se dviga Klek in hrvatsko gorovje. V podnožji gore pa leži blizu Kolpe Metlika in dalje proti zahodu Črnomelj, stari mestici, ki ste po požarih in v sedemnajstem stoletji po kugi veliko trpeli. Mnogo prebivalcev je obožalo, veliko hiš se porušilo, in podrto mestno obzidje jih ni zamoglo več braniti turških napadov. Obedve mesti in njih okolica s sosednimi griči in vinogradi, vse ono do levega brega Kolpe segajoče ravno žitno polje — vse to je stan in dom Belokranjcev. — Med temi se tudi nahajajo naselbine Uskokov, ki so kot mejni vojščaki ali graničarji čilega slovanskega ple-

mena že od leta 1547. sem odbijali krvoločne Turčine od mej našega cesarstva. Po njih se imenuje gora „uskoška“. —

Rod za rodom mine, spremené se časi, šege, običaji. Nepremično pa stojé po večnih natornih zakonih vrhovi gorá, ter gledajo z visokega stališča v nižave na bedo človeštva, zrejo prepire narodov, vidijo potoke krvi, slušajo krik obupajočih, opazujejo vesele in žalostne dogodke, čudne zagonetke človeške osode. Doli v dolini, pa tudi visoko gori po skalnatih višavah so se pehali narodi različnih plemen, dvigali se iz starih naselbin, izganjali mirno ljudstvo iz domovine, drvili se kakor roji čebel proti zahodu. Naselili so se naši pradedje po teh pokrajinah, postavili si na višavah svetišča bogov in boginj, prinašali jim darove, pri mesečnem svitu so rajali in plesaje in popevaje častili svoja božanstva. — Prišli so drugi časi, drugi nazori. Na holmih je postavilo pobožno ljudstvo sv. križ, sezidalo si crkve po gričih, dolinah in vaseh. Ljudje so se shajali, da molijo edinega Boga; zatekali so se v hram božji ob časih tuge in nadloge. In takih časov ni bilo malo. Vest o pretekli osodi prebivalcev se čuje, kakor milo ječanje jetnika, ki se trudi, da bi železne spone iz ožuljenih rok izstrgal, da bi se znebil verig na nogah. Sliši se kakor obupni jok matere, ki išče svoje izgubljeno dete. Pogubonosna nevihta je vse poljske pridelke uničila, strašen požar je upepelil mestna poslopja, kuga je podavila v kratkem čez tisoč prebivalcev, a večni in zakleti sovrag vsega slovanstva je ulomil čestokrat iz mozlemskih krajev v mirne slovenske dežele, pustošil je mesta in vasi, izvaževal pridelke, ropal crkve, davil starce, ter deco in ženstvo izpeljaval v robstvo. Da, te gore, ki danes jasno bliščé v solnčnem svitu, kjer se rahli vetrič ljubko igra z drevesnim perjem, kjer pastir v senci sedeč mirno posluša ptičje petje v goščavi; ti holmci, na kojih danes žari rumeno grozdje izpod zelenokošatega trsja, — da, te gore so gledale zdivjane obraze razjarjenih pošastij, ki so svojo zverinsko besnost pasle nad mukami umirajočega starca, ki so krohotaje poslušale zamolklo ihtenje od bolesti, strahu, obupa onemoglih, iz materinega naročja iztrganih otročičev. Planoli so na nje ljuti zločinci, kakor plane jastreb na uboga piščeta, a ljudstvo ni našlo mogočnega varha, da bi čez-nje razgrnol varovalna krila. V crkvi so sirote na kolenih klečé na prsa trkale, v občnih sprevodih so tla s solzami rosile in enoglasno je odmevala iz dna pobitega srca izvirajoča prošnja: Gospod, reši nas v sili!

Kdo bi naštel vse sile in nadloge, ki so težile ljudstvo! Prešle so ene, prišle so druge. Poglejmo tudi sedaj z gore doli v nižavo! Žalostno, tužno stanje! Ljudstvo zdihuje nezadovoljno pod tujim jarmom. Tam v daljavi molí kvišku iz tal razpokano zidovje in začrnele stene. To je pogorišče! Pepel in oglje pokriva sedaj zapuščeni kraj, kjer je bilo prej ljudem srečno domovje. Saj so še le pretekla komaj štiri leta od onega časa, ko je sovražnik s hudo silo pridrl v te kraje ter upornost

in rodoljubje domačinov, ki so hoteli z orožjem v roci braniti svoj dom francoskega naliva, s tem kaznoval, da je njim upepelil poslopja in vasi. Slavnoznani orel avstrijski se je moral umaknoti, in sedaj visé po vseh mestih razobešeni francoski prapori.

V vasici poleg stranske ceste, ki se vije proti malemu mesticu na jugozahodu uskoškega gorovja, je nenavadno živo gibanje. Popoldansko solnce vroče pripeka ali vendar mlado in staro popušča dobrodejno senco; vsi tekajo na cesto, eden drugega radovedno poprašujejo, ugibljejo in kažejo po cesti gori. Daleč na cesti, na zadnjem najvišjem klanci se vzdiga oblak, sliši se stopanje konjskih kopit in orožja brenket. Radovedno gledajo in čakajo vaščanje, ali hitro so učakali. Iz prašnega oblaka se zablišči orožje in kmalu se že lahko spozna vojaška oprava francoskih konjikov. Še en trenotek in v diru prijezdijo v vas, njim na čelu višji častnik, ustavijo se sredi vasi, in poskačejo raz konj. Bilo jih je kakih štirideset. Otroci obstopijo in ogledujejo vojake; sicer jih je v zadnjih letih že dosta šlo skozi vas, ali konjikov niso še nikoli videli. Možje so jih pa le po strani ogledovali, dobro vedé da v teh časih vojaki nič prida ne prinesó. Toda vojaki so se malo časa mudili v vasi. Napili so se vode in nekoliko počili, na to pa zopet zasedli konje in zdirjali po cesti proti mestu, kamor so bili namenjeni.

Vaščanom se je kamen od srca odvalil, ko zadnji konjik vas zapusti. Sešli so se pod lipo in začeli ugibati, kaj more ta vojaški pohod pomeniti.

„Že zopet vojaki! Komaj so eni odšli, že so drugi tukaj.“

„Dobrega gotovo niso prinesli“, odgovarja drugi kmet prvemu.

„Kaj pa, ko bi pa kaj slišali ali slutili o naših naklepih?“ se oglasi neki drugi.

„Molči, molči, Juri!“ pošepne mu njegov sosed in ga potisne na stran, „saj nismo sami! Ali ne vidiš tujcev? Ko bi nas kdo ovadil.—“

„Pri nas ne morejo ničesar več dobiti. Vzeli so nam vse, kar smo imeli“, pristavi drugi proti celi družbi obrnen.

„Zato so pa začeli že crkve ropati. To sem včeraj slišal.“

„Kaj ste slišali, oče!“

„Sinoči je bil pri meni neki Ribničan, ki je s svojo suho robo prišel tja na Bled na Gorenjsko. Tam je bil priča čudnim dogodkom. Kakor sem rekel, Francozje so začeli crkveno premoženje, posebno zaklade romarskih crkev uporabljati za svoje državne namene. Tudi blejsko crkvico na jezeru bi imela ta osoda zadeti. Ko pa pride iz Radoljice uradnik, da bi crkveno posodo odvel, obstopijo ga ženske in ga prosijo na vso moč, da bi jim ne oropal crkve. Med tem so druge vse čolne in ladije odvezale in na sredo jezera odrinole. Uradnik hoče nato z vojaško pomočjo iztirjati vožnjo do otoka, ali v tem hipu zazvoné na otoku vsi

zvonovi, da naznanijo veliko silo. Ljudje privró iz cele okolice in se žugáje bližajo. Uradnik spozna nevarnost in bojazljivo popiha domú. Tako mi je pravil Ribničan; Ribničanje pa radi ne lažejo.“

„Verjetno, vse verjetno! Prav so storili! Kmetje si morajo sami pomagati, saj nima kmet nobenega pravega prijatelja.“

„Pač, pač! mi imamo v naši sredi dobrega moža, ki ima pravo srce za nas. Ta nas ne zapusti v nobeni sili, v vsako borno kmečko hišo stopi, če je treba pomagati. In vendar je imeniten, bogat in učen. Poglejte ga, po cesti gre proti nam, — lipniški gospod.“

Kmetje pogledajo vsi na zaznamovano stran, snamejo pokrivalo z glave, ter spoštljivo in zaupno pričakujejo lipniškega gospoda. Od one strani, kamor so odšli vojaki, se namreč približuje mlad mož, lepe in čvrste postave. Iz lic mu je sijal pogum in ponos, toda temni oblak, kteri mu je grbančil čelo in kojega se ni mogel znebiti, pričal je brezdvomno, da težke skrbi vznemirjajo njegovo dušo. Zamišljeno je stopal z v tla uprtimi očmi, ne oziraje se ne na levo ne na pravo. Bil je to lipniški gospodar.

Prišedši v vas kmete prijazno pozdravlja; starejšim roko podaja ter se z njimi pogovarja o dohodu vojakov, ktere je tudi on videl, o revnem kmečkem stanji in o drugih domačih stvareh. Zapazil je pri mnogih skrivnostne obraze; niso mu odšli njih dolgi in prašajoči pogledi. Spoznal je, da bi radi z njim govorili. Ali bili so tujci v njihovi družbi, ki so vedno njih pogovore poslušali, a nikdo ni prav vedel, od kod da so prišli. Lipniški gospod je takoj spoznal, da ni varno sedaj o skrivnostnih rečeh govoriti, zato se poslovi in urno proti domu odpravi.

Odhajajočemu se pa približa starček in mu rahlo na uho šepeče: „Orožje je pripravljeno, sekire nabrušene, prirojeno srčnost so nam pomnožili tlačitelji. Gospod, tvoji sokoli težko čakajo znamenja, da poleté na delo, da potrebijo ostudno črvad, ki ujeda naše meso in nam iz rok trga s krvavimi žulji pridobljeno hrano. Zaukaži gospod, in vsak bo na svojem mestu.“

Približa se mu zopet drugi ter pravi: „Pijavke so se prilepile na naše telo, izpile so dokaj krvi. Skrajni čas je, da jih odluščimo, dokler je še kaj moči v naših žilah; gorje nam, če bode prepozno.“

Približa se mu tudi tretji in skrivnostno poudarja: „Mi smo nevedna čeda ovac brez pastirja; krepka je naša pest, hud naš udarec, toda mi ne znamo svojih močij porabiti, kakor nas uči žalostna skušnja preteklih let. Vzemi gospod v roke krmilo naše osode; na tvoj migljej pritečemo vsi, niti enega ne boš pogrešal v številu.“

Gospod zapusti vas in hiti iz doline po hribu navkreber. Prav imajo, je gredé premišljeval, čeda ovac so brez pastirja. Vsak dela po svoji glavi, vsak se za se bori na svojo roko; edinosti in reda ne poznajo. Žalostne

posledice takega početja so se pokazale v zadnjih burnih časih. Sedaj hočejo mene za vodjo imeti, pri meni iščejo pomoči in zavetja, kakor da bi jaz tu zamogel zdatno pomagati. Ali nisem sam vedno v večji nevarnosti nego oni? Vedno lazijo okoli moje hiše ogleduhi, opazujejo vsako najmanjšo stvar, gledajo na vse strani, kje je kaj sumljivega. In vendar se mi smilijo ljudje. Ubogo ljudstvo! Mirno in zadovoljno je prebivalo v tihej dolinici, dajalo je davke po svoji zmožnosti in zraven skromno živelo o pičlih pridelkih. Ali prišli so tužni časi. Kmetiču so vzeli čvrste in dela zmožne sinove, postavili so jih v boj zoper sovražnike. Težko se je stari oče sam trudil na kmetiji, da je preživel svojo družino, še težje je plačeval vedno večji davek; vendar pa je nekako životaril. Toda ta davek, kterega mu naklada sedanja tuja vlada, pograbil mu je vse njegovo imetje, in prav pravi, da mu te pijavke preté s popolnim poginom. Ali je čudo, če se ljudstvo drami, če se vzbuja, posvetuje in z orožjem v roki hoče braniti in ohraniti to, kar je k življenju neogibno potrebno; če hoče iz dežele izpoditi one zatiralce, ki mu iz rok trgajo zadnji košček kruha. Rajši hoče z orožjem v roki umreti, kakor doma v borni koči gladu poginoti. Neumna žival se do smrti bori za živež, kterega hoče nesti svojim zevajočim mladičem, a človek naj bi mirno gledal, da tuji vsiljenec iz mize požira jed, ktero bi on sam rad podal sestradanemu detetu! Da, kedar vzplamené ognji na naših gorah, doline in vasi zažaré v njih svitu, kedar naš dobrodušni kmetič skoči na noge in s trdo pestjo zgrabi svojega tlačitelja, da, takrat naj tudi mene ne pogrešajo v številu.

V te misli vtopljen je prišel gospod na svoj dom „Lipnico“, lepo, precej veliko posestvo, proti severu naslonjeno na spodnje pobrdje uskoškega gorovja, proti jugu pa polagoma padajoče v nižavo. Na majhnem griči je stalo prostorno poslopje, obdano z vrti in logi. Ljudje so Lipnico navadno imenovali gradič, da si ravno ni bila prav gradu podobna. Pri tleh so bili prostori za družino, kleti in druge shrambe, v prvem nadstropji pa so se vrstile velike sobe in prostorne dvorane z bogatim pohištvom, da se je poslopje na Lipnici odlikovalo od najlepše kmečke hiše. Iz davnih časov je že prebivala na Lipnici Rojarjeva rodbina. Stari dedje so pridelovali v vinogradih mnogo vina in ga drago prodajali na Gorenjsko. S tem so si pridobili lepo premoženje. Sedanji gospodar je bil v Beči v poljedelski in obrtnijski šoli in je obiskaval različne učne zavode za kmetijstvo. Sedaj poskuša s tem sam doma, kar je drugod opazoval. Tudi kmetom je dajal prilično rad dobre nauke, in v stiski jim vselej pomagal; zato so ga ljudje zelo čislali in mu rekali „gospod iz Lipnice“ ali pa „lipniški gospod“.

Gospodar hoče vstopiti, ali pred vrati mu pristopi posel občinskega župana ali mairja — kakor so ga takrat imenovali — in izroči pismeno poročilo, ali boljše, ukaz višjega vojaškega poveljništva:

„Na Lipnico pride jutre major Besson z desetimi konjiki in bode z vojaki tam stanoval, dokler ne dobi novih ukazov. Posestniku se nalaga, da častniku, vojakom in konjem preskrbi pripravnega stanovanja in hrane; malomarnost v tej zadevi se bode kaznovala z globo, a uporno vedenje s smrtjo“.

Ti gospodje kratko pišejo, si misli gospodar, a zelo določno in umljivo. Major Besson in deset konjikov, — čast Lipnici — to je kakor mala posadka. Bog zna, kaj še pride. Kaj pa, ko bi zvedeli o naših naklepih v vasi? Ko bi jim kdo kaj ovadil? Ko bi zvedeli o moji orožnici v kleti? Ni sicer verjetno, ali vendar zmirom kaki sumljivi ljudje okoli nas lazijo in to me vznemirja. Zalezujejo nas. Moja uboga žena! Ni še eno leto z mano zaročena, in morebiti že njeni nedolžni sreči preti nevarnost. Vse moram storiti, da to od nje odvrnem. Dolgo že nisem bil v kleti; pogledati moram ali je še vse varno skrito, ali ni nič sumljivega.

S temi premisleki se poda gospodar čez vežo na dvor. Tukaj se na vse strani ozira skrbno opazujoč, je-li ga kdo zalezuje. Ko vidi, da je vse mirno, da ni nikogar v obližji, obrne se rahlo stopaje doli po stopnicah, ki so peljale v klet, odpahne duri in prižge luč. Tam v kotu za sodom ležala je cela kopica starega hišnega orodja; raztrošeno je bilo mnogo raznovrstne šare in različne navlake. Gospodar ni izbiral orodja, ampak odrinol in pospravil je od zidu nekaj te navlake, privzdignol je mišjo past v kotu in pritisnol na neki skriven zapah, za kterega je le sam dobro vedel. Hipoma se odpró ozke duri, pokaže se tesen vhod v drugo podzemeljsko klet. Notri je bilo veliko orožja spravljenega. Pazno pregleduje gospodar vse kote, luč v roki držeč, da si posveti temne prostore, in ko najde vse v redu, vse na svojem mestu, rahlo zopet duri zapre, naloži na nje mišnico in drugo ropotijo, da je bilo, kakor poprej. „Tukaj menda ne bodo tako kmalu zasledili moje orožnice“, mrmral je sam pri sebi, „če imajo tudi dobre nosove. Kedar pride čas, odprem ljudem svoje zaklade, da se oborožé in v vojni opravi pristojno tujce sprejmó. Puška jim bode boljše služila nego cepec in z mečem bodo več opravili kot s koso. Nočem, da bi jih zaupanje v mene goljufalo; skrbel bodem, da se v orožji postavijo pred sovražnika, in ne hité brez preudarka kakor nezmožno jagnje v mesnico. Do odločilnega trenotka pa naj moje orožje počiva v varnem zavetji; naj major Besson s svojimi konjiki preiskuje kakor mu ljubo in drago“.

Tako je premišljeval, a zraven ni opazil, da je dvoje sovražnih neprestano v njega uprtih očij iz nasprotnega temnega kota skrbno zasledovalo njegovo početje. Bil je domači hišni strežaj, neko malopridno človeče, ki je radi same škodeželjnosti vedno komu kake sovražne naklepe kovalo. Kakor tihotapec se je bil priplazil v klet, zapomnil si je dobro kraj, kjer so se odprle one majhne v tla vdelane vratice; na to se je

potuhneno zmuzal po stopnicah gori. Nihče ga ni zapazil, tudi naš gospodar v kleti ni ničesar sumničil, ampak podal se je brezskrbno klet zapustivši čez dvorišče na vrt.

„Pozno si prišel, Vinko“, vsklikne mlada žena, ktera je na vrtu spomladne cvetice zalivala, a svojega soproga ugledavši, posodo odložila in s prostrtimi rokami in veselja bliščečim obličjem mu nasproti hitela.

Pozabil je Vinko, — tako se je imenoval gospodar na Lipnici, — vse svoje težnje, pozabil je vse skrbi, ki so težile njegovo dušo, ko zasliši ljubo doneči glas svoje soproge, ko vidi svojo skrbno gospodinjo pred sabo stoječo z belim predpasnikom, v zraku vihrajočimi lasmi, nežnim licem nabranim v ljubeznjivo pozdravljajoč nasmehljaj. Čelo se mu je razvedrilo, popustil ga je prejšnji nemir, ko ona svojo glavico naslanja na njegovo ramo in se njeno oko, polno milobe, utaplja v njegovem pogledu.

„Danes nisi mene počakala, Ljudmila, da bi ti pomagal pri delu, kar sicer vsak dan storim“ — reče ji nagajivo Vinko, ko jo za roko vodi po gladki stezici mimo cvetličnih gredic — „ali mi boš očitala mojo malomarnost?“

„Dolgo sem te že tu na vrtu pričakovala; cvetice so od vročine povešale svoje glavice, morala sem danes sama opraviti delo. Toda ne bom se zato pritoževala; da si le prišel. In sedaj, je-li da nekoliko časa pri meni ostaneš? Vsaj nekoliko trenotkov si bodeš odtrgal od svojih mnogih opravil, in te daruješ meni. Pregledal bodeš z mano ono gredico cvetlic, ktere sem letošnjo spomlad posadila in ktere se tako lepo razcvetajo v solnčni gorkoti. Spremil me bodeš tudi tja v log, kamor sam tolikrat zahajaš, in tja na potočje obrežje, kjer enolično vodno pluskanje tako otožno in vendar tako ljubo doni v ušesih; kjer si na bregu stoječ večkrat z mano metal drobtince malim ribicam in se toliko veselil, opazovaje njih brzno in ljubko kretanje. Gotovo bodeš tudi danes privoščil nekaj časa svoji Ljudmili.“

Proseče obrne va-nj svoje oči, a iz jasnega pogleda zažaré kipeča čutila prave ljubezni; vsaka poteza na obličji svedoči blaženo dušno srečo in nekaljeno zadovoljnost na njegovi strani.

„Ali dvomiš, da vsak dan željno pričakujem časa, ko se brezskrbno zamorem baviti v tvojem obližji? Toda težka je naloga gospodarjeva v hiši, ako hoče, da se mu ne zmanjša njegovo imetje; ako hoče, da pošteno in spodobno preživi sebe in svojo družino. Treba je, da dobro pazi, da je vše v redu po hiši, hlevu in na polji. Treba je povsod gledati, da delavci storé svojo dolžnost in ne opravljajo površno svojega dela. Gospodar mora skrbeti za vsako malenkost; on mora vse določevati in ravnati, če hoče, da mu posestvo daje dobiček. Zato pa mora imeti umno glavo in pridne roke. Zjutraj rano je prvi na nogah, večkrat ga nujni opravki cele tedne zadržujejo na različnih krajih, da dolgo časa izostane

od doma, a zraven mu pa še nepovoljno vreme ali svojeglavno in neubogljivo družinče čestokrat preglavico dela. Vendar se pa z veseljem loti vsakega dela, lahko pozabi marsikako nevšečnost, ko pomisli, da se ne trudi samo za se, da ga doma čaka ljuba ženica, ki opravlja in ureduje po hiši, varuje in uči otroke, ki se prijemajo njenega krila, svojega varnega zavetja in skrbno poprašujejo, kedaj pridejo in kaj prinesó danes oče domú. Tam je njegov dom, njegov svet, tam so oni, ktere ljubi. Da bi svoji mili soprogi ohranil srečno zadovoljnost na svoji strani, da bi svojim otročičem vstvaril brezskrbno prihodnjost, to so njegove želje, središče njegovih skrbij, in ko to premišljuje, ne preseda mu nobeno delo. Vsako delo mu je ljubo, poplača ga obilno večerna zabava v krogu svojih dragih. Da, Ljudmila, veselja se mi srce razvnema, ko stopim utrujen od dela v skrbno počejeno hišo, ko vidim hišne dekle, vsako pri svojem delu, a s ponosom opazujem med njimi umno zapovedovalko, svojo mlado gospodinjo".

„Le gospodinjo?" vpraša Ljudmila in se užaljena naglo obrne na stran. „Torej le po uspehu mojega gospodinjstva zamoreš ceniti in čislati ženo. Vse drugo je pri tebi brez veljave. Ali ni to sebično in trdosrčno?"

„Ne sodi preostro! Delavnost je dika vsakega človeka; pridna in marljiva žena je zaklad v hiši."

„In vendar jaz nisem popraševala po tvoji delavnosti in marljivosti, ko sem postala tvoja družica za celo svoje življenje," odvrne Ljudmila z mehkim in malo očitajočim glasom. „Marsikak dan, ko se iz daljnih potov dolgo ne vrneš domú, in se solnce že začenja nagibati proti zatonu, moram nemirna zapuščati svoje delo, a oko se skrbljivo ozira v daljavo, da bi kje zasledilo tvojo pot. In ko se srečno vrneš na svoj dom, ne poprašujem, kaj si danes delal, ne kaj si pridobil svojemu imetju, tudi mi na misel ne pride, da bi ti razlagala svoje podnevne učinke; na tvoji strani iz tvojega pogleda se mi odgrinja vsa sreča. Je-li slabost ali napaka, da tudi tvoja, kakor jo ti imenuješ, umna gospodinja ne zatajuje svojega pristno ženskega svojstva, ako daruje možu vsa svoja čutila, ako v nemar pustivši sebe in vse drugo v njem združuje svoje mišljenje ter se z njim raduje in toguje, ako s srčno veselim vzklikom njegov prihod pozdravlja, kakor solnčni žarek drevesna mladika, da z njegovim uplivom zamore razprostreti svoje nežno cvetje? O Vinko, minolo je komaj pol leta, odkar si me peljal pred oltar. Čestokrat si pohvalno govoril o mojem gospodinjstvu. Ali mi ne bodeš tudi privoščil, da po volji uživam srečo sedaj, ko se mi je zazoril dan moje prve ljubezni? Ali mi ne bodeš pustil te radosti, da ti odganjam one črne misli, ono samotno premišljevanje, ono otožnost, ktere nam tako obilno podaja duhomorna enoličnost našega življenja? Ali mi hočeš vse sladke nade blaženosti, ktere sem do sedaj skrbno gojila, zatreti, da se posušé, kakor poljske cvetke, ktere

slana pomori? In vendar sem v tebi imela vse zaupanje; moja sreča je v tvojih rokah!“

Vinko je sam čutil, da se v zadnjem času ni tako vedel proti svoji ženi, kakor bi se moral. Videl je, da se je vselej zelo žalostila, kedar je odhajal od doma; ali do sedaj ni nikoli tožila. On pa je ljubil svojo ženo; njena otožnost ga je ganola. Vsede se tedaj zraven nje na klopico in ji govori z milejšim glasom, da bi jo pomiril.

„Ne tajim, Ljudmila, da sem te v zadnjih časih zanemarjal, in po več dnij samo puščal. Odpusti mi, opravki so me vedno zadrževali, a srce je po tebi hrepenelo. Prav imaš, srečimo in razveseljujmo si med seboj življenje, kolikor in dokler nam je možno. Sreča je opoteča. Razcvete se kakor rožica v solnčni gorkoti. Pride vihar, polomi šibko steblo, ali jo izruje s korenino vred iz zemlje, da zvene in se posuši“.

„Ali marsikaka videzno šibka rastlina je utrdila svoje korenine v zemljo, ukrepila steblo, da kljubuje viharju in po hudem pišu ostane ponosno kot zmagovalka na svojem mestu; nje niso zmogli pomladanski vetrovi.“

„In vendar je toliko mladih ljudij, pristavi Vinko, ki z nedolžnim, ukaželjnim, ljubezni gorečim srcem stopijo v življenje. Človeštvu posveté svoje mlade moči, da bi dosegli srečo, srce ponudijo v dar, in prosijo ljubezni; ali svet jim kaže mesto bratoljubja mrzlo sebičnost, brezsrčno lakomnost, mesto ljubezni — strup. Bridka, tužna prevara! Da bi upokojili svoje krvaveče srce, da bi umirili svoje brezkončno hrepenenje, da bi omamili svojo obupno dušo, vržejo se v vrtinec posvetnega veselja — pogubé svoje duševne in telesne moči, konečno pa uniči strast in nezmerni pohlep po užitku njih nesrečno življenje. Drugi so se obranili pogina, a maščevanja željni so zbrisali na praporu svoje staro geslo „človekoljubje“, zapisali pa „sebičnost“ in po tem načelu dalje živeli. Te so užugali pomladanski vetrovi.“

„Že zopet se ti vrivajo, pravi žena, oni neopravičeni predsodki, ono čmerno premišljevanje, da vidiš samo temno stran življenja in tako zaničljivo govoriš o človeški kreposti. Ali nimamo vendar še mnogo odličnih mož, kterih dobrotljivost je v obče znana, kterih blago srce blagoslavlja ves svet, kterih ime se bode svetilo v knjigi svetovne povestnice kakor zvezda na jasnem nebu? Tudi oni so stali v borbi življenja, pretrpeli so marsikaj bridkosti in prevare, spoznali so ničevnost sveta; ali ko je prišel sad spoznanja, niso hoteli z enako mero plačevati, kakor se je njim delilo. Obdržali so svoja prejšnja načela, ohranili so si nepopačeno, za blagor človeštva občutno srce, ohranili so si čiste uzore življenja, kakor jih je rodila mladenška navdušenost. Pusti tedaj to neprijetno razsojevanje, ne vznemirjaj, ne žali sebe in mene na tem mestu, ki le osrečevalne misli vzbuja v moji duši. Saj je bilo tukaj — ali se še spominjaš? — kjer si

mi prvikrat govoril o svojih naklepih in o moji sreči. Radostno iznenadjena nisem ti zamogla odgovoriti, a solzeče oko je dovolj kazalo, kaj čuti srce. Ne jemlji mi, Vinko, vere, mojega sladkega prepričanja, da je to čuvstvo takrat navdajalo tudi tebe, ko se je moje srce topilo v razkošji. Ta misel me osrečuje, ko čestokrat z najino zvezo v srci samotno sedevam na klopici, a v čudovitem soglasji z mojo srečo obdaja me v tihem, s cvetlično vonjavo napojenem logu sveti mir, v zraku pa se razlega slavčevo žgolenje, da oratar ob robu loga pozabi svoj trud, poslušaje njegovo mično pesen v šumi. Tudi danes sem te dolgo tukaj pričakovala in zelo sem bila nevoljna, ko me je nekdo hipoma preplašil iz mojih sanj."

(Dalje pride.)

Roka in srce.

Novela.

I.

Kličejo jo gospodično Leonoro, če se tudi njenim petinpetdesetim letom ta naslov nekoliko nerodno priklada. Pa kaj se hoče? Sreča je ni seznanila s prijateljem, ki bi jej bil ime gospodične spremenil v gospó. Ko je v trideseto leto stopila, čutila je pri tem nazivanji še nekoliko neugodnosti, ko je pa štirideseto leto srečno prejadrala, dala je vsem sladkim upom slovó in celó z nekakim ponosom poslušala svoj naslov: gospodična.

Toda, kaj pravim sreča? Okolnosti njene so bile vedno take, da jej nikdar ni ostajalo časa misliti na sebe, poslušati svojega srca. Takó jej je izginola mladost in z njo prilika se omožiti. A nikdar še ni imela uzroka potoževati se o svoji osamelosti. V njej zares da ni uživala prijetnostij, pa tudi poznavala ni sitnob, ki so združene z zakonskim stanom.

Njeno življenje je bilo priprosto, brez posebnih dogodkov, in bode tudi najbrž enako ostalo. Bila je edini otrok nizkega uradnika. Uživala je najnežnejšo ljubezen svojih roditeljev. Bila je zató razvajen in trmast otrok, ali ob enem tudi hvaležna hči, ki jima je z enako mero gorko ljubezen povračala. Ves njeni svet je bila družba z očetom in materjo. Izkusila ni nikdar, da razve teh rodbinskih zavez še druge obstojé.

Tako jej je čas potekel do njenega sedemnajstega leta. Ondaj še le so začeli prihajati prvi oblaki na do sedaj vedno jasno nebo njenega življenja. Izgubila je očeta. In akoravno je zdaj mati še z večjo ljubeznijo za njo skrbela, zapazila je vendar kmalu, da mater stiskajo skrbi. Takrat se je tedaj začela sprememba njenega značaja. Prejšnja brezskrbnost se je spremenila sedaj v trdo voljo. Vzboljšati stanje svoji materi bila je njej edina skrb. Z majhnim užitkom, kterega je njena mati pre-

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I. **V Celovci, 1. februarja 1881.** *Štev. 2.*

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

„In kdo je bil ta nepovoljni prišlec?“ vpraša zavzet Vinko.

„Bil je srenjski sluga, ki je urno hitel po poti proti hiši.“

V pogovoru je bilo Vinku že iz mislij prišlo naročilo, ktero je dobil po županu. Sedaj je uvidel, da tudi on ne sme dalje odlagati potrebnih ukazov. Težko je bilo svoji soprogi o tej reči govoriti, toda prej ali slej je morala tudi ona vse zvedeti.

„Ali ga nisi vprašala po njegovem opravku?“

„Ne, saj ni nič posebnega, če k nam pride“.

„Bil je pri meni“ nadaljuje Vinko, a oblak skrbij pokril je z nova njegov obraz.

„Ali je prinesel kaj novega?“

„Goste dobimo.“

„Goste? Kake goste?“ vpraša Ljudmila in svoj pogled zvedavo v moža upré.

„Major Besson z desetimi konjiki nas bo jutre počastil.“

„Major in deset konjikov! Za Boga! kaj pomeni to?“ vsklikne preplašena njegova žena.

„Ali je to kaj strašnega? Saj se v teh časih vojaki vedno premičejo. Kaj to pomeni? Nič drugega, nego da so se drugod ti gospodje že naveličali in hišne gospodarje že popolnoma obrali. Zvedeli so, da imamo na Lipnici v kleti še precej starega vina in po shrambah polno jedij najboljše vrste, da bi jih še vojak velikega Napoleona ne zavrgel. To jim je zadišalo. Prav imajo; na Lipnici bodo bolje postreženi, kakor marsikje v mestu“.

„Ali pa ni še kak drug uzrok njihovega prihoda mogoč? Da jih le ne bi kak drug nagon pripeljal na Lipnico, — jaz mislim, da le

ne bi imeli kake posebne naloge v našem kraji!“ pristavi po časi žena, ki je slutila pretečo nevarnost, a v svojem strahu se ni upala izreči prave besede.

„Če imajo še kako drugo nalogo, nego naše sode in našo klet spraznitì“, odvrne Vinko zaničljivo, „če se hočejo tudi uriti v orožji in v vojaški službi, popeljem jih tje v laze na ono reber; tam se naj pehajo celi dan, kolikor jim je ljubo in drago, da konji jezike iz gobca povešajo.“

Tako se je hotel Vinko ognoti njenim vprašanjem. Mislil je sam vse poskrbeti; žene ni hotel strašiti. Ali ona je že davno vse uganila, česar ji on ni hotel razodeti.

„Imajo pa morebiti še drug nalog“ žena dalje poprašuje, „da vestno opazujejo, kaj se godi v naši hiši. Mar misliš, da so pozabili, da so se pri zadnjem uporu kmetje v naši okolici najprej vzdignoli, da si bil ti duša vsemu početju, da si ti sam Kostelce in Poljance vodil in učil, da si kmete pri Novem mestu nagovarjal k složnosti, vzajemnosti in skupnemu uporu?“

„To pač vse dobro vedó; toda prizanesli so vsem, kteri so se pomirili. Ko bi nas hoteli zaradi tega kaznovati, bili bi že to davno storili.“

„O ne, zavoljo preteklosti nas ne opazujejo“, nadaljuje Ljudmila, „pri nas ne iščejo maščevanja, le bolj pazni so postali, da se z nova punt ne vname. Morebiti več vedó, kakor bi smeli. Tvoje ponočne hoje, tvoji skrivnostni pogovori s kmeti po vaseh, ali ni vse to sumljivo? Ovaduhov pač ne pomanjkuje okoli nas; tudi svoje prijatelje bi izdali za lahko zasluženi a sramotni denar.“

„Ne boj se ljuba“ tolaži Vinko, „še je vse mirno, in nadejam se, da nekaj časa še vse tako ostane. Vojaki pa tudi nimajo nikakih dokazov. Kdo vé, kaj se jaz s kmeti pogovarjam? Hoja v vasí in po vaseh mi bo pa vendar pripuščena?“

„Torej le še nekaj časa“, nadaljuje Ljudmila vedno bolj vznemirjena, „in potem bodete zopet pričeli boj zoper močnejšo silo vojaško. Zraven pa ne pomisliš, da ti morebiti sreča sedaj ne bo tako ugodna, da ti sedaj morda ne prizanese svinčenka. Tudi imaš mnogo raznovrstnega orožja spravljenega v kleti, več nego ga za lov potrebuješ. Če to zasledijo in zvedó o tvojih skrivnih naklepih, kdo ti je potem porok, da ne zapadeš smrtni kazni.“

„Le ti in jaz veva za kraj, kjer hranim orožje. Ni misliti, da bi nas zasačili, naj se upirajo kakor hočeje.“

„Večkrat sem že o tej zadevi premišljevala“, prične zopet ona s prosečim glasom. „Namerjavala sem ti odkriti enkrat svojo bojazen, a sedanji položaj ne dopušča več, da bi ti jo še dalje zatajevala. Ne huduj se nad mano, Vinko, poslušaj mirno mojo prošnjo; nareka ti jo ljubeče srce, ki za te v strahu trepeče. Prosim te, ne pečaj se dalje z ljudmi doli v vasi! Pusti pri miru reči, ktere ti le preté pogubo prinesti.

Sam dobro veš — saj ni še dolgo od tega — kako žalostne nasledke je imel prvi brezumni upor. Vojaki so oplenili in požgali posamezna poslopja in cele vasi, veliko upornikov je bilo pobitih, Francozje pa so ostali gospodje v deželi.“

„Res je“, odgovori Vinko, „pri prvi vstaji so preslepljeni ljudje v svoji kratkovidnosti in neslogi učakali žalostno osodo. Ko se je razširila vest o junaških činih Tirolcev, ko se je po krčmah in občnih shodih raznesla novica, da so tam že trikrat vrgli sovražnika iz dežele, razvnela je ta novost kakor iskra zatirano in odirano Kranjsko. Hipoma so zgrabili za orožje in brez vzajemnosti in reda drli na tujce. Ali tu ni bilo ne skalnatih pečin po strmih gorah, ne skrivnega zatišja po ozkih in globokih jarkih, da bi imeli varnega zavetja; njihov trud je bil brez uspeha. — Minola so od onega žalostnega časa štiri leta; v tej kratki dobi pa se je veliko spremenilo. Zvezda sreče, ki je Napoleonu vedno jasno sijala, jela bo po malem svojo bliščobo izgubljevati. Kar smo si namreč prej le tiho na uho šepetali, je sedaj sploh znano, da je one velikanske vojne čete, s kterimi je Napoleon hotel mogočnega protivnika na vzhodu ponižati, uničila na Ruskem nenavadno ostra zima. Na tisoče pešcev in konjikov je zagrnola na ruskih planjavah snežena odeja, nebrojno množico je požrla ledena voda. Naš prejšnji gouverneur, ki je še le to spomlad v Ljubljano prišel, toda kmalu po nastopu svoje službe nesrečno zbolel, — pravijo, da je znorel — se je zelo trudil, da bi svojemu cesarju nadomestil izgubljene čete in pridobil novih vojnih sil, osobito konjištva. K temu pa je bilo denarja potreba. Po sili iztirjevati ni šlo, ljudje so bili dosta siromašni. Prosil in moledoval je okoli meščanov, nabiral je prostovoljne iz „domoljubja“ darovane doneske, imenoval jih je „svedočbe udanosti“. — Sedaj se tudi sliši o ljutih bojih na Nemškem; pripoveduje se o zmagah francoskih; toda odslej se ne bodo vojevale samo redne vojne čete, ampak ves nemški narod se baje hoče za osvobojenje svoje domovine protivnikom v bran postaviti. In če so tudi nedavno v Ljubljani po višjem povelji slavili zmage francoske z zahvalno mašo v stolni crkvi in zvečer z razsvečavo po mestu, vendar ni kljubu takim slavnostim nikdo dvomil, da bode Avstrija poslala v kratkem silovito armado proti jugu in tirjala svoje izgubljene pokrajine nazaj, a da Kranjsko zopet torišče krvave borbe postane. — Za „Napoleonov dan“ petnajstega avgusta delajo se že sedaj velikanske priprave. Gromenje topov, slovesna maša, razdelitev kruha med uboge, obed pri gouverneurji, zvečer pa javne igre in ples v gledišči — vse to bo značilo slovesnost tega dneva. Ljudstvo bo skupaj vrelo in radovedno paslo svojo zvedavost, nekteri bodo tudi skušali svojo udanost izraziti, a vsakdo bode prepričan, da še to poletje razprostré habsburški orel svoja krila, da se pod njegovo zavetje zberó izpeljani mladiči. Vzdignol

se bode vojni hrup in vriš po deželi, na naših gorah pa bodo zasveteli kresi, veseli in davno že pričakovani znak osvobojenja. —

Ne boj se Ljudmila! Ne bomo imeli dolgo teh zopernih gostov; poklicali jih bodo kmalu tje, kjer bodo bolj potrebni. Tudi ne bomo sami lahkomišljeno prevzeli vse naloge. Glavno delo bode izvršilo avstrijsko orožje, iztrgalo bode Francozom vladarstvo iz rok, mi pa bomo potrebili njih puhle pristaše in privržence, vzlasti te priliznene mairje, ki se tujcem hlinijo in dobrikajo, prisiljeno francoski tolčejo, ljudstvo pa z ošabnostjo pitajo".

Gotovo je tudi Ljudmila iz srca svoji domovini sreče želela, toda za svojega moža se je bala, da bi onesrečil pri kakem nevarnem početji. Saj bi se potem tudi njena sreča zgrudila.

„Ne ugovarjam tvojim preudarkom", odgovori torej možu; „kar ti upaš, želim tudi jaz. Ali je pa tudi potrebno, da se vselej in povsod ti postaviš na čelo vsakemu nevarnemu podjetju, da kljubuješ pretečim okoliščinam in se za druge tam žrtvuješ, kjer je nevarnost največja? Če nam bode osoda mila, če se znebimo tujih vsiljencev in nam zazori srečnejša doba mirnega delovanja in pokojnega življenja po starih pod avstrijskim žezlom utrjenih postavah, zgodilo se bode to tudi brez tvojega prenapetega sodelovanja."

Rad bi bil Vinko ustregel svoji ženi. Smilila se mu je, ko se je skrbno in milo ozirala proti njemu. Ali to prošnjo ji je moral odreči.

„Kaj pa bode, ljuba moja" nadaljuje Vinko, „če se bode vsak s takimi in enakimi izgovori odtegoval svojemu poslu? Tujci še imajo mnogobrojno vojaško silo, vedno še držé oni naša mesta in vasí v svojih rokah. Veliko si bodo morali naši prizadevati, da jim izpulijo utrjena stališča; trda bo borba, a izid negotov. — V takih osodepolnih trenotkih pa marsikaka na vídez slaba podpora lahko zdatno pomore. Naš trud ne bode zastonj, če o pravem času podamo rešiteljem pri blagodejnem delu združeno roko. Ali naši ljudje vidijo le to, kar jih neposrednje tišči. Uradne služabnike, osobito one, kteri davke pobirajo, črtijo in sovražijo iz cele duše; nad temi bi se radi znosili ter jih iz dežele zapodili; potem bode že vse dobro. Vendar pa sta bila naša prva dva gouverneurja, maršala Marmont in Bertrand, poštenjaka viteškega značaja in plemenitega srca, ki sta si prizadevala, da bi narod s sedanjo osodo spoprijaznila, da bi ga s pravičnostjo in osobno ljubeznjivostjo pridobila. A zraven sta bila tudi vojaka in svojemu gospodu udana služabnika, ki sta točno izpolnjevala njegova povelja. To pa se vè da ljudem ni ugajalo. Vso jezo in sovraštvo so naklonili tema možema in drugim uradnikom, češ, da oni ravnajo celó prosto po svoji glavi brez kakega povelja, in da so oni zakrivili vso nesrečo. Zato je treba ljudstvu voditelja, da mu ukazuje in ga podučuje o vseh važnih stvareh in njegovo vrtoglavost obvaruje

bedastih činov. Kdo mu pa bode v našem okraji stal kot dobrohoten sovetnik na strani, ako ga tudi jaz v tem velevažnem času v nemar puščam? Posamezne neprijatelje iz vasi zapoditi, to samo še nikakor ne zadostuje, treba je jedro bolesti udušiti ter na bojnem polji protivnikovo moč zatreti.“

„Ali se pa tudi smeš zanašati na nje, da ostanejo mož-beseda, da se v nevarnosti bojazljivo ne poskrijejo in tebe samega na cedilu ne pusté?“ poprašuje dalje žena, ktera je vse slučajnosti pretresovala, ki bi utegnole onesrečiti njenega moža.

„Stara in odločna naklonjenost Avstriji mi je v našem narodu dovolj porok dobre volje in vstrajnega dejanja. Vez, ki nas je že davno družila k habsburškemu prestolu, je globoko ukoreninjena v naših srcih, in nobena zunanja sila je ne bo raztrgala. To je naša od pradedov čislana očevina, in to hočemo neoskrunjeno zapustiti našim potomcem.“

„Res je“, pravi žena, „prirojena čutila se ne dadé hipoma zatreti. Zato moram priznati, da so mi sila zoperni oni prilizneni poetični proizvodi, s kterimi nekteri pisatelji proslavljajo pri vsaki priložnosti francoskega mogotca; polni hlimbe v strahu in spoštovanji pred njim koprné, na videz navdušenost kažejo, ki je pa v resnici nimajo. Tudi Vodnik v svoji „Iliriji oživljeni“ zelo laskavo govori o „dobrotnem vitezu“.

„Toda Vodnik ne išče proslavljenja Napoleonovega“, odgovori Vinko. „Njegova pesen je radosten vsklik blagega, za srečo našega malega naroda gorečega srca, v njej nam podaja navdušeno izjavo svoje narodne zavesti, pozdravlja našega naroda probujenje v sladki nadi njegovega nadaljnega razvoja. Ljubezen do domovine — tako nekako je pisalo naše vladno glasilo „Télégraphe officiel“ — veje iz vsake teh mičnih vrstic, in sveti ogenj navdušenja oživlja celo pesen. Da, v resnici blag, dobrodušen mož, zgled vsem rojakom! Trdno se nadeja, da bode v novejši dobi možno jezik dostojno gojiti in mu pod pokroviteljstvom Napoleonovim dati primerno veljavo“.

„Ali se pa to sme od sedanje vlade pričakovati?“

„Ni misliti, da bi tujci še dolgo gospodovali po naših krajih. Toda pod njihovim daljšim gospodstvom bi moral Vodnik kmalu uvideti, da je bil prazen njegov up, prazne njegove nade. Srce bi krvavelo rahločutnemu možu, ko bi videl, da jezik še vedno ostane zanemarjen, nepoznan, da se mrzla tujščina vriva našemu ljudstvu pri vseh javnih poslih. Saj se mora militi vsakemu rodoljubu, če vidi, da oni mili glasovi, s kterimi mu je mati v njegovi mladosti navdihovala čista, nesebična, najblažja in najmočnejša čutila — materinsko ljubezen, da oni glasovi še vedno ostajajo nečislani od našincev, zaničevani od tujcev, in da ima le to, kar je tuje, veljavo. Le malo imamo takih veljakov, da bi iz čiste ljubezni do materinščine darovali svoje imetje in svoj trud očevini na

korist, da bi preiskavali zaklade in svojstva našega jezika, da bi se v njem urili in učili, v pisavi in govoru ga likali in njegovo lepoto kazali svojim rojakom. Le malo jih je tudi, ktere bi ganole slabosti in nezgode sobratov, kterim bi v srce segala njih beda in siroščina, da bi nekoliko svojih močij posvetili narodu v občni blagor.“

„Kdo bode pa tudi zahteval tolike požrtvovalnosti?“ pristavi Ljudmila. „Móž mora misliti tudi ná-se in na svojo družino. Ne sme se toliko od njega zahtevati, in nespametno bi bilo, da bi svoje posestvo obrnol v prid svojim sosedom, da bi le za-nje skrbel, svojo družino pa zanemarjal in v sili zapuščal. Glej, Vinko, tudi ti se ne spominjaš svoje žene, ampak dolgo časa že s kmeti doli v vasi kuješ temne naklepe, kteri bodo tebe v nevarnost, a tvojo soprogo v obup spravili.“

„Ali bi se pa jaz ne moral tudi pred tabo sramovati, ko bi se od samega strahú pred nevarnostjo nemoško odmikal zaupnim prošnjam nesrečnih ljudij? Ali bi me tudi ti ne zaničevala, ko bi o onem času, ko se bodo naši kmetje vzajemno borili za rešitev od tujega jarma, jaz sam bojazljivo po kotih posedal?“

„Kaj pa dalje?“ razvneta poprime žena besedo. „Kaj bom počela sirota, kedar te ranjenega ali celo mrtvega prinesó iz bojišča? Kje bodem našla tolažbe, ako me ti edini, v kterega sem stavila vso svojo srečo, zapustiš, in v slepi domišljiji, da koristiš narodu, v brezuspešnem uporu končaš svoje življenje?“

Mirno je sedaj Vinko poslušal ugovore svoje žene. Toda misel na ono slučajnost, da bi ga mrtvega prinesli na njegov dom in ga položili v naročje preplašeni soprogi, ki bi v brezmerni žalosti obžalujoča svojo in njegovo osodo obupno vila roke, pretresnola je njegovo dušo. Srce se mu krči pri tej misli, in on zbere ves svoj pogum, da potolaži svojo ženo.

„Pomiri se Ljudmila! Bila si vedno umna in pogumna deklica, ki si z gorkimi besedami hvalila vsako blago djanje in vedno le želela srečo našemu narodu. Kako vesel, kako ponosen sem bil vedno na te! Saj sem si bil svest, da bodeš tudi v tem oziru z mano vedno enakih mislij. Upal sem, da bodeš vse nesrečne naključbe, ki bi utegnole naju zadeti, stanovitno prenašala, da ne bodeš v stiski obupno tarnala; tudi sedaj sem preverjen, da ne bodeš nikoli malosrčno od mene želela nemožatega postopanja.“

„Vselej sem te pazno in verno poslušala, kedar si sočutno govoril o občnih narodnih zadevah“, govori Ljudmila, a glas se ji trese in jok jo posili. „S teboj sem delila žalost in veselje, občudovala in opazovala sem z veseljem tvojo blago navdušenost. Ali prevstvari, predrugači mi srce, ki najvišje čisla srečo in blagor svojega moža! V strahu sem pričakovala vestí o izidu prvega nesrečnega upora, jokala sem, ko so mi

edinega brata prinesli mrtvega domú, a radosti se mi je tresla vsaka žila, ko sem zvedela, da se ti zdrav vračaš iz bojišča".

Bridkih mislij navdana nagne uboga žena svojo glavico, nasloni se na svojega ljubljenca, na njegovih prsih skriva obraz, da uteši nepokojno srce. Saj je danes prvič okusila grenkost življenja. Sočutno jo tolaži Vinko, gladi ji lice in jej popravlja lasce, ki so v neredu padali po čelu.

„Blagor mu, kdor še ni okusil grenkosti življenja. Nikomur ni osoda v življenji naklonila vedne sreče. Obljubil sem ti, Ljudmila, in z vsemi močmí si bodem prizadeval, da te srečno popeljem skozi življenje, da ti gladim pot in odvračujem vse nevšečnosti. Drugega ti ne morejo človeške moči podati. Ali tudi nama se utegne izneveriti goljufiva sreča; življenje nama lahko podá grenko čašo bridkosti, in v tolažbo ostane le zvesto in zaupno srce."

V drevesnem perji se zaziblje rahli vetrič, izmed košatih vej zasveti solnčni žarek ter posije na vroče solze, ki so mladi ženi padale iz užaljenega očesa; rodila jih je živa v bojazni solzeča ljubezen. —

„Denarja, Vinko, denarja!" zasliši se iz obližja klic močnega glasú, in kmalu potem se prikažeta izza hišnega ogla dva mlada človeka. Prvi nekako bolj mestno oblečen, šibke rasti, uren in gibčen, se je vedel kot zapovedovalec proti svojemu neukretnemu kmečkemu pajdašu, ki se je kakor prisiljen nemarno premikal za njim.

„Matevž, ti pa sedaj hitro vprezi Murota!" reče prvi drugemu, in se hipoma obrne proti njemu. Ker pa Matevž, njegov tovariš, ni kazal nikake volje, da bi se malo bolj hitro pomikal, razvnela je ta počasnost in malomarnost tako hudo njegovega gospoda, da se je ves razsrjen zapoletel va-nj, svojo glavo vrival v njegov hrbet in z obema rokama udrihal po njegovih plečih, da bi ga v malo hitrejši tir spravil. „Premakni se vendar, ti nemarnež", vpije nad njim, ali Matevž se ni zmenil ne za prigovarjanje ne za nebrojne udarce. Črhnol ni besedice, ampak po svoji stari navadi, kakor da ne bi ničesar videl ne čutil, meril je svoje dolgočasne korake proti hlevu. Gospod mu naloži še nekaj gorkih za slovo, ko pa vidi, da pri Matevži njegov trud ničesar ne opravi, spusti se v diru na vrt in v sledečem trenotku je stal pred Vinkom.

„Vinko, denarja, hitro denarja!" ponavlja prišlec svojo prošnjo, pomoli roko in z nogo tepta — znamenje, da se mu zelo mudi.

„Si pa zopet kakor burja, Binče! Čemu potrebuješ novcev?" pobara Vinko in srpo upre v njega svoje oči.

„Ali ti moram zopet razlagati in s tem čas tratiti, ko se mi tako mudi? Denar je moj, ti mi ga moraš dati. Če pa hočeš vedeti, ti tudi rad povém. Vojaki so prišli v mesto; te hočem videti."

„Kaj pa bo s tvojim ptičjim lovom?" ga vpraša Vinko.

„Zlodej naj vzame še ta ptičji lov! Sem se že dosta dolgočasil. Pa še sopsti bi mi kmalu v uti ne pustili ti paglavci.“

„Kje pa imaš sedaj svoje pomagače?“

„Domú sem jih spodil. Kaj se bom pa tudi jaz, izobražen gospod, ukvarjal s tako sodrgo“ odgovori Binče nevoljen, ker mu je razgovor že bil predolg, kajti o neljubih stvareh, posebno o denarnih zadevah on sam ni hotel in tudi drugim ni pustil veliko govoriti. Težko je pričakoval zaželeni denar, prestajal iz ene noge na drugo, z desno roko mahal po zraku, da bi bolj poudarjal svoje govorjenje, zraven pa prste na levi grizel. To je pa vselej storil, kedar ga je kaka neprijetna misel vznemirjala, osobito če je kdo njegovo potrpežljivost zlorabil, kakor sedaj Vinko; kajti izmed vseh dobrih lastnostij je imel Binče potrpežljivosti najmanj. Tudi sedaj je je imel le še malo na razpolaganje. Zakaj pa Vinko vse povprašuje, čemu mu bo denar, in kaj bo s ptičjim lovom. Saj bi mu lahko že takoj dal, kar želi.

„Prosim te, Binče, ne grizi mi zopet nohtov!“ ga je svarila prijazno Ljudmila, ktera se je že dolgo časa zastonj prizadevala, da bi mu odpravila to nelepo navado.

Albin Rojár — kteremu so pa ljudje sploh „Binče“ rekali, je bil mlajši sin pokojnega Rojarja, kteri je svoje lepo posestvo zapustil svojemu starejšemu sinu Vinku, zraven mu pa v varstvo izročil njegovega mlajšega brata Binčeta, ki je bil nekako topast in ne prav pri pameti, na pol nor, kakor so ljudje dejali. Rajni oče je zapustil toliko gotovine za svojega mlajšega sina, da bi se z njo celo življenje lahko preživel; Vinko naj bode njegov pokrovitelj, varh in oskrbnik njegovega premoženja. Dobro je bil pogodil pokojni mož. Vinko je skrbel za svojega brata bolj, kakor marsikteri oče za svojega sina; varčno je gospodaril z njegovim premoženjem, da bi zadostilo za celo življenje. Saj si ubogi brat sam ne bi mogel nikoli nič prislužiti. Resnega dela se nikoli ni poprijel. Vsak dan si je izmislil kako novo bedarijo, radoval se nekaj časa in kratkočasil z njo, ali kmalu se je je naveličal, poprijel se zopet kake druge in tako vedno burke uganjal, da so se ljudje v okolici nad njim razveseljevali. Njegov vedni spremljevalec, strežaj in prijatelj je bil Matevž iz Mačkovca. V otročjih letih sta se že bila seznanila, skupaj sta odrastla, in ker je Binče v resnici varha potreboval, da ga je na vseh potih nesreče in nevarnega početja varoval, ostal je Matevž vedno pri njem. Sicer pa tudi Matevž ni bil bistre glavice. Vinko ga je obdržal, da ima Binče tovariša, s kterim se zamore pečati in kteri hoče njegove bedarije prenašati. Zato pa je bil Matevž kakor navlašč vstvarjen. Hladnokrvno je trpel in se ni ganol, kedar je Binče s hudimi udarci nad njim svojo jezo hladil, in prav tako mirno se je pustil od njega objemati in poljubovati. Take spremembe občutkov so se pa pri Binčetu

velikokrat prigodile, in le Matevž jih je umel prenašati. Zato se pa tudi Binče nikoli ni mogel od njega ločiti. Skupaj sta obedovala, in ko se je Binče v prejšnjih letih pri domačem učitelji učil, je moral Matevž pri mizi zraven sedeti in se videzno nemškega in latinskega jezika vaditi. Bila je to nerazločljiva dvojica; Binče je bil svojemu varhu prav po otročje udan. Se vè da je on svojo udanost izraževal tudi z zaušnicami, kedar se je v svoji ognjevitosti kaj razvnel, vendar pa, če je on sploh koga ljubil, ljubil je gotovo Matevža in pa svojega osla — Murota.

Popoldne ko je Ljudmila na vrtu svoje delo opravljala in Vinka pričakovala, prikoraka Binče počasi, oči v tla uprte, a prste med zobmi držeč po stezi na vrt. Vse je kazalo, da kake tehtne misli pretresuje, da sploh nekaj misli. To je bil pri njem velevažen trenotek posvečenja, kajti mislil je naš Binče silo malo in malokedaj. Ni bilo treba dolgo pričakovati, kmalu se je pokazal plod njegovega mišljenja.

„Matevž! danes gremo na ptičji lov“, veli svojemu tovarišu, ki je pri vrtnih vratih sloneč pričakoval, kaj bode njegov gospod za danes priredil. „Pripravi urno, česar je treba“, pristavi odhajajočemu in se obrne na pot proti gozdu.

„Toda Binče! kdo bo sedaj po letu na lov hodil, saj ni pravi čas zato? Nobene živalice ne bodete ujeli“, oglasi se Ljudmila.

„Kaj to tebi mar? Jaz hočem danes svoj ptičji lov imeti, če ni tudi nobenega ptiča v gozdu“ odvrne Binče, ki se je rad bavil s ptičjim lovom.

Matevž ni preudarjal, kak uspeh bode lov imel. Svest si je bil, da pri tem lahkem delu si ne bo nihče vratú ulomil; to mu je bilo dovolj. Nabral si je v vasi nekaj pomagačev, že odrastlih dečkov, ki so radi z njim hodili vedé, da ne gredó zastonj. Med nje razdeli nekoliko orodja, da spletó uto, sam zadene kriv drog na ramo in tako stopa kot ponosen vojvoda pred svojo četo.

„Rogovila rogovilo nese“ se oglasi nagajivo dekle, ki je na njivi plelo.

„Ubogi Matevž“, pravi njena tovaršica, „gotovo ga bodo letos v vojake vzeli, ker tako ravno in tako gibčno stopa pred svojim krdelom.“

„Da, da“ pristavi zbadljivo tretja, „lepo se mu bo podajala vojaška suknja, da ga bode v mestu vse gledalo; me revice bomo pa doma jokale.“

Matevž je preslišal te neprijazne ogovore in porogljivi posmeh svojih vrstnikov. Mirno se je motál dalje po poti proti hosti, kjer jih je že Binče pričakoval.

Razstavili so limanice po drevesih, spleli veliko uto, in v senci ležeči so vabili ptice s: čvink, čvink. Dolgo so čakali in se trudili, a nobena se jih ni usmilila. Binče je s prva godrnjal, ker ni smel na glas govoriti, a potem je zadremal. Predramila ga je govorica dveh kmetic, ki so mimo gredé se pogovarjale o novosti, ktero so videle v mestu.

„Ne vém, ali nimajo res kam poslati vojakov, da jih vedno le nam vrivajo“ pravi prva.

„Pa še toliko jih je sedaj in sami konjiki“ pristavi druga.

„Lepo jih je bilo pač videti, ko so na konjih v vrsto se postavili. Ko bi človek le ne vedel, da nam to malo prida, a dosta kvari prinese!“

Binče je razumel pomen teh besed ter planol hipoma iz ute kakor razkačena zver iz brloga.

„Matevž, kje si Matevž? Midva greva v mesto vojake gledat. Vi drugi pa naprej lovite, ali pa domú pojdite; danes tako ne bo nič.“ To v naglici spregovori in Matevža z vso silo po poti proti domu peha.

Fantičem iz vasi je bil ta novi Binčetov premislek kaj malo po godu. Oni niso prišli ptičev lovit, ampak mislili so, da dobé vsak po en kos belega kruha in pa kupico vina, kakor jim je sicer Binče po lovu delil. Zavzeti se spogledajo in nevoljni začnó med seboj godrnjati.

„To imamo! Dobro nas je opeharil! Ona dva sta odšla, mi bomo pa tukaj ptiče pekli in žabe cvrli.“

„Tega ne smemo trpeti! Maščevati se hočemo.“

„Iz voza ju prevrnimo, ko se bodeta v mesto peljala!“

„Da bi šel nas potem tožit; mi bodemo pa sedeli.“

„Podveznice mu porežimo in kolesa strimo!“

„Tudi ne gre. Poslušajte! Ko bo Matevž osla brzdal, naj mu eden podvrže v vino namočen košček kruha. Bodete videli! Muro bo norel.“

„Da, da! Muro bo norel! Mi pa bomo imeli maščevanje in svoje veselje“.

Tako so sklenoli in kmalu potem svoj sklep spolnili.

Med tem se je Vinko na vrtu z Ljudmilo na klopi sedeč pogovarjal. Slišal je, da je šel Binče na lov; mislil je torej, da ga pred nočjó ne bo nazaj. Toliko bolj se je zavzel, ko je hipoma pred njim stal in prosil denarja. Vendar ni hotel kratiti bratu tega nedolžnega veselja; dal mu je potrebni denar.

Pogled na denar je Binčeta pri tej priči vsega spremenil. Misel, da nobena reč več ne opovira njegovega pohoda v mesto, ga je tako razvnela, da se je veselja tresel. Brzo skoči k svojemu bratu in ga začne objemati, božati, poljubovati na roko in na lice; njegove ljubeznjivosti ni bilo ne konca ne kraja. Ko se ga je pa Vinko s težavo odkrižal, oklene se Ljudmile in s silo svoje ljubkovanje nadaljuje, da so njegovi krepki poljubi kar zveneli na njenem lici. Tudi ona se je branila njegove brezmerne ljubeznjivosti, a vendar se ni mogla smeha zdržati, videča otročje vedenje že skoro dvajsetletnega mladenča. Posadi ga na klop med sé in med brata, in Binče prične goreče v eni sapi izraževati svoje otročje veselje in svojo neskončno občutljivost. „Kako si dober, bratec! Nihče nima takega brata! Zato te imam pa tudi rad. Vzemi si od mojega

denarja, kterega hraniš, kolikor hočeš! Pa Murota ti posodim, kedar bo treba. Da, jutre popeljem tebe in Ljudmilo v mesto, da si vojake ogledamo; naj bo Matevž pa za vozom tekel. Matevž! kje tiči tako dolgo! O ko bi on le tako počasen ne bil! Po noči bova nazaj hodila. Muro noče dolgo teči, jaz ga pa nočem bičiti.“ Na to vstane in iz vrta dirja, da bi videl, ali je vendar že voz pripravljen. Pri vratih se pa zopet vrne in nazaj priskače: „Ljudmila, ali ti naj kaj iz mesta prinesem? Kar povej! Vse ti rad storim. Zvečer bom vama pravil, kaj sem vse videl. Novi vojaki so v mestu in sicer konjiki. Na trgu v vrstah stojé. Da le ne bi zamudila, da le ne bi prej iz vrste stopili! O, ta nerodni Matevž! Matevž, Matevž!“

Namesto Matevža se je oglasil Muro s svojim neprijetno golčečim glasom. Strgal se je bil od jaslij in kakor besen je zdivjal na pol obrzdan iz hleva na travnik. Za njim prisopiha Matevž, debel kol v roki vihteč. „Le počakaj me, ti zlodjev kocinec, ti dolgouhast! Vse kosti ti bom polomil, da te le dobim.“

Ni bilo pa misliti, da bi ga Matevž kmalu dobil. To je menda tudi Muro mislil, kajti navlašč, kakor da bi hotel Matevža dražiti, uleže se znak na tla in vse štiri noge kvišku moleč se začne v pijani radosti valjati po travi. A ko je Matevž do njega prikrevsal, bil je že davno na nogah. Še ga je debelo gledal, ko je vzdigoval svojo težko roko. Ko je pa njegov preganjalec tik njega stoječ hotel udariti po njegovi koži, prhnol je z burno naglostjo čez mejo na sosednjo njivo, da se je daleč slišalo pokanje in krhanje koruznih stebel.

„To malopridno živinče! Koliko bo škode napravilo!“ pravi Vinko nevoljen, ko ga je ta krik privabil k vrtnim vratom.

„Gnus ti oslovski!“ rentači Matevž. „Vso dlako ti bom populil; pa naj reče Binče, kar hoče.“

„O Murče, Murče!“ javka Binče. „Kako se boš obtolkel in opraskal. Strezi, strezi Matevž, da ne gre doli čez mejo! Lahko bi si kaj zlomil.“

Muro pa je dalje dirjal po njivi, in ko ga je hotel Binče prestreči, se na mestu hipoma zabrne in v Matevža buši, da bi ga bil skoro prevrgel. Ali Matevž ga zgrabi in se za-nj obdrži. Z levo roko se krepko poprime za rep, z desno neusmiljeno loputa po njegovih rebrih, a s kolenom ga od zadej suje in brca, kolikor more. Tako sta se drvila v naglem tiru eden za drugim po polji.

Prišel je čas maščevanja in kazni; saj ga je danes Muro zopet razjezil, in Matevž ga je črtil posebno zato, ker ga je imel Binče rajši, nego njega samega. Sveta jeza zgrabi Binčeta, ko vidi to brezsrčno pretepanje in take muke svojega ljubljenca. Oči si zatisne in pri vsakem udarci zaječi. Nato pa plane, kakor ris, srdit in objokan za njima, ujame se za Matevževo obleko in prične z bičem, kterega je že za vožnjo pripravil,

nadevati na njegov hrbet silne udarce. Matevž se ni pritoževal ali opravičeval pri Binčetu, ampak trdno se držal za Murotov rep in molčé še hujše pritiskal svojega prednika, in Muro je še hitrejše tekel. Kakor brzovlak se podijo po travniku okoli vrta: osel riga, Matevž stoka, Binče pa joka!

„Vmaknite se na stran“ velí Vinko pericam, ki so se s težko posodo na glavi od potoka vračale domú, toda izza ogla vrtne ograje niso mogle opaziti, kak pogubonosen vlak njim nasproti drči. Na ovinek prišedši so se razpršile na desno in na levo, ali tudi Muro, ki je ta živi vlak vodil, se je hotel ognoti in je zato tudi na stran zavozil. Nesreča je hotela, da je zadel in trčil ob deklo, ki je nesla polno vedrico vode na glavi. Znak je padla na tla, Muro se je zraven zavalil, na-nj sta pocepala njegova preganjalca, čez vse štiri pa se je zlila strahovita ploha.

Iz bližnjega griča se zasliši surov krohot vaških fantinov, ki so se tam zbrali in škodoželjni pričakovali uspeh svojega hudobnega čina.

„Voda je dobro storila“ oglasi se eden izmed njih, ko so nesrečniki počasi vstajali.

„Muro se je streznil“ pritrdi drugi.

„Danes je njegov dan“, počasi zavije Matevž, ko je čedil in popravljal Binčetu obleko. Tudi Binčetu je voda dobro déla; mirno je zraven Matevža stal, kakor da bi se ne bilo nič zgodilo. Začne zopet priganjati svojega tovariša k delu, da bi zamogla kmalu v mesto odrinoti. In res! Čez malo časa sta sedela na vozu, ki je drčal proti mestu. Binče je bil že zopet dobre volje; objemal je Matevža. Čez četrt ure se vrneta nazaj. Binče je pozabil rokavice in dežnik; brez rokavic pa ne gre Binče nikoli v mesto in brez dežnika nikoli pol ure od doma. Napotita se zopet proti mestu; čez pol četrt ure se pripeljeta zopet nazaj — Binče poišče svojega brata. „Vinko, premalo bo denarja. Deset frankov! Bodi pameten! Kaj bo to! Matevž toliko sne in spije. Pa v družbo častnikov pridem. Tam ne smem denarja tiščati in štediti.“ Vinko mu da še pet frankov. „O zlati bratec!“ ponavlja burno Binče in svojega brata objema. „Gotovo ti kaj prinesem iz mesta in pa častnikov, če hočeš, s sabo pripeljem. „Nato zdirja hitro kakor blisk iz vrta na voz. Ni več slišal Vinkovega odgovora: naj jih nikar s sabo na dom ne vodi; so se že sami povabili.

(Dalje pride.)

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I. V Celovci, 1. marca 1881. *Štev. 3.*

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Drugo poglavje.

Kaj od mene preč oko,
Kaj obraz obračaš mili?
Prešeren.

Čudovito naglo je rastla v začetku tega stoletja Napoleonova moč. Čez francoske meje se je širila na vse strani in pretila celo Evropo užugati. Svojevoljno je izganjal Napoleon stare vladarje s kraljevih prestolov, svojim sorodnikom in privržencem pa je delil cele dežele, kakor se mu je ljubilo. Odvzel je papežu Piju VI. crkveno državo, iz Neapola izgnal kralja Ferdinanda, polastil se je Toskane in s tem si skoro celo Italijo podvrgel. Avstrija je po nesrečnih vojskah izgubila Belgijo in italijanske pokrajine; zvesto tirolsko deželo morala je prepustiti Bavarcem. Vse to pa še ni bilo dovolj francoskemu mogotcu. Prodrl je na Španско, odstavil portugalskega vladarja, španskega kralja in njegovega sina pa odvel na Francosko. Njegova nenasitljiva pohlepnost ni poznala nikake meje. Ni čuda, da so se vse sosednje države zbale za svoj obstanek zbrale so vse svoje moči, da bi se branile in ne utopile v francoskem nasilstvu.

V teh osodepolnih časih se je lepo odlikovalo rodoljubje avstrijskih narodov. Nadvojvoda Janez je prvi nasvetoval, da bi se sklicali brambovci, kteri bi naj podpirali stalno armado. Ta predlog so po vseh deželah z veseljem sprejeli; tudi na Kranjskem so se zelo zanimali za to novo uredbo. Kmalu se je pričelo novačenje. Vsi telesno sposobni mladenči in možje od osemnajstega do petinštiridesetega leta so se uvrstili pod novo brambovsko zastavo. Oglasilo se je še povrh veliko prostovoljcev, in rudokopi v Idriji še niso pustili pri novačenji žrebati imen in izbirati novincev, ampak vsi poprek so vpili, da hočejo vsi brez izjeme služiti

svojemu cesarju. Ob nedeljah in praznikih so se brambovci vadili in urili v orožji, a vsak mesec so se po enkrat shajali v večjih oddelkih. Imeli so nekako narodno opravo: sivo suknjo z rudečimi našivi, na glavi okrogel pri strani privihan klobuk. V Ljubljani so se tudi dijaki oborožili, in Vodnik je njih rodoljubno navdušenje povzdigoval s svojimi „pesnimi za brambovce“. V pravem narodnem duhu omenja in slavi v njih zvestobo svojih rojakov, z njimi vzbuja Kranjcem prirojeno veselost in ljubezen do petja. Zato so se pa tudi njegove pesni kmalu obče priljubile, in nektere izmed njih, kakor „Radovoljni brambovci“ ali „Brambovska dobra volja“ ali „Estrajh za vse“ so vojaki po poti gredé popevali. —

Kljubu tej rodoljubnej požrtvovalnosti, kljubu vsem prisrčnim nagovorom, ktere sta nadvojvoda Karol in nadvojvoda Janez v dnevnem razglasu javila svojim hrabrim vojakom, vendar avstrijsko orožje ni imelo zaželenega uspeha. Leta 1809. se je bojevala avstrijska armada v dveh oddelkih zoper Francoze. Severnej armadi je zapovedoval nadvojvoda Karol, južno pa je vodil nadvojvoda Janez čez Predil proti Italiji. Že v aprilu se je raznesla vesela novica o njegovih zmagah na laškej meji. Toda nesrečni dogodki na severu so prisilili nadvojvodo Janeza, da se je moral, če tudi zmagonosen, vračati čez Koroško in Štajersko, da bi s svojimi četami pomogel premaganej severnej armadi. Za njim je pridrl sovražnik, vzel Predil in nekaj utrjenih mest na Notranjskem, ktera so Avstrijci z veliko hrabrostjo branili; nato pa so se zlile francoske čete kakor huda povodenj čez Kranjsko. Grof Gyulay, hrvatski ban, je bil v Ljubljani utrdil nasipe na mestnem gradu in na Golovci; ko je pa zvedel, da so Francozje vsa važna mesta in posadke na Notranjskem in na Predilu vzeli, in da se zmagonosni Ljubljani bližajo, zapustil je glavno mesto kranjske dežele in odšel čez Višnjo goro po dolenjskej cesti proti Novemu mestu, kjer se je z drugimi iz Notranjskega prišlimi oddelki zjedinil.

Že devetnajstega maja je prišlo okoli štiri tisoč Francozov v Ljubljano. Avstrijski vojaki so bili mesto večinoma že zapustili, le majhna posadka na gradu se je še dva dni branila. Brez velikega truda so torej sovražniki vzeli mesto, toliko težje pa so se pozneje branili hudih napadov, s kterimi je major Du Montet, poslanec hrvatskega bana, čestokrat nadlegoval francosko posadko.

Ko je namreč ban Gyulay odpotoval na Hrvatsko, da bi si tam več vojakov nabral, je pustil pri Novem mestu majorja barona Du Montet-a z naročilom, naj opazuje in nadleguje sovražnika. Majorju je bilo to povelje prav po godu. Imel je pri sebi nekaj oddelkov kranjskega domačega peš-polka „baron Simbschen“ in nekaj hrvatskih brambovcev. S tem krdelom je udaril na Ljubljano. V šentpeterskem predmestji je z enim oddelkom napadel sovražnikovo konjištvo, veliko konjikov pomoril, mnogo

jih ujel, a ostali so se razpršili in pobegnoli po gorenjskej cesti v Kranj. Drugi oddelek je prodrl na Poljane, tretji se po dolenjskej cesti prikral v mesto, a četrti je priplul na ladijah doli po Ljubljanici, izkrcal se v Krakovem ter v hipu zasedel čevljarski most. Vse, kar je sovražnikov nasproti prišlo, so pomorili ali pa ujeli. Posadko na gradu so od vseh stranij tesno obdali; kdor se ni mogel na grad rešiti, se je moral udati. Čez dve sto francoskih vojnikov so napadniki ujeli, sto ujetih avstrijskih vojakov pa rešili.

Dvanajst dnij pozneje se je drzni in neustrašljivi major drugikrat približal Ljubljani. Zasedel je nasipe na Golovci, mesto in grad pa zopet od vseh stranij tesno zajel. Posadka ni mogla od nobene strani živeža dobivati, ker so oblegovalci pretrgali dovažanje in zabranili občevanje s sosednjimi mesti. Major Du Montet bi bil gotovo še dalje oblegal mesto in še hujše posadko nadlegoval, ko bi mu ne bila koncem julija došla vest, da je Avstrija sklenola v Znojmu primirje s Francozi, ki določuje, da ostane Kranjska v francoskej oblasti, dokler se stalni mir ne sklene in dalje o njenej osodi ne določi. Major je torej zapustil Golovec in odrinol s svojimi vojniki iz ljubljanske okolice.

Po sklenenem primirji še vendar ni bilo blagodejnega mirú v deželi. Ljudstvo še ni okrevalo od udarcev preteklih let ali že se mu je drugo novo breme nalagalo na ramena. Primirje je namreč bil oni za ljudstvo hudi čas, v kterem se je sovražnik jako trudil, da bi nagrabil, kolikor mogoče, dobička iz zasedenih dežel, prej nego se stalni mir sklene. Brez odloga so začeli Francozje iztirjevati vojni davek; to je bil njih prvi in najvažnejši nalog.

Napoleon je naložil kranjskej deželi petnajst milijonov frankov vojnega davka; od te svote naj bi dežela plačala dva milijona do meseca septembra. Ker se je pa do tega določenega časa le še sila malo denarja nabralo, dejal je francoski gouverneur dvajset najodličnejših kranjskih mož, plemenitašev, duhovnikov in posestnikov v zapor. To sredstvo sicer s prva ni bilo prav brez uspeha, a vendar so koncem oktobra Francozje le še majhen in nezdaten del napovedanega davka iztirjali.

Že po mestih so težko prenašali hudi pritisek davkarskih iztirjevalcev, koliko bolj so pa kmetje trpeli, kteri so prodali vse, kar so imeli, da bi udovolili nenasitljivega tujca! Sploh pa se je po deželi misel razširjala, da zopet kmalu vojska nastane, ki bode revnega kmeta rešila tujega jarma. Saj je bilo premalo francoskih vojakov v deželi, da bi jo uspešno braniti zamogli. Vrh tega so prihajale vesele novice iz tirolskih planin, da se je tamošnjim pogumnim prebivalcem posrečilo znebiti se posiljenih gospodarjev. Hrabrost zvestih Tirolcev je bila Kranjcem v zgled, tudi oni so hoteli z orožjem odločiti svojo osodo. V hipu se vname punt na Dolenjskem

in Notranjskem. Ali žalibože! Bil je to upor brez reda in vzajemnosti, ki je prinesel žalostne nasledke neprevidnim rojakom.

Najprej so se vzdignoli kmetje v kočevskem in metliškem okraji, a med temi so bili Kostelci in Poljanci najdrznejši in najpogumnejši; oni so izvršili najvažnejše naloge. Kdor je videl visoke in čvrste postave tega korenjaškega plemena, je gotovo preverjen, da se ti ljudje ne uklanjajo brezpogojno komur si bodi. Napadli so po hišah raztresene vojake, pobrali jim orožje in pomorili vse, kdor jim ni utekel. Nato so prijeli vojaške posadke v Metliki, Kočevji in Semiči, potolkli so veliko vojakov, petnajst pa jih celó odpeljali v Reko v zapor. V Kostelu so kmetje polovili vse francoske vojake in jih odvedli čez Kolpo v avstrijski tabor. Ko je general Baraguay d'Hilliers, glavni poveljnik vseh zasedenih ilirskih pokrajin, zvedel o teh dogodkih, poslal je na Dolenjsko večji vojaški oddelek, kteremu je bil zaukazal, da naj z največjo ostrostjo vse upornike in zločince kaznujejo. Poljanci in Kostelci so pretrpeli strogo kazen; vojaki so njim vasi požgali, in vse njihovo imetje je požar uničil. Nato je general v posebnem razglasu povsod po Kranjskem objavil, da čaka enaka osoda vse one malopridneže, ki se zoper cesarja Napoleona spuntajo in njegove vojake brezvestno napadejo. Tudi duhovenstvo je ljudstvo opominjalo in svarilo, da naj opusti tako uporno vedenje. Ali tudi to svarjenje ni pomagalo. Čez nekaj dnij, koncem meseca septembra leta 1809. se je upor razširil že skoro čez celo Dolenjsko in Notranjsko. Francozje so bili že v zadregi, njih položaj je bil nevaren. Saj je bilo malo več nego dve tisoč vojakov v celej deželi, in govorilo se je, da morajo tudi ti na Tirolsko odpotovati.

Ker je pa bilo francosko vojništvo v malih posadkah razkropljeno po celej deželi, niso zamogli Francozje povsod zabraniti upornih činov, a še težje je bilo upokojiti razburjenost razkačenega ljudstva, ki je ječalo pod vojaškim pritiskom in davkarskim iztirjavanjem. Pri Črnomlji je bila v začetku meseca oktobra huda bitka, Francozom tako neugodna, da so se morali proti Gradacu umaknoti. V Kočevji so uporniki napadli posadko in vojake večjidel pobili. Pri tej priliki so se kmetje tudi nad nekim komisarjem, kterega so zaradi njegove neusmiljenosti pri iztirjavanji davkov neskončno črtili, grozno maščevali. Krdelo Poljancev in kočevskih ustašev je pridrlo v grad, zagrabili in pretepli so ubogega uradnika, ga vlačili po cesti in konči njegovo ljuto razmesarjeno telo vrgli v neko jamo.

Vsled teh uspešnih učinkov so kmetje že toliko pogumnejši postali, da so se drznoli sredi oktobra celó Novo mesto napasti. V mestu je zapovedoval general Zucchi, kteri je pa večino svojega vojništva zaradi uporov v sosednje kraje na vse strani razposlal; tudi on sam je mesto zapustil in proti Kočevju odpotoval, da bi tam upor zadušil. Le dva topa in dva majhena oddelka pešcev je v mestu pustil. Vojaki so po

hišah stanovali; to je bilo upornikom zeló ugodno. Šestnajstega oktobra zjutraj prikorači po cesti od Bršlina okoli štiristo mož, kteri so se zbrali iz sosednjih krajev novomeške okolice, iz Žužemberka, Soteske, Mirne peči itd. Vsi so kazali dobro voljo in dosti poguma, toda misliti ni bilo, da bi zamogli s svojim pomankljivim orožjem, s sekirami in na dolgih drogih nasajenimi bodalci kaj zdatnega opraviti. Le malo pušk je bilo videti.

Pri prvih hišah v mestu so prestregli nektere osamele Francoze, ki so jih pozneje odvedli na grad Hmelnik. Nato so prodrli v notranje mesto. Morebiti bi se bil kmetom ta upor posrečil, ko bi bili vzajemno po redu in edinosti izvrševali svoje delo in sploh poslušali kakih nasvetov. Ne da bi bili takoj po mestu planoli, dokler se še niso vojaki zbrali, so neprevidno mnogo časa s tem izgubili, da so uradnike prigovarjali, naj bi tudi oni z njimi potegnoli. Med tem je veliko dragega časa preteklo. Vojaki so se zbrali, in ko so kmetje na glavni trg pridrli, je prvi strel iz topa razpršil krdelo, ki ni imelo voditelja. Nekaj upornikov je ulomilo v stanovanje generalovo v poslopje kapitelskih korarjev. Francozje so jih zasačili in na dvoru postrelili. Okoli štirideset kmetov je bilo mrtvih; njih trupla so v Krko pometali. Tu in tam zamore še dandanes kak kmetič v novomeškej okolici povedati, da je njegovemu očetu ali dedu v onem nesrečnem letu pri Novem mestu življenje ugrabila francoska svinčenka.

V noči šestnajstega oktobra pride general Zucchi iz Kočevja v Novomesto. Ko s svojimi vojaki, pešci in konjiki skozi vas Bršlin koraka, poči iz neke hiše strel, brezdvomno generalu namenjen. To novo zločestvo in pa prejšnji dogodki v mestu so dali generalu povod, da na mestu zaukaže vasi Bršlin in Prečino opleniti in nato sežgati, in tako je mislil tudi z drugimi vasmi storiti. Okrajni glavar in nektere mestne gospe so izprosile, da ni tudi Šmihelu enake osode odločil, a prošnje dekana Mušič-a so rešile Trebno.

Med tem, ko so se kranjski kmetje slavno če tudi nesrečno in brezuspešno borili, da bi se znebili tujega vsiljenca, sklenolo se je na Dunaji o njihovej osodi. Dvaindvajsetega oktobra je zvonjenje po crkvah in streljanje na gradu Ljubljančanom slovesno naznanjalo razglas, da je Avstrija s Francozi stalni mir sklenola. Vse dežele na jugozahodu avstrijske države, gornje Koroško, Kranjsko, Goriško, Primorsko, Dalmacija so se združile pod imenom „Ilirija“ v eno celoto in prepustile vladarstvu francoskemu.

S kakimi čutili so sprejeli to novico naši rojaki, kojih pradedje so habsburškim vladarjem verno udani več stoletij z njimi delili vso srečo in vse nezgode, ktere same je pa mogočna roka premagalčeva odtrgala od osrčja države, da pod tujim gospodstvom učakajo žalostnih časov!

Sredi meseca novembra je prišel v tužno Kranjsko, novo francosko pokrajino, njeni prvi gouverneur maršal Marmont.

Kmalu na to so se razglasile nove določbe o opravništvu dežele. Francozje so prestrojili urade in šole ter marsikake nove naredbe vpeljali. Največ težave so pa delale denarne zadeve. Iz deželnih dohodkov naj bi se plačevali vsi stroški za armado, kolikor je je bilo v deželi. Tako je želel Napoleon sam. Ali to je bilo nemogoče. Celó glavni intendant se je večkrat ustavljal brezmernim terjatvam gouverneurjevim. Potegoval se je za ljudstvo, ker je poznal njegovo nezmožnost. Kmetje so se pritoževali, da se pretrdo z njimi ravna, in intendant je priznaval, da so njih pritožbe opravičene. Meščanje in plemenitaši niso skrivali svojega sovraštva proti tujcem, temveč očitno so godrnjali zoper vse nove naredbe. Tudi duhovščina ni bila pri volji, da bi Francozom v prid s svojim uplivom prigovarjala ljudstvu.

Prišlo je leto 1813.

Žarek novega upanja je razvnel vse evropske narode, ko so čuli o žalostnej osodi francoske armade na Ruskem. Z junaško srčnostjo so se vzdignoli, da bi si zopet priborili svobodo. V kratkem se je na Kranjskem raznesla novica, da se Prusi in Rusi hrabro bojujejo zoper Francoze, in kmalu na to se je govorilo, da se tudi Avstrija pripravlja na boj, da bi zopet pridobila svoje izgubljene dežele. Nova radost in nov up prešine srca vseh kranjskih rodoljubov, in Dolenjci, kteri niso nikoli obupali, so vnovič mislili na upor in ustanek. Toda francoska moč je bila še zmirom velika. Kmalu je zvedela vlada, da se na Dolenjskem zopet nekaj novega naklepa. Poslala je torej vojaške oddelke v vse one kraje, kjer se je bilo upora nadejati, osobito pa k onim ljudem, ki so se že v prvem uporu odlikovali in so bili tedaj najbolj sumljivi. Med temi pa je bil prvi Vinko Rojár.

Lepega poletnega dne jezdi po poti, ki pelja navkreber proti Lipnici, majhna četa francoskih konjikov, in njim na čelu častnik ponosite orjaške postave. Bil je to major Besson, ki je prejšnji dan nagloma prišel iz Ljubljane. Večino svojega vojaškega oddelka je pustil v bližnjem mestici, on sam pa je odpotoval na Lipnico, kjer bode nekaj časa stanoval. Tako so mu v Ljubljani zaukazali, kajti vlada je že zvedela o tajnih Vinkovih razgovorih z vaškimi kmeti, in zategadel je majorju naročila, naj skrbno opazuje vse dogodke v lipniškej okolici. Da si pot iz bližnjega mesta ni bila posebno dolga, vendar je poletna vročina zelo mučila utrujene, v prašni oblak zagrnene potnike. Molčé jezdijo in nihče ne črhne besedice, ko se na prijaznem holmu izmed senčnatega drevja zasveti lipniško poslopje. Vodja je bil danes očito zelo slabe volje. In kako bi ne bil! Saj je moral glavno mesto in njegove zabave zapustiti, moral se je od svojih veselih tovarišev in njihove živahne družbe ločiti. Kako bo on zamogel brez teh živeti! Poslali so ga sem na kmete, da bi opazoval vedenje teh svojeglavnežev in poslušal dolgočasno brbranje kakega čmerikastega

starca. Kdo se ne bi jezil! Neskončna nevolja in čmernost razvname majorja, ko se spomni svoje žalostne osode, ko pomisli, kako bo v prihodnje zapuščen samotaril na Lipnici. Pri tej misli srdito udari in spodbode svojega konja, ki je začel bolj počasno stopati po klanci navzgor. Tudi vojaki so dobro čutili nevoljo svojega vodnika. Mirno in tiho so jezdili za njim, pazili so na njegov migljej, a vsak je strepetal pred njegovim pogledom.

Prvi, ki je vojakom pri vhodu nasproti prišel, je bil Binče, ki je na Murotu od nasprotne strani prijezdil in spoštljivo majorja pozdravil. Toda sprejem od tega smešnega človeka, ki je na majhnem živinčetu sedeč skoro po tleh za sabo pete vlačil, je že prej nevoljnega majorja še le bolj razdražil. Zaničljivo se malo na stran obrne in ne da bi odzdravil, dalje jezdi na dvorišče. S tem pa je tudi za vselej izgubil prijaznost občutljivega mladenča. Prvi utis je bil pri Binčetu odločilen; ostal je majorjev nasprotnik, dokler je ta bival na Lipnici. Toda s celim srcem se je poprijel debelega korporala, edinega podčastnika, kterega je major s sabo pripeljal. Pri vhodu se je ta mimogredé prijazno Binčetu nasmehnol in s tem si v hipu pridobil vso njegovo naklonjenost.

„Gospod Rojár“ nagovarja major Vinka, ki je zvedevši o dohodu vojakov prihitel na dvorišče majorja pozdravljat. „Vojaško oblastništvo je poslalo k Vam deset konjikov, ker v bližnjem mestici ni dovolj pripravnega stanovanja in prostornih hlevov. Upam, da Vas ne bomo dolgo nadlegovali; tudi jaz sam si želim kmalu priti iz te samote.“

Zadnje besede je major prav iz srca govoril. Ali prva opazka je bila lažnjiva. V mestici je bilo stanovanja za vseh štirideset konjikov, toda drugi tehtni uzroki, kterih pa major ni smel lipniškemu gospodarju omeniti, so vojake privedli na Lipnico.

„Že sem vse preskrbel, kar je potrebno“ odgovori Vinko, „hlevi so osnaženi in v skednji je dosta klaje. Tudi za vojake se bode skrbelo.“

Na hišnem pragu je čakala Ljudmila. Vinko predstavi svojo ženo. „Pozdravljam Vas na Lipnici, gospod major!“ pravi Ljudmila in upre svoje opazujoče oči na prišleca, kakor da bi hotela na njegovem obličji brati, kaj bode njegov prihod njej in njenemu možu prinesel.

Osupnen je major obstal, ko zagleda mlado ženo. Take lepotice ni na Lipnici pričakoval. Poslali so ga na kmete. Menil je torej, da bode videl le zarujavele obraze in žuljaste roke. A tu stoji pred njim krasna ženska vitke rasti in plemenitega vedenja, ki s svojo čarobno milobo, kakor roža med trnjem, diči in blaži vso okolico. Major popusti oni osorni glas, s kterim je prej mrzlo Vinka nagovarjal, ter z izborno dvorljivostjo z Ljudmilo govori, ko ga pelja po stopnicah gori v prvo nadstropje.

„Odpustite, milostljiva gospa, da Vam s svojimi konjiki kalim tiho srečo na Lipnici, kajti gotovo smo Vas neprijetno iznenadili; toda blagodejni

žar vaših milih očij mi je porok, da nam spregledate našo vsiljenost. Privoščili bodete ubogemu vojaku, da se tudi on v mirnem zatišji odpočije vojnega hrupa, da svetost tega idyllnega kraja tiho srečo vliva v njegovo vzburjeno miruželjno srce. Da, blaga gospa, imejte potrpljenje z nami.“ Kako lepo je znal govoriti! Kako navdušeno je poudarjal svoje besede, kako gizdavo se je vedel, kako pomenljivo je mahal z rokami! Da bi le malo bolj slovenski znal in ne toliko lagal! Gracijozno se sklone in rahlo pritisne svoje ustnice na njeno belo roko. Ali Ljudmila ni bila vajena tolike prenapete ljubeznjivosti. Naglo mu seže v besedo, da bi končala razgovor.

„Dovolite, gospod major! Poslala Vam bodem strežnico, da Vam odkaže sobe in vse priredi, česar še želite.“

V različne misli vtopljen hodi major po svojej sobi urno gori in doli, slednjič pa obstoji pred zrcalom in dopadljivo gleda svojo podobo v ogledalu. Da prav lep mož, si misli, pri petintridesetih letih! Gospice in gospe so se v Parizu in po drugih mestih kar trgale za lepega Besson-a, in ta mlada in zelo neizkušena žena, ki je sicer prav lepa, toda v celem svojem življenji menda ni še drugega videla, kakor svojega dolgočasnega moža! Pri teh mislih se major na glas zasmeje. Le nekaj dnij, in kar cepetala bode in storila vse, kar bodem hotel. Za tak dobiček se pa tudi nekaj časa pretrpi na Lipnici.

Major gre v hlev, da bi videl, če je že vse v redu. Vojaki so bili že konje osnažili in krme v jasli naložili. Binče se ni dal pregovoriti, da ne bi sam korporalovega konja in njegove oprave snažil. Se vè da se je pri tem nenavadnem delu vsega umazal, in Matevž se je zvečer dokaj jezil, ko je njegovo obleko čistil. Ali Binče se je hotel na vsak način vojakom prikupiti. Že je nagovarjal korporala, da ga hoče po storjenem delu v svojej sobi obilno z jedjo in pijačo pogostiti, in korporalu je bila ta ponudba silno všeč. To bo življenje na Lipnici! Da bi le kaj dolgo tukaj ostali! Zakaj ne bi tudi on včasih kaj dobrega zaužil. Saj je bil major toliko strog, da ni privoščil veliko počitka in veselega trenotka svojim podložnim. In pa danes je bil še posebno siten in neznansko čmeren.

Major stopi v hlev. Vojaki skočijo po konci in popusté svoja dela. Vsak stopi poleg svojega konja v strahu pričakovaje, kaj bode prišlo. Prišel je pogledat, če so že konji osnaženi. To je bila pa najstrašnejša ura za ubogega vojaka.

Major pregleda vsakega konja posebej in ničesar ne reče. Odhajajoč pravi proti korporalu obrnen s skoro prijaznim glasom: „Konji imajo dosta krme; tudi vi bodete dobili dobre hrane. Upam, da se kmalu privadimo na Lipnici“.

Kaj je bilo to? Vojaki se iznenadjeni spogledajo. Pričakovali so grom in tresk, in sedaj je pa prijazno solnce posijalo iz majorjevega obličja. Pred dobro uro je bil pa še ves divji.

„Ne vem, če sem prav slišal," pravi korporal, „ali se je major v besedi zmotil. ‚Mi se bomo privadili.' Kedaj se je on za to zmenil, ali se nam kak kraj dopade ali ne. Pri takih priložnostih je vselej le v prvej osebi edinega števila govoril, na nas se je oziral le v boji. Gotovo pa je, da ga je kaka reč, o kterej bodem kmalu na tanko pozvedel, veselo razvnela na Lipnici, sicer bi ne bil že ves spremenjen. Prav je, če se privadi. Jaz sem se že do dobra udomačil," pristavi s pomenljivim posmehom ozirajoč se na Binčeta.

Strežnica pokliče majorja k obedu. Pri mizi je gospodar s prva le malo govoril. Toliko zgovornejši pa je bil major, ki je znal o mnogih zanimivih rečeh pripovedovati; saj je že dosta skusil v svojem življenji. Pravil je čudovitih rečij o pariškem življenji, popisoval je, kar je doživel v Italiji in Španskem. Pripovedoval je o ljutih bojih in o strašnih bojnih prizorih, a z gorečim navdušenjem je govoril o svojem junaškem cesarji.

„Večkrat sem že premišljeval," pravi videzno vnet sklepaje svoje pripovedovanje, „da moram res hvaležen biti osodi, ker sem prav v Napoleonovej dobi pričel svoje vojaško službovanje. Pod vodstvom tega junaka zamorem si tudi jaz priboriti nekoliko vojne slave."

„Da, v resnici zamore vsak vojak ponosen biti na takega načelnika" pristavi Vinko.

„Ali tudi vsaka dežela je lahko ponosna na takega vladarja. Glejte, gospod Rojar", nadaljuje major s prijaznim glasom, „ali ne bi bilo najboljše, da se tudi Kranjska sprijazni s svojo osodo, kakor želi in se trudi njeni gouverneur?"

„Toda pomislite, gospod major," odvrne Vinko, „da nikdo ne more tako hipoma ukoreninjenih čutil in utrjenega prepričanja našega ljudstva zatreti. Naš kmetič še zdaj ne more pozabiti svojih prejšnjih vladarjev."

„Saj smo tudi mi po vsej deželi razglasili, da se ne bode nikomur krivica delala, da ostane vse pri starem."

„In vendar se je veliko vasij požgalo in toliko ljudij pomorilo," odgovori mirno Vinko.

„Ali pa niso vse to kmetje sami zakrivili, ker so naše vojake po noči zavratno napadli?" odvrne naglo major; zadnje Vinkove besede so ga nekoliko razdražile.

„Da, sami so zakrivili. Napadli so vojake in jih marsikje izpodili, ker niso zamogli njihovega brezmernega pritiskanja več prenašati. Sploh pa ljudstvo nikoli ni zamoglo vaših vojakov trpeti. Ljudje so vpraševali, s kako pravico si je Napoleon prisvojil slovenske pokrajine."

„S kako pravico?“ burno vzklikne major. „S pravico, ktero mu daje njegovo zmagovalno orožje. Sicer pa razumim, gospod Rojár, kaj vi hočete reči, in spoznam vaše strogo moralno načelo. Vi se sklicujete na pravico in zahtevate, da bi pravicoljubje ravnalo vse človeško početje, da bi se pravica utelesila v vsakem človeku. Se vé, potem bi ne bilo nobenega vojaka potreba, potem bi vladal večni mir, in božje kraljestvo bi imeli na zemlji. Toda, kakoršni so ljudje dandanes, ostane v človeku vendar še nekaj lakomnosti in pohlepnosti, in tega živalskega nagona se do zdaj nobenemu učitelju morale in nobenemu modroslovcu ni posrečilo udušiti. Človek ostane to kar je, — sebičnež.“

Major je bil sila nevoljen. Razvnela ga je Vinkova opazka, ki se je res prav malo ujemala z vojnim hrupom tedanjih let. Ali Vinko ni zamolčal svojega prepričanja.

„Pristvarjen je pa v človeku še drug nagon, hrepenenje po resnici in pravici, ktero kot slaba iskrica tlí v njegovem srci. Iskrica se mora gojiti, da popolnoma ne ugasne, mora se na-njo paziti, da razgori in dobrodejno ogreva človeška čutila, da zaduši sebičnost in druge strasti ter z blagimi žarki bratoljubja sveti človeštvu. To nalogo pa bi morala prevzeti dobra vzgoja in omika. Prava omika ne daje človeku samo zvunanje znanosti, ona mora tudi blažiti človeško srce. Res je, svet je ničeven in sebičen, toda zato ne sme nihče obupati, da ne bi vedno sebe in druge napeljeval h kreposti in čednosti; voditelji ljudstva naj pa sami dajejo lep zgled svojim podložnim. A oni vladar, ki je iz gole lakomnosti raztrgal vezi starodavnih držav, in svest si svoje moči z nogami tepta pravice podvrženega naroda, on naj ne pričakuje ljubezni in požrtvovalnosti od svojih podložnih. Prej ali slej se bode porušilo njegovo vladarstvo, kajti sezidano je na krivično podlago.“

Sluga vstopi in objavi gospodarju, da ga oskrbnik njegovih vinogradov pričakuje. Oskrbnik je namreč prišel naznanjat, da pridejo prihodnji teden delavci vinsko posodo pripravljat, ker se je že trgatev bližala. Prosil je Vinka, da bi o tem času sam prišel v vinograde pogledat.

Vinko se poslovi in odide. Ni ga bilo več nazaj. Govoril je odkrito, kakor je mislil; saj se takrat že nihče ni več bal razodeti svojega mnenja, najmanj pa Vinko. Vendar se je pa odslej vedno ogibal enakih razgovorov, da bi ne kalil hišnega mirú.

Ljudmila je bila očito v zadregi. Čutila je, da je Vinko žalil majorja, ker je tako drzno govoril. Ostala je torej pri mizi in skušala opravičiti svojega moža in razvedriti majorja. Toda major si je domišljeval, da ona išče le njegove družbe in zabave. Se vé, si je mislil, rada bi se šalila in kratkočasila z mano, samo plašna je še in preveč sramežljiva.

„Gospa, midva ne bodeva nadaljevala teh razgovorov,“ jej reče major s prijaznim nasmehljajem in si popravi naočnike, kajti imel je sila

slab pogled. „Gotovo Vas dolgočasijo te stroge razprave Vašega moža. Tako mlada in lepa žena bi bila v mestnih salonih na pravem mestu; tam naj bi kratkočasila sebe in društvo s svojim duhom in svojo ljubeznjivostjo.“

„Prosim, gospod major, jaz prav nič ne hrepenim po mestnih zabavah. Tukaj sem popolnoma zadovoljna,“ odvrne Ljudmila.

„Ali dovolite gospa, življenje je tukaj vendar le nekoliko enolično.“

„Gospodinja ima vedno dovolj raznovrstnega opravka“.

„Ali o pozimskih večerih, če še gospoda ni domá? Gotovo se dolgočasite“.

„Soproga si res vselej kmalu želim domu. Da bi se pa sama ne imela s čim baviti, na ta način mi ni nikoli dolg čas.“

„Nikoli?“ se začudi major. „Jaz pa sem poznal gospe, ki so slule v društvih zaradi svoje zgovornosti in ljubeznjivega kratkočasovanja. Ali te so bile neutolažljive, če so morale eno popoldne same biti brez zabave.“

„Verjetno,“ odgovori Ljudmila, „kajti one so se vedno učile in trudile, da bi se v imenitnih družbah, v krogu svojih častilcev odlikovale s takozvanimi duhovitimi razgovori, ali one umetnosti, da bi v samotnih trenotkih same sebe kratkočasile, ne poznajo.“

„In ta umetnost?“ vpraša major.

„To umetnost si pridobi človek sam. Nabira si mnogo različnih znanostij in vednostij, vsadi in vcepi jih kakor plodno seme na rodovitno polje svojega duha. Iz njih klijó in se rodé vedno nove misli in nove podobe, ktere ogrevajo občutljivo srce, ktere razveseljujejo človeka kot vedno nova duševna zabava v njegovih samotnih urah. Saj pa tudi življenje podaja človeku toliko žalostnih in veselih dogodkov, mnogo tužnih in radostnih naklučij, ktera razvnemajo njegovo domišljijo, pretresujejo njegova čuvstva, da čestokrat poteče v samotno zatišje in tam ločen od sveta sam s sabo s svojimi čutili svojo srečo ali nesrečo premišljuje.“

„To je torej nekak sanjarski navod?“

„Zakaj prav sanjarski?“ pravi Ljudmila, ko se pri odhodu poslavlja od svojega gosta. „Omikan človek ima že v svoji vednosti neusahljivi vir najboljše zabave. Zato sem prepričana, da se tudi Vi gospod major tudi na Lipnici ne bodete dolgočasili.“

Čudna ženska, si je mislil major. Med kmeti je zrastla, vendar pa je imela toliko duhovite nadarjenosti, toliko plemenite ponositosti, da je vsakdo moral njenim besedam pritrditi, in major sam je trdno sklenol, da ne bode nikoli tožil, če mu postane dolg čas, kajti na ta način bi izgubil pri njej vso veljavo.

Minolo je nekaj dnij. Na vse načine se je Francoz trudil, da bi si pridobil večjo naklonjenost mlade žene. Toda Ljudmila se je vedla proti

njemu vedno tako, kakor prvi dan. Laskavo dobrikanje mladega moža, ki je zmirom za njo hodil, je njej kot ženski se vè da tudi ugajalo. Bila mu je prijazna, ljubeznjiva, toda vse njeno vedenje je kazalo toliko izborne nežnosti in žlahtnega ženskega dostojanstva, da nikdo ni upal njej nasproti izreči nepristojne besede. Beseda je ostala majorju v grlu, ko je hotel na tanko izraziti svoje želje, a Ljudmila je sramežljivo povesila oči in molčé se na stran obrnola. V prihodnje pa se je ogibala svojega gosta.

Tiha sreča blagega mirú navdaja človeka, ki se utrujen iztrga iz mestnega hrupa in si v sredi krasotne narave na priprostej naselbini ustanovi mirno stanovanje. V mestu se vrsté v burnem življenji različne veselice, mnogovrstna opravila podé človeka iz enega kraja v drugi, da miruželjen hrepeni po samotnem kraji, kjer bi se odpočil in oddahnol posvetnega vrišča. Tukaj v sredi zlatega polja blagodejno na-nj upliva vedno se spreminjajoč zemeljski kinč in skrivnostni razvoj čudnih natornih močij; tukaj se zamore človek v tihem razmišljevanji pečati sam s sabo. Major je premišljeval svoje prejšnje življenje. Koliko divjih nočij je preživel in prerojil s svojimi tovariši. Koliko mestnih krasotic je poznal, ki so mu bile toliko dobre in prijazne, kterih se pa vendar ni več nego en dan spominjal. In ta lipniška gospa! Kak razloček! Poleg obilne duševne nadarjenosti in telesne lepote vendar še toliko skromnosti in ponižnosti! Te lastnosti v svojej vzajemnosti so jej dajale nekako čarobno dražest, obseval jo je sveti žar častitljivega ženstva, da se je major le z odličnim spoštovanjem upal ozreti v njeno obličje. Da bi pa res ljubil? Tega major sam ni veroval. Saj še nikoli v svojem življenji ni imel resnih občutkov ljubezni. In vendar! Pozno v noči se je pri oknu sloneč sanjarsko oziral v z mesečnino obsijano planjavo, marsikrat se je plaho predramil iz nenavadnega zamišljenja. Navdajala so ga grenkomila, prej nepoznana čutila; gojilo jih je tužno srce v neskončnem hrepenenji.

Gospod Besson bi bil že skoro pozabil, ktero nalogo je prav za prav imel na Lipnici, ko bi mu ne bil hišni strežaj iz maščevanja in nadejaje se kakega darila ovadil, da gospodar malo da ne gotovo skriva orožje v svojej kleti. Kaj je bilo storiti? Dobro je vedel, da je lipniški gospodar sovražen francoskej vladi, toda drugega mu ni mogel ničesar dokazati. Lahko bi dal očito preiskati vsa poslopja. Toda strežaj ni vsega natanko vedel. Ko pa ne bi ničesar našli? Potem bi ne bil več dolgo gost na Lipnici, ampak sovražnik celej hiši, osobito pa gospej. Že zaradi nje ni hotel tega storiti. Sklenol je torej pri prvej priložnosti, ko ne bo gospodarja domá, po noči na tihem s strežajem klet preiskati.

Majorjevo vedenje in prilizovanje je Ljudmilo vedno bolj vznemirjalo. Hotela je to že razodeti svojemu možu; toda sramežljivost jej je vselej besedo zaprla. Zraven se je pa tudi bala, da bi se možá ne sprla. Bila je vedno v skrbeh, vznemirjala jo je misel, da major utegne kaj sumljivega

o Vinkovem početji izvedeti. Večkrat je nagovarjala Vinka, da bi vsaj orožje kam še bolj pospravil ali v zemljo zakopal.

Ali Vinko je menil, da je že dovolj varno spravljeno. Uboga žena je torej premišljevala, kako bi sama to storila, se vè da po noči, ker po dnevu je vedno družina v klet hodila.

Med vsemi pa je bil na Lipnici najbolj srečen, brezskrben in zadovoljen debeli korporal. Binče je bil njegov marljivi dobrotnik, ki mu je vedno prinašal raznovrstnih rečij, vzlasti pa jedi in pijače, da je korporal na Lipnici imel res toliko obilnega užitka, kakor še nikoli v svojem življenji. Saj se je bil pa tudi tako obredil in opasel, da je komaj gledal iz svojega zalitega obličja. O prostih urah je pohajal z Binčetom po lipniških brdih in mu pravil marsikaj iz svojega življenja, resničnega in neresničnega, da se je le njegov pajdaš smejal. Posebno rad pa je Binče gledal njegove podobe; kajti korporal je znal dobro risati in je torej iz veselja, pa tudi, da Binčetu ustreže, narisal vse, kar je videl na Lipnici, žive in nežive stvari, staro in mlado, kakor tudi Matevža in majorja v vseh mogočnih postavah. To pa je delalo Binčetu veliko veselje. Saj ni majorja nikoli trpeti mogel, odkar ga je ta pri svojem prihodu tako zaničljivo prezrl, nagajal mu je s hudobno škodoželjnostjo kakor je vedel in znal, in kakor mu je korporal nasvetoval, ki se sam ni upal ničesar storiti. Nekega večera naveže Matevžu beli robec okoli vratu, kakor ga je navadno Ljudmila nosila, in mu zaukaže, da se naj v mraku po vrtu sprehaja. Matevž ni imel navade popraševati, zakaj mu gospod to ali ono zapoveduje, zato tudi zdaj molčé hodi gori in doli. Kmalu se približa major, ki je beli robec zagledal in iz tega sklepal, da se Ljudmila sprehaja v večernem hladu. Revež je tako slabo videl, da bi ga bili že iz službe odpustili, ko ne bi sedaj tako hudo vojakov potrebovali. Približa se k Matevžu in sladko pozdravlja: Milostljiva gospa! Ali v tem hipu spozna svojo pomoto. Kakor bi ga gad piknol, se urno zabrne, krepko zakolne in jo naglo pobriše po vrtu nazaj, da ni več slišal Binčetovega brezmernega posmeha za drevesom.

„Prav se mu godi temu postopaču!“ pravi Binčetu drzna dekla, ki je nesla perilo domú. „Saj že ni več mirú pred njim! Celi dan išče in stiče po hiši in okoli hiše ter se ponuja naši gospej. In vendar že vsak vé, da lipniška gospa, ki je nedotakljiva v svojej ženskej kreposti, ne more trpeti njegove večne nadležnosti. Uboga žena se že več iz hiše ne upa; če se le čez prag pokaže, jej je že ta dolgopetec za hrbtom.“

Res je Ljudmila marsikrat po celi dan ostala v svojej sobi, da se le ne bi z majorjem sešla. Takrat pa je bil major neizmerno čmeren in siten. Vojaki so pač dobro čutili njegovo slabo voljo. Zato se je pa korporal s tem odškodoval, da je na skrivnem smešne na-nj se nanašajoče podobe risal in se z Binčetom nad njim smejal.

„Korporal, danes zvečer gremo zopet v klet!“ nagovori Binče svojega tovariša.

„Kedar ni mačke doma, so miši dobre volje. Gospodar, tvoj brat, je odšel z doma in ga danes ne bo domu,“ odgovori korporal.

„Ne pozabi torej novih podob prirediti, da se bomo smejali.“

„Vse bo v redu; za te vse rad storim; če hočeš, ti bom Murota še enkrat narisal, moj dragi Binče!“ pritrdi korporal.

Na Lipnici je že vse spalo. Nobene luči ni bilo več videti. Čez dvorišče stopajo molčé tri moške postave in se z rahlimi koraki podajo po stopnicah v klet. Bil je Binče s svojima tovarišema. Prižgó si luč, priredé si na mizi obilo jedi in pijače in nato začnó s pravo slastjo používati te božje darí. Posebno korporal je imel pri tem delu čudovito spretnost in marljivost.

„Sedaj pa pokaži korporal, kaj si danes prinesel!“ pravi Binče.

„Prinesel sem podob in pa eno ballado,“ se odreže korporal.

„Kaj? Ballado? Izvrstno! Ali si slišal, Matevž?“ zavpije Binče zavzet in od veselja od mize poskoči.

„Ballada? Ali se to sme jesti?“ vpraša Matevž.

„Ne bodi neumen Matevž! To je taka pesen, ki se poje ali pa bere,“ razlaga Binče. „Le urno pokaži, korporal!“

Korporal vstane, odpre svoj zapisnik in z veličastnim glasom prične brati: „Kratkovidni major; strahovita ballada v treh podobah in in v treh kiticah“.

Korporal je znal dobro risati, toda slovenskih verzov ni znal delati, če je prav slovenski umel. Vendar je nekaj vrstic pri vsakej podobi napisal, da bi pojasnile sliko.

Prva podoba kaže sledeči prizor: Major se spenja pri oknu vrtne hišice, da bi videl gospó. Naočniki so mu z nosa padli. Korporal zapoje:

Ne slišiš v vrtu tam šumenja?
Nekdo pod okencem se spenja.
Kaj tu stojiš v mraku sam?
Major Besson, al' ni te sram?

„Zakaj pa pravi majorju „ti“? To ni prav!“ se jezi Matevž.

„Molči Matevž, ti si bedast!“ svari Binče. „Dalje, dalje!“

„Naj bom! Kaj bi se pa ta tako nosil! Pa še proti majorju! Bore kapról!“

Druga podoba: Iz okna se pokaže neka glava, ki je bila Matevžu prav podobna. Major jo objema, ker v mraku brez naočnikov ne vidi, kdo da je.

O srce moje! on zdihuje,
Objemlje, boža, poljubuje;
Le dobro glej, da vidiš prav,
Major Besson, ti si brljáv.

„Ne kriči, Binče, tako strašno! Lahko nas kdo sliši,“ teši ga korporal, ker se je njegov prijatelj prehudo drl.

„Izvrstno! Naprej, naprej!“ vpije Binče.

Tretja podoba: Major je spoznal, da se je zmotil. Ves poparjen in razkačen sune od sebe glavo.

Kaj zlod'ja! ustne so bradate,
Roke velike kot lopate.
Major Besson, kaj si počel,
Matevža sam'ga si objel.

„Kdo ti je rekel to zapisati? Ti ciganski lažnjivec!“ se huduje Matevž, kajti korporal mu ni bil prav všeč, ker je bil Binčetu zelo priljubljen.

„Matevž, ne jezi me!“ zavrne Binče in se razsrjen va-nj zapodi.

„Zakaj si pa izmišlja, ta pritepenec! Mene ni major nikoli še objel.“

Matevž se je od jeze jokal, Binče pa na ves glas smejal, da so se mu oči solzile.

„Vina góri!“ kriči Binče. „Starega, najboljšega! Zaslužil si ga korporal!“

„Saj sem se pa tudi dolgo trudil,“ se pohvali korporal, „da sem te stihe vkup spravil. To ni kar si bodi.“

„Ali stihi so res lični in smešni,“ pravi Binče.

„Za borega kapróla so še dosta dobri,“ opazi zaničljivo Matevž.

Korporal odloži na mizo svojo suknjo in na to spleza z Binčevo pomočjo gori na veliki sod, da bi dosegel one na polici pri stropu razpostavljene butelje. Binče se vstopi na mizo in nadalje popeva čašo v roki vihteč v pijani radosti s hripavim glasom zadnje balladine vrstice. Na to skoči z mize in v svojej nerodnosti svetilnik z nogo zadene, da je takoj luč ugasnola, sveča pa daleč v stran odletela. Črna tmina jih je obdala. Matevž in Binče sta dolgo svečo iskala; vse zastonj! Kaj je bilo storiti? Matevž je moral iti v hišo po drugo luč, korporal je pa luč pričakovaje dalje na sodu čepel, kajti okoli soda je bilo mnogo različnega orodja razpostavljenega, da se ni moglo videti, na kaj bi korporal priletel, ko bi se s soda spustil. Kmalu nato pa, ko je Matevž iz kleti odšel, se odpró zopet vrata, in prikaže se luč. Ali to ni bil Matevž, ampak gospod major in hišni strežaj, ki sta prišla klet preiskavat.

„Binče! Major je prišel!“ iznenaden vsklikne korporal in od strahu na sodu kvišku odskoči. „Sam zlodej ga je prinesel! Skrij se hitro sim za sod!“

Na to korporal na sodu še bolj nizko počene in se nazaj k zidu potisne. Toda ni se bilo bati, da bi ga major zapazil, ko bi ga tudi iskal. Tudi strežaj ga ni videl visoko gori na sodu, kajti njuna svetilnica je le po strani svetila, gori pa pri stropu in na sodih, kjer se je korporal plazil, je bilo vse temno.

„Tukaj v tem kotu morajo biti ona skrivna vrata,“ pravi strežaj.

„Dobro!“ odgovori major. „Postavite svetilnico sèm na to mizo. Kaj pa je to? Nekdo je imel tukaj celo pojedino. In pa ta suknja, ali ni vojaška?“

„Le dobro glej, da vidiš prav, major Besson, ti si brljav,“ polglasno Binče za sodom šepeta.

„Ali niste ničesar slišali?“ pravi major. „Meni se zdi, kakor da bi nekdo nekaj šepetal.“

„Motili ste se,“ reče strežaj. „To je le odmev v kleti.“

Na to major zopet dalje pregleduje na mizi razpostavljene reči.

„To je suknja mojega korporala,“ se začudi major.

„Da, da!“ pritrdi strežaj. „Z Binčetom sta tukaj pila in v pijanosti suknjo pozabila. Dovolite mi, gospod major! Vaš korporal ni veliko prida, vedno z Binčetom pohajkuje in pijančva.“

„Temu srakoperju bom že perje populil, prej ko grem iz Lipnice, da bo pomnil,“ misli si korporal gori na sodu.

„Ta peklenski hinavec!“ rentači major. „Jutre mu bom pokazal. Železne spone na roke in noge in nič jesti. Pa kaj je zopet to? V njegovej službenej knjižici polno podob in pa še stihov! Kaj? Ta robat in neroden človek naj bi še stihe delal!“

„Da, gospod major! Pa še o Vas govoré ti stihi in te podobe,“ pristavi strežaj. „Poglejte tu: Kratkovidni major pod oknom! Major Besson, al' ni te sram! Major Besson, ti si brljav!“

Major je bil ves divji. „Ta slepar piše in riše o mojej osebi! Ti ubogi črv! Da bi te le tukaj imel! Na drobne koščeke bi te sesekal.“

Strežaj bere dalje: „Major Besson, kaj si počel, Matevža sam'ga si objel.“

„Tri sto tisoč centov suhih vragov ga naj vzame!“ zarohni major in s krepko pestjo zgrabi za sod, na kterem je korporal stal, kakor bi se hotel nad sodom maščevati, ker ni korporala dobil.

„Zakaj pa kliče major suhe vrage,“ pobara Binče tiho korporala.

„Zato, da jih gre več na vago,“ odvrne korporal. „On gleda veliko na število.“

„Ali niste zopet ničesar čuli?“ vpraša major.

„Jaz menim, da je to le odmev najinega govora. Če pa hočete, pa poglejva malo po kleti,“ odgovori strežaj.

Že sta hotela pogledati, je-li kdo za sodom, ali v tem trenotku se odpró kletine duri in po stopnicah stopa doli s svečo v roki — Ljudmila.

„Za božjo voljo, gospa je tukaj!“ pravi prestrašen major. Hipoma pihne luč in se skrije za sodom v kot. „Slišala je ropot,“ si je mislil, „in zdaj je prišla pogledat, kaj delamo. Kaj si bo mislila!“

Ljudmila se je s prva prestrašila, ko ni našla kletinih durij zaklenenih. A ker si je mislila, da so vrata le po naključji odprta ostala, se zopet pomiri in gre tiho stopaje do skrivnih vratic, postavi luč tja na stolico zraven onega soda, na kterem je korporal trepetal, in odloži veliko zimsko ruto, s ktero se je zaradi hladne noči ogrnola. Že je hotela svoje delo pričeti ter odpreti vhod v podzemeljsko klet, da bi tam notri sama zagrebla orožje, ali v tem hipu jo preplaši ropot, da prestrašena zavpije. Korporal se je namreč dolgo premetaval na sodu, na zadnje pa spoddrsnol s soda doli na stolico ter prevrnol luč, da je zopet hipoma nastala gosta temota. S tem je zabranil, da ni Ljudmila nehoté ovadila majorju svojega skrivališča. In po temi tavaje so vsi želeli se kakor hitro mogoče iz kleti spraviti. Major je hotel le do vrat priti; tam se je mislil oglasiti, kakor da bi iz dvora sliša! gospejin krik in prišel v klet gledat, kaj da je. Ko se je torej po temi dalje motal proti stopnicam, naleti na Binčeta, ki je počasi pred njim stopal, ter ga misleč, da je to strežaj, krepko pod rebra sune. Binče se raztogoti in po temi išče svojega napadnika; a namesto njega ujame hudomušnega strežaja, kterega z vso silo vrže na tla. Tudi korporal se je bil kmalu od tal pobral. Ko ni mogel dolgo najti svoje knjižice, pograbi gospejno zimsko ruto v zmešnjavi, temi in pijanosti meneč, da je to njegova suknja, jo ogrne čez ramena in hiti proti vratom. Med potjo se je trdo zadel ob majorja, da bi bil gotovo padel, ko bi ga ne bil ta prestregel. Major ga je bil zagrabil za zimsko ruto in z živo slastjo pritisnol na svoja prsa, ker je mislil, da v gospejnej ruti mora tudi gospa sama biti; saj je strežaja že naprej pahnol, drugega pa ni bilo v kleti.

Med tem prilomasti s težkimi koraki po stopnicah Matevž luč v roki držeč. Na sredi kleti obstoji, luč kvišku vzdigne, debelo pogleda, usta odpre in glupo zija. Kazal se mu je čudno-smešen prizor. Pri sodu tam je slonela onemogla Ljudmila, Binče je na tleh ležečemu strežaju na prsih klečal in ga davil, major pa goreče stiskal — svojega debelega korporala.

(Dalje pride.)

Moška čast.

Poredkoma se moja pesen glasi,
Miruje v duši pevska vsa krepost,
Ozbiljni so približali se časi,
Izginola mi zlata je mladost.

Kar v prsih nádej sem gojil cvetočih,
Najlepšim hitro je odpadel cvet,
Kar želj redil srcé povzdigujočih,
Spolnila sta jih malo čas in svet.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I. V Celovci, 1. aprila 1881. *Štev. 4.*

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Tretje poglavje.

Dan's je 'na lepa noč,
Lun'ca svet' celo noč.
Narodna.

Zaupno pregleduje kmetič v vročem poletji košato vinsko trsje, s težkim srcem pričakuje, da bi že kmalu grozdje dozorelo po vinogradih, da bi učakal plačilo mnogih trudapolnih dnij. Radosten in vesel si domišlja oni lepi čas, ko bode v shrambe spravljal obilne pridelke in trgal žlahtni sad o veselej trgatvi. Saj se je toliko trudil, da je poleg težavnega poljskega dela zamogel tudi vinograde dostojno obdelovati. Zrahljal je prst pri koreninah, porezal je trti predolge izrastke prejšnjega leta, privezal jo na kol, da na-nj se opiraje zamore kvišku razprostreti nove mladike, oskrboval jo je celo leto z vso potrebno natančnostjo. Z veseljem je opazoval, ko se je o gorkoti pomladanskega solnca iz drobnih kalij razgrnolo nežno cvetje, kako se je razprostiralo in naraščalo, kako se trta okinčala z zelenimi peresci in pod njihovim krilom gojila prihodnji sad. Ko se je pa o poletnej vročini iz temnih pogubonosnih oblakov zaslišalo votlo gromenje in strahovito bučanje, ko je zvonov glas iz zvonika opominjajoč na pretečo nevarnost ljudstvo vabil k molitvi, takrat je ubogi kmetič pobožno vzdignol roke proti nebu s solznim očesom proseč, da bi Bog odvrnol škodljivo točo. In res! Nepoškodovano zori na polji zlato žito, v vinogradih se trte z rumenim grozdjem bogato obložene šibé pod svojim bremenom, in zadovoljni gospodar veselo računi, koliko bode od svojih pridelkov letos zamogel prodati, da poplača davke, da svojej družini preskrbi potrebnih rečij in zraven še mlajšemu sinu, gymnasijskemu dijaku pošlje v mesto potrebno podporo. Ali v jeseni,

ko so ljudje večjidel že vse poljske pridelke pospravili ter najvažnejša dela končali, kako vesel zahaja po tako priljubljenej če tudi strmej in težavnej poti na goro v vinsko klet! V družbi veselih prijateljev, v krogu svoje družine pozabi tam skrbni oče, koliko truda je letos prestal, koliko skrbij ga še v prihodnje čaka; slabotnemu starčeku se pri kozarci novega vina ogreje in razvname srce, da v nedolžnem veselji s hripavim glasom radostno zapoje. Da, stari in mladi se radujejo o takih prilikah! Kogar je pa osoda preselila iz domovine v tuje mrzlejše kraje, kjer v svojem obližji razgleduje neizmerne skalnate pečine ter z večnim snegom pokrite višine, on se čestokrat spominja majhnih a ljubih domačih goric, in ko sliši, kako touristi popisujejo svoje planinsko potovanje ter v vseh jezicih slavé veličastvo sneženih gorá, takrat se nehoté zamisli v srečno prošlost, ko je še majhen deček z očetom zahájal na prijazne z vinogradi zasajene griče, in — užali ga bridka otožnost. —

Vsled oskrbnikovega poziva napoti se Vinko nekega dne že pozno popoldne, ko je podnevna vročina ponehala in se je solnce že začelo nagibati proti zatonu, z Ljudmilo v vinograde. Dasi je bila zemlja v onem kraji skoro povsod hribovita, vendar ju je pot peljala od Lipnice gori po gričih nad vasjo vseskozi po ravnem, da sta v pol uri že prišla do „lipniških“ vinogradov. Delavci so imeli mnogo različnih opravil. Nekteri so čistili posodo, drugi so nabijali sode ter pripravljali vse potrebne stvari za prihodnjo trgatev, nekaj jih je pa nad kletijo pokrivalo zeló poškodovano streho. Vinko pregleda udovoljen storjeno delo, razgovarja se z delavci, z oskrbnikom pa ugiblje, kaj bode še treba popraviti pri kleti in v vinogradih. Pač lepo je bilo videti novo še le to spomlad izdelano ograjo, po kterej so se sedaj že mogočne trtine mladike raztegale. Posebno se je pa priljubila Ljudmili tratina pred kletijo, kjer so od zgoraj iz ograje na drobnih količih napeljane trte s košatim perjem delale dobrodejno senco. Na klopici je sedela in se ozirala doli v vas in dalje na prostrane planjave.

„Tukaj imamo pač lep razgled“ pravi Vinku, ki se je vsedel zraven nje na klop.

„Res daleč se od tod vidi. Ali pa vidiš tam v daljavi proti desnej strani ono belo zidovje? Glej, tam je tvoj dom!“ pravi Vinko in jej s prstom pokaže omenjeni kraj.

Kmalu je zapazila Ljudmila bistrim pogledom, kar jej je Vinko kazal. Da, to je njeni dom! Tisoč spominov vzbudi v njenem duhu pogled na oni kraj, kjer je v otročjej brezskrbnosti uživala toliko radosti. A oko jej solzí, ko se spomni svojih umrlih roditeljev in svojega nesrečnega brata.

Po poti, ki je peljala doli v vas, prisopiha navzgor zbegan mož z urnimi koraki. Vsa njegova zvunanjost je kazala očito največjo notranjo

vzburjenost in pa žalost. Pri Vinku mimogredé pozdravi in zopet dalje hiti, vendar se je videlo, da bi ga rad nagovoril, ko bi se prav upal. Vinko zapazi njegovo čudno vedenje, zato ga sam pridrži.

„Kam pa tako urno, Brlogar?“

„Kam?“ odgovori mož, kterega so ljudje „Brlogar“ imenovali, a njegov glas je dovolj pričal neskončno notranjo bolest. „Kam? Tega še sam prav ne vem. Ali to vem gotovo, da moram iz tega kraja bežati, ako nočem v ječi ostre kazni prestati.“ Na to se obrne proti vasi nazaj, kjer je v tihej dolini mirno stala njegova hiša, kjer je prebivala njegova družina. Ni spregovoril nobene druge žale besedice, vendar pa se je videlo, da tuga mori njegovo dušo.

„Kaj ste zakrivili?“ vpraša Vinko in bližje stopi. Tudi delavce je privabil ta razgovor, da so za nekoliko časa svoje delo popustili in potrto postavo svojega soseda pomilujoč sočutno poslušali njegovo pripoved.

„Kaj sem zakrivil?“ pravi Brlogar in se v nemej žalosti pomišljaje prime za vroče čelo. „Storil sem to, kar bi v enakem slučaji zopet prav tako storil. Na davkih sem bil nekaj denarja dolžen. Rad bi bil plačal, toda nisem imel ne vinarja in nobene reči, da bi jo prodal. Edina kravica, ktero sem še imel, je dajala toliko mleka, da so se preživili moji otroci, jaz sam sem si pa pomagal s kakim sadjem ali suhim kruhom. Vedno sem se bal, da mi še zadnje živinče iz hleva vzamejo. In res, kar je moralo priti, prišlo je danes. Ko sem se popoldne vračal s polja domú, slišim že od daleč ženo vpiti in nenavadno otroke kričati. Dva beriča sta prišla in nam hotela iz hleva kravo vzeti. Toda Bog zna, ali je krava vedela, kdo sta ta dva gosta, ali kaj je bilo, na nikak način se ni hotela z mesta premaknoti, naj sta se beriča še tako upirala. Prigovarjala sta torej mojej ženi, da bi jima ona sama živinče v mesto peljala, a ker se je pa žena branila, sta jo siloma vlekla proti hlevu. Na to pridem jaz — Bog vé, da bi sam lahko prestal marsikako nadlogo in rad pretrpel mnogo nevšečnostij, toda ženo videti v krempljih teh neusmiljenih oderuhov mi je tako razvnelo kri v žilah, da zagrabivši kol z vso močjo udarim po glavi prvega beriča, da se takoj brez zavesti zvrne na tla. Njegov tovariš je zbežal na Lipnico in kmalu me bode prišel z vojaki iskat“.

„Zato je najboljše, da se jim urno skrijete na goro v bližnji gozd; v prihodnjej noči pridete že lahko blizu štajerske meje“ pravi Vinko. Dobro je poznal majorja; vedel je, da ga bode strogo kaznoval, ako ga vojaki ujamejo.

„Zaradi sebe se bi gotovo ne umikal“ pravi Brlogar. „Toda za družino moram skrbeti. Na tujem si lahko nekaj prislužim in svojim ljudem kaj podpore pošljem, ali jih pa pozneje še k sebi vzamem. Če me pa major v roke dobí, ne vem, ali mi je potem življenje še varno.“

„Ne bojte se, dragi sosed!“ tolaži Vinko. „Trdno upam, da čez eno leto ne bode nobenega francoskega vojaka na Kranjskem, in tedaj se zopet lahko domú vrnete. Če ste tudi onega človeka poškodovali, avstrijska vlada bode gotovo z ozirom na Vašo vzburjenost in nepremišljenost milostno z Vami ravnala. Podvizajte se sedaj in glejte, da pridete brž ko je mogoče v varno zavetje.“

„Dovolite gospod, da tudi jaz spregovorim eno besedo!“ oglasi se eden izmed delavcev in k Vinku bližje stopi. „Ali je res neogibno potreba, da ta naš sosed zapušča svoje domovje? Ali nismo tudi mi tu? Ali bodemo še dalje mirno gledali tujo ošabnost in taka neusmiljena početja? Ne, gospod, tega ne moremo več prenašati! Ljudstvo je že nestrpno in težko pričakuje Vašega povelja in maščevalnega dne. Gospod, dajte nam besedo, zaukažite, razpošljite nas, in še v tej noči Vam pripeljemo iz sosednjih vasij stotero oboroženih mož, kteri kakor za igračo v hipu izpodé neljubo posadko iz Vašega gradú. Z največjo pogumnostjo in s premislekom se bodemo borili in tudi onih vojakov v mestu se ne ustrašimo.“

„Počasi, počasi, prijatelj!“ seže mu Vinko v besedo. „Ali ste pa tudi pomislili, kake posledice bi moralo imeti sedaj tako ravnanje? Rad Vam verujem, da bi majorja iz Lipnice lahko zapodili, tudi v mestu bi lahko vojake zmogli, toda s tem činom še bi ne bilo vse pri kraji. Prej ko bi se kdo nadejal, bi prišel iz Ljubljane večji oddelek vojakov, in nas bi strašna kazen zadela. Saj še veste, kako je bilo pred štirimi leti. Radosti in veselja ni bilo ne konca ne kraja, ko so kmetje iz mnogih krajev prognali Francoze. Ali kmalu na to je prišel v te kraje s silno močjo general Souchy; njegovi vojaki so vsakega umorili, pri komur so našli orožje. Da še več! Ali se še spomnite, kako smo prestrašeni na naših gorah opazovali, ko se je v mraku nebo žarilo in rudečilo od požara zažganih vasij? V Kostelu in na Poljanah je gorelo, in nihče ni smel gasiti in braniti. To je bilo žalostno! Ta osoda bi pa tudi nas zadela. Zato Vas dobrohotno svarim, ne počenjajte ničesar v nepremišljenej naglosti. Dobro sem vse premislil in svetujem Vam le to, kar je za nas vse najboljše. Preverjen sem, da se bodo v kratkem Francozi borili zoper zvunanje napadnike, in takrat zapodimo tudi mi naše vojake, ako se sami ne umaknejo. — Ne premišljujte, Brlogar, in ne mudite se dalje! Čas beži, in Vaši preganjalci so Vam morebiti že za petami! Težka je se vé da ločitev: zapustili ste ženo, otroke in staro mater. Ali tu je moja roka, jaz bodem skrbel za nje, dokler Vas nazaj ne bode; ničesar jim ne bode manjkalo.“

Možato je do sedaj skrival nesrečni mož svojo obupno žalost, ni se pritoževal; toda pri zadnjih besedah mu je skipelo srce, ganola ga je Vinkova ponudba. Kakor voda dolgo podkopava in spodjeda jez, slednjič

pa raztrga vse vezi in se z divjo naglostjo zažene po nižavi, tako se je sedaj nesrečnežu izvil jok iz zamolklih prsij. Na kolena se zgrudi in ihteč moči Vinku s solzami roko.

„Bog Vam plati stotero“ govoril mu je tiho revni begunec, šepetali so okoli stoječi delavci, blagoslov iz neba mu je želel vsakdo, kdor je v onem kraji poznal lipniškega gospoda.

Brlogar vstane in se poslovi. „Upam, da se še vidimo“ pravi odhajajoč in se obrne zadnjikrat proti vasi, nato pa naglo izgine po poti, ki je peljala čez goro v gozd.

Bil je že skrajni čas, da je odšel. Ni še preteklo pol ure, ko prikoraka po poti gori iz vasi — major Besson.

Vinko mu nasproti stopi in ga pozdravi.

„Vi se čudite, gospod Rojar, ko me tako nenadoma tukaj vidite“ pravi major. „Tudi jaz nisem mislil, da bom danes po tem kraji hodil, ali neki neprijeten dogodek me je k temu prisilil.“

„Kaj se je zgodilo?“

„Zločinstvo, uboj, upor! Kmetje so se začeli zopet gibati; današnji drzni čin je menda začetek prihodnjemu uporu. Ljudstvo je nemirno, razdraženo, vse je že za vstanek in boj pripravljeno, samo voditelja še pričakujejo.“ Pri teh besedah major z govorom preneha in Vinka ostro v oči pogleda. „Naj le poskusijo“ mirno dalje govori, „majorja Bessona niso še poznali. Radi bi nas zopet iz teh krajev izgnali, ali sedaj se jim ne bo posrečilo.“

„Jaz ne umejem, gospod major!“ pravi Vinko. „Kaj se je vendar zgodilo?“

„Neki kmet doli v vasi, Brlogar po imenu, se je davkarskim služabnikom trdovratno ustavljal in enega izmed teh s silnim udarcem po glavi smrtno ranil; nato je gori v hribe zbežal. Kljubu temu hudodelstvu ljudstvo vendar zločinca miluje, ker je moral od doma pobegnoti, zoper nas in našo vlado pa že očito godrnjá, češ da neusmiljeno odiramo ter brezsrčno zatiramo kmeta. Naj le godrnjajo, jaz moram svojo dolžnost storiti. Razposlal sem že vojake in beriče, da hudobneža ujamejo. Naložiti mu hočem zgledno strogo kazen, da se kmet zbojí in hrup potihne, da vsakdo spozna, ali smo tudi mi taki strašljivci, kakor so bili oni, ktere so kmetje pred štirimi leti iz teh krajev izpodili.“

„Kaj hočete torej Brlogarju storiti?“ vpraša Vinko.

„Ne vé se še, ali ranjenec res umrje ali se še ozdravi. Gotovo pa je, da zločinec ne odide večletnemu zaporu. Toda bojim se, da bi nam ušel. Ali ste morebiti Vi videli, da je kje mimo bežal?“

Vinko je bil prepričan, da se je Brlogar že davno v gozd skril, ker je tam vse kote in zatišja poznal; ni bilo torej misliti, da bi ga tam tuji nevešči vojaki dobili. Zato odkrito majorju odgovori:

„Da, tukaj mimo je šel na goro.“

„Tukaj gori?“ odvrne čudé se major, ki bi bil tukaj begunca najmanj iskal. „Nič ne dé! Vojaki so šli po nasprotnej poti, na gori se z njim snidejo. Še danes ga bodo imeli. — Gospa Ljudmila, moj ponižni poklon!“ pozdravlja z največjo prijaznostjo gospo, ko se je bližala od kleti doli na pot, kjer je Vinko majorja sprejel in se z njim pogovarjal.

„Prosim te, Ljudmila, pelji gospoda gori v kletino sobo in mu postrezi z vinom in kruhom; jaz še nekoliko pri delavcih pogledam in potem kmalu gori pridem.“

Po zadnjem dogodku v kleti je major hišno gospo le pri skupnem obedu, drugače pa malokdaj videl. Zaradi onega nepričakovanega večernega shoda se je vsak po svoje izgovarjal in opravičeval, kakor se je mogel: Ljudmila je rekla, da je hotela Binčeta in Matevža posvariti in iz kleti spraviti, ker je slišala, da notri popivata; major pa je trdil, da je svojega malopridnega korporala iskal, a ko je slišal krik v kleti, šel tja pogledat, kaj da je. Po tej medsebojnej izjavi ni nikdo več o onej neprijetnej zadevi govoril, in Vinko ni ničesar zvedel. Vendar pa ni nikdo tem izgovorom prav veroval. Ljudmila je bila v vedno večjem strahu, ker se je bala, da bi major le utegnol o skritem orožji zvedeti in da je zato morebiti v klet prišel. Tudi major je često ugibal, kaj bi naj gospa po noči v kleti iskala, in vedno bolj verjetno se mu je to dozdevalo, kar mu je strežaj ovadil. Zato je sklenol na vsak način pri prvej priložnosti bolj pozno po noči s strežajevo pomočjo klet preiskati, da o tej stvari kaj gotovega in zanesljivega pozvé. Pri tem delu pa mu je strežaj z največjo postrežljivostjo ponudil radovoljno podporo; saj se je že več mesecev nad svojim gospodarjem jezil in togotil željno pričakujoč priložnosti, da bi se nad njim maščeval, ker ga je tako žaljivo prezrl ter rajši svojemu hlapcu nego strežaju podelil dobro in mastno službo. Ko se je letošnjo zimo Ljudmila takoj po poroki preselila k svojemu možu na Lipnico, ostalo je njeno dobro oskrbovano če tudi majhno posestvo, ktero je ona kot edini otrok podedovala po svojih stariših, brez gospodarja. Sedaj je Vinko prevzel gospodarstvo nevestine dedšine, ker je pa to posestvo od Lipnice več ur oddaljeno bilo, iskal je med svojimi služabniki varčnega in zanesljivega moža, da bi ga tja poslal za oskrbnika. Vsi ljudje so mislili, da zadobi lipniški strežaj, ki je že več let na Lipnici služil, to dobro službo, in strežaj sam se je že na tihem iz srca veselil te namenjene sreče. Kako prijetno si bo uredil, če tudi ne kot posestnik, vendar pa kot samostalen mož na oddaljenem zemljišči, kako veselo bode živel s svojo že izbrano deklico! Ali prišlo je drugače. Lipniški gospodar ni izbral svojega strežaja ampak svojega že priletnega hlapca za prihodnjega oskrbnika; menda je že ta bolj zaslužil. Kako je to razsrdilo ubogega strežaja! Odslej je Vinka črtil iz cele duše in težko pričakoval časa, da

bi mu povrnol njegovo brezozirnost. Kakor navlašč so mu prišli vojaki na Lipnico; dobro je vedel, kaj njihov pohod pomeni; to je bila najboljša prilika, da škoduje svojemu gospodu. In res, posrečilo se mu je prej, nego je on sam mislil.

Pri svojih raznih opravilih je imel strežaj dokaj prilike, da se je čestokrat sešel in kmalu seznanil z majorjem; s prilizovanjem se mu je v kratkem toliko prikupil, da je zadobil vse njegovo zaupanje. Na njegovo prigovarjanje je sklenol major klet preiskati, nesrečni uspeh onega večera njiju tudi ni prestrašil, ampak šla sta drugo noč bolj pozno in bolj varno v klet, našla oni skrivni zapah, odprla duri, in major se je začudil videč toliko raznovrstnega orožja. Da, še več! Strežaju ni bilo težko pozvedeti, o čem se Vinko s kmeti v vasi pogovarja in kaj tam namerjavajo. Vse to je naznanil majorju in ta je kmalu poznal vse kmete, kteri so bili najbolj sumljivi, dokaze o Vinkovej krivdi pa je imel v roki. Da je ljudsko mišljenje ne le v lipniškej okolici ampak po celej deželi sovražno francoskej vladi, to je že sam prej dobro vedel, vseh ljudij pa on ni smel in ni mogel kaznovati; toda veleizdajsko početje lipniškega gospoda, ki je kmete podučeval in k uporu spodbujal, bilo je tako tehtno in sumljivo, da bi sodnija takega škodljivega podpihovalca gotovo kaznovala z večletnim zaporom ali pa celó s smrtjo. Vsekako pa je bila majorjeva dolžnost gospodu Rojarju občevanje s kmeti nadalje zabraniti in ga zapreti. V začetku svojega bivanja na Lipnici bi bil major to gotovo brez pomisleka storil, ko bi bil razmere tako poznal, ali sedaj mu je branila misel na — gospo Ljudmilo.

Čim dalje je gospod Besson na Lipnici prebival, toliko bolj se mu je utrjevalo prepričanje, da se mila podoba Ljudmile in nje čarobni upliv ne dá več izbrisati iz njegovega srca, da se njegovi hrepeneči čuti ne dadó več utešiti. V mestu izrejen je dovolj opazoval lahkoživno ženstvo, deklic brezsrčno gizdavost, mestnih dam drznost in površnost; častitljivo žensko podobo ljubeče požrtvovalnosti je poznal le iz romanov. Tudi on sam si je stvarjal v mladostnej dobi uzore ženske lepote in kreposti, in kolikor jih še ni popačilo in pomorilo njegovo nemirno življenje, oživljale so se zopet v njegovej duši, ko je opazoval lastnosti mlade gospé. Po celej Evropi je odmeval bojni krik, njegovi tovariši so si nabirali junaško slavo, a njega je vezala njena podoba na samotni kraj in bal se je časa, ko bode moral znabiti za vselej zapustiti Lipnico. Res, Vinko je veliko zakrivil, in major je že hotel proti njemu svojo dolžnost storiti, toda ko je Ljudmila pri obedu tako milo proseče uprla va-nj svoje oči, kakor da bi ga hotela v skrbeh za svojega moža prositi, naj ga ne pogubi, ako se je kaj pregrešil proti francoskej vladi, izgubil je ves pogum in zopet je odložil kazen, ker ni hotel žene tako hudo žaliti; saj bi potem tudi za-nj ne imela nikoli več prijaznega pogleda. Ko je pa drugikrat

Ljudmila mrzlo odzdravljala in se majorja očito ogibala, sklenol je razdražen svojo oblast čez gospoda porabiti in ženo prisiliti, naj bi iz ljubezni do svojega moža tudi njemu privoščila malo več ljubeznjivosti. —

Kmalu potem, ko je Vinko z Ljudmilo v vinograde odšel, dobil je major poročilo o omenjenem dogodku v vasi. Poslal je tja nekaj vojakov; tudi on sam se je podal v vas in potem gori na goro, ne da bi zločinca iskal, ampak da bi prišel s tem izgovorom v Vinkove vinograde vedé, da je tudi Ljudmila tam; dolgo je že namreč iskal prilike, da bi jej razkril svoje srce. Sicer pa ves dogodek pri Brlogarji ni bil tolike važnosti, kakor ga je major Vinku popisal. Ljudstvo je bilo res razdraženo, toda previdni možje kakor Vinko so kmete svarili, naj sedaj še ničesar ne počenjajo, in major je le zategadel na vsa usta govoril, da bi Vinku pokazal v tem oziru svojo neustrašljivost in pozornost.

Ljudmila pogosti majorja v kletinej sobi in se pogovarja z njim o navadnih stvareh, toda major je kmalu napeljal govor na druge za-nj bolj važne reči.

„Solnce se je že nagnolo proti zatonu in se skriva za pogorskimi vrhovi“ pravi gospa, ko zadnji solnčni žarki zlaté vrhunce vinogradov.

„Mrak se ulega na zemljo, živalstvo in vsa narava omaguje in umira, ko izgubi solnčno gorkoto, živelj svojega bitja“ pristavi major ozirajoč se doli po nižavi.

„Da se upokoji in nove moči nabira, zjutraj pa s toliko večjo čilostjo oživi.“

„Da, oživi se, komur solnce zopet zasije. Ali gorjé mu, kdor zastonj pričakuje vzhoda svojega solnca, tešila svojih gorečih želj. Vedni mrak krije, večna tmina mori njegovo obupno srce.“

S povzdignenim, nemirnim glasom je major razvnet te besede govoril, a svoj žareči pogled polen plameneče strasti je ostro uprl v ljubljeno ženo, da je Ljudmila pred njim strepetala. Dobro je umela pomen zadnjih besed.

„Vi me strašite, gospod major“ pravi nemirna.

„Le mrzlo srce se straši ljubečega glasú.“

„Ne žalite me, gospod, saj Vam je dovolj znano, da sem pri poroki oddala roko in srce!“

Da, možu je oddala roko in srce! V ljubezni in sreči je z njim živela, čemu se torej on, tujec, vriva v njuno družbo? Drugih ozirov za-nj na Lipnici nimajo nego onih, ktere gostoljubnost zahteva. In vendar je major doslej samo zaradi nje zanemarjal svojo dolžnost. Čemu bi pa sedaj še nadalje prizanašal njenemu možu? Saj mu je danes gospa rekla, da jo žali njegova ljubezen, nesebične velikodušnosti pa major ni bil sposoben.

„Pač sem vse to dobro vedel“ odgovori žalostno, „ali tudi ta misel ni zamogla mojemu srcu zabraniti resnih čutov, kteri Vas sedaj tako žalijo. Da bi se zamoglo tako kratko človeškemu srcu zapovedati! Da bi zamogel tudi vojak svoja čutila zatreti! Saj nihče ne pretrpi toliko težav in bolečin nego on. V nemirnem, burnem življenji ga vedno pehajo iz enega kraja v drugi, v divjem boji gleda grozne prizore, nikjer nima mirú in obstanka. Pri slovesu od priljubljene družine si užaljen otira solze iz očij, oddaljen se pozneje vedno spominja na miljeno žensko podobo, ki ga je s svojo ljubeznjivostjo osrečevala. Da, draga gospa, tudi pod vojaško suknjo bije marsikako blago srce, tudi pod trdo skorjo tiči žlahtno jedro. Vi ste videli, kako se je moje srce v ljubezni za Vas vnelo, opazili ste moje proseče poglede, ali Vas je to res žalilo, ali za me nimate ljubeznjive besede, za me res nič — ljubezni?“

„Nikdar!“ vzklikne mlada žena. „To je preveč, kar mi tu besedujete. Ne hodite mi pred obličje s takimi govori, kteri morajo vsako pošteno ženo žaliti.“

„Ne bojte se! S prošnjami Vas ne bom nikoli več nadlegoval. Čemu bi se še dalje prizadeval! Moj moški ponos mi brani, da bi Vas še dalje prosil. V nesrečnej ljubezni mi je srce krvavelo; Vi ste to videli, a moja čutila Vas niso ganola. Varujte se, draga gospa! Tudi Vam pride nesrečna, huda ura. Takrat se pa ne zanašajte na mojo pomoč! Še ozirali se bodete na me, prosili me bodete, ko bode morebiti že prepozno, in radi bi privolili vsakej mojej želji. K temu Vas zamorem še prisiliti.“

Zadnje besede je s posebnim naglasom govoril, potem hitro vstal in naglo po drugej strani odšel, da ga Vinko ni zapazil.

Med tem je solnce za gore zašlo in storil se je temni mrak. Delavci so prejeli svoje plačilo ter se razšli vsak na svoj dom. Vinko naroči oskrbniku, česar je še bilo potreba, nato pa stopi gori v sobo.

„Ali je major že odšel?“

„Ni hotel dalje čakati“ odgovori kratko Ljudmila.

„Čudno je, da se ni pri meni poslovil. Tudi midva morava sedaj takoj odrinoti, kajti pozno je že.“

Na jasnem nebu so se že užigale in svetile nebrojne zvezdice, temna mesečna podoba je svetlejša prihajala, da so trte in drevesa dajala vedno bolj razločno senco. Rahle meglice se raztegajo po dolinah čez vasi, da bi s svojo nežno odejo k počitku zagrnole utrujenega človeka; tam v daljavi se širne planjave lesketajo v mesečnem svitu kakor one v mičnih pravljicah popisane skrivnostne, čarobne dežele. Ljudje in živali se spravljajo k počitku, vedno večja tihota postaja, le ščurek na meji naznanja s svojim otožnim glasom bližnjo trgatev.

Molčé stopa Ljudmila zraven svojega moža, silno kratko odgovarja danes na njegove ogovore. In kako bi ne! Majorjeve besede so jo silno vznemirile. On jo hoče prisiliti? Na kak način? Kako drugo oblast ima on čez njo in njenega moža, nego če hoče Vinka zaradi kakega krivičnega, izdajalskega čina kaznovati? Nujno je bilo potreba Vinka zaradi tega resno posvariti. Toda kolikokrat je že o tem govorila! Vse zastonj! Vinko je bil prepričan, da major pri njem ničesar napačnega zaslediti ne more, ako ga kdo ne izda. Tega se pa ni bal, ker je pri svojih shodih z vaškimi kmeti vedno previdno ravnal, o orožji v kleti pa ni nikdo vedel razven njegove žene. Večkrat je že tudi svojej ženi trdil, da z orožjem sedaj ne more ničesar narediti. Iz kleti ga ne more spraviti, da bi ga kdo izmed vojakov ne zapazil, ker ga je bilo veliko. Zakopati ga tudi ni mogel, ker so bila tla v onej podzemeljskej kleti skalnata. O tem bi se bila tudi Ljudmila prepričala, ko bi bila oni večer svoje delo pričela. Tudi sedaj bi svarjenje pri Vinku malo pomagalo. Bil je brez skrbi, ker je svojemu skrivališču zaupal. On bi bil moral vse vedeti, kar je major Ljudmili govoril, potem bi bil morebiti stvar bolj na tanko premislil. Ali kako težko je Ljudmili bilo o tej stvari govoriti! Hotela je že govor na to napeljati, ali ko jej je bilo o majorjevih prošnjah in predlogih govoriti, je zopet sramežljivo umolknola. Vendar pa mora Vinko vse zvedeti, to je gospa trdno sklenola, samo zdaj še ne; zdaj še ni imela za to dovolj poguma. Jutre je še čas, ali pa danes zvečer; domá mu hoče vse razložiti, ko bo domú gredé celo stvar prej na tanko premislila.

V daljavi se zasliši Binčevo vpitje. Po neprijetnih dogodkih onega večera ni smel več prosto v klet hoditi; zato je že Ljudmila skrbela. Njegov ljubeznjivi korporal je pa v hlevu v železne spone uklenen premišljeval o žalostnih posledicah svoje pesniške nadarjenosti.

Ko so bili delavci v Vinkovih vinogradih, hodil je Binče z Matevžem vsak dan tja, natočil si skrivši v odprtej kleti posodo vina in ga nesel svojemu korporalu, da bi mu malo olajšal njegovo bridko osodo. Tudi danes je to storil. Ko je pa po noči domú gredoč s čutaro na vse strani okoli sebe mahal in vihtil, zadel je na ostro skalo, da se je posoda razbila in da je na več krajih iz nje curkoma vino teklo.

Kaj je bilo storiti? Vina ni bilo mogoče rešiti.

„Tega vina kaprol že ne bo pil!“ pravi Matevž z nevoščljivim posmehom.

To je tudi Binče uvidel. Ali kdo naj bi tukaj vino spil?

„Matevž, lepo te prosim, pij, pij!“ pravi svojemu tovarišu in mu posodo na usta nastavi.

Matevž je pil, dokler je mogel, ali tudi njemu se je ustavilo.

„Matevž, pij!“ vpije Binče nad njim, sili ga in priganja, z desno roko drega, z levo mu pa vedno posodo na usta drži, da je bil Matevž

že ves moker. Bog zna, kaj bi bil še z njim storil, ko bi ne bil v obližji začul Vinkovih korakov. Brata se je zbal, ker je imel danes slabo vest, zato je z Matevžem urno naprej utekel. Vinko pa ni zvedel in tudi ne popraševal po uzroku njegovega vpitja.

Pri ovinku, kjer se pot navpično zavije na stran ter nad vasjo dalje pelje proti Lipnici, stal je na strmej skali visok, suh mož v dolgej črnej suknji. Z roko se je podprl na palico, oči pa je imel nepremično na nebo uprte. Vinkovega in Ljudmilinega prihoda in njunega prvega nagovora ni čul, še le drugi glasnejši pozdrav ga predrami iz njegovega zamaknenja.

„Dober večer! Dober večer! Dobriha!“

Mož stegne roko, sname pokrivalo ter kratko odzdravi.

„Dobro, da ste prišli, gospod Rojar! Bil sem že na Lipnici, ker sem Vas hotel prositi, da bi se jutre zjutraj na gori pri meni oglasili. Tudi iz vasi pridejo nekteri možje. Že veste!“

Vinko prikima in pravi: „Lep večer imamo danes!“

„Kakoršnega že dolgo ne“ pritrdi Dobriha. „Da bi človek le ne zamudil časa, kedar zvezde tako razločno z njim govoré.“

Kdo ni poznal v lipniškej okolici Dobrihe? Dobrihe, onega čudnega moža, kteri se ni nikoli smejal, nikoli jezil, kteri se je samotno po gorah potikal, večjidel cele noči prečul in le včasi po noči proti jutru ali pa v deževji in mrazu pribežal v svojo borno osamelo kočo na najvišjem robu v vinogradih! Kdo ga ni zapazil, ko se je pri hudem vremenu in pri bližajočej se nevihti postavil na najvišji vrh ter svojo z latinskimi reki svetega pisma opisano palico žugaje vzdigoval proti temnim oblakom domišljujoč si, da z njenim čudodelnim uplivom in svojo skrivnostno močjo zamore odganjati točo? Marsikak zakasnen potnik ga je videl pozno v noči stati na samotnem kraji ter nepremično v nebo zreti, da bi bral, kar je v zvezdah zapisano. V celej okolici ni bilo nobenega gostovanja, nobene veselice, da bi ne bilo njega zraven. Kdo pa je znal boljše na gosli igrati ali citre ubirati nego on? Toda v sredi radostnega hrupa in burnega veselja ostal je vedno enak, kakor je bil, vselej miren, tih, mrzel kakor pri opazovanji svojih zvezd. Njegovo vedenje je bilo ljudem nedoumno, in nekteri so ugibali, da ta mož nima nikakega čuta, da ima kamen namesto srca v svojih prsih. Ali ta mož je vendar vsako jutro pred svojo kočo željno pričakoval vzhajajočega solnca, tega ni nikoli zamudil, takrat se mu je vselej lice žarilo v radostnem posvečenji. Nihče mu ni povedal, a srce mu je govorilo, da tam kjer solnce vzhaja, tam nekje je živela ali še živi edina oseba, ktera ga je ljubila. Nad štirideset let je minolo, odkar jo je izgubil, ali izmed mnogih tužnih spominov njegovega življenja vzdiga se mu v duhu edina draga podoba, — mila podoba njegove matere, ktera ga je daleč tam na

vzhodu v obilnem bogastvu s presrčno ljubeznijo vzgojevala. Vsako jutro pri vzhajajočem solnci se mu oživi ta ljuba podoba iz davnih, davnih časov. Oživljajo se pa še tudi druge žalostne nemile podobe, ki revnega gorskega samotarja spominjajo na bridko preteklost, na njegovo zapuščeno življenje.

Bil je majhen otrok in se igral sam na vrtu. Hipoma ga zgrabi hudoben, sovražen mož, posadi ga zraven sebe na voz in neprestano se peljata noč in dan dalje proti zahodu. Tretjo noč se ustavita v temnem gozdu, tuji mož ga dene iz voza in se dalje odpelje. Otrok je ostal sam, dà tri- ali štiriletni deček po noči sam v strašnem gozdu! Nobena zver ga ni raztrgala, da bi ga rešila tega revnega življenja; smrt bi bila boljša nego to v grozi in strahu koprneče stanje. Na daljnem domu pa je nesrečna mati obupno vila roke, zdihujoča po svojem izgubljenem detetu.

Pastirji so našli in odvedli ubogega otroka k nekemu kmetu. Kdo pa je in od kod da je, tega mali deček ni mogel povedati. Bil je ukraden in odpeljan v kraje, kjer so ga ljudje v tujem njemu neznanem italijanskem jeziku nagovarjali. Vse povpraševanje in iskanje je bilo zastonj. Nekaj let ga je kmet revno preživel, ko je pa deček nekoliko odrastel, moral je težka dela opravljati, da bi si živeža prislužil. O praznikih je dobil včasi kako knjigo v roke, radovedno je vsakega popraševal, kdor mu je hotel ali mogel povedati, kaj ta in ona znamenja pomenijo. In čudno, najdenček se je prej brati in pisati naučil kakor domači sin, ki je v šolo hodil. Odslej je čestokrat zanemarjal svoja opravila in popuščal delo, po kotih je samotno posedal in prebiral knjige v italijanskem, pa tudi v nemškem jeziku. To je pa njegovega gospodarja toliko dražilo, da ga je od hiše izpodil, naj si drugej živeža išče.

Zopet je taval najdenček sam zapuščen po cesti. Nikogar ni poznal, nikjer ni imel nobenega znanca, prijatelja, nikjer svojega doma, povsodi je bil tuj. Ljudje so ga srečavali, nagovarjali, popraševali in z glavo majaje dalje šli. Tropa ciganov ga je našla in s sabo vzela. Gnusilo se je dečku divje življenje teh vlačugarjev, ali nekaj ga je pri njih z vso silo ná-se vleklo, to je bila njih mična iz čutil izvirajoča godba. Ostal je pri njih tako dolgo, da se je godbe naučil, nato se je pa podal sam dalje križem svetá. Tam proti vzhodu so ljudje govorili drug jezik. Ali ni on teh glasov že nekje slišal? Da, dobro se spominja, to je jezik njegovega detinstva, tako mu je v onej kratkej, srečnej dobi mati govorila, to je njegov mili materini jezik. Tukaj mora biti tudi njegov dom! Hodil je iz enega kraja v drugi, od hiše do hiše; ljudje so radi poslušali njegovo lepo godbo, njegove otožne pesni, radi so mu dajali obilne darove. Ali če se je mladi goslar kakemu duhovniku za blagi dar hvaležno zahvaljeval, postal je še čestokrat, premišljeval, slednjič pa boječe poprosil, ali nima gospod kake knjige, ktere sam več ne potrebuje, bodisi v itali-

janskem, nemškem ali pa slovenskem jeziku, morebiti kako podučno knjigo o zvezdah? Prijazno se mu je nasmejal dobrohotni župnik, rad mu je ustregel, ukaželjni fantič je pa bral knjigo od konca do kraja in si vse zapomnil.

V mnogih letih je prehodil vse slovenske kraje, videl je veliko mest in vasij, ali onega kraja ni mogel najti, kterega bi zamogel svoj dom imenovati. Utrujen na telesu, užaljen na duši sklenol je svoje vedno potovanje opustiti, napravil si je v lipniškej okolici na vrhu vinogradov majhno borno kočico in tam je ostal. Svojega imena ni vedel; ljudje so mu poprej rekali „najdenček“, v lipniškej okolici pa so ga imenovali „Dobriho“, in to ime je pridržal. Prebivalcem tega kraja je točo odganjal, po noči je nebo opazoval, sicer pa kot priden samouk marljivo vse knjige prebiral, ktere mu je Vinko dajal, da je poleg svoje vraže vendar več vedel nego drugi navadni ljudje. Pri teh opravilih pa ni zamogel gorečega hrepenenja po svojem domu v prsih utešiti. Mnogokrat so se iz gore doli po dolinah v tihej noči razlegale njegove žalostne pesni, kterih ni nihče poznal, v tužno-hrepenečih melodijah, kterih ni nikdo doslej slišal. Groza je sprehajala potnika, ko je v popolnočnej uri čez goro gredé slišal njega v temnej koči glasno popevati svoje tožeče žalostinke. —

„O gospod!“ odgovarja Dobriha, ko ga Vinko popraša, kaj zopet danes opazuje. „Kdo bi se naveličal opazovati to čarobno krasoto? Kako bi zamogel dovolj občudovati neskončno stvarnikovo veličastvo?“

„Prav imate!“ odvrne Vinko. „Nedoumne so človeku skrivnosti stvarjenja.“

„Ali marsikaka skrivnost se razločno razodeva, ako jo hoče človek umeti. Ali vidite ono zvezdo na južnem nebu?“ Dobriha se po konci spne in s svojo dolgo roko in še daljšo palico dotično zvezdo pokaže.

„Da, da! Z rudečkastim svitom se odlikuje od drugih zvezd. To je planet ‚Mars‘.“

„Dobro, dobro! To je Mars! Mars — strašni bog boja in krvi. Kdo bi ne umel danes tvojega migljanja, tvojega nenadnega lesketanja!“ Nato se Dobriha zopet zamisli v svoje opazovanje in kakor da bi bil sam, bolj tiho zá-se dalje mrmra: „Orožje rožlja, konji ceptajo. Topovi grmé, vsakdo poišče svoj meč krvavi. Da, vsi se bodo zopet vrgli na orjaškega velikana, a uboga Kranjska bode zaječala v bojnej sili. To je obupni krik sirot, to so strašni bojni prizori.“

„Po tej vojski pa pride zopet blagi mir, sreča in blagostanje v deželo“ pravi Vinko.

„Po tej vojski pa pride zopet blagi mir v deželo“ ponavlja Dobriha. „Kranjska dobi zopet svoje prejšnje vladarstvo, ali naš rojak še ne za-

dobi svoje prave veljave. Daleč, daleč so še časi, ko mu bodo milše zvezde kakor zdaj sijale.“

Počasi, tiho in komaj umevno je te besede izustil; zraven je nepremično zrl na nebo, in oči so se mu čudno v mesečini lesketale.

„Vinko, pojdiva domú!“ poprosi Ljudmila. Že prej so jo težile misli zastran majorjevega grozečega govorjenja, a ta grozni ponočni prizor jo je še bolj oplašil. Domú gredé se je plaho naslanjala na svojega moža, tisoč skrbij in hude slutnje so jo nadlegovale, ko je premišljevala, kake nezgode bi se utegnole Vinku v tem nevarnem času pripetiti.

„Danes si pač nekako otožna!“ omeni Vinko.

„Želela bi, da bi bila že domá“ odvrne Ljudmila.

„Hoja te je utrudila, pa nevšeč ti je bilo Dobrihino pretirano govorjenje. Pomiri se, draga moja! Kdo bi se za to zmenil! Saj ga poznaš, da je nenavaden in čuden mož.“

„Ali nekoliko od tega, kar je narekoval, se vendar utegne zgoditi“ odgovori boječe Ljudmila.

„Kdo bi zamogel vedeti, kaj ga jutre čaka. Hitro se zgrudi človeška sreča. Glej, kako lepo se od tukaj vidijo v dolini poslopja naših bližnjih sosedov. Sedaj že pač vsi mirno počivajo, da jih zopet solnce zbudi k novemu delu. Toda ena družina v vasi danes ne uživa pokoja, kajti današnji dan jej je prinesel hudo nesrečo.“

Mirno je ležala tiha vas doli pod potjo v gorskem podnožji. Kako željno je pričakoval okrepčevalnega nočnega pokoja utrujen delavec, ki se je v vročem poletnem dnevu toliko prizadeval in potil. Spanje mu utrdi onemogle ude, da se drugo jutro zopet čvrsto dela loti. Da bi se tako zamoglo tudi trpeče srce umiriti! Marsikak nesrečnež si tu doli v vasi na trdej postelji podpira glavo in zastonj pričakuje, da bi ga spanje upokojilo, da bi vsaj za nekoliko trenotkov pozabil grenke bolesti skrbečega srca. — Tam pri vrtnej ograji sloneč ozira se mladeneč od nočne svetosti očaran hrepeneče v daljavo. Neizogibljivi srčni nagoni ga vabijo v daljni tuji svet, kjer bi užival v prej nepoznanej sreči lepše življenje, prsi se mu širijo in po dolini odmeva njegovo petje:

Sekaj, sekaj smerečico,
Da boš mi delal barčico!

„Ali čuješ naše domače pesni“ prične zopet Vinko govoriti, „ta mili izraz občutne duševnosti našega naroda? Kar je ljudstvo iz davnih časov do sedaj doživelo in pretrpelo, kar ga je veselilo in žalostilo, vse njegovo čuvstvo je nadarjen pesnik iz njegove srede v sladke pesni zlil, da ostanejo njegov duševni zaklad, zrcalo njegovega življenja. Z njimi teši mati svoje nepokojno dete, v njih najde deva vesel odmev svojih nežnih čutil, starčeka pa opominjajo one na lepe pretekle čase.“

Vinko postoji s svojo spremljevalko ter proti dolini obrnen željno posluša daleč se razlegajoč in žalostno zategnen glas:

Odrin', odrin' od kraja preč,
Ne boš me vid'lo dekle več.

„Promethej odvede ogenj in ga izroči človeku. Ogenj je prižgal neugasljivo hrepenenje po večnej lepoti in resnici. Neutrudljiva marljivost vedoželjnih mož si je neumorno prizadevala doumeti bistvo vseh stvarij, kiparji in slikarji so izdelovali prelepe podobe, kakor so si jih v največjej krasoti namišljali. Pesniki so v davnih časih proslavljali in opevali svoje uzore, kakor jih je rodila njih živa domišljija, v svojih divnih poezijah so jih kakor v svetišči kazali strmečemu ljudstvu. Ali kdo je zamogel kipu udahnoti življenje, kdo od njih je ugledal na svetu svoj ideal uresničen, kje je našel življenje, kakor si ga je stvarjal v svojem duhu? Iz pesnij je zadonela mila tožba po nedosegljivem raji, boginja petja je zagrnola svoj užaljeni obraz. Nesrečna Sappho se je iz strme pečine vrgla v peneče morje, da bi ugasila žareči ogenj svojih prsij, in naša deklica dandanes revno žaluje po svojem izgubljenem ženinu.“

Vedno bolj tiho in rahlo je donela ponočna pesen; komaj razločno sta čula Vinko in Ljudmila iz daljave njene zadnje besede:

Sklenila je bele roke,
Točila grenke je solze.

Sveta noč razgrni svojo čudezno moč čez tiho dolinico, zaziblji revnega zemljana v mirno spanje! Sladki sen popelji njegov potrti duh v zračne višave, na rajske livade sreče in blaženosti!

(Dalje pride.)

Moja ladja.

Jadraj ladja, blago moje!
Jadraj mi v neznani svet;
Zročim ti življenje svoje,
Brzo svoj pospeši let.

Se ne boj morjá globine,
Srda se valov ne boj;
A ne straši se sipine,
Jaz sem sam poveljnik tvoj.

Naj grozé oblaki sivi
In vrtinci naj šumé,
Strele kakor gadi živi
Švigajo naj sem ter tjé;

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I. V Celovci, 1. maja 1881. *Štev. 5.*

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Četrto poglavje.

Odrin', odrin' od kraja preč,
Ne boš me vid'lo dekle več!
Narodna.

Drugo jutro po onem shodu v vinogradih stal je Dobriha dolgo časa na gori pred svojo kočo ter se neprestano oziral doli po dolini. Solnce je že visoko priplulo na nebo, in pričelo je gorko prihajati. Dobriha se je pri svojem opazovanji in čakanji vedno bolj nazaj pomikal v senco, ktero je delala njegova majhna koča. Gledal je doli na gorsko pot, ki je peljala na desnej strani nekoliko nižje pod njegovo kočo čez goro povprek, nad vasjo mimo lipniških vinogradov. Do koče, ktero si je bil Dobriha postavil na nerodovitnej, peščenej in skalnatej zemlji, ni bilo nobene poti. Kdo bi pa tukaj kaj iskal! K Dobrihi je malokdo zaħajal. Le kak lahkovernež je prišel popraševat po skrivnostih čudežnih zvezd, in o hudej zimi, ko je sneg dolgo naletaval, potrkal je tudi včasih kak drvar iz bližnjih uskoških gozdov na njegove duri. Ko bi bil pa kdo sedaj samotno kočo z večjo pozornostjo opazoval, bil bi čestokrat videl, kako so se včasih v njej od različnih stranij shajali najodličnejši možje lipniške okolice, dà lipniški gospodar sam ni skoro nikoli zamudil takega shoda. Dohajalo jih je toliko, kolikor jih je moglo v kočo iti; tam notri so se o skrivnostnih rečeh tiho pogovarjali.

Tudi danes ni Dobriha zastonj pričakoval svojih gostov. Posamezni so dohajali, nekteri naravnost od poti gori po strmini, drugi od strani ali pa po goščavi mladega lesovja, ki je na severnej strani obdajalo Dobrihino stanovanje ter se vedno gostejše razprostiralo do temnih uskoških gozdov. Na klopi sedé ali pa na steno se naslanjaje so vaščanje radovedni pričakovali,

kaj jim bode danes Vinko novega naznanil. Toda danes ni bila njemu, ampak Dobrihi samemu odmenjena važna naloga, da objavi svojim sosedom dnevne novosti. Sicer pa on pri enakih shodih ni bil glavna oseba; njegovo neprestano sanjarsko premišljevanje in nemirno ponočno pohajkovanje mu ni dopuščalo, da bi se bil s kako drugo rečjo resno bavil. Vendar pa je bil svojim sosedom prav iz srca udan, želel jim je vso srečo in uspeh pri njihovem prizadetji. Z veseljem je ponudil svojo kočo za tajne shode, ker se na onem zapuščenem kraji ni bilo bati ovaduhov; tudi on sam je večkrat rad kako naročilo prevzel ter je vselej vestno in točno opravil svojo nalogo. Danes pa je svoje goste sam iznenadil z velevažno novico, celó Vinko je strmel, ko je poslušal njegovo pripovedovanje.

„Včeraj zjutraj," prične Dobriha pripovedovati, „sem obhodil nektere kraje v našej bližnjej okolici, kakor je moja navada. Šel sem prek Kolpe na hrvatsko stran, kjer so me nekteri znani ljudje, ki so hoteli mojo godbo slišati, v hišo povabili. Domú gredé sem si hotel iz vzvišenega mesta ogledati divno okolico; ker pa ni bilo v obližji visokega hriba, kteri bi dajal lep razgled, stopil sem na majhen, le malo od tal se dvigajoč holmec poleg ceste. Na drugej strani holmca, na ktero se ni moglo iz ceste videti, zagledal sem doli v vznožji sedeti tujega, neznanega človeka. Pred sabo na tleh je imel razgrnene različne zemljevide, v ktere je zamaknen dolgo zrl, včasih kaj s svinčnikom notri začrtal ali pa v svojej knjižici kaj zabeležil. S prva me ni zapazil. Ko sem pa odhajajoč z nogo na neki kamen zadel in s tem nehoté nekak šum napravil, hipoma kvišku skoči, svoje spise in zemljevide pograbi in hoče s plahim pozdravom odhiteti. Moj prijazni odzdrav mu je dal pogum, ostal je pri meni, in kmalu sva bila v živem razgovoru. Prašal me je, kako tuji gospodje z našimi ljudmi ravnajo, ali je ljudstvo zadovoljno. Povedal sem mu vse, kakor je. Nato mi odgovori, da so Francozom na Kranjskem ure štete, da bodo v kratkem morali naše kraje zapustiti."

„Kaj?" oglasijo se začudjeni kmetje. „Kdo je bil ta tujec? Kje je slišal, od kod je prinesel to novico?" so vsi vprek popraševali.

„Potrpite malo! Vse bodete slišali," pravi Dobriha, pomirjujoč svoje nepotrpežljive goste. „Tujec mi je nadalje objavil, da je Avstrija Francozom že vojsko napovedala, da se je oborožila, da se njene čete že bližajo kranjskim mejam."

„Avstrijske čete se bližajo našim krajem?" ponavljajo kmetje enoglasno ter se iznenadjeni spogledujejo.

„Da bodo tuje nasilnike pregnali in izgubljene zveste sinove nazaj pripeljali Avstriji v varstvo," krepko odgovarja Vinko, ko se vsi navzoči od te novosti zavzeti s prašajočim pogledom va-nj obrnejo.

„Kaj je še povedal tujec?" vpraša Vinko.

„Razložil mi je na tanko, da je vse za boj pripravljeno, da se avstrijska armada v treh oddelkih proti Kranjskemu pomika. Pri Celovci stoji feldzeugmeister Hiller in ima pri sebi več nego trideset tisoč mož; s temi hoče čez Ljubelj prodreti in na Kranjskem Francoze napasti; po dunajskej cesti se bode od Celja bližal general Fölseis s svojim oddelkom, a na levem krilu hoče general Radivojević na Karlovec udariti, Novomesto vzeti in potem celo dolenjsko stran Francozom iz rok iztrgati. Vse to se pa ima sedaj v kratkem izvršiti. General Radivojević je poslal k nam ogleduha, onega moža, s kterim sem včeraj govoril, da bi pozvedel, koliko je francoskih vojakov v teh krajih. Ta marljivi ogleduh je vse pretaknol in preiskal, kakor je mogel; česar še pa ni žnal, povedal sem mu jaz."

„Prav ste storili, Dobriha!" pravijo zdaj zbrani možje in zadovoljni prikimajo.

„Čemu bi pa še dalje prikrivali svoje misli?" nadaljuje eden izmed njih. „Poštenjaki trdnega značaja ne spreminjajo v vsakem hipu svojega prepričanja in svoje naklonjenosti; oni ne poznajo hlimbe priliznenih hinavcev, ki se po okoliščinah in po volji ošabnih bogatinov obračajo kakor veternica po sapi. Sedaj so menda tujci že spoznali, da se mi za njihovo gospodstvo nikoli ne bomo posebno navduševali. Naj pa še tudi vidijo, da imamo poguma dovolj, da očitno izražujemo svojo nevoljo zoper njihovo vladarstvo in z veseljem pričakujemo prihoda naše rešilne armade. Saj se nam je danes upanje osvobojenja bolj nego kterikrat prej utrdilo, sedaj smo vsi prepričani, da nam kmalu pride dan rešitve."

„Da, kmalu pride dan rešitve in osvobojenja, nato pa nastopi nova doba, novo življenje," pritrdijo možje.

„Novo dobo učaka naš mladi zarod", oglasi se sivolas starček. „Priletne može, ki že stojé na robu groba, bode na smrtnej postelji tolažilo upanje, da njihovim otrokom pridejo boljši časi. Tudi moje moči so mi opešale, noge se mi šibé in roke se mi tresejo. Le malo časa mi je še živeti. Nisem že več upal, da bi moje oči še videle avstrijske zastave vihrati po naših mestih, in če bom res še dočakal dneva rešitve, dolgo pač več ne bom užival življenja v novej dobi. Vi možje ste mlajši od mene, Vas še čaka prihodnost. Z Avstrijo združeni bodete zopet z njo delili svojo osodo. Mnogo hudega smo pretrpeli v zadnjih letih pod tujim gospodstvom, ali tudi prej pod avstrijsko vlado imeli smo čestokrat hude čase. Gotovo se bode tudi v prihodnosti od Vas zahtevalo dokaj požrtvovalnosti za občni blagor. Ne bodite pa zato nevoljni! Oni državljan, kterega v skupnosti in uzajemnosti veže vez ljubezni k svojej domovini, mirno pretrpi zaradi nje marsikako nevšečnost, rad prinese po svojej zmožnosti obilne darove na oltar rodoljubja, v burnih časih pa zbere vse svoje moči v obrambo očevine. Kar za njo daruje, to stori sebi v prid.

Štiri leta so že minola, odkar so nas odpahnoli in odtrgali od Avstrije; v tem času smo prav spoznali, kako draga nam je bila. Zato sem preverjen, da jo bodete toliko bolj čislali in ljubili, kedar se zopet povrnete pod njeno krilo. Vem, da jo bodete zvesto in še bolj hrabro kakor doslej branili o vseh časih na severu, vzhodu in zahodu pred sovražniki. Na obalih Adrije se bodete mož za možem vsem napadnikom v bran postavili, s svojimi prsimi bodete krili vsako ped zemlje, ktero bi zopet hotel ljut sovrag od Avstrije odluščiti ter Vas in Vaše brate potopiti v mrzlej tujščini."

Kako slovesno je starček, vnet od notranjega prepričanja te besede govoril, kako ponosno povzdigoval svojo častitljivo glavo! Poslušalci so ga zavzeti obstopili čudé se njegovej nenavadnej gorečnosti.

„Da, pri živem Bogu to zaprisežemo!" spregovori Vinko. „Naša uzajemna moč naj bode južna avstrijska straža na pomorskih obalih; nobena zvunanja sila ne bode zvestobe in udanosti Slovencev premagala. Ali tudi sedaj o času osvobojenja ne bodemo rok križem držali. Veliko moči imajo še Francozi v teh krajih, huda bode bitva in težka naloga za avstrijske vojake, toda mi jim zamoremo veliko pomagati v odločilnem času. Upam, da v tem važnem trenotku tudi po drugih oddaljenih krajih kmetje ne bodo malomarni te priložnosti v nemar puščali."

„Gotovo ne," pravi Dobriha, „o tej zadevi sem tudi včeraj vse zvedel. Povsodi so že ljudje zvedeli, da se Avstrija na boj pripravlja, in da ena vojna četa avstrijske armade kmalu iz Hrvatskega na Kranjsko pride. Zato se hočejo zopet po mnogih krajih na Dolenjskem kmetje spuntati in francoske vojake zapoditi."

„Sedaj koj, prej nego se general Radivojević približa?" vpraša Vinko.

„Da, v prihodnjih dneh bodemo že slišali o uporu v sosednjih krajih. Ljudje imajo dosta poguma in srčnosti ter upajo, da bodo vojake lahko premagali. Ne bojé se, da bi potem še kteri drugi francoski vojaki na Dolenjsko prišli, kajti potrebovali jih bodo bolj na bojnem polji zoper Avstrijce. Ljudstvo se trdno nadeje, da bodo Avstrijci zmagali; vsak dan že pričakujejo zmagovalnih vojnih čet iz Hrvatskega".

„Vendar pa je vse to početje prenaglo in nepremišljeno," omeni Vinko. „Če se pa upor ne posreči? Če pridejo drugi vojaki iz Ljubljane v večjem številu? Kako hudo bi nas zopet kaznovali!"

„Dovolite, gospod!" spregovori eden izmed kmetov. „Ali hočemo res še vedno čakati? Tudi pri nas moramo kakor drugod takoj te dni odločno na noge stopiti. Če bodemo vedno odlagali in čakali, da bodo Avstrijci morebiti še le čez leta Francoze izgnali, če si nočemo prej sami pomagati, potem pa vseh teh shodov in naklepov ni potreba; naj vsak za se mirno svojo osodo pričakuje. Bog zna, ali se res kaka vojska zoper Francoze pripravlja ali ne! Ko bi bili mene poslušali, bi bili že

davno lahko Francoze pregnali; če bi še drugi prišli, bi pa še te zapodili. Kje bi naj Francozi vedno nove vojake jemali, da bi jih vedno na Dolenjsko pošiljali! Saj se morajo že po celem svetu vojskovati, in vsakdo vé, da so jim hude vojske tisoče vojakov pomorile."

„Motite se, prijatelj," odgovori Vinko, „če mislite, da je sovražnikova moč v deželi res tako slaba. Prepričan sem, da mi sami ničesar ne opravimo. Čemu bi pa tako brez premisleka drli v pogubljenje, če ne bi s tem našej domovini prav nič koristili. Tudi avstrijski vojaki bodo imeli mnogo truda in dela, da izvršijo svojo nalogo, če jih tudi zeló veliko v naše kraje pride. Poslušajte me še sedaj, saj mislim, da ste prepričani, da le za naš občni blagor v teh zadevah delam in govorim. Potrpite še nekoliko dnij! Kedar se pa general približa našim krajem, takrat hočemo z zjedinjenimi močmi brez velikega truda in mnogih žrtev svoje delo dokončati in svoj namen doseči."

Komaj pa ko je Vinko zadnje besede izgovoril, oglasi se neki drug kmet, ki je pri oknu stoječ hipoma ostrmel in z največjim začudjenjem gledal in kazal proti vasi.

„Poglejte, kaj je to doli na cesti pri vasi?" pravi ves zavzet.

„To so vojaki!" rekó soglasno možje in radovedni gledajo dol v vas. Lahko je bilo opaziti krdelo vojakov, ki so se nekteri peš, nekteri pa na konjih bližali vasi.

„Ali so morebiti že avstrijski vojaki prišli?" začnó vsi povprek popraševati.

„Ne!" pravi Vinko. „Francozi so; lahko se spoznajo po svojej obleki."

„Francozi? Kaj hočejo zopet ti pri nas?" godrnjajo nevoljno kmetje.

„To bodemo kmalu videli," odgovori Vinko. „Gotovo pa je, da sedaj ne morete ničesar počenjati; to menda sami sprevidite. Odločno sem Vas že svaril ter Vas še enkrat opominjam, da sedaj mirujete. Prepričan sem, da bi nam upornost pri teh okoliščinah prav nič ne koristila, a upornikom gotovo veliko nesrečo prinesla. Upam, da se kmalu zboljšajo naše razmere; v kratkem učakamo zaželeno priliko, da zamoremo z uspehom svoje moči zoper tujce uporabiti."

Nevoljni in potrti so se možje razšli. Vsak je hitel na svoj dom, da bi videl, čemu in pa koliko je prišlo Francozov.

Med tem so vojaki došli v vas ter se razkropili po hišah, kjer si je vsak iskal svoje stanovanje, kajti odločeno jim je bilo, da nekaj časa v vasi ostanejo. Kjer niso našli v hlevu dovolj prostora, izgnali so domačo živino ven na polje, na njeno mesto pa svoje konje privezali. Po skednjih so nabrali za nje obilo krme, a s slamo so jim po tleh nastiljali. Pač marsikak kmetič se je tiho togotil videč, kako zapravljivo tratijo njegovo pičlo klajo, ktere bode gotovo po zimi pomanjkovalo. Ali kaj naj bi storili! Ljudje so spoznali, da se res takej vojaškej presili ne

morejo ustavljati, kajti govorilo se je že, da so tudi njih sosedje v bližnjih vaseh dobili enake goste. Vsakdo si je pa dobro zapomnil zlobno ravnanje neljubih prišlecev, hotel jim je vse obilno povrnoti, kedar pride dan osvete.

Ko pride Vinko na svoj dom, bila je že na Lipnici huda zmešnjava. Posli so bili v največjem neredu vsi preplašeni. Novi vojaki so prišli ter osorno klaje zahtevali za svoje konje, za se pa primerne postrežbe. Hlapci in dekle so letali sem ter tje, da bi jim ustregli. Major je dobil nova naročila in povelja od vojaškega oblastništva; prebiral je in premišljeval, zato se ni veliko za vojake brigal. Ljudmila ni celo dopoldne prišla iz svoje sobe, Vinka pa doslej ni bilo domá. Kdo bi se naj torej z vojaki pečal! Sam strežaj je okoli njih hodil ter jim kleti in shrambe razkazoval, rekel jim je, naj sami vzamejo, česar potrebujejo; potrebne reči za stanovanje bodo posli preskrbeli. Vojaki so imeli torej priličen čas, da so se na vse strani razkropili in ugrabili, kar so dobili. Gotovo bi se ne bili tega dela naveličali, ko bi jih ne bil nekdo pri tem marljivem iskanji ustavil. Hišina Zalika je njih početje zapazila in dobro umela, kake posledice bode ta zmešnjava imela, ker ni bilo nobenega pravega gospodarja na svojem mestu. Stopila je na dvor in od tod v odprto klet, kjer so že nekteri vojaki hoteli vino pokušati. Na kletinih stopnicah postane, od tam pa jih začne zmerjati in oštevati, da so se njene besede po kleti razlegale, kakor bi orehe sipal po stopnicah doli. Nekteri vojaki so umeli slovenski, drugi pa tudi ne, vendar so bili prepričani, da drzno govorjenje mlade in brhke deklice ne pomenja za njih velike ljubeznjivosti. Ker je bila nekoliko lepše oblečena, kakor navadna kmečka dekleta, mislili so, da je to morebiti sama hišna gospa, povrh so se še zbali, da bi major kaj o tej stvari ne zvedel, ker v mirnih časih je bilo ropanje ostro prepovedano. Zato so se potuhneno zopet izmuzali iz kleti. Zalika klet zapre in hoče oditi, toda na dvoru so jo obstopili vojaki ter jo z mnogovrstnimi prošnjami nadlegovali; vsak je za se prosil ali pa tudi zahteval kako reč. Toda Zalika ni dolgo prenašala njihove nadležnosti. S ključi zarožlja, z rokami se ob strani upre, nato so se pa njene besede zopet kakor toča vsule na nadležne vojake, da so osupneni pogumno dekle občudovali.

K sreči je prišel v tem trenotku Vinko domú. Kar ostrmel je zagledavši oni nenavadni prizor. Sredi v gruči vojakov stala je ponosno njegova nevstrašljiva hišina; krepko je okoli sebe s ključi otepala, a še bolj spretno obdelovala ter z neprijaznimi priimki obirala nepovoljne vojake.

„Prav, da ste prišli gospod!“ obrne se proti gospodarju. „Poglejte v kakej zadregi sem! Pomagajte mi iz te sodrge! Ta strupena golazen Vam hoče vse ujesti in popiti. Strežaj jim je pokazal in odprl vse shrambe,

začeli so že grabiti in jemati, nikogar pa ni bilo razven mene, da bi jim bil branil. Saj imamo že dolgo časa vojake na Lipnici, ali takih še ne, kakor so sedaj ti. Oni, ktere smo do sedaj imeli, bili so bolj mirni in uljudni; korporal jim ni nikoli takega nepostavnega dejanja pripuščal. Sedaj se vé da korporala ni tú, ko bi ga najbolj potrebovali. Bog vé, ali bode ta revni človek zaradi one nedolžne šale res na vse večne čase zaprt!"

Zadnje besede je le Vinko slišal, ker so se bili vojaki po njegovem povelji že razšli. Res, debeli korporal je vedno skrbel, da so se vojaki na Lipnici spodobno obnašali; storil je to iz hvaležnosti za različna darila, ktera je na Lipnici od Binčeta prejemal. Pa tudi Zalika mu je bila zaradi njegovega lepega vedenja dobra in prijazna, rada je z njim govorila in dejala večkrat svojej gospej, da korporal ni prav nič napačen človek.

Major je imel danes sila veliko opravila. Dobil je nove zeló važne ukaze. Posli so iz Ljubljane in bližnjih mest prihajali in odhajali, drugi so zopet na Lipnici pričakovali majorjevega pismenega odgovora. Tudi Francozi so se neprestano na boj pripravljali. Vse moči so napeli, da bi si Kranjsko ohranili. Na Dolenjsko so poslali večje vojaške oddelke ter jim ukazali, da naj na vso moč branijo francoske krajine tostran Save, da naj o pravem času odbijejo napad avstrijske armade na jugu. Zato je prišlo v lipniško okolico in druge sosednje kraje zopet mnogo Francozov. Skoro vsaka vas je imela vojake. Zraven se je pa še poveljnikom strogo naročilo, da naj brez premisleka vse one kmete zapró, ki bi utegnoli o vojskinem času s sovražniki potegnoti. Major je premišljeval in preudarjal, kar mu je strežaj ovadil. Po njegovej izdajskej izjavi poznal je vse kmete in vedel, kteri izmed njih najbolj kazen zaslužijo. Hotel je torej še danes ukazati, da se naj s temi po postavah ravna. Vinko je se vé da naj več zakrivil, toda major je sklenol njemu kazen iz tehtnih razlogov še nekaj dnij odložiti.

Ko pride Vinko z dvora v obednico, ni bilo še nikogar tú, dasi je bil navadni čas obeda že davno prišel. Hišina Zalika pride povedat, da gospé danes ne bode h kosilu. Danes hoče v svojej sobi ostati, ker se dobro ne počuti. Vinko misli takoj k njej iti in pozvedeti o njenem stanji, toda v tem hipu vstopi major ter ga pridrži.

„Ali ste že čuli o važnih novicah, gospod Rojar?" vpraša major, ki je bil danes zaradi nepričakovanih novic, bodisi veselih ali neveselih, nekoliko razvnet.

„Nekaj si ljudje po vasi pripovedujejo," odgovori Vinko. „Govori se, da bi imela neki vojska biti."

„Da, brez dvombe se pričnejo sedaj hude vojske; vse evropske velevlasti nas napadajo ter nas hočejo zatreti."

„Prišlo je, kar je moralo priti," kratko Vinko odgovori.

„Kar je moralo priti?“ pobara major. „Kdo je pa sedaj prouzročil, da je moralo priti? Ali nam bodete zopet neizmerno pohlepnost po tujih deželah in novih zmagah očitali? Sedaj se vidi, koliko veljave so imele pri naših nasprotnikih one svete mirovne pogodbe, ktere so očitno pred vsem svetom sklenoli in slovesno zaprisegli. Kdo se sedaj še kaj za one revne spise zmeni! Tudi Avstrija je le pripravne priložnosti čakala. Ko so naše moči nekoliko opešale, ko so nas na vseh straneh sovražniki obdali, vrgla se je tudi ona z vso silo na nas. Bomo videli, kaj prihodnost prinese. Ničesar še ni izgubljenega. Na Ruskem nas je huda zima užugala, tukaj pa odloči slavnoznana hrabrost naših vojakov in francosko orožje“.

„Vojska je neizogibljiva,“ omeni Vinko; „to vsak spozna. Ali Evropa zdihuje v teh hudih, nemirnih časih po zaželenem miru. Upajmo, da vsaj po tej vojski preplašenim narodom lepša, mirnejša doba zasveti.“

„Mi gotovo nismo protivniki mirú,“ pristavi major, „toda kar smo si z orožjem priborili, tega si ne damo voljno iz rok iztrgati.“

Vinko se ni hotel pričkati z majorjem, ki je svojim nasprotnikom danes to očital, kar je drugikrat opravičeval, ko je bila krivda na francoskej strani. Poslovil se je torej kmalu od svojega gosta ter se izgovoril, da mora k svojej soprogi iti, ki je malo bolna.

Major je pač vedel, zakaj ni prišla gospa k obedu, toda črhnol ni o tem nobene besedice.

Vinko stopi nato v sobo svoje soproge. Skrbelo ga je že, da bi utegnola resno zboleti, saj je bila včeraj na poti iz vinogradov vedno tiha in vsa klaverna.

V slabo razsvetljenem kotu sedela je mlada žena na naslonjači, glavo si z roko podpirajoč, vsa prepadena in bleda. Nehoté se je stresla, ko je zagledala svojega moža. Z milim pogledom ga je pozdravljala. Lasje so jej v neredu padali čez ramena in čez bledo lice; bila je prava podoba žalosti. V srce je zbodel Vinka ta tužni pogled. Kaj to pomeni! Kaj se je zgodilo!

„Ljudmila! Za Boga! Kaj te teži?“ pravi sočutno z mehkim glasom ter se vsede zraven nje. „Gotovo si bolna. Ali naj pošljem po zdravnika?“

„Ne po zdravnika, Vinko! Jaz nisem bolna,“ tiho zašepeče žena.

„Ali vendar se vidi, da trpiš,“ pravi Vinko. To se vé da ni bilo težko spoznati. Tudi je Vinko kmalu opazil, da njena bolest ni telesna ampak duševna. Ali kako bi našel pravi vir njenega žalovanja, ker se je sama vseh dotičnih vprašanj tako skrbno ogibala, če prav jo je z največjo skrbnostjo po uzroku njene žalosti popraševal! Poprosil jo je, da bi šla z njim na vrt, da bi se tam morebiti nekoliko zvedrila. Molčé je vstala in z njim iz hiše šla, a neodločno kakor otrok sprehajala se je na njegovej strani brez prave volje in veselja po vrtu in logu.

„Glej, Ljudmila,“ pravi Vinko; „tu sem si z mano vedno rada zahajala ter se vselej v prostej naravi razveseljevala. Povej mi, kaj se ti je zgodilo, da si že nekaj časa vedno otožna, danes pa tako neizmerno žalostna! Ali sem to res jaz zakrivil? Povej mi, draga, kaj naj storim, da ti povrnem zopet prejšnjo srečo in zadovoljnost! Ali te ti kraji najine prve sreče nič več ne mikajo, ali ne najdejo moje ljubeče besede več odmeva v tvojem srci?“

„Da, ti si in ostaneš moj edini prijatelj, moja sreča, moje vse! Vsi moji sorodniki so mi pomrli. Gorjé mi, ko bi morala tudi še tebe izgubiti.“

„Čemu te misli?“ tolaži jo Vinko. „Najino skupno življenje je vedno še mirno in nekaljeno, kakor je s prva bilo. Upajva, da se nama sreča ne bode nikoli skalila“.

„Nikoli skalila?“ odvrne žalostno Ljudmila. „Ali ne živimo v nemirnih, burnih, vojskinih časih?“

„Toda po vojski nam pridejo boljši časi. Malo dnij še bodemo imeli tujce pod streho. Pred Avstrijci bodo pobegnoli iz naših krajev, mi pa bodemo zopet srečno in mirno kakor prej živeli na Lipnici.“

„Kaj se pa utegne še prej zgoditi! Vinko, varuj se Francozov!“ pristavi Ljudmila; položila je roko na moževo ramo ter mu proseče zrla v oči. „Ti ne veš, kako te zasledujejo in opazujejo. Vedno se še s kmeti shajaš in jih učiš, zraven pa ne pomisliš, da ti huda nevarnost preti. Vselej sem trepetala, kedar si odhajal od doma, po noči sem čestokrat goreče Boga prosila, da bi srečno prestal teh časov silo, da ne bi sedaj onesrečil. V strašnih sanjah sem te videla hoditi na robu strme pečine, gledala sem, ko si v smrtnej nevarnosti brezskrbno stopal tik zevajočega brezdna. Iz daljave sem ti na vso moč klicala, prosila te, svarila, ali ti me nisi slišal. Drugikrat sem videla, ko se je o strašnej nevihti sredi iz penečih in šumečih valov dvigala tvoja glava. Z rokama si okoli sebe iskal, da bi se kam oprl, jaz sem pa na bregu stoječa gledala tvoj smrtni boj in ti nisem zamogla pomagati. Da, ena slaba vejica se vzdiguje iz pogubnih valov, te si se oklenol, da bi se rešil, a v tem hipu pride sovražen, francosko opravljen mož, odtrgal je vejico, tebe pa proč pahnol, da si se revno pogreznol v globini.“

„Ljudmila, jaz v resnici ne umem, čemu se v praznih domišljijah tako vznemirjaš!“ pravi tolažljivo Vinko. „Jaz ne poznam onih nevarnostij, ktere tebe tako zeló strašijo.“

Vinko danes zares ni zamogel umeti čudnega obnašanja svoje soproge. Poznal je dobro vse njene lastnosti, zato je bil pa tudi prepričan, da brez uzroka se ni tako zeló spremenila. Pričelo se mu je dozdevati, da ima ona neko skrivnost, ktere mu pa noče ali ne sme objaviti. Da bi bil on vedel, kako revno je ona danes celo noč prejokala, kako goreče

je za njegovo rešitev molila, koliko bolečin je v strahu za-nj pretrpela! Pač je govorila o nevarnosti, svarila ga je pred Francozi, toda več mu ni smela in ni mogla razodeti.

Iz vinogradov domú prišedši šel je Vinko prejšnji večer utrujen kmalu počivat. Tudi gospa se je podala v svojo sobo, pri vratih pa jo sreča strežaj in jej izroči pismo od majorja. Kako strašne, kako neusmiljene so bile besede tega pisma! Ali je res major čutil pravo, čisto ljubezen do lipniške gospé, da jo je zamogel tako mučiti! Saj je vedel, da ljubi svojega moža. V pismu je čitala Ljudmila te trdosrčne besede:

„Blaga gospa! Pregreški Vašega moža zoper našo vlado so mi popolnoma znani. Vem, da je načelnik skrivne zarote, tudi vem dobro za one skrivne duri v Vašej kleti, kjer hrani mnogo orožja. Moja dolžnost je, da ga izročim višjej sodniji, kjer se gotovo ne bode smrtnej kazni odtegnol. Samo Vi ga zamorete rešiti, ako mi naklonite svojo ljubezen. V treh dneh pričakujem Vašega odgovora. Za Vas je najboljše, da možu o tej stvari molčite in ga rešite. Pobegnoti ne more; za to bodem že skrbel. Major Besson.“

Kakor da bi okamenela, gledala je uboga žena v odprto pismo, ktero jej je to strašno novost naznanjalo. Česar se je dolgo bala, zgodilo se je že sedaj; major je vse vedel, in Vinko je bil izgubljen. Ona sama ga zamore rešiti, toda na ta sramotni način — nikoli! K vratom je stopila, hotela je k Vinku iti, da bi mu pismo pokazala in vse povedala. Kaj pa bode on na to storil? Ali bode mirno trpel, da se njegovej ženi taki žaljivi predlogi stavijo? Gotovo ne! Majorja bode zaradi tega pri tej priči strogo prijel, razsrjen se bode morebiti celó hotel v dvoboji nad njim maščevati, ali pa se bode major svojega nasprotnika s tem odkrižal, da ga na mestu z vojaško pomočjo sodniji izroči. Vsekako bi se njeni mož v hude, nevarne razmere zapletel, ako bi o vsebini tega pisma vse natanko zvedel. Zato se mu ne sme o tej stvari sedaj še ničesar povedati.

Uboga žena je zopet od vrat nazaj v sobo stopila. Kaj naj torej stori? Vinka pregovoriti, da bi se brez tehtnih uzrokov v teh časih iz Lipnice umaknol, pač ni bilo možno; zraven bi mu pa tudi majorjeve straže tega ne dopuščale. Tudi bi ga ne mogla prepričati, da major res vse o njegovej krivdi vé, ako bi mu vsega o majorjevem pismu in njegovih zahtevah ne povedala. Saj je bil preverjen, da bi ga njegov gost niti en trenotek več prostega ne pustil, ako bi zvedel za njegovo orožnico in njegove naklepe. Ko bi pa Vinko spoznal, iz kterih razlogov mu major prizanaša in kakega dobička se nadeja od svojega milostnega prizanašanja, potem bi se gotovo še najmanj hotel iz Lipnice umaknoti, marveč mahom bi stopil pred Bessona ter se z njim zaradi takega žaljenja odločno pogovoril. Pri tem bi se malo zmenil za svojo prihodnjo osodo, če prav bi vedel, da ga major zamore takoj pogubiti.

Ali ni torej za dragega moža nobene pomoči, nikake rešitve? Ljudmila je premišljevala in preudarjala, a ni jej prišla rešilna misel. Vinko je izgubljen! Revna žena se je obupna vrgla na stol, zakrila si z obema rokama obraz ter se milo zjokala. Kdo bi jo tú pomiril in utolažil! Hude misli so se jej podile po vročej glavi, nočna tihota jej je vnemala domišljijo, a ta jej risala strašne prizore in kazala vse mogoče nevarnosti za njenega moža. Z vso silo si je prizadevala, da bi odvrnola te žalostne podobe, da bi svojemu ljubljencu iz nastavljenih zanjk našla varen uték. Vse bi storila, vse bi darovala, kar bi smela, da bi le njega rešila, a revica si vendar ni mogla izmisliti za-nj rešilne pomoči. Vinko je izgubljen! zaječalo je njeno krvaveče srce, obupne misli so jej jemale sapo, bilo jej je pretesno v sobi, ni jej dalo dalje dihati. Mahom kvišku skoči, odpre si okno, ter se na-nj naslanjaje ozira po okolici, da so jej ponočne sapice hladile žareče čelo.

Bila je zopet krasna mesečna noč, kakor prejšnji večer; tisoč zvezd je prav tako ljubo migljalo, kakor sinoči. Ali so te umele njene bolesti? Ali so obžalovale bornega človeka? Ne, priroda nima srca! Dan za dnevom delujejo v odločenem teku njene skrivnostne moči, a ni jim mar za neskončno gorjé, v kterem zdihuje človeštvo. Vendar pa mlada žena na nebo obrača svoje solzorosno okó.

Tam gore nad zvezdami bivajo sedaj njeni roditelji, njeni sorodniki; vsi so pomrli, le njo samo so zapustili v borbi življenja. Ali ne gleda sedaj dobra mati dol iz nebes na bedo svojega revnega otroka? Saj ga je v življenji toliko ljubila. Bila je njena edina hčerka. Ona in njeni starejši brat sta bila ves materin ponos in veselje. Za nju je vestno skrbela, učila ju lepo, da bi svoja otroka tako vzgojila, kakor jej je na smrtnej postelji naročeval njeni pokojni mož; on je pač zgodaj umrl, otroka sta se ga komaj še spominjala. O blažena doba brezskrbne detinske sreče! Kako je materi srce veselja utripalo, ko je videla svojo malo Milico v nežnej deviškej lepoti odraščati, ko je opazovala mladenški ponos in čvrsto postavo svojega sinú! Večkrat jo je do solz ganola njuna medsebojna ljubezen, sestrina otročja udanost, bratova skrbeča pozornost nad svojo mlajšo sestro. Toda oni uporni časi so tudi njim srečo porušili. Možje in mladenči so se zbirali na boj zoper sovražnika, a tudi Miličinega brata niso zamogle sestrine prošnje in materine solze domá pridržati. Šel je v boj, drugi dan so ga pa že mrtvega prinesli domú. To je bil hud udarec za materino srce. Stara žena ni dolgo preživela sinove smrti, vedno bolj je hirala in pešala, in prej ko se je kdo nadejal, jokala je zapuščena hčerka na njenem grobu. A ne celó zapuščena. Skrbna mati jo je v svojej bolezni izročila v varstvo poštenemu in vrlemu možu, lipniškemu gospodarju, kteremu je že bila v zakon obljubljena. In ko je

Ljudmila sama ostala na očetovem domu, združila je vsa čuvstva v svojem ženinu ter se čez leto in dan z njim poročila.

Mlada žena pač takrat ni mislila, da se jej bode kmalu tudi ta sreča skalila, da jej bode huda, strašna nevarnost pretila ugrabiti njeno zadnjo podporo, da bode v strahu za svojega moža cele noči prejokala. In vendar je to moralo priti. Pozno v noči je pri oknu sama slonela, solze so jej padale na tla ter se mešale z jutranjo roso, z gorečimi vzdihi se je ozirala na nebo, kakor da bi hotela materin duh iz groba na pomoč poklicati. A vse je mirno in tiho, groba ne predere jok. Na vzhodu se že zasvita bližajoči se dan, v drevesnem perji se ziblje vetrič, listje šumi, kakor da bi ponočni duhovi skrivnostno šepetali, na nebu pa še vedno žarne zvezde ljubo kakor prej migljajo.

Solnce je stalo že visoko na nebu, a Ljudmila je utrujena od nočnega bedenja še vedno zamišljena v svojej sobi sedela. Po strežaji je poslala župniku v bližnjo vas pismo ter ga prosila, naj bi brž ko mogoče na Lipnico prišel in jej v stiski s svojim svetom iz hude zadrege pomagal. Kmalu na to pa je prinesla Zalika novico, ktero je zjutraj slišala, da se bajè avstrijske čete dolenjskej strani bližajo, da bodo čez nekoliko dnij vse Francoze od tod izgnale.

Ta novost je dajala Ljudmili nekoliko tolažbe in upanja. Da bi se to tudi uresničilo! Za Vinkovo rešitev bi bilo potem samo potreba še časa pridobiti. Zato je Ljudmila sklenola majorja s prošnjami in neodločnimi obljubami pregovoriti, da bi možu prizanesel. Tudi njemu je poslala kratko pismice, v kterem ga prosi potrpljenja, sicer pa je neodločno odgovorila in mu ni prošnje na ravnost odrekla, a tudi ne jasno in izrečno privolila.

Celo dopoldne je ostala gospa v svojej sobi; popoldne je prišel k njej Vinko ter jo izvabil na vrt.

„Pomiri se, draga moja!“ jej Vinko dalje prigovarja, ko se žena ne utolaži. „Doslej ni še major ničesar sumljivega našel; samo jaz in ti véva za orožje. Odslej pa naš gost tudi ne bo imel dosta časa, da bi se veliko za me brigal, kajti danes je dobil mnogo sila važnih naročil. On sam mi je pravil, a ljudje v vasi še bolj dobro vedó, da se iz Hrvatskega Avstrijci bližajo.“

„Ko bi pa morebiti že zdaj vse vedel o tvojih bojnih pripravah?“

„Meniš li, da bi mi potem še pustil prosto se gibati?“ jej naglo Vinko odvrne. „Nikar si domišljati nevarnosti, kjer je v resnici ni. Res da že težko prenašam nadležnost naših gostov, toda le še nekaj dnij, pa bo vsega konec. Tujci bodo urno od tú izginoli, midva pa bodeva srečno in mirno kakor prej na Lipnici prebivala, in jaz bodem skrbel, da ti nihče več ne kali dušnega mirú.“

Bila je že pozna popoldanska ura, a mlada zakonska dvojica je še vedno sedela v blagem medsebojnem sporazumljenji na postranskej vrtnej klopici kraj domačega loga. Ljudmila se je plaho naslanjala na svojega moža, kakor da bi hotela pred vsem svetom braniti svojo srečo, včasih se je pa otožno zamislila in ozirala v daljavo, kakor da bi nenadoma pričakovala sovražnega napada. V bližnjej goščavi se je naselila nežna ptičja družina. Samica je v gnezdu sedela, samec pa goščavo obletaval in mladičem donašal hrane. Hipoma se spusti na-nj iz višine roparski kragulj, kratek vrišč — in drzni ropar je očeta in reditelja drobnih ptičkov odnesel v svojih krempljih.

Ali naj bi to kaj pomenilo?

Iz sredi vrta se zasliši glasen jok; brezdvomno je bil to Binčev glas. Po celej hiši je on iskal Ljudmilo in svojega brata, ko ju je pa na vrtu zasledil, pritekel je s silnim jokom k njima ter je že od daleč vpil:

„Vinko, Ljudmila, ubit sem, ubit!“

„Kako si ubit, pa tako kričiš!“ pravi Vinko, ki je bil zeló nevoljen, ker bo moral v tem trenotku zopet kako bratovo bedarijo poslušati. Pregledoval ga je, ni pa mogel opaziti, da bi bil kje ranjen ali pohabljen. Nato zagleda Matevža, ki se je počasi bližal, ves blaten, obtolčen, po obrazu pa ves krvav. „Kaj se je Vama zgodilo?“ vpraša ves osupnen.

„Saj slišiš, da sem ubit,“ pravi Binče plakajoč. „Jaz ubošček! Umreti moram, pa sem še tako mlad.“

„O kresu bo imel dvajset let!“ pritrdi Matevž in si kri iz obraza briše. „Takrat je bil rojen, ko so Mačkovice pogorele.“

„Bedak! Ali ne slišiš, kaj te vprašujem? Povej, kaj sta danes počela?“

„Vidite gospod! Muro je vse vedel!“ pristavi Matevž.

„Moj Muro!“ vzdihne Binče in še hujše zajoče, ko se spomni svojega ljubljenca. „Kdo bo za te skrbel, ko mene več ne bo!“

„Da, Muro je imel prav, pa ni hotel voziti,“ pripoveduje Matevž. „Ti sleparji v mestu so pa Binčeta dražili. Ko bi bil Muro —“

„Prosim te Matevž, pusti Murota pri miru! Povej mi, ali sta se s kom tepla in bíla; kod sta se plazila, da si tako razmesarjen?“

Dolgo časa je Vinko popraševal, da je od nerodnega Matevža vse zvedel, kar je bilo potreba. Vedel je, da se je Binče v mesto peljal, takrat se je pa vselej bal, da tam kaj neumnega in neprijetnega učini.

Zadnje dni se je Binče včasi z Dobriho shajal, da bi svoj neizmerni dolgčas pregnal, kajti korporal je bil še vedno zaprt. Dobriha mu je pravil čudnih rečij o zvezdah, osobito o planetih, in Binče ga je marljivo poslušal ter mu stavil stotero vprašanj. Dobriha mu je na vrh še podaril knjigo, v kterej je bilo na tanko popisano, kako se napravljajo zračni baloni, in kako se z njimi vozi po zraku. Binče je knjigo v svojej sobi marljivo prebiral; v hipu je določno sklenol tak balon napraviti in

se na njem iz Lipnice v višave spustiti. Dà še več! Na balonu je hotel na kak bližnji planet priveslati.

„Matevž, bodi vesel!“ pravi svojemu pajdašu. „Na drug svet ideva!“

Matevž ga je molčé gledal; dosta čudnega je že od Binčeta slišal, a to je bilo prečudno.

„Ne čudi se! Na balonu se v zrak vzdigneva, približava se kakemu planetu in vsled njegove privlačnosti prideva na drug svet. Saj veš, kaj je privlačnost?“

„Če se po razoranej njivi z brano vlači,“ odreže se Matevž.

„Beži, beži Matevž! Kdo bode tako neumen! Ali si že kterikrat od kod padel?“

„Nedavno sem z one stare jablane padel, ko se je veja ulomila. Saj veš, s tabo sem moral po mlaki rake loviti, pa trebuh me je bolel. Ti si pa dejal, da bi bile lesnike dobre za to bolezen.“

„Dobro! Ko si na tla padel, vlekla te je zemlja ná-se. Ta moč se pa imenuje privlačnost. Tako je v mojej knjigi tiskano.“

„Če v knjigi takisto tiskano stoji, potem mora že res biti,“ prikima Matevž.

„Glej, to bode tako,“ razlaga Binče. „Midva bodeva veliko plina skuhala in ga v balon zaprla. Nato se bodeva hipoma vzdignola v strašno visočino, tako da prideva ven iz kroga zemeljske privlačnosti, v obližji kakega planeta pa bodem jaz plin iz balona spustil, in planetova privlačnost naju bode potem ná-se potegnola. Toda ti tega ne umeš, ker si neumen,“ prijazno pristavi.

Matevž res ni ničesar umel in se tudi ni trudil, da bi doumel, vendar pa je svojega gospoda vprašal:

„Kako bode pa nazaj?“

„Kakor gori!“ odgovori Binče, „zato bodem jaz skrbel. Na onem svetu si vse ogledava in če bo nama všeč, pojdeva še večkrat gori. Če nimajo gori konj in vozov, hočeva drugikrat tudi Murota s sabo vzeti“.

„Pa naj gre Muro prvi naprej,“ omeni Matevž „bodem jaz pa drugikrat šel.“

„Ne, to ne gre! Morebiti ni gori ljudij, in meni bi bilo samemu dolgčas. Pomisli pa, kaka čast je to za te, če pojdeš z mano! Ves svet bode o naju govoril, po vseh časopisih bode naslikan novi zračni veslar, Albin Rojar in pa njega famulus, — to si ti. Na Lipnico bodo hodili naju gledat, majorja ne bode nihče več pogledal.“

Matevž je Murota napregel, da bi se v mesto peljala potrebnih rečij za balon kupovat. Vsedeta se in poženeta, a Muro se ne premakne, ampak trdovratno stoji, vse prizadevanje je bilo zastonj. Binče ga je božal, prosil, priganjal, nato se pa videč, da vse nič ne pomaga, od jeze zjokal. Matevž je dejal:

„To nekaj pomeni. Danes naju nesreča čaka.“

Napregla sta torej konja in se odpeljala. V farnej vasi je vzel Binče mimogredé tudi učitelja s sabo, kterega bode pri nakupovanji potreboval. Matevž v tem oziru ni bil za nobeno rabo. Učitelj pa je v onih tužnih časih, ko še ni bilo stalne plače, Binčetu rad ustregel, ker je vedel, da ne zastonj.

Nakupili so kmalu, kar je bilo potreba. Ali to ni bila glavna reč. Binče je povabil v krčmo vsakega, kdor je hotel iti. Tam je zbranim meščanom razlagal, kaj se ima prihodnje dni na Lipnici goditi. Gostje so ga pazno in verno poslušali, dokler jim je o balonu in zračnem veslanji govoril; ko jim je pa začel praviti o svojem prihodnjem potovanji na različne planete, začeli so se mu vsi posmehovati, nekteri so ga celó hudobno pikali ter se očito iz njega norčevali. To zasmehovanje je pa Binčeta, ki je že precej vina popil, silno razkačilo. Zagrabi torej bokal ter se žugaje pred svoje protivnike postavi; nato jih pa začne z največjo zgovornostjo obdelovati in zmerjati, da je bila groza. „Beraška sodrga! Vi se bodete meni smejali, ki niste še ničesar videli, ničesar se učili, ki niste še nikamor prišli iz svojega raztrganega mesta! Borni pritlikavci! Kaj Vi veste, kaj jaz vem in znam; Krištofa Kolumba so ljudje tudi obirali in pikali, zdaj pa vendar njegovo ime sluje po celem svetu. Čakajte! Čez nekaj tednov bodete strmeči poslušali, ko Vam bodem čudovitih rečij pravil o novem svetu.“

Tudi te prepričevalne Binčeve besede niso gostov pomirile; še bolj so se smejali, in krčmar sam jim je pomagal. Binče je pri svojih znancih marsikaj rad pretrpel, toda zasmehovati se ni nikoli pustil. Z vso močjo trešči bokal na tla, da se je vino na vse strani razškropilo; z mize pograbi gostom kupice in sklenice ter jih pomeče na tla; iz kotne omare pobere vso stekleno posodo, kolikor je je krčmar imel, jo po hiši razmeče in z nogami pohodi. Krčmar pa ni veliko branil, vedóč, da bode Binče vse dobro poplačal. Hišna tla so bila s črepinjami pokrita, toda Binčetu še ni bilo dovolj. V kuhinjo je zrogovilil in tam vse sklede, latvice in lonce pobil. V sobo povrnovši se reče z ostrim glasom:

„Sedaj pa imate! Danes bodete iz korcev pili in iz pominjekov jedli.“ Nato vrže pest frankov na mizo za odškodnino in s svojima tovarišema odide. „S takimi zarobljenimi ljudmi se omikan človek ne sme pečati,“ mrmral je odhajajoč pri vratih.

Odpeljali so se domú. To je bila vožnja, da se Bogu smili. Učitelj je konja vodil, toda Binčetu je šlo vse prepočasi. Sam je vzel bič v roke ter z vso silo natepal iskrenega konja, da je kakor blisk letel po cesti navzgor in navzdol. Voz je odskakoval na vse strani in tovariša sta vpila in prosila, ker sta se bala, da bi iz voza ne padla. Ali Binče ni poslušal njunega vpitja, saj je on sam varno sedel na sredi med njima. V zadnjem

hudem klanci pred vasjo pa zadenejo ob velik kamenit miljnik, kolo se zdrobi, vozniki pa z voza kot muhe pocepajo. Učitelj je nesrečno prišel pod konja, ki mu je s kopiti levo nogo dvakrat prebil, desno roko pa pri rami iz členkov izpahnol. Matevž je padel v jamo ob cesti, na roko se hudo ob kamen udaril, zraven si pa ves obraz na pesku odrl. Oni pa, ki je bil kriv vse te nesreče, Binče sam je priletel Matevžu na hrbet; nič žalega se mu ni zgodilo, toda kričal in tarnal je on najbolj, ker je vidéč Matevža vsega krvavega menil, da je tudi njemu samemu že zadnja ura odbila.

Iz vasi so ljudje prihiteli na pomoč. Učitelja so spravili na njegov dom, kjer je potem dolgo časa bolan ležal. Matevža in Binčeta pa so na drugem vozu domú odpeljali. Kako so se vsi na Lipnici prestrašili, ko so čuli o tej novici! Posli so pritekli na vrt Matevža gledat, strežnice so mu obraz umivale, in Zalika mu je rane zavezovala. Vsi so mu pa pritrdili, da bi se ta nesreča ne bila zgodila, ko bi bil Muro vozil; on pač ni nikoli hudo tekel.

V tem času je major vojakom odkazal in razložil nalogo, ktero je dobil od svojih predstojnikov. Odločeni vojaki so odrinoli v sosednje vasi, takoj prijeli pet kmetov, ki so bili najbolj sumljivi in so se tudi danes zjutraj z Vinkom pri Dobrihi posvetovali; uklenoli so jih ter jih še ta dan proti Ljubljani odpeljali.

Po tem opravku se je hotel major podati v svojo sobo. Toda dogodki na vrtu so tudi njega mimogredočega privabili, da je prišel pogledat Matevževe rane. V raznih bojih je bil že sam večkrat ranjen, marsikrat je v sili kakemu tovarišu rane obvezal; zato je imel v tem oziru precejšnje izkusbe. Matevž se je vedel, kakor da bi se mu ne bilo ničesar zgodilo, a vendar je bila njegova roka od udarca vsa črna in je hudo otekla, zraven pa še je imel na obrazu veliko rano. Ko je major njegove rane ogledal, svetoval je Vinku, da naj poleg navadnih domačih zdravil pošlje v mesto še po druga zdravila, ktera mu hoče on na listek napisati. Nato odpre svojo listnico, da bi med različnimi spisi, pismi, vojaškimi dopisi dobil pripraven listek. Nesreča je hotela, da so nerodno nakupičena pisma iz rok zdrsnola in se po tleh raztrosila, nektera je celó sapa po vrtu odnesla. Navzoči posli so liste pobirali in jih majorju nosili; tudi Vinko jih je en šopek nabral. Že je roko stegnol, da bi jih lastniku oddal, a pri tej priči zapazi na nekem listu znano pisavo — strese se in prebledi.

V rokah je držal in čital pismo svoje soproge.

„Gospod major! Prosim Vas le še malo potrpljenja. Ako zamorem in smem, Vam vse rada storim, kar želite, da le pomirite moje obupno srce. Moj mož ničesar ne vé. Ljudmila.“

Pismo v roki držeč je Vinko dolgo osupnen stal ter molčé gledal zdaj majorja zdaj svojo ženo. Ta dva sta oba umela, kaj se je zgodilo.

„Prosim Vas, gospod! Razložite mi to pismo!“ spregovori Vinko z zamolklim glasom, a komaj se je premagoval. Čista kakor solnce mu je bila do sedaj zvestoba njegove žene. Prej bi bil vse veroval, kakor o njenej krivdi. A kako bi si zamogel to pismo razjasniti, da bi njo opravičil. Svojeročno je pisala, da ima skrivnosti pred svojim možem, njegovega sovražnika je prosila, da jo naj tolaži, kar se njemu samemu ni posrečilo.

„Vinko, jaz sem nedolžna! Prisiljena sem pisala, da bi te rešila!“ vzklikne žena in zgrudi se onemogla na klop. Vinko je bil izgubljen. Ona ni mogla drugega ničesar več storiti, nego da bi se opravičila zaradi pisma.

„S tabo pozneje!“ odgovori jej mož, ki je komaj umel njene besede.

Iz gospejinih besed je major spoznal, da so njene v pismu dane obljube bile le zvijača. Dokler ostane Vinko na njenej strani, ne pridobi je on nikoli zá-se. Neumno bi torej bilo zaradi nje možu prizanašati. Vinko bode sedaj od njega še opravičenja, morebiti krvne osvete terjal. Toda ujetnik nima več te pravice. Major se je torej hotel na drug način svojega nasprotnika iznebiti in pri tem tudi svojo dolžnost storiti. Mignol je vojakom, ki so pri vrtnej ograji čakali, nato pa stopi bližje h gospodarju in mu reče:

„Gospod Rojar, Vi ste moj ujetnik!“

„Ujetnik? Zakaj?“ vpraša Vinko in z nova ostrmi.

„Pri sodniji bodete vse zvedeli. Vedite pa, da mi je Vaša zarota in orožnica dobro znana.“

„Orožnica!“ globoko vzdihne Vinko in se za glavo prime. Orožnica! Kakor strupena pušica zadela ga je ta beseda. Samo on in njegova žena sta vedela za oni kraj. Kdo bi bil to majorju ovadil! V tem trenotku ni mogel Vinko mirno presojevati. Pozabil je, kaj mu je bila Ljudmila, gledal je le na njeno odprto pismo in mislil na orožnico. Še hujši sum nego prej, še strašnejše obdolženje svoje žene se mu je vrivalo v zburjene misli. Da, izdala ga je njegova lastna žena.

Ujetnik se nazaj obrne proti svojej ženi, dolgo jo žalostno pogleduje. Ljudmila se zdrami in mu nasproti hiti.

„Vinko, poslušaj me!“ prične govoriti, a presilni jok jej besedo zapré. Vinko jo prime za roko, nato pa zopet naglo spusti in se od nje obrne.

„Gospod, storite svojo dolžnost!“ reče z odločnim glasom proti majorju obrnen.

Vojaki ga uklenejo ter se z njim napotijo proti vasi, da bi ga pridružili drugim ujetnikom, ki so imeli ob tem času odhajati.

Ko je pa Binče spoznal, kake priprave se tu delajo, pozabil je hipoma, da je ubit; kakor razjarjen lev planol je med vojake ter jih pričel

suvati in butati. Nato se oklene svojega brata, miluje ga in poljubuje; ko so ga pa vojaki siloma odtrgali od njega, vrže se na tla ter se z nova poprime bratovih kolen, kliče ga z najljubeznjivšimi imeni ter mu ne da prestopiti. Sam Vinko mu je prigovarjal; prišli so drugi vojaki in so Binčeta na stran odpeljali; Vinko je pa na to moško stopal med svojimi stražniki iz vrta.

Na klopici se sklone revna, osamela žena; nema kakor v blaznosti ozira se okoli in išče svojega moža; ko pa vidi Vinka kraj vrta med vojaki odhajati, pade omedlevša svojej strežnici v naročje z bolestnim vzklikom: „Vinko! Vinko!“ (Dalje pride).

Detetu.

Dete, detice sladko! spančkaj, spančkaj!
Gorki žarek življenja, ki te obseva,
Naj te krepí, vcepí ti naj ljubáv do pravice,
Dete, ljubljeno dete!

Fantek, ti ne poznaš še strasti, bojev,
Ljutih bojev in divjih, ktere bojuje,
Bije jih ves človeški rod za smrt ali bitje,
Bitje, smrt brezobzirno.

Dete, detice sladko! glej nad tabo
Čuje matere ljúbav, matere mile,
Matere čut in otca óko kalno in trudno
Noč in dan prebudéče.

Kedar odpreš očí nebeško jasne,
Up iz njih mu migljá in čelo razvédri,
Tožnih mu lic razgladi temne gibe in grbe,
Otcu, skrbnemu otcu.

Črt po zemlji divjá in srd razsaja,
Boj, umór uničuje svéta rodove;
Tvoje okó mirú je, tihe sreče zrcalo,
Slika rajske radosti.

Glavo dviga zavist, napuh ošabni,
Prémoč se napihuje, laž in sebičnost,
Častilakomnost zadnje nežne čute zatira,
Čute bratstva, človeštva.

Tebi, detice sladko! zibel svét je;
Dalje tvoja nemožna roka ne sega,
Dalje nedolžna misel tvoja zdaj še ne meri,
Dete, detice srečno!

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Peto poglavje.

Tebe kličejo solzice,
Ki pred mano zdaj bežiš
M. Kastelic.

Krvavo-rudeče je drugi dan solnce vzhajalo, huda vročina je zgodaj jutranjo roso posušila; bil je strašno soparen poletni dan, da so cvetke na polji venele in ptice v logu onemogle utihnole. Sparjeno ozračje je pretilo vsemu stvarstvu življenje udušiti, nadejati se je bilo v kratkem hude nevihte. Bilo je vse nekako grozljivo tiho v žalostnem soglasji z občutki revnega ljudstva. Kmetje so že bili upali, da kmalu dosežejo svoj namen, toda dogodki preteklega dne so jim vzeli ves pogum; govorilo se je, da se imajo takoj strašne reči vršiti.

Po travnikih, ki se v vznožji uskoškega gorovja razprostirajo, koraka počasi majhen mož srednje starosti. Ljudje so ga na poti kratko in boječe pozdravljali, nekteri so se ga celó zaničljivo ogibali. Bil je to župan ali maire one soseske, h kterej se je prištevala tudi lipniška okolica. Ta mož ni bil sicer nikaka ponosita in ugledna oseba, bojazljivost se mu je brala na obrazu, toda on je bil tujcem prav udan privrženec, njim se je vedno prav postrežljivo uklanjal ter njih podjetja pospeševal, svojim rojakom pa se je vedno protivil, ne toliko iz prepričanja ali celó hudobije, ampak iz samega strahú pred francoskimi vojaki. Sosedje so ga zato kaj malo čislali, ogibali so se ga, kakor so mogli. Vendar pa je to službovanje slavohlepnemu možu še precej ugajalo, saj je bil maire prva in najbolj veljavna oseba v celej okolici. Dà prav vesel in zadovoljen bi bil s svojim stanjem, ko bi ga le njegovi predstojniki s tolikimi težavnimi naročili vedno ne mučili in nadlegovali.

Tudi sedaj je prav veličastno stopal mimo svojih sosedov.

„Prav treba Vam je bilo vedno rogoviliti in mene pikati,“ mislil si je maire opazujoč plašne obraze svojih sosedov, kterim so včeraj očete ali sinove v zapor odpeljali. „Ko bi bili mene poslušali, pa bi se vse to ne bilo zgodilo.“

Pri vsem njegovem kretanji se je videlo, kako si je prizadeval, da bi vpričo sosedov pridobil svojej osebi malo več veljave in dostojanstva. Pri svojih delavcih na travniku malo postoji, popraša in pograja, kar je bilo treba, nato se pa zopet obrne počasi na pot proti domu. A v tem zagleda od poti sèm na ravnost čez travnik z urnimi koraki stopati gospoda majorja Bessona. Kaj bi naj on tú iskal? Gotovo drugega ne,

nego mairja, njega samega. Proč je bil ves oni prisiljeni ponos, s kterim se je prej tako svojesvestno nosil pri svojih vaščanih, nemirno je v strahu pričakoval, kaj bode major povedal. Ali je morebiti tudi on sam kaj zakrivil? Urno je sprašal svojo vest. Ne! Zarote ga ne more nihče dolžiti; saj je on sam včeraj z vojaki one zarotnike iskal, zraven je pa vse naloge, ktere je po uradnikih iz mesta dobival, doslej zmirom vestno izvrševal. Ubogi maire se ohrabri, kolikor mu je bilo možno in sname ponižno pokrivalo z glave, dasi ga kratkovidni major od daleč še ni mogel videti. Na travniku stojéč prične delati velikanske poklone kakor gledališčni igralec, ki se domá pripravlja za večerno predstavo, zraven pa pomišlja, kako bi ga v lepej francoščini pristojno nagovoril.

„Bon jour, monsieur!“ mu od daleč vpije. „Quel temps fait-il?“

To je bilo skoro vse, kar se je maire od vojakov francoščine naučil, a še tega ni prav umel.

Major molčé bližje pristopi in kratko vpraša:

„Ali ste Vi maire te soseske?“

„Oui, monsieur!“

„Poslušajte me torej!“ pravi strogo major ter svoje oči srpo upre v preplašenega mairja. „Jaz se mislim oženiti, in Vi me bodete poročili!“

„Oui, oui, monsieur!“

„Takoj prihodnjo nedeljo me okličite z lipniško gospo! Kmalu potem bode pa poroka.“ To spregovorivši se major na stran obrne in hoče zopet oditi.

„Z lipniško gospo? O monsieur!“ zavzame se maire strméč, ki je pri tej čudnej novici nekoliko svojega strahú pozabil. „Ali je to mogoče? Ali je lipniški gospod res že mrtev? To so čudne reči! Pa o tem se bodeva že še pogovorila.“

„Ali me niste razumeli?“ pravi major nevoljen.

„Oui monsieur! Jaz le mislim o dotičnih pismenih svedočbah, ktere mi bodete poslali.“

„Jaz nimam nikakih svedočeb, Vi me bodete pa tudi brez teh oklicali!“

„Kaj pa lipniška gospa?“ vpraša maire.

„Maire, ne poprašujte dalje! Razločno sem povedal, kaj od Vas želim. Do poroke Vam morebiti že pripravim smrtni list gospoda Rojarja, morebiti pa tudi ne. V sedanjih nemirnih časih nimajo uradi časa pečati se s takimi malenkostmi, jaz pa nimam volje dalje čakati. Vi bodete storili, kar sem Vam ukazal, če ne —,“ pri teh besedah ga major ostro pogleda, roko vzdigne ter jo pomenljivo po zraku zavihti, da je maire takoj umel, kaj to znamenje pomeni. Mož se ni upal besede več spregovoriti, a dolgo časa je kakor brez zavesti na mestu stal in molčé v eno mer za majorjem gledal, ki je brez slovesa mirno odhajal. Še le ko

se je ta za cestnim ovinkom skril, predrami se maire iz svojega strahú ter steče po travniku proti domu.

O času francoskega vladarstva se je tudi na Kranjskem vpeljala francoska šega, da so mairji na javnem trgu zaročence oklicovali in jih potem tudi sami poročali. Poroka pred mairjem je imela državopravno veljavo ter se je z bobnanjem ljudstvu naznanjala. Še le po tej poroki sta se smela zaročenca tudi v crkvi poročiti, ako sta hotela; a vlada ju k temu ni silila.

„Barba, Barba!“ vpije maire, ko išče domú prišedši po hiši in okoli hiše svojo ženo.

Kuhinjska vrata se odpró in v vežo stopi majhna, a precej životna žena ter zvedavo gleda svojega moža.

„Tako, zdaj pa imaš!“ prične maire besedovati ter se ves potrt na klop vsede, da bi ženi potožil o svojej nadlogi. Majorjevo žuganje mu je vse živce pretreslo, in zaradi nagle hoje je komaj še sopsti zamogel. „Kar si iskala, to si dobila.“

„Kaj sem dobila?“

„Čemu je meni vsega tega treba, da jaz, pošten in miren človek pridem v tako zadrego! Ta gore na Lipnici“ — maire se ni upal izreči njegovega imena — „me sili, da ga naj takoj brez ovinkov poróčim z lipniško gospo.“

„Za božjo voljo!“ zavzame se žena. „Saj še lipniški gospod ni do dobra mrtev. O gospej res danes ljudje ugibljejo, da je bila morebiti že davno z majorjem porazumljena. Včeraj je bajè lipniški gospod od nje neko pismo, ki je bilo majorju namenjeno, zasačil. Neverjetno je sicer, ker je bila ona dobra in poštena žena, a strežaj je ljudem odločno trdil, da je ona sama skrivnost o orožji ovadila, da je svojega moža izdala, da bi se potem z majorjem poročila. Toda kaj si bodeš ti zato glavo belil? Pa ju poroči, če se res hočeta imeti!“

„Ti lahko tako govoriš, ker postav ne poznaš.“

„Sem jih li takrat umela, ko sem tebe v zakon jemala?“

„Ali zdaj je drugače. Postave žugajo z ostro kaznijo, ako bi maire poročil kako vdovo, ktera ne bi pismeno smrti prvega moža skazala. Major pa noče čakati na smrtni list gospoda Rojarja, ampak sili me, da ga naj kar tako okličem in poročim, če ne bode me pa zadavil. Tako mi je zažugal, in ti ljudje rajši več storé, nego govoré.“

„Da bi si ti le ne bil teh sitnostij na glavo nakopal!“

„Kdo je pa vsega tega kriv? Ti sama! Saj si me vedno nadlegovala in silila, da bi županstvo prevzel, češ kako bode lepo, ko ti ljudje porekó „mati županja“. Zdaj pa vidiš, v kako zadrego si me spravila. Ti si vsega kriva! Tako dolgo si zaradi tega županstva pretikala, da si

slednjič staknola in me v smrtno nevarnost spravila. Da bi te le ne bil nikdar poslušal!“

„Prigovarjala sem ti takrat, ko še nismo imeli teh neslancev v deželi. Sedaj bi bilo pač najboljše, da bi se ti s Francozi nikoli pečal ne bil. Ti ljudje so hujši, kakor „lutriš“, vsi divji so in nimajo nobene vere.“

„Molči, Barba! Kaj blebetaš! Uboga reva! Ko bi naju kdo slišal!“ Maire se je bal, ko je začela žena tako zbadljivo a razločno njegove „predstojnike in gospode“ popisovati; hotel jo je torej naglo utešiti, toda žena je le še dalje jezičila:

„Saj ves svet vé, kakšni so. Neko žensko so si izvolili za svojega bogá. O kaka preslepljenost in norost. Revna grešna ženska!“

„To je res čudno,“ pristavi maire. „Ko bi že kakega moškega —.“

„Ali ne bodeš molčal!“ razhudi se Barba. „Ali ste vi kaj boljši, ali ste morebiti bolj pametni, nego mi ženske?“

„Če si tako pametna, pa povej, kaj naj sedaj s to poroko naredim.“

„Stori, kar je prav!“

„Torej naj majorju, kedar pride, hrbet obrnem, in on me bode brez premisleka na mestu zadušil. To bode tudi prav.“

„Pa ga poroči! Saj ti ne branim!“

„Se vé da! Da bi me potem še v mestu in pa pri sodniji zaradi krivičnega uradovanja obžirali, in jaz bi moral za plačilo vseh teh skrbij in sitnostij Bog zna kako dolgo v ječi čepeti!“

„Če se pa majorju ustaviš, ali ti bode ta bolj milostljiv? Jaz ti ne morem ničesar drugega svetovati.“

„Torej ni za me nobene pomoči iz te stiske?“ reče maire malodušno; srce mu je upadlo, ko je videl, da tudi Barba ne more pomagati. „Kako sem jaz to zaslužil! Bil sem vedno miren in postrežljiv človek ter nisem še nikomur nič žalega storil. Kako sem se pri tem županstvu trudil in mučil samo soseski v prid, a sedaj ni nikogar tu, da bi v sili pomagal ali vsaj kaj svetoval svojemu županu! O ta nehvaležni svet! In pa še ta moja ženska! Drugikrat jej ni mogoče jezika ustaviti, sedaj se pa modro drži kakor kavka na strehi.“

„Zato bi bilo dobro, da še koga drugega poprašaš. Pojdi h gospodu župniku!“

„Kaj še!“ odvrne maire. „Ko bi ne vedel, kaj mi bode on priporočil! „„Ravnaj tako, kakor je prav, po božjih in človeških postavah, malopridnežev pa ne poslušaj!““ Saj so mi taki nauki že znani. Ali jaz bi rad takega modrijana tja postavil pred onega moža z Lipnice, ki je kakor železo, da bi ga prav tako divje kakor mene v oči gledal, kakor da bi ga hotel požreti. Bi videl, če bi mu ne zmanjkalo njegovih dobrih naukov.“

„Dobro znaš modrovati in nočeš nikogar poslušati. Svetuj in pomagaj si torej sam!“ Žena se zabrne in hoče na delo oditi.

„Barba, ne hodi zdaj proč od mene! Povej mi, kar se ti najbolje zdi, in jaz te hočem ubogati.“

„Samo še eno zadnjo besedo,“ odgovori žena. „Pojdi k Dobrihi! Ako te on ne izkoplje iz te zmešnjave, potem te ne bode nihče.“

„To pa to, Barba! Sedaj si pravo zadela. Da mi ni to že prej v glavo padlo! Dobriha je mož; on več vé, kot vsa naša vas. On me bode iz te zagonetke prav lepo izmotal, majorju bo pa nos zavil, da ne bode sam vedel kdaj in kakó. In kako bi ne! Dobriha bere v zvezdah skrivnosti vsega svetá. Toda Barba, veš, prazen ne smem k njemu iti. Nekaj vina, kako kure —.“

„Se vé, se vé! Ti pa glej, da bodeš pri njem pametno govoril in ga ne dolgočasil s kako neumnostjo.“

Kmalu potem sta mož in žena zadovoljna s svojim načrtom v kuhinji bila vsak pri svojem delu. Žena je ogenj netila, maire je pa zaklanega petelina skubel. Nato je Barba svojega moža podučevala, kako mora pri Dobrihi govoriti, da bode od njega vse zvedel, kar je potreba; med tem pa je bilo kure pečeno in darovi pripravljeni. Urno pograbi maire vse te reči ter se napravi na pot v goro proti Dobrihinej koči. Odhajajočemu je žena zadnje nauke v glavo utepala, a maire se je podvizal da bi se je le prej ko mogoče odkrižal, ker je zdaj ni več potreboval. „Barbino zvezdo mi pa mora Dobriha pokazati, naj velja, kar hoče,“ godrnjal je po poti sam pri sebi. „Barba je čudna ženska, kakšna bode še le njena zvezda! Jezična ženska, — repasta zvezda; da, njena zvezda mora repasta biti.“

V tem času, ko je maire odšel k Dobrihi posvetovat se, približal se je že major Lipnici, ki je bila dobre pol ure oddaljena od mairjevega doma. Zamišljeno je stopal navzgor po hribci, na kterem je stala Rojarjeva domačija, včasih je malo postal in se oziral po okolici, nato pa zopet urno dalje hitel. Mislil je na dogodke prejšnjega dne. Žal mu je bilo, da je gospa toliko trpela, toda ugovarjal si je, da je zá-nj vendar najboljše, da je reč tako iztekla. Po njegovih mislih je bil Vinko edina zapreka, ktera mu je njegovo srečo odvračevala; spoznal je, da bi nikoli ne zamogel za se pridobiti mlade žene, dokler bi njeni mož stal na njenej strani. Res ga je večkrat unevoljilo njegovo brezuspešno prizadevanje, a prav te zapreke so povečjevale veljavo in dajale neko posebno dražest zaželenemu dobitku. Gospod Besson je bil vojak in trd moški značaj. Pri nikakem početji se ni na sredi pota ustrašil, polovičnega dejanja on ni poznal. Vinka je sedaj s poti spravil in ni bilo misliti, da bi se še kdaj živ na Lipnico vrnol, kajti v onem vojnem času so bili vojaški poveljniki in uradi z zločinci nenavadno strogi; najmanjše pregreške so včasih s smrtjo kaznovali. Lipniška gospa postane vdova, in major jo sme sedaj snubiti in se z njo poročiti. Poročiti? Pred nekimi dnevi on

pač še sam ni na to mislil. Lahko bi že bil Vinka odstranil in ga pogubil, toda on ni hotel tega storiti, vedoč, da bi po moževej smrti on, ki je prouzročil njegovo pogubljenje, samo po častnej poti v zakonu smel iskati gospejine ljubezni. Do tega se pa prej ni mogel odločiti. A sedaj je imel gospod Besson tudi v tem oziru druge misli. Vsak dan, kolikor jih je na Lipnici preživel, pomnožil je njegovo strastno hrepenenje, sedaj bi on že vse storil, vse daroval, da bi si le od nje izprosil milosti. Kaj pa porekó njegovi tovariši v mestu k temu, da se je on, tak lahkoživec in dobrovoljec za celo življenje v zakon zavezal! Ali se mu ne bodo smejali in ga smešili, da si je tam v samoti med kmeti izbral svojo nevesto! Mogoče; toda major bi se zdaj malo zmenil za tako oporekanje. Celó vojaško življenje je izgubilo za-nj vso mikavnost, ko si je domišljal, kako bi srečno živel na strani mlade gospe, prav tako kakor Vinko, kako bi skrbno ustrezal vsem njenim željam, kako bi jo ljubil, dà iskreno, goreče ljubil, kakor še nikdo prej. To srečo pa je po Vinkovej smrti pač lahko možno doseči. Saj ni major še nikoli slišal, da bi ktera mlada vdova rajši celo življenje žalovala, kakor se pa v drugič omožila. Ona pač ne bo delala izjeme, mislil si je sam pri sebi. Taka je, kakor so vse druge; tri dni se bo jokala, tri dni bo premišljevala, potem se bo pa smejala in po snubačih gledala. Kdo bi se pa zamogel tú na kmetih pri snubitvi z majorjem meriti? V tem oziru se major pač ni nikogar bal.

Edina zapreka, ki je majorju preglavico delala, bila je ta, da on ni zamogel še nekaj mesecev na Lipnici ostati, da bi se moževa smrt malo pozabila ter ženitev mirno in tiho izvršila. Nekaj tednov ostane še tukaj, zato je sklenol se na vse načine potruditi, da si že v tem kratkem času zagotovi prihodnjo srečo in se z gospo postavno poroči. Se vé da se bode gospa s prva protivila, ali on jo hoče pomiriti in svojo naglost opravičiti z ozirom na sedanje bojne čase. Kdo mu pa je porok, da jo še prosto, neomoženo najde, ako se po končanej vojski morebiti še le čez leta vrne na Lipnico! Ne, tako dolgo ni hotel odlagati, ampak takoj zjutraj je šel k mairju ter mu zapovedal, da ga naj prihodnjo nedeljo okliče; saj se je trdno nadejal, da do poroke gotovo udobi smrtni list gospoda Rojarja, tudi ni dvomil, da bi v tem času z osobno ljubeznjivostjo ne pregovoril in za se pridobil neskušene gospe, ki je bila od vseh zapuščena.

Ko je major na Lipnico prišel, čakal ga je že posel vojaškega oblastništva iz bližnjega mesta z novimi ukazi, kajti na bojnem polji so se bile takrat že važne reči zgodile. Generalu Radivojeviću se je res kakor je namerjaval, posrečilo Karlovec vzeti, in sicer z majhnim trudom, ker so se graničarji francoskemu generalu Janin-u naravnost odpovedali in so vsi k Avstrijcem pribežali. Ko so to francoski poveljniki zvedeli, zaukažejo vsem svojim majhnim vojaškim oddelkom, ki so bili na južnem Dolenjskem, ob Kolpi in v sosednjih mestih razkropljeni, da se naj vmaknejo

proti Novemu mestu in dalje proti severju. Dobro so namreč vedeli, da priderejo Avstrijci iz Hrvatskega tudi na Kranjsko, a majhne francoske posadke ne bodo zamogle ne Kolpe braniti niti jim pota proti Ljubljani zapreti. Res je kmalu potem zmagonosni avstrijski general polkovnika Milutinovića z enim bataillonom graničarjev proti Novemu mestu poslal, in pozneje bi imele večje čete za njim priti.

Še tisti dan, ko so Avstrijci Karlovec zasedli, in prej nego je polkovnik Milutinović proti Kranjskemu odrinol, dobil je že major Besson povelje, da naj v dveh dneh z vsemi svojimi vojaki Lipnico zapusti in v Novo mesto odpotuje. Takrat so Francozi še upali, da bodo vsaj kos Dolenjskega obdržali; zato so pri Novem mestu nekaj vojakov zbrali, v Višnjo goro pa sedem bataillonov pešcev in nekaj konjikov iz Ljubljane poslali, da bi te pokrajine branili. Pozneje pa ko so se francoske čete na drugih krajih nesrečno bojevale in se je govorilo o sijajnih avstrijskih zmagah na Ljubelji in v Kranji, jim je se vé da tudi to upanje po vodi splavalo.

Major je to novo povelje prebravši dolgo na mestu stal in se ni ganol; osupnen je gledal pismeni ukaz svojega predstojništva. V roki je držal list, kterega se je že davno bal, a ni se nadejal, da bo tako kmalu prišel. Kako vesel je prejemal o drugih časih enaka povelja, kako radostno je pozdravljal poziv, kteri ga je klical v boj! Saj je bil njegov največji ponos med svojimi tovariši kljubu švigajočim svinčenkam z drznostjo in s pogumnostjo se odlikovati. Nikoli se ni obotavljal, še sam je iskal prilike z bojno slavo si venčati glavo in dičiti ime. A danes? — Otožno se je oziral okoli sebe, gledal je na vrt, v log, zrl je na vse kraje, kjer je nekdaj hodila — ona. Puščava mu je postala svetišče, samota se mu je omilila, ker jo je posvetila njena, Ljudmilina miloba. Vse to bode pa moral sedaj zapustiti, izgubiti morebiti za vselej. Ljuta osoda! Zapeljivo vzdigneš človeka iz vsakdanjega življenja, pokažeš mu raj, odgrneš zagrinjalo, da se človeško okó topi v blesku veličastva, nato ga pa zopet neusmiljeno pahneš v brezdno posvetne gnilobe.

Gospod Besson se predrami iz svojih mislij. Čemu ta sentimentalnost! Kdo ga je do sedaj še takega videl! Vztrajno delovati, da doseže svoj namen, neizogibno osodo pa moško prenašati, — to je bilo vedno njegovo geslo, po tem se hoče tudi sedaj ravnati. Ljudmila še ni zá-nj izgubljena. K njej hoče iti, svoje srce jej hoče do cela razgrnoti, vse jej hoče povedati in potožiti. On je nedolžen zaradi žalostne osode njenega moža, storil je le svojo vojaško dolžnost; naj ga zato ne črti. Osamljena je sedaj ostala, revna in zapuščena od vsega svetá; naj torej ne presliši prijateljskega glasú, kteri jo s toliko ljubeznijo pri slovesu k sebi kliče in vabi. Kar je v zadnjem času pretrpel, kar je čutil in po čem je hrepenel, vse to hoče v eno besedo zliti, prosèč jo, da postane njegova žena. Naj se potem nebo temno preoblači, naj buči grom, naj rjujejo bojni

viharji, združeni srci bodete praznovali prevladujočo blaženost ljubezni, tá bode zaslomba njunej sreči o vseh časih.

Tako je hotel major mladej gospej govoriti; urno stopi v hišo, da bi po njej poprašal. Šel je od sobe do sobe, a nikjer ni gospe našel. Morebiti je vsled včerajšnjih dogodkov kaj bolna; toda v njeno spalnico kar tako na ravnost planoti vendar ne kaže. Morebiti je na vrtu. Ali naj bi Zaliko poklical in njo poprašal? Ne; njej ni prav zaupal. Hotel je torej strežaja imeti, kajti njemu je naročil, da naj na gospo pazi, kaj bode delala, kod bode hodila; zraven naj gleda, da ne bi Lipnice zapustila.

Ker strežaja v hiši nikjer ni bilo, šel je major na dvor. Pri vrtu so sloneli vojaki in se med sabo pogovarjali, na dvoru pak, kjer je bilo sicer vse polno živahnosti, bilo je zdaj vse mrtvo in tiho. Pri hlevu sta stala pastir in mlajši hlapec; skrivnostno sta si med seboj šepetala, a major je mimogredé vendar ujel besedi „gospa“ in „Zalika“. Poprašal ju je po strežaji. Odgovorila sta kratko, da je z drugimi posli daleč tam v logu pri tomunu; nato sta se pa urno na stran obrnola, ne da bi majorja pozdravila, kakor sta sicer vselej spoštljivo storila.

To poročilo in pa vedenje teh dveh služabnikov se je majorju malo sumljivo zdelo; zbal se je, da se ne bi bil kaj strežaj s hlapci sprl, zato je hotel sam tja k njim iti. Vedel je, da so bili posli Vinku prav udani. Mogoče bi bilo, da bi se začeli sedaj proti njemu upirati, ker jih je bilo veliko, in se tudi strežaju zoperstavljati.

Ko se je major na svojem potu po logu približeval tomunu, ki je bil daleč notri v goščavi, zasliši hudo vpitje in prepiranje, nato pa pluskanje, kakor da bi bil kdo v vodo padel. Bližje prišedši je zapazil, kako si je strežaj ves moker in blaten iz vode pomagal po bregu gor na suho in kako so ga nato lipniški hlapci in delavci obstopili in se mu grozili s pestmi.

Zjutraj že je bil major starejšemu hlapcu naznanil, da bode strežaj odslej nadzornik delavcem in najemnikom, dokler se razmere na Lipnici nekako ne uredé; kajti gospa se ne more z vsem pečati. Ta novica je grajsko družino hudo razljutila; vsi so rekli, da rajši iz Lipnice odidejo, kakor pa da bi strežaja ubogali. Saj so vedno opazovali, kako se je okoli Francozov hlinil in pred majorjem v prahu valjal; prepričani so bili, da je on sam gospoda izdal. Nato pa še pride Zalika in hlapcem potoži, da strežaj že celo jutro gospo zalezuje, da se ta ne more nikamor ganoti, da jej ne bi bil ta hinavec za petami. Gospa želi, da bi hlapci tega človeka vsaj za eno uro kam v kraj spravili. Gospejina želja je bila služabnikom merodajna. Ko je kmalu potem strežaj na dvor prišel ter pričel nekako gospodariti in se ošabno ustiti, prijela sta ga dva hrusta za roke ter sta ga — hočeš nočeš — tirala v log k tomunu. Tam so se okoli njega zbrali vsi lipniški posli, začeli so mu napovedovati, kar

so že davno imeli na srci, psovali so ga in mu očitali, da je on sam kriv nesreče na Lipnici.

„Kdo Vas je podšuntal zoper mene?“ vpraša boječe strežaj.

„Ti sam, ker si gospoda izdal!“ odgovoré vsi enoglasno ter mu s pestmi žugajo. Vinko je bil vsem poslom priljubljen, ker je lepo in prijazno z njimi ravnal in jim dal veliko zaslužka. Zato so zdaj vsi njegovo osodo iz srca obžalovali, nekteri so se pa tudi zbali za svojo dobro službo.

„Mene hočete dolžiti?“ pravi strežaj bojazljivo, videč, da se hočejo vsi nad njim maščevati. „Pustite mene in druge poglejte. Ali niste videli, kako je včeraj gospa obledela, ko je Vinko njeno pismo, ktero je bila majorju pisala, v roke dobil? Kako jo je nato gospod od sebe pahnol! Kaj je tedaj treba še ugibati, kdo je gospoda izdal?“

„Molči lažnjivec! Po čeljustih ga udari! Jezik mu izderite!“ kričali so vsi povprek. „V vodo z njim!“ zasliši se neki glas, in prej ko se je strežaj zavedel, valjal se je sredi tomuna po vodi in po blatu. Ker ni bila voda globoka, zlezel je res kmalu na suho, tam pa je prišel v pest svojim preganjalcem, ki so ga zopet obsuli in se mu grozili.

K temu prizoru pride major.

„Kaj tu počenjate? Ali je to pokorščina, kakor sem Vam velel?“ rohni z zapovedujočim glasom.

„Gospod, tega pritlikavca mi ne bodemo poslušali in nikogar ne, kdor ni pravi gospodar na Lipnici. Rajši gremo vsi iz službe.“

„Zakaj ste ga v vodo vrgli?“

„Zato, ker se je drznol našega gospoda grditi in gospo obrekovati.“

„Gospod Rojar je graje vreden, ker je mnogo zadolžil,“ odvrne major nevoljen; jezilo ga je, da je s posli toliko govoril.

„Mogoče pri Vas, sicer je pa ljubezni in spoštovanja vreden. In kdor bi se še upal tako sramotno o njem in njegovej gospej jezljati, storili bodemo z njim tako kakor s strežajem.“

Major se je bil že namenil posle ostro pokarati in kaznovati, a zapazil je med njimi, ki jih je blizu dvajset v gruči okoli njega stalo, divje poglede in debele žuljaste pesti. Kdo bi mu tukaj, kjer ni bilo vojakov blizu, na pomoč prišel, ako bi vsi ti ná-nj skočili. Premagal se je torej ter odnehal za sedaj, nato pa molčé s strežajem odšel na Lipnico.

Med potem je major od strežaja zvedel, da Ljudmila ni šla celi čas nikamor iz hiše. Bila je vedno v svojej sobi in Zalika jej je stregla; drugi ni smel nihče k njej. Strežaj je zagotovil, da je vedno dobro pazil, da ne bi kam utekla.

Na dvoru pred hišo so stale dekle in se tiho a skrbno pogovarjale; nikogar ni bilo, da bi jim bil delo razkazal. Na majorjev ogovor so rekle, da ne morejo obeda pripraviti. Zalike ni nikjer, da bi jim odprla klet ter dala za kuho potrebnih stvarij.

Kaj ko bi tudi gospe nikjer ne bilo!

Prestrašen plane major gori v sobe, vse premeri in preišče, nazadnje pa pred gospejino spalnico obstoji. Ključ je v vratih tičal, on potrka, vse je tiho. — Polagoma odpre vrata in v sobo stopi; nikogar ni notre, vse je prazno. Omare in miznice so stale odprte, kakor da bi bil kdo v zadnjem času urno kakih važnih rečij iz njih pobral, nato pa vse odprto pustivši nagloma odšel. Kdo bi še dvomil! Jasno je ko beli dan: gospa in Zalika ste z Lipnice utekli.

Kakor okamenél je stal major strméč sredi sobe, v ktero se je tiho kakor ponočni tat prikral, iz ktere je pa prej golobica izletela, nego jo je pograbil roparski kragulj. Pred nekimi trenotki je še tukaj bivala, na stolu pri tej mizi je sedela, ta zrak je dihala, a zdaj je šla, Bog zna kam. Prijatelji si pri odhodu roke podajajo, v ljubezni se objemajo, a ona ga ni niti z énim pogledom osrečila, ampak plaho je zbežala pred — njim samim. Osrečila? Ali je pa ona sama srečna? Tega major še do zdaj ni pomislil. Ko bi nežive stvari znale govoriti, ta soba bi mu povedala, kake muke je uboga žena zadnje dni prestala, kako jej je srce krvavelo, ko ni zamogla rešiti svojega moža, kako je to noč bleda ko zid na stolu sedéč prebedela. Te stene so gledale njene bolesti! Ni jokala, ni tožila, ampak kakor v smrtnej bolezni hirajoče dete slonela je v naročji svoje strežnice. Vsega tega je pa kriv — on sam. Da, ti si njeno srečo ubil! oglasila se je njegova zaspana vest. Ti bi bil lahko vse to zabranil, moža bi bil posvaril in mu prizanesel, lahko bi bil odvrnol te grozne bolečine od nje, ktero ljubiš, a ti tega nisi hotel. Sedaj pa prosiš in zahtevaš ljubezni, sreče od nje, kterej si strup prilival v revno srce, slednjič pa z enim udarcem dušo pretresnol do smrti. Kako bi žena ljubila morilca svojega moža! Ne prizadevaj, ne trudi se Besson, da bi te kdaj še čislala; sedaj je prepozno.

„Prepozno!“ vzdihne major, vsede na stol ter na njem zamišljen obsedi. Čez nekaj trenotkov pa zopet mahom kvišku plane, strast in poželenje mu v prsih vzkipi, ves divji in razburjen hiti ven iz hiše na dvor.

Do zdaj sem te hotel z lepa prositi, da na častnem potu postaneš moja nevesta, sedaj pa te hočem prisiliti, da se mi udaš, če ti tudi v mojem objemu poči srce, in obupne solze močijo tvojo — sramoto.

„Korporal, kje je gospa?“ vpraša major osorno svojega podčastnika, kteremu je bil tudi naročil in ostro zaukazal, da naj skrbno pazi, da se gospa nikamor od hiše ne vmakne.

„Jaz ne vém,“ odgovori odkritosrčno korporal.

„Kaj? Tako se prezirajo moja povelja? Takoj ga v zapor odpeljite! Železne spone zopet na noge in na roke, da se bode pokoril za svojo malomarnost!“

Revež je bil tá korporal. Danes je po hudej kazni prvič zopet užival prostost, a komaj ko so se mu udje malo poravnali, moral je zopet nazaj v ječo. Sicer pa kaže vsak ujetnik po svojem oproščenji večjo veselost, nego jo je občutil danes korporal, ko je zjutraj po prestanej kazni zopet prišel na čisti zrak. Na Lipnici je bilo sedaj vse spremenjeno. Vsi posli in domačini so vojake temno gledali in se jih ogibali, celó Binče je izgubil do korporala, še bolj pa do drugih vojakov svoje zaupanje, odkar je videl, kako so ti včeraj njegovega brata neusmiljeno tirali z Lipnice. Ono lepo življenje je torej na tem kraji minolo in se ne povrne več. Korporal je pred hišo, kjer je z vojaki na straži stal, čmrno pred se v tla gledal ter se jezil nad majorjem, Vinkom in nad vsemi, zraven je pa tiho klel, francosko, laško, slovensko in kolikor je še jezikov znal. Celó ko je Zalika iz sobe dol prišla in zraven njega postala, ni se za njo zmenil, ampak v eno mer je pred se gledal in s sabljo velike riže po pesku delal, potem jih pa zopet zasul in poteptal, da so ostroge na nogah rožljale. Hišina je hotela z njim govoriti in ga po dolgem času pozdraviti, a imela je svojo trmico in ga vendar ni hotela prva nagovoriti. Okašljevala se je, da bi ga na se opozorila, toda korporal je dalje po pesku risal ter kakor Archimedes svoje podobe na pesku učeno in modro premišljeval. To je pa Zaliko vedno bolj jezilo; iz trte, ki se je po hišnem zidu spenjala, jela je perje obtrgavati in ga na korporalove studije metati. Ko se pa zraven še neki vojak k trti spne in prične grozdje obtipavati, bila je najlepša prilika, da je svojej nevolji dušek dala v jedrnatih, zbadljivih besedah, ki so bile pa prav za prav korporalu namenjene.

„Noro dekle!“ ugovarja mrzlo korporal. „Ali se je treba radi take malenkosti tako nad njim jeziti?“

„Kdo se ne bi jezil?“ odvrne dekle. „Ali Vas nismo tukaj dobro pitali in pasli, sedaj nam pa s tako nehvaležnostjo plačujete?“

„Veleizdajstvo se mora kaznovati.“

„Glejte si no! Kako modro govorite! Pa povejte, kakega izdajstva je gospa kriva, da jo zdaj kakor kako hudodelnico stražite in jej ne pustite čez prag stopiti! Ali se je tudi ona po noči v vasi doli s kmeti pogovarjala in jih k uporu spodbujala? Sram bodi Vas, ki hočete biti vojaki Napoleonovi! Vaši tovariši se na bojnem polji vojskujejo, Vi pa tukaj s smešnim ponosom stražite mirno in neškodljivo žensko ter jo sramotno silite, da bi ljubila Vašega majorja, da si sami dobro veste, da ga sovraži in zaničuje.“

Vrag naj vzame še majorja! mislil si je korporal. Zalika ima prav. On ni cesarju prisegel, da bode ženske stražil, ktere njegovi častniki poželé. Toda kaj naj bi storil!

„Dekle, dekle!“ reče nato pomišljujoč. „Mi ne moremo pomagati. Ubogati moramo.“

„Torej je vse izgubljeno! Uboga gospa!“ vzdihne Zalika, s predpasnikom si zakrije oči in se zjoka.

„Kaj pa hoče gospa, da naj storim?“

„Glejte, gospod korporal, gospa je vedno dejala, da ste Vi najboljši med vsemi vojaki, in jaz sem tudi rekla, da je korporal dober človek, da bode nama tukaj pomagal.“ Korporalu je bila pohvala prav po godu in ustnice so se mu malo raztegnole v prijazen nasmeh. „Gospa ne sme na Lipnici ne eno uro več ostati. Pustite naju, da odideve! Saj ne bodeve šli,“ nadaljuje hišina ter nekoliko v stran stopi, „kakor s procesijo tú pred Vašim nosom. Od zadej bodeve zlezli čez vrtno ograjo v gozd in potem dalje. Vi pa nikarte takrat nazaj na vrt gledati, ampak ostanite tú pred hišo pri drugih vojakih; majorju pa recite, da niste ničesar videli!“

„To bode pa zame vendar nekoliko nevarno.“

„Se vé da, težavno je, česar Vas prosim, in major Vam bode morebiti mnogo sitnosti delal. Toda nama bi s tem gotovo neprecenljivo ljubáv storili, gospa in jaz bi Vam bile za to celo življenje hvaležne ter bi se Vas čestokrat spominjale.“

Korporalu se ustnice še bolj raztegnejo.

„Gospa Vam je po meni poslala lepo in bogato darilo, da bi Vam nekoliko Vašo dobrovoljnost poplačala, tudi jaz sem pridjala v svojem imenu majhno stvarico, da bi se še kterikrat na mene spomnili.“

Kakor se po deževnem dnevu na nebu slednjič oblaki raztrgajo, da izza meglic zasveti rumeno solnce in posije na zmočeno zemljo, tako so se na korporalovem temnem lici po dolgem času na zadnje vendar razklenole ustnice, pod košatimi brkami se pokazali beli zobje, in celo lice je zažarilo v nenadnem veselji. Smejé se stegnol je roko ter vzel darilo, ktero mu je Zalika ljubeznjivo nudila. Bil je zlat denar od gospé, ličen prstan pa od Zalike, kterej je ganen stisnol roko k slovesu.

„Dekle, dekle! Ali se še vidiva?“

„Kedar vojske ponehajo, takrat pa slecite vojaško suknjo in pridite na Lipnico! Tú bodemo še srečno in mirno živeli, naj nas sedaj major preganja, kakor hoče.“

To spregovorivši je brzo stekla po stopnicah v hišo.

Kmalu nato zasliši korporal v hišnej veži stoječ, da so se majhne duri na drugej strani hiše polagoma odpirale. Urno je stopil k vojakom pred hišo, od koder se je zamoglo le en kos vrta videti. Kazal jim je nekaj tja na nasprotno stran, zraven jih pa s svojim obširnim životom tako zagrnol, da niso mogli skoro nič nazaj proti vrtu videti. A korporal sam se ni mogel premagati, da se ne bi nazaj obrnol; zapazil in spoznal je še po obleki Zaliko, ki je potem hitro za vrtno ograjo v goščavi izginola. Presrčna deva, si je mislil, brhka je ko srna, a zvita kot lisica.

Veliko hudega ni major korporalu danes s tem storil, da ga je zaprl. Temu je še ljubo bilo, da se je iznebil dolgočasnega službovanja, da je zamogel sam za se mirno prstan ogledavati in premišljevati, kako ga je Zalika danes pri konci razgovora ljubo nagovarjala, kakor še nikdar poprej. Upal je, da jo še kdaj vidi, in bil je srečen.

Major si je vse prizadeval, da bi zopet gospo našel. Strežaju je naročeval, žugal in prosil, da naj celo okolico preišče in povsod po njej popraša. Naj si vzame s sabo še drugih ljudij, on bode vsem obilno plačal, strežaju pa je obetal bogato darilo. Naročil mu je tudi, da naj dobi veščega voznika, kteri bi dobro poznal pota proti Ljubljani, kajti ceste iz uskoškega gorovja so bile zeló strme in za vožnjo sila težavne, major se je pa hotel še to noč z gospo, ako jo dobi, iz teh krajev odpeljati. Da, nje bi ne zamogel tú puščati, ko je moral sam Lipnico zapustiti. Hotel je z njo v kako oddaljeno mesto odpotovati, kjer bode še bolj zapuščena, tuja brez znancev in varuhov. Z nikomur ne bode občevala, on sam bode vedno stal na njenej strani, vojaštvu pa takoj ko mogoče dal slovo. Pokazalo se bode, ali zamore res vekomaj proti njemu mrzla ostati; če pa tudi to stori, naj vsaj nikogar ne bode, ako noče biti njegova. Nobenej ženski se še ni major toliko dobrikal, vendar ga še ni do sedaj nobena tako na ravnost zavrgla, nobena tako žaljivo prezirala, kakor ta. Zato pa se je hotel nad njo maščevati ter jo siloma od tú na tuje odpeljati. Kako pa bode tam mogel nad njo čuvati in jo strežiti, kako jo pri sebi obdržati, tega major sedaj še ni pomislil. Od strasti preslepljen je za trdno sklenol, da je na nikak način na Lipnici ne pusti, zato je zdaj strežaja silno priganjal, zapovedujoč mu, da se naj podviza ter kmalu zasledi njeno skrivališče; tudi on sam je hotel v vasi po njej poprašati.

Hitro se je raznesla novica, da ste gospa in Zalika skrivši zapustili Lipnico. Vsi lipniški posli, hlapci in dekle so se zbrali na dvoru ter se pogovarjali o tužnej novosti. Vsi so sklenoli, da ne bodo še dalje tukaj pri samih vojakih služili in delali; naj si major sam streže in kuha, kakor hoče. Res je bilo kmalu potem videti, kako so posamezni služabniki s culo na rami žalostno odhajali na različne kraje; nekteri se niso zamogli pri odhodu solz zdržati. Saj so starejši hlapci že dolgo bivali na Lipnici, marsikdo od njih je že služil pri pokojnem Rojarji ter Vinka poznal od mladih nog. Vsi so ga spoštovali in čislali, vsi so častili in ljubili svojo gospodinjo, a nikdo od njih ni mislil, da se bode pri tako žalostnih razmerah ločil od Lipnice.

Še bolj kakor posli prestrašil se je Binče, ko je slišal, da je od vseh domačih zapuščen sam ostal na Lipnici. Že od včeraj se ni dal zaradi brata pomiriti, a danes se je še bolj preplašil, ko je iz hiše gredé nekoliko majorjevih besed ujel in spoznal, da hoče ta tudi Ljudmilo odpeljati.

Sicer se pa Binče v prejšnjih mirnih časih ni toliko zmenil ne za brata ne za Ljudmilo, ker sta ta dva čestokrat njegovim bedastim naklepom nasprotovala; poiskal ju je le takrat, kedar je česa od nju potreboval. V sedanjem nevarnem času pa se je oglasila v nepopačenem mladenči z vso močjo prirojena čut bratovske ljubezni, a še bolj ga je vznemirjala misel, da sedaj ostane sam, zapuščen brez varuha. Matevžu ni nikoli veliko zaupal, bratov značajni ponos pa je imel pri njem toliko veljave, da bi se Vinko po njegovih mislih lahko celemu svetu ustavljal. Ali včeraj so tega vojaki uklenenega iz njegovega lastnega domovja odpeljali. Kdo naj bi sedaj še Binčeta varoval! Ves plašen je torej lazil celi dan okoli hiše, a vojakov se je zdaj bal kakor samih vragov. In kako bi ne! Včeraj so Vinka zaprli, danes že Ljudmilo iščejo, jutre pa že pride gotovo on sam na vrsto.

Na dvoru je prosil Binče vsakega hlapca posebej, naj pri njem na Lipnici ostane, naj ga pred vojaki varuje; toda posli so vsi z glavo odkimavali ter se tiho na vse strani razšli. Osamljen se je revni mladeneč nekoliko časa okoli sebe oziral, potem pa je stekel kakor zbegano jagnje po stezi ob robu loga. Vsedel se je na kamen pri poti ter se jokal kakor dete, ki je izgubilo svojo mater. Tak pa je bil Binče: o veselih časih je bil trmoglav in razposajen, o hudih je pa obupno tarnal.

Dolgo časa je Binče na onem mestu sedel; od samega joka utrujen je pobesil glavo gledal ter pred se na tla. Iz tega stanja se še le predrami, ko je opazil, da se po poti tik zraven njega neka dolga senca pomiče, nato pa pred njim obstoji in ga osenči. Spel je glavo kvišku in pred sabo zagleda — Dobriho.

Gorski samotar je še le danes zjutraj od mairja zvedel, kaj se je včeraj zgodilo; pozneje so mu tudi drugi ljudje o tem pravili. Dobriha je srčno obžaloval osodo svojih sosedov, ko je pa maire pripovedoval, da se hočeta major in gospa vzeti, majal je neverno z glavo ter šel sam na Lipnico o tem popraševat.

„Kaj pa tukaj sam sediš in pomišljaš?“ nagovoril je Binčeta.

„Kako ne bi bil sam!“ odvrne Binče. „Vsi so z Lipnice zbežali, sami vojaki so ostali.“

„Kje pa je gospa Ljudmila?“

„Z Zaliko je pobegnola. Major je poslal strežaja in druge ljudi, da bi jo poiskali.“

„Kaj jej pa hoče storiti?“ poprašuje dalje Dobriha.

„Kar je Vinku storil. Daleč od tukaj jo hoče odpeljati; tam jo bode zadavil ali pa na meh odrl. Jutre bode pa mene,“ pristavi z jokajočim glasom.

„Ne boj se, Binče!“ tolaži ga Dobriha. „Zakaj bi tebe preganjal.“

„Zakaj pa Ljudmilo?“ pravi Binče in se še hujše zajoče. „Tudi ona je nedolžna kot jaz; Vinko je pri zadnjem uporu pred štirimi leti na Francoze streljal, midva z Ljudmilo pa nisva nikoli še na nje streljala.“

Iz mairjevega poročila in Binčevih odgovorov je zamogel Dobriha lahko sklepati, kaj je pri vsem tem istina. Binče je imel se vé da o tem krive misli in maire je napačno sodil, misléč, da se hoče gospa radovoljno udati majorju.

Že je hotel Dobriha poprašati, kam so šli gospo iskat, a v tem hipu prisopiha po stezi strežaj sam ter se v tek spusti dol proti vasi. Dobriha se obrne in mirno gleda za njim.

„Dobro major!“ mrmral je sam pri sebi. „Ti si vse moči napel, da bi ugrabil in pogubil nesrečno ženo, a jaz se hočem, kolikor mi bode mogoče, potruditi, da jo rešim iz tvojih rok.“ (Dalje pride.)

Ostávljeni siróti.

Prijetno ogréva mojega, vém,
Srcá prijaznega te gorkóta,
A jaz vesel, da ti služiti smém,
Zaščítnik sem tvoj, uboga siróta.

Siróta in bora — to je nečast!
Brezsrčni svet se ób-njo spodtíče.
Ljudem je žízen malík in slast,
Trpljenje siróte, jok jih ne míče.

Tvoj oče resníčno pošten bil móž,
A tebe in mater s téžka živíl je,
Rojéval trnje mu trud, ne róž,
Vse svoje dní zatíranec žíl je.

Rešíla bridkóstij njega smrt,
V zahvalo očína je dala mu — jamo,
In skoro za njim mrtvaški ti prt
Rodíco zakrìl, družníco je sámo.

Po ôči dédščina bister duh,
Po materi so pridne roké ti,
A hleb grenák le služiš in suh,
Ki režejo ga skópe žené ti.

Da bil je oče tebi slepár,
Sedaj siroščíne ti ne trpela,
Ne, srečna bi lahko bila stvar,
Gospá češčena, ponosna živela.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I. V Celovci, 1. julija 1881. *Štev. 7.*

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Šesto poglavje.

Sklenila je bele roke
Točila grenke je solze.
Narodna.

V jutru istega dne, ko so se na Lipnici navedeni dogodki vršili, sedel je v sosednjej vasi na vrtu blizu farne crkve prileten in častitljiv mož. Osiveli lasje so mu nad visokim čelom že redko krili ostarelo glavo, leta so mu teló upognola, a živo okó, ki je v časih v nenadnem ognji zažarelo, kazalo je dovolj živahnost in čilost njegovih preteklih let. Bil je to župnik ondotne fare. Po dokončanem crkvenem opravilu je šel ob palico se opirajoč na vrt, da bi se hladil pri mizi sedeč v senci košate lipe, kajti soparna vročina onega dne ga je bila že zgodaj razgrela. Natakne si očali in odpre molitveno knjigo; dolgo je iz nje čital ter tiho molil. Danes je opravil zadušno mašo za dragega prijatelja, župnika bližnje fare, ki je pred nekimi dnevi umrl. Ta mu je bil zvest tovariš od mladih let, z njim se je skupaj izšolal, njega je najbolj čislal med vsemi svojimi sošolci. Sedaj so mu ti že vsi pomrli; izmed vseh je le še on sam ostal na svetu — slaboten in potrt starček.

Župnik odloži knjigo in gleda pred se, kako so posamezni listi, od hude vročine posušeni, prezgodaj z drevja padali. Duh se mu utopi v one davne a srečne čase, ko je še neskušen in brezskrben mladeneč z veselimi tovariši bival v semenišči, živo mu je še v spominu, kako so se po dovršenih bogoslovskih študijah s solznimi očmi med sabo poslavljali, nato se pa razšli na vse strani slovenske domovine kot marljivi delavci v svojem blagem poklicu. Od onega časa je minolo se vé da že več nego polovica stoletja, ti vsi že počivajo v hladnej zemlji, vele cvetice njim pokrivajo tihi grob, le on sam je še ostal na svojem mestu, staro, suho drevo, ktero utegne prvi jesenski vihar podreti, ali prihodnja zima

porušiti. Večji del svojega življenja je v tem kraji med svojimi sedanjimi farani preživel, njih večino je on sam krstil, z njimi se je veselil in žalostil, bil je njim vedno neutrudljiv tolažnik in sovetnik, posebno pa v zadnjih hudih časih. Dasi je bil njegov duh še vedno čil in neoslabljen, jelo mu je teló že znatno hirati in pešati, hoja v oddaljene kraje mu je bila pretežavna. Vestni mož se je bal, da ne bode odslej več mogel dostojno opravljati svojega poslovanja, zatorej bi bil rad svoje težavno breme odložil mlajšim močém. Utrujeno in onemoglo teló je želelo mirú in pokoja, srce mu je hrepenelo po umrlih tovariših. Ko se je pa starček celó spomnil svojega zadnjega vrstnika, kterega so nedavno zagrebli v črno zemljo, navdala ga je grenka otožnost, v očesu mu je solza zaigrala, a ustnice so mu polglasno zašepetale: Gospod, vzemi k sebi svojega hlapca! —

Strežnica prinese zajutrek, a že na polu pota začne gredé popraševati:

„Gospod, ali ste že slišali žalostne novice o naših sosedih?“

Župnik se ozre ter jo zvedavo pogleduje.

„Včeraj so vojaki v bližnjih vaseh prijeli pet kmetov ter jih uklenene odpeljali v zapor.“

„Kaj praviš? V zapor?“

„Da, v zapor! V našej vasi ljudje tako pripovedujejo.“

„Za Boga, ali je to mogoče?“

„Da, še več! Tudi lipniškega gospoda so odpeljali.“

„Lipniškega gospoda!“ začudi se z nova župnik. „Moj Bog! Kaj so vendar tako hudega storili?“ nadaljuje radi te novosti silno prestrašen.

„Spuntati so se hoteli zoper Francoze. Zato so jih zaprli, nektere pa bodo takoj postrelili.“

„Žalostno, žalostno! Ubogo ljudstvo! Torej ni še dosta nesreče,“ vzdihuje župnik; „vedno se snuje novo preganjanje. Naši ljudje se ne bodo nikoli sprijaznili z novim gospodstvom. Kdo bi jim pa tudi pri teh razmerah zató zameril!“

„Lipniški gospod je imel neki v svojej kleti polno orožja; to je hotel med kmete pri priliki razdeliti.“

„Kako so pa to Francozi zasledili?“ vpraša naglo župnik.

„Gospa sama jim je vse ovadila,“ oglasi se dekla, ki je na hišnem pragu stoječ razgovor poslušala.

„Nemogoče! Žena — svojega moža?“ vzklikne župnik nevoljno zavzet.

„Da bi se ga iznebila in se z majorjem poročila,“ odvrne dekla.

„Kaj govoriš! Ti nesrečno dekle!“ razhudi se župnik.

„Lažeš, nesramna obrekovalka!“ jezi se strežnica.

„Ljudje tako pripovedujejo. Te dolžite, ne pa mene!“ Dekla se jezno zabrne in odide. Ona sama si res ni teh rečij izmislila, ampak vse

je verjela lipniškemu strežaju, ki je včeraj te laži po svetu trosil, če prav so sè ljudje za gospejino čast potegovali. In kako bi ne! Saj bi imela župnikova dekla biti strežajeva nevesta, ko bi bil tá dobil oskrbniško službo. Toda Vinko je vse njune upe in naklepe razdrl; umevno je torej bilo, da sta vedno oba proti njemu gojila sovraštvo in nevošljivost.

Med tem ko je strežnica dalje razlagala o včerajšnjih dogodkih, stopilo je na vrt nekaj ljudij, možje, žene in otroci onih rodbin, ktere so včeraj tako onesrečile. V srce je župnika zabolelo, ko je nenadno zagledal te žalostne obraze. „Gospod,“ vzdihnol je proseče, „nikar me še jemati s te zemlje, sedaj ne morem teh meni izročenih otročičev brez varstva samih zapustiti!“ —

Prišli so k njemu tolažbe iskat. Povedali so mu, kaj se je zgodilo, kaj so pretrpeli; potožili so mu svoje težave ter ga prosili soveta. Težko je bilo župniku jih danes tolažiti, vendar pa niso njegove prijazne besede bile brez dobrodejnega upliva. Ubožci so stali kakor plahe ovčice okoli svojega pastirja, častitljivi mož jih je pa s pravo gorečnostjo spodbujal, naj sedanje nadloge voljno in udano prenašajo in naj ne obupajo nad boljšo bodočnostjo.

„Nikarte obupati!“ dejal je sklepaje svoje tolažljive nauke. „Imeli smo že hujše čase, a Bog je vedno v nadlogah obvaroval Vas in Vaše otroke. Vá-nj tudi sedaj zaupajte! Ali ni njegova moč večja nego sile Vaših protivnikov? In vendar ne more brez njegove volje niti én las z Vaše glave pasti. Saj še ni vse izgubljeno. Vedno se čuje, da se Avstrijci bližajo našim krajem. V kratkem bodemo morebiti že sprejeli njihova krdela po naših mestih, oni bodo odprli napolnjenim ječam trdno zavarovana vrata, a Vaši očetje in sinovi se bodo zopet vrnoli k svojim žalujočim rodbinam.“

„Sedaj res prav nedolžni trpijo to kazen,“ oglasi se neki kmet. „Nihče se ni ganol zoper Francoze, ničesar niso zadolžili. Francozi jim tudi ne morejo nobene storjene krivice dokazati. Lipniški gospod je res hranil nekaj orožja, toda rabil ga ni sedaj proti nikomur. In kako zamorejo Francozi vedeti, kaj in o čem se je on s kmeti pogovarjal! Vendar so pa vse tako strogo kaznovali!“

„Morebiti so jih samo za nekaj tednov v zapor dejali, da ne bi z Avstrijci potegnoli,“ meni gospod župnik; „po končanej vojski jih pa hočejo zopet oprostiti.“

„A ljudje, kteri iz mesta prihajajo, pripovedujejo, da je tudi iz drugih dolenjskih krajev mnogo kmetov zaprtih in da so včeraj vojaki v Novem mestu nektere izmed teh ujetnikov postrelili, če prav tudi oni niso nič hudega dejanstveno zoper Francoze učinili.“

„Toda tako početje je krivično in grozovito,“ odvrne župnik s krepkim glasom. „Kri naših pomorjenih rojakov vpije proti nebu in zahteva

maščevanje. V prihodnjej vojski se bode duh vseh nedolžno pobitih žrtev s krvavim mečem postavil zoper sovražne čete ter bode kakor maščevalni angelj ljute sovrage podil v pogubljenje, da se pokoré za vse one brezbožne čine, s kterimi so trpinčili naše ljudstvo. Toda ne utikajmo se mi revni ljudje v tako razsojo! Bog bode odločil njihovo osodo, on jih bode sodil. Voljno in udano prenašajmo mi sedanje nadloge, kmalu nam pride olajšanje v tej bedi, kajti Bog ostane naše zavetje in zaslomba. Prišli nam bodo srečnejši časi, kmet bode zopet mirno obdeloval svoje polje, delavec se bo veselil svojega plačila, in naši otroci bodo v skrbnej vzgoji čvrsto odraščali ter čislali stare šege svojih očetov. Oni pa, ktere je v zadnjih burnih časih ugrabila nagla in nenadna smrt, kteri so se iz ljubezni do domovine branili tujih sovražnikov, oni so našli milost pri sodnjem stolu, nebeški sodnik jim ni odrekel zasluženega plačila. Tam gore so našli dolgo zaželeni mir, tam prosijo za nas, da bi na tem solzopolnem svetu lažje prenašali svetne nezgode, da bi bili otroci srečnejši, nego so bili očetje. Iznad oblakov nas kliče, nas vabi njihov duh k sebi, sveti nam kakor zvezda, da ne izgrešimo poti tja, kjer je naš dom. Zemsko življenje je potovanje, človek je kakor listič na drevesu: veter potegne, list odpade, posuši se in strohni. A gore nad zvezdami nam je pripravljeno večno prebivališče v lesku nebeške svetosti; tam ni tuge, ne ločitve.“

Dolgo je starček z mehkim glasom govoril ter dobrohotno tešil svoje farane. Kakor večerna rosa ovenelo cvetje z nova očvrsti in pomladi, tako so župnikove mile besede nesrečne ljudi razvedrile in ojačile; njih srca so v novem upu oživela. Pomirjeni so se nekteri domu podali; nekteri so pa ostali celo dopoldne pri župniku.

„Da, blagor mu, kdor je že našel pokoj v tihem grobu,“ pravi pozneje oni stari mož, ki je tudi včeraj v Dobrihinej koči govoril. „Naša sila je prevelika. Povsod, pri vsakej hiši smo samo še starci, otroci in ženske pri domu. Sedaj se bodemo sami ubijali s kmetijami.“

„Ali nimate vsi odrastlih sinov?“ vpraša župnik.

„Gospod, ali še ne veste? Danes po noči je bil lov!“

„Kaj, lov na ljudi?“

„Kaj pa da! Vojaki z mairjem na čelu so ulovili dva fantina iz naše vasi; tako se je godilo tudi po drugih krajih. Odpeljali so jih v Ljubljano, da jih utaknejo k vojakom. Vsi drugi odrastli mladenči in možje vojaške starosti so pa utékli čez Kolpo k Avstrijcem: rajši se hočejo z njimi zoper tujce bojevati, nego se boriti s Francozi zoper svoje rojake.“

„Moj Bog, kdaj bode konec teh tužnih novostij!“ vzdihne župnik. Marsikteri naših čvrstih mladenčev je moral s Francozi na Rusko odrinoti, in ni ga bilo več nazaj. Sedaj se pa zopet začne nabiranje. Kako se bodo

kmetije zanemarjale! Kaj bode počela lipniška gospa sama s tolikim posestvom!“

„O njej se pač čudne reči govoré,“ omeni oni mož, ki je do sedaj z župnikom govoril. „Pravijo, da se bode z majorjem poročila.“

„To je neverjetno!“

„Tudi meni se neverjetno zdí; toda maire to danes vsakemu pripoveduje, kdor ga le hoče poslušati. Sam sem bral dotični pismeni oklic, ki je na razglasilnej deski pred mairjevo hišo pribit.“

Župnik se je še bolj čudil, a vedno še neverno majal z glavo.

„Torej je vendar le vse tako res, kakor sem jaz dejala,“ zadere se porogljivo dekla, ki je ravno prišla na hišni prag. Ali hipoma je utihnola, kajti čez vežo je stopala Zalika in z njo gospa Ljudmila. Molčé ste šli mimo nje k župniku na vrt.

Kdor je še dvomil o zvestobi lipniške gospé, prešli so mu vsi premisleki, ko je videl njo samo na vrt prihajati. Iz skrivnostne globine njenih očij odsevalo je toliko neskončne žalosti, da se je vsakemu omililo pri njenem pogledu. Da, to revno srce pač dolgo ne bode okrevalo od hudega udarca, kteri jo je včeraj zadel v dnu njenih čutil. Bila je mirna. Ali to ni bil mir, izraz tihe sreče, to je bil mir, kakor ona grozljiva tišina pred bližnjo nevihto, ko se živali plaho stiskajo v zakotja, boječ se prihajajočega bliska, treska in piša. Mlada žena je v svojej glavi ono edino misel pretresovala, kako da bi prišla k svojemu možu, da bi bivala na njegovej strani, da bi ga morebiti rešila. Kakor iz groba se je čul njeni zamolkli glas, ko je župnika ogovorila:

„Gospod, pomagajte mi! Preskrbite mi voz, da se popeljem za svojim možem! Prosim Vas!“

„Vse Vam rad postrežem, gospa. Toda boljšega konja in voza Vam ne zamorem dobiti, kakor jih sami imate na Lipnici.“ Župniku je bilo nedoumno, zakaj ona drugod vozá išče. Ljudmilo pa je ta odgovor še bolj užalil, ker se je spomnila, kako je od vseh zapuščena in iz svojega domovja prognana. Težko jej je bilo sedaj razlagati razmere na Lipnici; molčala je. A Zalika je komaj učakala priložnost, da je v besedah zlila svoj žolč nad majorja in njegove pristaše.

„Gospod župnik!“ pričela je glasno pripovedovati. „Vi ne veste, kake razbojnike smo na Lipnici imeli. Vse so od tam prognali, sedaj pa je na Lipnici pravo tolovajsko gnezdo. Lipniškega gospoda je major zaprl in morebiti že rabeljnu izročil, gospo je pa hotel ta brljavi lisjak za se prihraniti. Zato jo je čuval in stražil, da ni smela praga prestopiti, a midve sve ga prekanoli ter sve čez log k Vam ušli.“

Stari gospod je zdaj vse umel, kar so mu kmetje pripovedovali. Spoznal je, kar je že prej slutil, da je ona poroka le nasilstvo od major-

jeve strani. „Ali ste pa čuli,“ vprašal je tiho Zaliko, da major že na poroko misli, da je že dal mairju potrebna naročila?“

Ljudmila je slišala to vprašanje in se zganola. Od togote in sramožljivosti je zarudela in oči povesila.

„To je pri teh ljudeh vse mogoče,“ pravi Zalika. „Kar za igračo človeka zadavijo, z najsvetejšimi rečmi se norčujejo in šalijo.“

„Ali ste prejeli pismo, ktero sem Vam včeraj po strežaji poslala?“ vpraša župnika gospa.

„Pismo? Jaz nisem ničesar prejel.“

„Strežaj je bil res pravi pismonoša!“ odvrne Zalika. „On je gotovo oddal pismo majorju, saj je bil že davno od njega podkupljen. On sam je kriv vse te nesreče na Lipnici. Moj Bog! Sluga je izdal svojega gospodarja! Vsi pošteni posli so danes iz Lipnice odšli, in moja revna gospa ni imela tam nobenega veljavnega moža, da bi jej bil v sili pomagal.“ Zalika sama je bila pač svojej gospej iz srca udana. Ko pri zadnjih besedah vso njeno nesrečo pomisli, posili jo jok; dekle si zakrije z robcem oči ter začne tiho ihteti.

„Pač ima tudi ona,“ odgovarja župnik, „mogočnega pomočnika, kteremu so pokorne zemeljske in nebeške moči, kteri vse ljudi milo opominja, naj se k njemu zatekajo, ako so potrtega srca. Kdo nas zamore pogubiti, ako smo v njegovem varstvu? Kteri izmed njegovih otrok je v nesreči ostal brez tolažbe, ako je vá-nj zaupal?“

„Saj sve z gospo tri noči premolili. Mislite, da je kaj pomagalo?“

„Kdo te je učil tolike brezbožnosti?“ svari strogo župnik. „Ali naj bi človek obsojeval božje naredbe in naklepe? Ali zamore on umeti čudna pota stvarnikove modrosti? Marsikake dogodke je že borni človek zaradi svoje duševne zmožnosti objokaval in še preklinjal, a pozneje se je veselil njihovih koristnih nasledkov, sramoval se je, da je prej tako malodušno obupno tarnal. Nadejam se, da se tudi lipniški gospod z božjo pomočjo kmalu povrne v našo sredo, iz ktere ga je sovražnikova roka tako brezsrčno iztrgala. Ne branim Vam, gospa, da iščete svojega moža. Kar Vam jaz zamorem pomagati, storim Vam rad. Ali pa veste, na ktero stran so ga odpeljali?“

„Gotovo proti Ljubljani,“ odgovori Zalika. „Na poti bode mogoče kaj več pozvedeti.“

„Mogoče pa kam drugam,“ odvrne župnik. „Na vsak način moramo o tem kaj poprašati, prej nego se kam napotite. Stopite malo v mojo sobo in se nekoliko okrepčajte, kajti obedni čas je že davno prišel. Med tem pa bode voz pripravljen, in jaz pojdem sam k mairju in ga hočem o tej stvari vse poprašati; on gotovo kaj več vé.“

Vsled prijaznega poziva ste ženski stopili v sobo k obedu; kmetje pa so že bili prej odšli.

Kmalu potem je koračil stari župnik urno, kakor so ga zamogle slabe noge nesti, v bližnjo, ne prav čtrt ure oddaljeno vas, kjer je imel maire svoje domovje. —

Utrujen in spotjen je bil prišel maire dopoldne k Dobrihinej koči, kajti pot je bila strma, in mož si je bil precej težko krošnjo oprtil. K sreči je bil Dobriha domá. Zganol se je nekoliko, ko je maire pozdravivši ga darila na mizi razkladal, a nato je mirno iz knjige, ki je pred njim na mizi ležala, dalje čital. Takih daril je bil Dobriha navajen; ljudje so mu iz različnih razlogov vedno kaj donašali, če tudi ne gor v kočo, vendar pa dol v vas, kamor je čestokrat zahajal. Ne samo godba mu je dajala zaslužka, temveč Dobriha je ljudem vsa pisma in nemške dopise prebiral, on sam jim je pisaril, kar je bilo treba. Sosedje mu pa tudi niso dolžni ostajali, nikdo ni prišel prazen k njemu, in revni samotar je vse rad sprejemal, a zahvalil se ni nikoli nikomur.

„Vroče je, vroče,“ spregovori maire, da bi zamišljenega moža ná-se opozoril. „Še danes bode lilo.“

Dobriha se zá-nj ni zmenil, ampak marljivo je dalje čital.

„To mora pač učena knjiga biti, iz ktere zdaj čitate,“ nadaljuje maire, ko ugleda na nekej strani v knjigi čudne podobe narisane.

„Kaj bi radi?“ ogovori ga osorno Dobriha.

„V nekej zadevi bi Vas dobrega soveta prosil.“

„Kaj takega?“

„Reč je taka: Dva bi se rada vzela. Toda ne vé se, ali je prvi mož neveste že umrl, ali ne,“ odgovori kratko maire.

„Zató pa sami pozvedite. Ako ga ne morete najti, pozovite ga v časopisih, da se naj pri županstvu objavi. Če se nekaj tednov ne oglasi, potem ju brez skrbi poročite! Saj poznate postave, ali ne?“

„Ali tukaj je težava,“ odvrne maire. „Ženin se hoče takoj oženiti ter noče čakati. Zato sem Vas prišel prosit, da bi Vi v zvezde pogledali, je-li neveste prvi mož še živ ali ne. Potem se še le zamore vedeti, ali bi bila ta poroka pravilna in po postavah veljavna ali ne.“

„Jaz naj bi v zvezde pogledal, zdaj ko solnce sije?“ začudjèn Dobriha odgovori. „Popoldne se bode oblačilo, nevihto dobimo in pa deževno vreme.“

Maire se ves poparjen za glavo prime. O Barba, kako si ti neumna! mislil si je. Po dnevu naj bi jej kdo zvezd na nebu iskal in jih premišljeval! Pa ona tega ni premislila, ampak še mene je speljala. Se vé, brez zvezd Dobriha nič ne more.

„Bogú se usmili!“ dejal je glasno. „Kaj pa naj storim, ako mi Vi ne morete pomagati? Oni divjak se mi je pa tako grozil! Bog zna, kaj mi bode storil, ako ga takoj ne okličem! Ali postave, postave!“

„Kdo se Vam je grozil?“

„Kdo! Oni major z Lipnice,“ odreže se hitro maire.

„Major? Ali se hoče on ženiti? S kom neki?“

„Z lipniško gospo!“

„Kaj?“ zavzame se Dobriha ter mairja ostro pogleda. „Z lipniško gospo? Kje pa je gospod Rojár?“

„Včeraj so ga uklenoli in nekam odpeljali. Ali še ne veste?“

„Uklenoli?“ ponavlja počasi Dobriha, nató pa obmolkne in nemo pred se gleda. To je bila zá-nj čudna in neprijetna novica. Dobro je poznal Vinka in Ljudmilo, zato si je stvar koj tako razložil, da hoče major s silo gospo za se pridobiti. To edino se mu je zdelo resnično in verjetno, zato je mairju s strogim glasom zaukazal:

„Čujte maire! Pojdite Vi zdaj domú, pa povejte majorju, ako še k Vam pride, da lipniška gospa ne bode nikoli njegova, naj se Rojar vrne iz zapora, ali ne. Povejte mu, da sem jaz to rekel, jaz, Dobriha.“

To spregovorivši vstane Dobriha ter odide iz koče. Strmeč gleda maire za njim; ko se pa počasi tudi on iz koče spravi, vidi ga že v daljavi, kako s svojimi dolgimi koraki meri po stezi proti Lipnici.

Nevoljen je stopal maire iz gore dol v vas. Domú prišedši se čmeren vsede na klop pred hišo, prav nezadovoljen z neugodnim uspehom svojega pohoda na goro.

„Kaj si torej zvedel pri Dobrihi?“ vpraša ga žena stopivši na hišni prag.

„Le z ženskami se nikoli ne pečati,“ odgovori mrzlo, „in jih ničesa ne popraševati! To sem že večkrat sklenol.“

„Pa nikoli še izpolnil.“

„Kaj se pa ti utikaš v županskо poslovanje, kterega ne razumiš! V kuhinji ostani, kuhalnica in burklje tebi pristojé.“

„Dobro, prav dobro! Pa se mi le kterikrat tja prikaži, da bi zopet okoli mene tožil in moledoval. Z burkljami te bodem nagnala,“ pravi huda Barba ter mu z roko zažuga.

„To bi bilo še vendar boljše, nego pa s prostim očesom pri solnčnem svitu zvezd iskati.“

„Ali sem ti to velela? Soveta bi bil Dobriho vprašal.“

„Ta zna se vé dobro svetovati, tako kakor ti. To ti je ptič!“

„Ali ti je torej odsvetoval, da ju ne okličeš?“

„Da še več! Velel mi je, naj bi jaz majorju na ravnost v obraz rekel, da lipniška gospa sploh nikoli ne bode njegova.“

„Prav je imel,“ veli Barba. „Danes že nekteri ljudje pripovedujejo, da jo hoče major k poroki siliti, in da se strežaj o njej na vso moč laže, kolikor ga je. Zato pa ubogaj in stori, kar ti je Dobriha naročil.“

„Se vé! Še tega je treba!“ zadere se maire. „Pa mu naj gre sam pravit, če se mu res tako potrebno zdi. Jaz bom storil, kar se meni

prilično dozdeva ter ne bodem poslušal ne tebe ne onega dolgočasnega dolgopetca na gori. Ko bi le vedel, kje je zdaj lipniški gospod! Ali je že res mrtev ali ne!“

„O tem se čujejo prav različne govorice,“ pravi Barba. „Nekteri trdijo, da so ga v Ljubljano odpeljali, drugi pa, da bode v Novem mestu, ali v Kočevji, ali pa Bog vé kje, zaprt. Nič gotovega se ne vé.“

Po cesti mimo hiše pa pride kakor navlašč tuj potnik; zeló prašna obleka je pričala, da je prav od daleč prišel. Pri mairjevi hiši postoji in poprosi vode, a maire je urno to priliko porabil ter ga začel popraševati, ali bi morebiti on vedel kakih novostij. Tujec pa je bil zgovoren in mu je zato rad ustregel.

„Prišel sem od Novega mesta, od koder sem že po noči odrinol,“ pravil je tujec. „Tam se godé sedaj strašne reči. Govori se sicer, da se bodo Francozi iz Dolenjskega vmaknoli, ker se že neki Avstrijci iz Hrvatskega bližajo. Toda kdo bi temu veroval, če pogleda sedanje žalostne razmere! Francozi nabirajo sedaj zopet po vseh krajih naše mladenče, da se bodo z njimi borili zoper svoje sovražnike in zoper nas; kdor je bil pa količkaj sumljiv, tega so zaprli. Celo noč so bili ljudje v mestu po konci; vojaški oddelki so prihajali in zopet na vse strani odhajali. Mnogo so jih tudi danes po noči postrelili. Ljudje so pravili, da je med temi bil tudi eden iz teh krajev, neki prav bogat in čislan mož.“

„Lipniški gospod!“ vzklikne maire.

„Menda je že tá,“ odgovori tujec.

„Bogú se usmili,“ vzdihne Barba.

„Dobro, dobro! To me prav veseli,“ nadaljuje maire ter si vesel roke mane.

„Ti se tega veseliš, hudobnež?“ pokara ga Barba. „Kaj ti je lipniški gospod žalega storil?“

„Meni prav nič. Zaradi mene naj bi živel do sodnjega dne, če je pa umrl, želim mu, da bi šel na ravnost še gorák v nebesa. Toda ljubo mi je, da so ga s poti spravili. Sedaj lahko ona dva na Lipnici takoj poročim, če hočeta še danes ali pa jutre zjutraj na tešče.“

To poročilo je bilo lahkovernemu mairju dovolj. Do cela prepričan, da mu Vinko pri tej poroki ne bode več sitnosti delal, šel je v sobo, a kmalu zopet nazaj prišel polo papirja v roki držeč, kterega je prilepil na desko pred hišo, z onim prisiljenim ponosom in z ono ošabno namišljenostjo, s ktero se je tudi danes zjutraj tako mogočno nosil na travniku pred dohodom gospoda majorja. Ljudje so mimogredé na deski brali s kljukastimi in rogovilastimi črkami zapisano: „Major Besson in lipniška gospa — zaročenca.“ Kdor pa brati ni znal, temu je maire sam osebno razložil svoj lepopisni proizvod. —

Popoldne je stal maire zopet na pragu pred hišo. Nekolikokrat je pogledal na razglasilno desko, potem se pa po cesti oziral gor in dol. Kaj je prav za prav premišljeval, to se ne vé. Gotovo si je pa želel, da bi zdaj zopet major prišel, da bi videl, kako točno je njegovo povelje izpolnil. Res se tam daleč na cesti nekdo približuje, ki ni bil kmečko oblečen; toda od te strani se ne prihaja z Lipnice, ta mož ni vojaško oblečen, to ni major, ampak sam — gospod župnik.

„Kaj vraga, ko bi pa k meni šel?“ vznemirjen maire pomišljuje. „Ko bi bil pa kaj o tej poroki zavohal in zdaj k meni prišel o njenej pravilnosti se razgovarjat! To bo pa trda! Da, prav po crkvenih postavah ta poroka že ni, tako natanko si je nisem pristrojil. Saj mi uradniki nismo tako strogo natančni.“

Župnik je prihajal bližje, maire pa stopil pred desko, da bi malo svoj oklic zakril. Toda kaj bi to pomagalo! Prej ali slej mora vendar župnik vse zvedeti.

„Pozdrav Vam, častitljiv gospod župnik!“

„Bog Vas sprimi!“ odvrne prišlec in mairju roko podá.

„Zeló soparno imamo danes, jaz sem bil že zjutraj potú ves moker.“

„V kratkem bode deževalo,“ pritrdi župnik. Prosim Vas, sedite malo k meni sèm na klop; zeló sem se utrudil.“

„Prosim, izvolite!“ poprosi maire z največjo uljudnostjo in pobriše postrežljivo prah s klopi. Tako brž menda ne misli proč iti, mislil si je sam pri sebi, ker me je kakor obtoženca k sebi na obtožno klop posadil.

„Želel sem od Vas kaj o včerajšnjih ujetnikih pozvedeti,“ prične župnik govoriti.

„O gospod! žalostno, žalostno!“

„Ali veste, kam so jih odpeljali, osobito lipniškega gospoda?“

„Včeraj ni še nihče vedel. Saj se ni smel nikdo zvečer iz hiše ganoti; menda so se vojaki bali, da bi se kmetje z njimi ne sprli in ujetnike rešili. Danes so ljudje vsa bližnja mesta naštevali, v ktera bi jih naj bili odpeljali, a neki potnik je prinesel dopoldne žalostne, a določne novosti iz mesta. Povém Vam, gospod župnik, moja žena se je na glas jokala, in tudi jaz se nisem mogel solz zdržati, ko sem ga slišal pripovedovati.“

„Kaj Vam je torej pravil?“

„Lipniškega gospoda so v Novem mestu ustrelili, takoj ko so ga po noči tja pripeljali!“

„Moj Bog!“

„Tako blag človek!“ pristavi maire videzno užaljen. „Koliko je ljudem dobrega storil!“

„Kaj bode sedaj njegova gospa počela?“

A — a! Sedaj bo pa druga sapa zavila, mislil si je maire. Začenja se že.

„Govori se, da jo mislite Vi za poroko z majorjem oklicati.“ Župnik vstane in prebere oni na deski pribit oklic, o kterem je že prej od kmetov slišal. Nato se pa zopet k mairju vsede in nadaljuje:

„Povejte mi, maire, ali bi bila ta poroka postavna in pravilna? Sicer ste o tej zadevi le svojim predstojnikom odgovorni, ali Vaš župnik Vas tudi sme vprašati, ste-li tú vestno in pravično ravnali? Ali ste prejeli smrtni list gospoda Rojarja?“

„Kako bi se uradi v tem nevarnem času s takimi malenkostmi pečali!“ odvrne maire plaho in polagoma. „Lipniški gospod je pa vendar mrtev; to so ljudje pravili, ki so to slišali in videli. Major mi je pa resno žugal, da me bode zadavil, ako ga takoj ne okličem. Saj véste, kako lahko človek v teh nevarnih časih svoje drago življenje izgubi.“

Pri teh besedah je maire vedno v tla gledal in klobuk v roki vrtil. Ti sveti možje, mislil si je, lahko govoré in učé, ker jim nihče nič žalega ne dela; a nad revežem se vsakdo spodtika in ga suje, kdor le ima čas.

„Samo žuganje Vas tedaj sili, da zanemarjate svojo dolžnost,“ povzame župnik besedo. „Ali veste, če je lipniška gospa k tej poroki privolila?“

„Ako noče privoliti, pa naj k poroki ne pride. Potem so te sitnosti pri kraji, in vse ostane pri starem.“

„K poroki pač ne bode prišla. Toda hudobni ljudje bodo to priliko porabili, pikali in obirali jo bodo, češ, z majorjem je bila porazumljena, zató je svojega moža pogubila. Kdo jo zamore očistiti pred svetom, ako jo začnó grdi jeziki opravljati. Ni torej dosta, da je revica vsa obupna in do smrti užaljena vsled izgube svojega moža, tudi njeno poštenje mora pri tem trpeti. Vsega tega je pa uzrok Vaša malodušna bojazljivost.“

„Prosim Vas, gospod župnik,“ zastoče maire ter se proseče malo po strani ozre. „Pomislite vendar, da je moje življenje v nevarnosti. Za življenje človeka samega, ki je po božjej podobi stvarjen, sme se pa vendar kaj storiti.“

„Ravnaj vedno tako, kakor je prav! To naj bode vsakemu prvo načelo!“

„Barbine besede,“ misli si maire.

„Komur je pa Bog dal višjo službo, ta naj vestno spolnjuje svoje dolžnosti. Kdo Vam je zagotovil, da Vam Vaše poslovanje nikoli ne bode nevšečnosti ali celó nevarnosti prineslo? Pomnite maire, gospod bode proračun terjal od Vašega službovanja. Gorje Vam, ako bodete krivično

ravnali in majorja poslušali, kajti ta je preslepljen od strasti in ne vé, kaj dela, ne kaj od Vas zahteva.“

Župnik se poslovi in odide. Po njegovem odhodu skoči maire po konci in jezen z deske odtrga oklični list. „Tako!“ mrmral je sam pri sebi, „zdaj naj pa pride oni z Lipnice, pa bodeva zopet orala.“ Nato se čez vežo zateče na ravnost v kuhinjo in kriči: „Barba, Barba, kako sem jaz nesrečen!“ —

O Vinkovej osodi ni imel župnik tako jasnega prepričanja kakor maire. Ljudje so različne reči govorili, maire sam je pa tudi le od nekega neznanega tujca svojo novico slišal. Ljudmili se torej ni smelo še o moževej smrti govoriti, morebiti je vsa stvar izmišljena, in kako rad bi dobri mož to bridkost gospej za vselej odvrnol! Zató jej je bilo težko svetovati, kam bi se naj najprej podala. Ako bi v Novem mestu Vinka res že mrtvega našla, ali se ne bi ona tam na tujem še bolj žalostila, ker bi bila brez tolažnika, nego pa domá pri znancih? Ne, tja ne sme iti, in sedaj še nikamor ne! V kratkem, jutre že se mora kaj bolj zanesljivega zvedeti, in ako je to istina, kar je maire pravil, hotel je župnik sam gospo na to bridko novico pripravljati in jo tolažiti.

Ljudmila je plakala, ko jej je župnik prigovarjal in jo tolažil. Vsak trenotek, kterega je še domá preživela, zdel se jej je zamujen in izgubljen za rešitev svojega moža. Srce jo je siloma vleklo k njemu, njegovim sodnikom bi nudila svoje solze, svoje življenje, naj bi le njemu ničesar žalega ne storili. Ali kam bi naj šla, kdo bi jej zamogel povedati, kje sedaj Vinko biva? Ni bilo torej možno župnikovim nasvetom ugovarjati, ko jo je sočutno pomirjal in tešil rekoč: „Ostanite le še danes tukaj! Jutre bodemo gotovo kaj zanesljivega o ujetnikih slišali; po tém se bodete ravnali in tja odrinoli, kjer gotovo gospoda najdete. Danes je pa že tudi pozno. Kmalu se bode stemnilo; oblači se, nevihto in deževje bodemo dobili. Pred nočjo ne morete čez goro priti. Sami pa veste, kako težavno in nevarno je po strmih klancih po noči voziti.“

Do trde noči je slonela mlada žena pri odprtem oknu, nemirna se je s trudnim in kalnim očesom ozirala po okolici, ali jej bode kdo kako vest o moži prinesel. Tihi in pogosti vzdihi, izviri srčne tesnobe, kipeli so jej iz prsij, razvnetih od strahú in skrbnega pričakovanja. Gledala je na polje, gledala je na nebo. V višavi so se temnosivi oblaki čudno kupičili in mešali, drug drugega so izpodrivali in zakrivali v vedno novih skupinah in položajih: primerna podoba vedno se preminjajoče osode človeške.

Po večerji se ženski poslovite ter hočete oditi v pripravljeno spalnico. V tem hipu pa se vrata odpró, in v sobo stopi — Dobriha.

„Gospa, prosim Vas, bežite od tú! zakliče naglo brez pozdrava Dobriha. V tako hudej naglici je pritekel, da je komaj sopsti zamogel.

„Preganja Vas mogočen sovražnik, pred kterim Vas mi ne moremo varovati, in tudi Vi sami se ga ne bodete ubranili.“

Strmé vsi prišleca pogledujejo.

„Skrivši ste z Lipnice ušli, toda major rok križem ne drží,“ nadaljuje Dobriha. „Siloma Vas hoče uloviti in ne vém kam odpeljati.“

Gospa se groze in togote strese.

„Ali je to mogoče?“ pravi župnik. „Ali ni nobene pravice več v deželi?“

„Kdo se sedaj briga za pravico!“ odvrne Dobriha. „Francozom zdaj le vojska v glavi tiči, pa strah jih je upornikov. Kdo od njih se za to zmeni, kar major počenja?“

„Jaz se ne vmaknem,“ pravi Zalika. „Oči mu hočem izkrpati, ako se sem v hišo upa.“

„Motiš se, dekle!“ pristavi Dobriha. „Saj ne pride sam. Celo krdelo vojakov bode s sabo pripeljal. Vsem tem skup pa se ne moremo ustavljati. Da ima major dosta volje in srčnosti do takih zločinov, v tem oziru ga menda že poznaš.“

„Kje ste pa vse to slišali?“ vpraša župnik.

Dobriha nato naglo razloži, kar je videl in slišal.

Ko je Dobriha zjutraj pri Binčetu stoječ zagledal strežaja z Lipnice prihajati, pustil je Binčeta na mestu ter je za strežajem šel po stranskih potih nekoliko oddaljen, da bi ga ta ne zapazil. Dobriha je sklenol celi dan strežaja zasledovati in strogo na njegova dela paziti, da bi zamogel vsaktero njegovo za Ljudmilo nevarno početje še o pravem času zabraniti. Strežaj je tekel naravnost v farno vas nadejaje se, da je Ljudmila k župniku pribežala. In res se ni motil. Čez vrtno ograjo je skrivši zapazil Ljudmilo in še nektere druge ljudi, ki so se z župnikom pogovarjali. Z veselim obrazom se je mimo vrta zmuzal do župnikove hiše, tam deklo k sebi poklical ter dolgo na hišnem pragu na cestnej strani z njo govoril. Dobriha je videl, kako je strežaj z roko na vrt kazal, kako je deklo podučeval, in kako mu je ta prikimavala in pritrjevala. Kaj jej je tako skrbno naročeval, tega še Dobriha ni mogel zdaj uganiti, a prepričan je bil, da so njegovi naklepi gospej gotovo škodljivi. Po tem skrivnostnem razgovoru se je vrnol strežaj zopet na Lipnico ter se tam na dvoru z majorjem zopet dolgo pogovarjal. Med tem je prišel čas obeda; ker ni bilo skoro nobene dekle več pri hiši, moral je danes strežaj sam majorju streči in za obed skrbeti. Dobriha je dolgo sedel na robu bližnjega gozda, od koder je zamogel oba hišna vhoda opazovati. Dolgo se ni nihče iz hiše prikazal, sami vojaki so na pragu sloneli in se dolgočasili. Popoldne še le se prikaže zopet strežaj s palico v roki; to je bilo znamenje, da hoče kam daleč odpotovati. Obrnol se je zopet po poti

dol proti cesti, a Dobriha ga je zopet od daleč zalezoval želéč prilično kaj več zvedeti o njegovem naklepu.

Strežaj se je napotil po cesti navzgor proti gori. Glavna cesta lipniške okolice pelje sicer na desno stran proti severo-vzhodu, toda strežaj je kmalu na levo zavil ter je po malej stranskej cesti čez dobro uro hodá prišel na vrh gore. Tam se cesta po ovinkih navzdol zavije, strežaj pa krene s ceste na levo v bližnjo kočevsko vas. V vasi je menda nekoga pričakoval, kajti Dobriha ga je videl dolgo pri nekej hiši na klopi sedeti. Čez dolgo časa pride visok, postaven mož, kakor je bilo videti, gospodar one hiše. Z njim se je strežaj pred hišo posvetoval, ker jima pa še vedno ni bilo dosti pomenka, spremil je še tuji mož svojega gosta do ceste. Tam sta se ulegla v senco na tratino poleg poti ter se dalje razgovarjala. Sedaj pa je prišel za Dobriho priličen čas, da je dosegel, kar je želel. Tik ležišča onih tovarišev se je vzdigala visoka meja, kjer je rastlo mnogo grmovja in pritličnega brstja; tja se je Dobriha ulegel ter do cela slišal njuni razgovor.

„Kam jo hoče prav za prav peljati,“ slišal je Dobriha strežaja pripovedovati, „tega ti jaz ne morem povedati. Toda verjemi mi, Lovre, da ti bo dobro plačal. Za srečo lipniške gospode pa tudi nisi posebno vnet, saj te je gospod prav naglo iz službe spodil.“

„Vendar mi je težko v to privoliti,“ omeni Lovre. „Gospa mi je vedno dobra bila.“

„Beži, beži! Saj nisi baba! Pomisli, kako plačilo dobiš! Saj bi jaz sam rad prevzel to nalogo, toda jaz nisem prav konj vajen; major pa ne pozna potov. Danes bode zeló temna noč; oblačno je že zdaj, luna bo pa pozno vzhajala. Zatorej je treba za to vožnjo veščega voznika, ki konje in pota pozná. Saj veš, kako hudi jarki so doli pod Črmošnjicami!

„To me ne skrbí, ali gospa se mi vendar smili.“

„Če nočeš ti, bode pa kdo drugi,“ odvrne naglo strežaj.

„Ne, rajši jaz prevzamem! Ali si pa vse dobro premislil in pripravil?“

„Vse je v redu,“ odgovori strežaj. „Gospa je sedaj pri župniku; gotovo misli tam tako dolgo ostati, da se major z Lipnice vmakne.“ O Ljudmilinej prošnji in o njenem razgovoru ni še strežaj ničesar vedel; za to mu je bilo tudi malo mar. „Naša naloga ni težavna,“ razlaga dalje svojemu tovarišu. „Ob desetih odrinemo z Lipnice. Jaz bodem nad vasjo pri cesti ob robu bližnje hoste čakal s pokritim vozom, major se bode pa s svojimi možmi priplazil do župnikove hiše. Od dekle župnikove sem že zvedel o vseh ondotnih razmerah. Gospa bode z Zaliko v sobi pri tleh prebivala, kjer navadno župnikovi gostje prenočujejo; drugih pripravnih sob župnik nima. Pri dohodu vojakov bode dekla Zaliko z zvijačo kam na stran zvabila, major in vojaki bodo pa med tem pri odprtih

vežnih vratih v gospejino sobo ulomili ter gospo siloma odpeljali ali odnesli k meni na voz. Tudi bodeta dva moža pazila, da bi strežnici, ko bi se začela kaj gibati in kričati, usta zamašila; župnika se tako ni več bati, ker je že prestar in preslab. Upam pa, da se bode vse tiho in brez krika izvršilo. Sèm do vrha bodem jaz vozil in konja vodil, da ne bode tebi potreba dol v vas hoditi; navzgor bo že kako šlo, navzdol bodeš pa ti vajeti v roke vzel in jaz se bom nazaj vrnol. Ob ednajstih že bodemo, mislim, na vrhu; na tém mestu, kjer zdaj leživa, te bodemo iskali; zatorej glej, da bodeš ob tem času že pripravljen, da te ne bo treba čakati."

Dobriha je dovolj slišal. Ko se je bil strežaj že ločil od svojega tovariša, obrne se tudi njegov opazovalec proti domu. Pri odhodu pa zapazi na ležišči, kjer sta se ona dva prej pogovarjala, nekaj belega ležati. Dobriha se skloni in pobere neki list, ki je imel naslov na župnika. „To je pa menda strežaj pozabil gospodu izročiti," mislil si je sam pri sebi. „Hočem mu torej jaz to ljubav storiti." Nato list v žep utakne in urno proti vasi k župniku hiti, da bi gospo še o pravem času posvaril, kajti jelo se je že mračiti.

Vse to je Dobriha kratko in površno pri župniku navel, ker ni bilo več časa na tanko razlagati.

Župnik je prejel Ljudmilino pismo, ktero bi bil imel že prejšnji dan dobiti, Ljudmila je pa spoznala, da je bil strežaj v resnici nezvest sluga, majorjev privrženec in Vinkov — izdajalec.

„Gospa, ne mudite se dalje tukaj!" pravi Dobriha ter Ljudmilo k odhodu sili. „Ne samo to hišo, tudi naš kraj morate vsaj za nekoliko časa zapustiti. Ko bi tudi danes tem zanjkam utekli, jutre Vas ogleduhi zopet zasledijo, in oni hudobni človek Vam bode takoj za petami. Iz današnjega njegovega zalezovanja se lahko spozna, kak drzen naslastnik da je. Pred njim ne bodete varni, dokler ostanete v njegovem obližji."

Nihče še ni vedel, da mora major čez dva dni Lipnico zapustiti; vojaki sami tudi niso o tem še ničesar slišali.

„Rada grem od tú," pravi Ljudmila. „Le pomagajte mi, da najdem kje svojega moža."

„Ne, gospa, v ona mesta, kjer še Francozi gospodujejo, ne smete iti. Major je takoj zopet pri Vas, tam v tujini pa, ko bodete od vseh zapuščeni, Vas še lažje v svojo pest dobi. Glejte, na južnej strani pridete lahko v enej uri preko Kolpe na Hrvatsko; tam so sedaj že Avstrijci gospodje, tam bodete za vselej majorja rešeni."

„Moj Bog!" vzdihne Zalika. „Kako naj bi pa tam gospa sama med tujimi ljudmi živela!"

„Od doma odpotovati v neznan, tuj kraj," nareka počasi Ljudmila

žalno pomišljujoč, „ko ne vém, kje mi biva soprog, ali je še živ ali mrtev!“

„Pomirite se, gospa!“ oglasi se župnik, da bi o tej stvari razsodil. „Dobriha ima prav. Gospodu ne morete pomagati, ako tudi tukaj ostanete; njegova osoda je v božjih rokah. Če pa prestopite meje francoskih pokrajin, iznebite se vsaj tega nesramnega zalezovalca.“ [Na južnem Štajerskem blizu hrvatske in kranjske meje poznam nekega župnika, prav postrežljivega moža. Njemu Vas bodem pismeno priporočil, on bode za Vas poiskal kako pošteno družino, kjer bodete lahko mirno preživeli te hude čase. Prosite tam Boga, da nam kmalu podeli zaželeni mir, prosite ga neumorno milosti za osodo svojega moža, za osodo vseh kranjskih rojakov, da bi zmagalo avstrijsko orožje. Potem bodo vsi tujci zapustili naše kraje, ječe se ujetnikom odpró, Vi pa bodete s svojim soprogom, ko se vrne iz zapora, veselo živeli na Lipnici.“

Molčé je zrla Ljudmila pred se na tla. Pomislila je nesrečo svojega revnega moža, pomislila je, kako borno mora ona sama od ostudnega preganjalca izgnana iz svojega doma, zapuščena begati po svetu. Neizmernost cele njene nesreče trgala jej je srce, toda župnikovim umnim nasvetom ni mogla ugovarjati, — udala se je osodi.

„Še danes odpotujte!“ prosi Dobriha. „Jutre Vas bode major zopet našel, in kar mu bode danes izpodletelo, utegne se mu jutre posrečiti. Ako še danes odrinete, ne bode nihče vedel o Vašem nočnem potovanji; po dnevu pa Vas zamore major še na poti prestreči.“

„Kje bodeve pa dobili voz in konje?“ vpraša Zalika.

„Za to bodem jaz skrbel,“ odgovori Dobriha. „Gospod župnik bode dal svojega hlapca, ki Vas po ovinkih proti Zagrebu in dalje proti severju pripelje k onemu župniku na južno Štajersko. Toda podvizajte se! Vaši napadniki pridejo kmalu; tú jih ne smete čakati. Za nekaj časa, da Vam pripraven voz udobim, hočem Vas onkraj vasi v Tomičkinej koči skriti; tam Vas ne bode nihče iskal. V tem času bodo pa tudi vojaki svoj junaški čin izvršili ter se s praznimi rokami domú vrnoli, da bodete potem tudi Vi gospa z Zaliko lahko mirno iz tega kraja odhajali.“

Pogovorili so se še, kar je bilo radi odhoda potreba. Zalika je zopet zložila gospejine reči, kterih je bila se vé le malo sabo z Lipnice prinesla. Ljudmili se je zdelo, kakor da bi zapuščala svojega zadnjega varuha in sovetnika, ko se je poslavljala od župnika ter mu s hvaležnimi solzami močila rokó. „Gospod,“ prosila je pri slovesu, „nikarte pozabiti! Sporočite mi kmalu vse, kar bodete slišali o mojem soprogu!“ Rad jej je prikimal blagodušni starček, a tudi njemu se je umililo, ko je na pragu blagoslavljajoč vzdigal roko nad odhajajočima ženskama.

Ko so ti odšli, zaklenol je župnik sobo, kjer bi bila imela gospa prenočiti, ter je ključ k sebi vzel. Prej pa že je bil deklo gor v postransko sobo

poklical ter jej različnih opravil naložil, da bi gospejinega odhoda ne zapazila. Zvedel je po Dobrihi, da je z napadniki sporazumljena, toda danes jej še ni ničesar očital, ker ni hotel pokazati, da je skrivna zarota že vsem znana. Naj le pridejo vojaki, mislil si je, saj ne bodo gospe drugod iskali, menéč, da je tú v sobi zaprta. Če pa tudi v sobo ulomijo, našli ne bodo nikogar, ampak le časa bodo mnogo pri tem iskanji izgubili, in med tem se bode gospa lahko skrila v varno zavetje.

Po končanem opravku je šla dekla urno zopet dol v pritličje (Parterre). Mislila je, da gospa z Zaliko v sosednjej sobi mirno premišljuje svojo nesrečo; zato je odprla vežne duri ter pričakovala svojih gostov.

Na jugovzhodnjej strani farne vasi stala je blizu ceste na nizkem pobrdji majhna, že na pol podrta koča, da se je njena prebivalka, stara, gluha Tomička v resnici bala, da ne bi hipoma pod zemljo zlezla. Tja je peljal Dobriha svoji varovanki, vedoč, da ju tam ne bode nihče iskal; vojaki ne bodo todi hodili, ker pelje pot z Lipnice po nasprotnej, zahodnej strani. „Čez dobro uro,“ dejal je Ljudmili odhajajoč, „pride po Vas župnikov hlapec z vozom. Bodite brez strahú! Ko bi se Vam pa utegnolo kaj žalega pripetiti, vedite, da sem jaz, da je pomoč blizu.“

To spregovorivši se naglo zopet na pot zabrne ter hiti, kolikor je mogel, v sosednjo bližnjo vas k mairju.

„Maire, čujte! Ali ne greste danes lovit?“ vpraša mairja Dobriha v sobo stopivši.

„Se vé da! Vojaki me že tukaj čakajo. Ali ne vém kam, ker so se vsi mladi ljudje poskrili.“

„Jaz vém za dobro divjačino,“ pravi Dobriha.

„Kje neki?“

„Lipniški strežaj bi bil za Vas kakor navlašč. Gospoda so zaprli, gospa je utekla, torej nima sedaj nobenega opravka več na Lipnici.“

„Toda njega gotovo major potrebuje,“ odgovori maire.

„Ali Vam je zaradi tega kaj zaukazal?“

„Ničesar ne! Vendar mislim, da se ne spodobi na Lipnici v obližji majorja loviti.“

„Ni potreba na Lipnico hoditi,“ odvrne Dobriha. „Ob desetih bode strežaj sam — tam na cesti pri vasi stal.“

„To pa to! Na cesti ne bode težavno. Naj si major pa kakega drugega človeka poišče, da mu bode stregel. Jaz moram novincev nabrati.“

„Torej le hitro odrinimo, da ne zamudimo,“ priganja Dobriha.

Nad vasjo v gozdu pri cesti so vojaki z mairjem in Dobriho prežali na svojo žrtev. Niso dolgo čakali. Kmalu se prikaže neki voz, kterega je pet ali šest mož spremljalo. Tik gozda voz z voznikom postoji, možje si nekaj pošepečejo, nato pa tiho odidejo proti vasi.

Ničesar hudega se nadejaje sedel je strežaj na vozu željno pričakujoč, kak izid bode ta napad imel. Hipoma planejo iz gozda vojaki, zgrabijo in uklenejo strežaja, nato ga pa siloma gor po cesti tirajo. Strežaj je prosil, vpil, na majorja se sklicaval, a vse to ni nič pomagalo. Vojaki so storili, kar jim je maire velel, maire pa ni imel zaradi strežaja nikakih ukazov. Nihče ni torej njegovega vpitja in njegovih prošenj poslušal; vojaki so ga kakor vsakega novinca takoj proti Ljubljani odvedli. Na vrhu gore je čakal Lovre, ki je bil za vožnjo najet. Pri meji ob cesti je sedel; strežaj ga je brž zapazil, ko je mimo njega šel. „Vse je izgubljeno," dejal mu je z žalostnim glasom. „Beži domú in se skrij, da tudi tebe ne ujamejo!"

Dobriha je ostal z mairjem na cesti pri vozu. Ko so vojaki s strežajem v noči in temi izginoli, da ni bilo nikogar več čuti, začel je maire popraševati, kaj bi se naj s tem vozom zdaj naredilo. Dobriha ga prime za roko rekoč: „Mislim, da ste z uspehom današnjega lova zadovoljni. Za plačilo storite mi pa tudi Vi ljubáv! Peljite ta voz zdaj precej v vas k župniku! On ga že pričakuje. Recite mu, da mu ga jaz pošljem, da je to tisti voz, kterega bode on nocoj potreboval. Prosim, ustrezite meni in župniku!"

Maire se ni prav nič obotavljal. Sedel je na voz, ki je takoj zdrčal proti vasi. Ko bi bil mož vedel, kam se je peljal, in kdo si je s prva najel ta voz, Bog zna, ali bi bil res tako postrežljiv!

Dobriha je od daleč sledil, da bi videl, kaj se bode zdaj v vasi godilo. Dobro je hotel paziti, da bi bil takoj pri rokah in bi gospej v sili pomagal, kolikor bi bilo mogoče, če bi se kteri izmed majorjevih služabnikov na drugo stran vasí proti Tomičkinej koči obrnol.

Ko se je maire pripeljal do župnikove hiše, privezal je konja na dvoru, sam pa je stopil k hiši na prag, da bi na vrata potrkal in posle zbudil. A začudil se je, ko je našel vežna vrata na cestnej strani odprta. Saj je vendar že davno deset odbilo! Ko je pa v vežo stopil, zapazil je slab svit, ki mu je iz kota na desnej strani nasproti bliščal. Plaho pogleda tja bolj na tanko in kmalu razloči v kotu velikega moža z majhno leščerbo v roki, okoli njega pa gručo bradatih in čudno našemljenih moških postav, ki so stale pred vrati bližnje sobe.

„Čemu si sèm voz pripeljal?" zadere se neki osoren glas, da so mairju v strahu kosti sklepetale. Ta glas je že nekje čul, samo ne vé prav kje. To pa vé, da ga je takrat prav groza bilo.

„To ni on! Tuj človek je," zasliši se drug glas.

„Primite ga!" veli prvi glas.

Prej ko se je maire zavedel, držala ga je trda pest za vrat. Toda strah je možu moč podvojil, s silo se otrese svojega napadnika, kakor blisk skoči čez vrata na cesto.

„Tolovaji, razbojniki! Pomagajte! Župnika hočejo zaklati,“ vpije maire preplašen ter po cesti teka gor in dol.

Tam pa tam se odpre kako okno, zmršane in zaspane glave vprašujejo, kaj da je; nekteri možje pridejo na cesto gledat in popraševat. Toda to še mairju ni bilo dovolj. K crkvi steče in jame zvoniti. To je pomagalo. V hipu je bila vsa vas po konci, vsi so hiteli, da bi župnika rešili. Pogumnejši so stopili v vežo; na klopi je še leščerba brlela, po tleh so ležale ponarejene brade, toda major je bil s svojimi pomagači že pete odnesel. Vse se mu je danes pokazilo. Dekla ni mogla Žalike iz sobe zvabiti, vojaki so že hoteli vrata zdrobiti, nato pa pride maire ter jim vse njih početje skazi. Se vé, pet ali šest mož se ne more s celo vasjo boriti. Za vasjo so utekli čez vrte domú na Lipnico. Dobriha se je pa prav škodoželjno smejal, ko jih je videl mimo sebe bežati. „Sedaj bode gospa pač lahko mirno odpotovala,“ mrmral je sam pri sebi.

Vaščanje so po župnikovej hiši vse staknoli in preiskali, da bi napadnike zasačili. Mnogo ljudij se je na cesti zbralo, kteri so željno popraševali po dogodkih v hiši, kajti za župnika so se bali. Še le, ko jim je ta pri odprtem oknu naznanil, da ni nobene nevarnosti več, pomirili so se ter domú odšli. Zadnji med odhajajočimi sosedi pa je bil maire, kteri je pred odhodom še k župniku v sobo stopil ter mu Dobrihino naročilo objavil.

„Prav hvaležen sem Vam za to ljubáv, maire!“ reče prijazno župnik pri slovesu ter mu stisne rokó.

Pol ure pozneje je postal voz pred Tomičkino hišo. Molčé sedete na-nj Ljudmila in Zalika, voznik požene, in voz zdrdra po poti pod goró proti jugo-vzhodu.

Med tem so se na nebu črni oblaki hujše zgostili ter zemljo pretéč zagrnoli; od daleč se je zaslišalo strahovito bučanje in bobnenje. Debele kaplje so začele posamezno na tla padati, po oblakih so bliski kakor ognjene kače švigali, da je okolica grozno žarela v njihovem leskečem svitu. Ženski ste se na vozu plaho v kot stiskali, voznik se je zavijal, da bi se deža obranil, v svoje ogrinjalo ter je čila konja, ktera sta plašljivo odskakovala, previdno in počasi vodil po klanci navzgor.

Z gore se začuje votel, tužno zategnen glas. Bil je Dobriha. Domú prišedši se je vsedel k oknu ter zrl v ponočno tmino; iz prsij se mu dviga mogočen glas divnega hrepenenja po neznanem domu, po izgubljenej sreči. Njegovo tožljivo petje se je čudno ujemalo z grozečim gromenjem, med ponočnim treskom in vihrom se je čulo, kakor da bi pri občnem propadu zemeljskega blagostanja ponočni duh jokal nad razvalinami človeške sreče. — Je-li Dobriha znal, da ga doli pod goro čuje revna žena, da svoja čuvstva strinja z njegovo žalostinko?

Voz dospe na vrh klanca, kteri je mejil razgled lipniške okolice. Ljudmila se spne iz voza, da bi z zadnjim pogledom pozdravila svoj domači kraj. Grozna temota jo obdaja, a žarni blisk jej hipoma za trenotek razsveti okolico. Na nasprotnem holmu se je dvigalo prijazno poslopje, lipniška domačija, v dolini se je farna crkev svetlo lesketala, na bližnjej gori pa se je spenjala visoka postava gorskega samotarja, ki je popustivši petje, svest si svojega namišljenega poklica palico dvigal proti meglicam, da bi odvrnol točo. Ali le én trenotek se je kazal ta prizor; v hipu nastane gosta tmina, kakor da bi hotela odhajajočej ženi za vselej zakriti ljubi njej kraj. Izpod neba strašno zabuči, da se je gora stresala ob mogočnem gromu, dež se vlije, voz pa zdrči navzdol, v tuj, neznan svet. Ljudmila se zopet vsede, podpre si glavo ter toči solze, — bridke solze slovesa. —

Pozdrav ti torej, miljeni mi kraj, zračne višave svetega mirú! Bog z Vami, tihe vi doline, kjer čula sem ljubezni glas! Pozdravljam Vas, domače trate, zali vrti, kjer sem se blažena in osrečena naselila, kjer sem si stvarila raj, polen blagosti, gojila si srečo s svojim prijateljem. Sovražne sile so mi srce ostrupile ter me pahnole v tujino. Moj dragi dom! Tvoja podoba naj mi bode tešilo, naj me spremlja, ko te zapuščam revica. Z Bogom! ti milo kličem k žalemu slovesu. — (Dalje pride).

Kresova.

Oj čujte kaj poka, odmeva kot grom?
Kaj dole pretresa slovenske in loge?
Vzvišena pesen glasi se: za dom,
Oj bratje predragi! na noge, na noge!

Kak zubelj valí se raz vrha goré
Na kviško, na kviško gor v sinje višave,
Temnevajo žarno bleskeče zvezdé,
Na noge, na noge ljubitelji Slave!

Slovenci na rame butáro goril,
In z njimi viharno na goro, na goro!
Ne plaš'mo se pota, težave in sil,
Oj bratje slovenski! na goro, na goro!

Prvaki slovenski zažigajo les,
In kličejo milo: oj bratje gorila!
Da plamen bo švigal do sinjih nebes,
Vsa v blesku zažari Slovenija mila.

Zaukajmo bratje! že kres plameni,
Zagrómite z možnarji strelci veselo,
Naj zemlja se trese, naj v zboru doni!
Oj bratje slovenski! vzajemno na delo!

J. Frankolski.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I. **V Celovci, 1. avgusta 1881.** *Štev. 8.*

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Sedmo poglavje.

Čujte bor, vojaške roje!
Krogla žvižga, boben poje.
Koseski.

Veselja utriplje srce slovenskemu potniku, kedar iz daljnih, tujih krajev čez gore in doline prišedši pred sabo zagleda razprostrto podobo bogatim kinčem obdarjene ljubljanske okolice. Radosti mu lice zažari, ko iz daljine opazi belo zidovje slovenske metropole, nad njo pa ponosno se dvigajoč in utrjen grad. Tam naj bi našel vsak rojak svoj dom, to mesto naj bi bilo središče domačega življa in narodne uzajemnosti. Od davnih časov že biva tú njegov rod, njegovi pradedje so to zemljo z lastno krvjo branili proti tujim nasilnikom. Kjer se sedaj na ravnem polji pri rahlem vetriči upogiblje in uklanja rumeno žitno klasje, tam so nekdaj konjska kopita sovražnih čet našim očetom v prah teptala borne zaslužke trudapolnih dnij, a kjer sedaj slišiš po logih in gričih ljubko žgolenje krilatih pevcev, tam je že marsikrat strahovito odmeval bojni krik in strelni grom. —

V strmem klanci nad Višnjo goro, malim mesticem na Dolenjskem, pomikal se je posamezen voz počasi navzgor. Konja sta bila od dolge vožnje zeló uprašena in spehana, zato sta tudi sila nemarno stopala, nikdo ju pa ni k hitrejšemu tiru priganjal, kajti izmed dveh potnikov na vozu je bil prvi že do dobra zaspal, drugi je pa začel tako odločno dremati, da bi mu vajeti vsak hip lahko iz rok padli. Večerni mrak se je bil ulegel na zemljo, vedno bolj temno je prihajalo, a potni voz je po cesti, ki se je malo na desno proti Ljubljani zavijala, polagoma dalje lezel v košat, temen gozd, kteri je cesto od obeh stranij obdajal. Nikak šum v obližji ni dramil potnikov iz mirnega spanja, ne brigajoč se za okolico sta se dalje peljala; toda bolj marljiv opazovalec bi ne bil zgrešil

strašnega ponočnega prizora, ki se mu je kazal po hribih na levej in odzadnjej strani. Stotero ognjev in kresov je plamtelo po bližnjih gorskih vrhuncih. Drugikrat so se ljudje vselej mirno in veselo ozirali na tako razsvetljavo, s ktero so slavili kak praznik ali so kako izvenredno svečanost obhajali; mladenči in deklice so do pozne noči okoli ognjev rajali ter se s pevanjem in igranjem razveseljevali. Tudi danes so se vaščanje obračali proti gorám, toda njih pogled je bil polen skrbljivosti in plahote, kakor da bi si hoteli iz švigajočega plamena prorokovati prihodnjo, do sedaj še neodločeno osodo. Okoli gorečih grmad so pohajale visoke postave, do pet oboroženih mož; po gorskih brdih in po nižavah so se oklicavale in si odgovarjale vojaške straže in patrouille, vse je kazalo, da je tudi v te kraje prodrla grozovita vojska. Res so bile pred nekimi dnevi francoske čete zasedle Višnjo goro in bližnji stari grad, a v istem času se je po sosednjih gričih utaboril avstrijski general Rebrović z majhnim a pogumnim krdelom graničarjev, njegov neustrašljivi polkovnik Milutinović je pa komaj čakal ugodne prilike, da bi Francoze prijel in prepodil iz teh krajev. —

Za vse te reči se potnika nista zmenila, ampak mirno speča sta se dalje vozila. Ko pa počasi že blizu vrha privozita, kjer se cesta zopet navzdol zabrne, predrami ju nenadoma strog in zapovedujoč glas iz spanja.

„Stoj!“ veli francoski vojak, ki je tam na straži stal, ter konja za uzdo prime.

Vzbujena potnika si oči maneta in zavzeta okoli sebe gledata.

„Tu dalje ne sme zdaj nikdo voziti!“ nadaljuje ostro in mirno stražnik. Pri teh besedah konja na mestu zabrne ter njima veli v Višnjo goro nazaj voziti. Toda Binčeta — on in pa Matevž sta namreč na vozu sedela — ni bila nikakor volja, kar tako kratko ubogati in se vrnoti. Z voza je skočil ter se je pričel z vojakom pričkati in se rotiti.

„Kaj vraga! Kdo mi bode branil voziti? Čegava je cesta? Ali nisem mitnine plačal?“

To so bili v mirnih časih res tehtni razlogi, toda pri vojaku niso imeli sedaj nobene veljave.

„Vojni oziri ne pripuščajo, da bi kdo iz mestnega okrožja prehajal v obližje sovražnikov!“

„Kaj so meni mar Vaši vojni oziri!“ odvrne naglo in malo zaničljivo Binče. „Jaz moram še danes v Ljubljani biti,“ pridene hlastno ter hoče vojaka na stran pahnoti. Toda ta mu odločno nastavi svoje orožje, kar je več pomagalo kakor najvažnejši razlogi. Binče se je spomnil, kako so vojaki na Lipnici z njegovim bratom postopali, zato je videč proti sebi namerjeno puško v hipu malodušno obmolknol ter bojazljivo stopal za vozom proti Višnjej gori nazaj. Med potjo pa, ko ga ni nihče več slišal

nego Matevž sam, hudil in togotil se je neskončno ter je z vsemi mogočimi priimki in psovkami obiral to priskutno francosko sodrgo. —

Po Ljudmilinem odhodu je major drugi dan ves besen divjal na Lipnici. Gospa je čez noč kakor duh izginola, in nihče ni vedel kam razven Dobrihe in župnika, ktera pa tega nista hotela nikomur povedati. Major je iskal in popraševal, a ves trud mu ni ničesar pomagal. Zato je ves svoj srd zlil nad vojake in osobito na korporala, ker so ti premalo pazili, da bi gospa ne utekla. V največjej vročini jih je podil celi dan po lipniških brdih, pritrgaval jim je hrane, vse bi bil še zaprl, ko bi bil smel še dalje na Lipnici ostati. Toda polkovnik Milutinović se je že od Karlovca proti Kolpi pomikal, major Besson se je pa moral, kakor se mu je bilo velevalo, na odhod odpraviti. Nekega lepega jutra so kmetje veselo gledali, kako so se vsi vojaki lipniške okolice v vasi pri cesti zbirali in z majorjem na čelu molčé odjezdili proti Ljubljani. Drugi dan so pa že iz Hrvatskega pridrle avstrijske čete ter urno hitele za Francozi. Potrebili in pregnali so po mestih francoske pristaše in privržence in dolenjski rojaki so bili rešeni neljubih gostov.

Pusto in prazno je bilo na Lipnici po odhodu vojakov. Prej toliko živahnosti, ko so o času Vinkovega gospodarstva posli in delavci urno tekali na vse strani po svojih opravkih, ko so vojaki točno opravljali svojo strogo službo in s tem v tiho kmečko življenje uvedli precej raznoličnosti, — sedaj pa vse mrtvo in zapuščeno. Delo na polji je zaostajalo, hiša in dvori so bili že dolgo nepočejeni, živina je po neosnaženih hlevih gladna mukala. Binče je z Matevžem dolgo časa sam bival na Lipnici ter je s svojim tovarišem včasih kako nujno delo opravil. Če tudi ni bil prav bistroumen, vendar je lahko uvidel, da gospodarstvo ne sme dalje tako zanemarjeno ostati. Kdo pa bi se naj za-nj brigal, ako ne Binče sam? Vinko je mrtev; tako so vsi ljudje trdili, in Binče sam ni pričakoval, da bi se njegov brat še kdaj na Lipnico vrnol. Tudi ni bilo nobene prave oblastnije, ktera bi se bila za lipniško od lastnikov celó zapuščeno posestvo kaj zmenila in bi gledé njegovega oskrbovanja uredila, kar bi bilo potreba; saj se v onih nerednih vojnih časih ni vedelo, kdo da je pravi gospodar v deželi. Ni čuda torej, če si je Binče do dobra umislil, da ostane on sam gospodar na Lipnici; saj ga ni nihče motil pri tem mnenji. Kedar se Ljudmila zopet v domače kraje povrne, — mislil si je novi gospodar, — uzadovoljila se bode s svojim posestvom, ktero je za njo dosta veliko. Sicer pa je bila gospa že župniku sporočila, da se ne misli prej domú vrnoti, dokler vojska ne poneha in se dežela popolnoma ne umiri. Se vé da je slednjič tudi Ljudmila na tujem morala zvedeti bridko novost o Vinkovej smrti, o kterej se je tako določno govorilo po lipniškej okolici in njenem obližji. Uboga žena se je s strežnico zaprla v svoje samotno stanovanje, tam je revica, odstranjena od vsega sveta,

svojo osamelost in moževo nesrečno smrt pomilujoč, do smrti užaljena cele dni in noči prejokavala.

Med tem je Binče sam na Lipnici mogočno gospodaril, kakor in kolikor se mu je ljubilo. Po bratovej izgubi se je res kmalu zopet utolažil; bil je miren, ako mu ni nihče o bratu govoril. Če ga je pa kdo zopet na-nj spomnil, začel je jokati. Posebno jezil in hudoval se je pa nad strežajem, ko je slišal o njegovej malopridnosti. Rotil se je, da ga bode na drobne koščeke sesekal, ako še kterikrat pride na Lipnico. — Za kmetijstvo si je pridobil Binče zopet nekaj prejšnjih poslov nazaj, da so opravljali najvažnejša dela; tudi on sam je kaj priredil, kar je bilo za največjo potrebo. Vendar pa nista mogla Binče in Matevž z združenimi močmi zopet uvesti onega reda na Lipnici, kakoršen je bil v prejšnjih časih. Binče je spoznal, da potrebuje umno gospodinjo, ktera bi na Lipnici vse preskrbovala in urejala, kakor prej Ljudmila. Dolgo se je že s to mislijo bavil, nekega dne pa Matevža resno in pomenljivo nagovori:

„Čuj, Matevž! Dobro bi bilo, ko bi si jaz ženo vzel.“

„Se vé!“ odgovori Matevž. „Jaz sem ti že hotel davno o tem govoriti. Vsa dekleta v vasi sem si že ogledal, vendar pa še ne vém, ktero naj bi ti jemal.“

„Kaj še! Kmečka ni zá-me. Moja žena mora učena in omikana biti, kakor je bila Vinkova Ljudmila.“

„Take pri nas ni.“

„Matevž, midva se popeljeva v Ljubljano, tam si jaz v imenitnih krogih izberem svojo nevesto.“

Matevž je obstal ter Binčeta strméč gledal tako kakor takrat, ko se je s svojim tovarišem moral v mesto peljati, da bi za balon potrebnih stvarij nakupila. Vedel je, da se njegov svojeglavni gospod ne dá z lepa pregovoriti, ako si je kaj v glavo utepel; torej je tudi ta vožnja gotova.

„Že sem vse preskrbel, kar je potreba,“ nadaljuje Binče. „V mestu prideva v društvo grofov, baronov in drugih plemenitašev. Glej, da se bodeš pri teh lepo obnašal, ako te kterikrat s sabo vzamem.“

„Kakšni pa so ti plemenitaši?“ vpraša Matevž. „Jaz nisem še nobenega videl.“

„Kakšni! Kakoršni drugi ljudje. Toda od stanú so.“

„Stanú? Kakega stanú?“

„Matevž, ne bodi siten!“ vpije Binče, kteremu je bilo neprijetno tako popraševanje. „Počakaj malo! Bodem ti že kterega pokazal. V gledišči se ti gospodje med igro na glas pogovarjajo, pa konje in pse radi imajo.“

„To ni nič posebnega,“ pravi Matevž. „Naš pastir —“

„Matevž, ti si strašen gumpec!“ jezi se Binče. „Kdo naj bi s takim

surovežem kam hodil! Zato sem že davno pisal v Ljubljano po dva gospoda, ktera te bodeta nekoliko otesala in tvojo ostudno robatost malo ugladila.“

Drugi dan sta prišla na Lipnico zaželena dva gospoda, ktera naj bi sedanjega lipniškega gospodarja in njegovega prijatelja urila v vseh umetnostih in ročnostih izbornega in plemenitega vedenja; po njih je hotel Binče pozvedeti osobito vse skrivnosti uspešne udvorljivosti. Prvi je bil dolg in suh mož; pri svojej hoji je čudno skakljal in se zibal, kar je dobro značilo njegovo strokovnjaštvo: bil je namreč plesni učitelj. Drugi pa je bil majhen in trebušen možiček, ki se je vedno na vse strani uklanjal, kolikor mu je njegovo sključeno telo pripuščalo. Ta naj bi Matevža in Binčeta naučil francoščine, in sicer v štirinajstih dneh, kakor je Binče računil. Je-li ta mož znal, kako težavna bode njegova naloga, to se ne vé; dobro pa je vedel, da mu bode Binče njegov trud bogato plačal.

Takoj drugi dan se je začel poduk. Po Binčevem načrtu so se zjutraj francoščine učili, popoldne so pa plesali. Binče je z nenavadno potrpežljivostjo francoske besede narekoval, Matevž je pa debelo gledal svojega debelega učitelja. Pri plesu je Matevž počasi kakor stope vzdigoval svoje noge ter se neukretno motal po sobi, njegov tovariš je pa kot prava vrtalka skakal okoli njega, kakor opica okoli medveda, kterima je plesni učitelj na vso moč godel in žvižgal, da je že komaj dihal. Tako je šlo prvi dan. Drugi dan se je pa Binče že sila naveličal. Učiteljev ni več poslušal; ko sta ga pa ta dva nekako pregovarjati in siliti hotela, vrže ju iz sobe ter oba z Lipnice spodi. Če hoče ktera gospica moja nevesta postati, mislil si je sam pri sebi, naj z mano po slovensko ali nemško govori in se po domače vede. Kaj bi se še jaz po francosko pačil!

„Matevž!“ veli svojemu tovarišu. „Jutre zjutraj odrineva. Še danes pojdi gor k Dobrihi! Obljubil mi je natančen zemljevid dati, kterega bodem potreboval na potovanji. Tega mi prinesi! Jutre zgodaj pa pripravi voz in naprezi Murota!“

„Nikar tega tako daleč s sabo jemati!“ odvrne Matevž. „Saj ga poznaš.“

„Jaz ti to velevam. Kaj bodeš toraj ugovarjal!“

„Pa poskusi, če hočeš! Bodeš videl: Muro se bode naveličal, sredi pota se bode zabrnol ter bode mirno nazaj vozil; nihče ne bode zamogel tega njegovej trmoglavosti zabraniti.“

Matevž je imel prav, in Binče mu ni mogel ugovarjati. Prihodnji dan sta napregla dva konja in sicer izmed vseh najbolj pohlevna in počasna, da se jima ne bi zopet splašila. S tema sta se rano zjutraj odpeljala z Lipnice proti Ljubljani. Po potih, koder sta se peljala, bilo je povsod videti obilo sledú in znamenj vojnih časov. Ljudje so voljni ali

prisiljeni dovažali avstrijskim vojakom potrebnih rečij, tudi živeža so jim morali dajati. Večkrat sta potnika srečala z ranjenci preobložene vozove, kteri so iz bojnega torišča prihajali ter ranjene vojake v bližnje začasne bolnišnice prevažali. Sploh se je v celej deželi kazal največji nered in zmešnjava.

Za vse to se pa potnika nista zmenila. Počasi sta se dalje peljala ter sta v mraku prišla v Višnjo goro. Matevž je hotel tam ostati, Binče je pa le dalje silil, ker je še danes hotel v Ljubljano priti. A ko sta oba utrujena na vozu zaspala, prebudi in ustavi ju nad Višnjo goro vojaška straža ter ju nazaj v mesto vrne. —

Minolo je že bilo nekaj tednov, odkar je moral major Lipnico zapustiti in odkar je Ljudmila od doma pobegnola. V tem času pa so začeli Avstrijci na Francoze od vseh stranij hujše pritiskati. Premagali so jih na Ljubeljnu, pregnali so jih od Karavank proti Ljubljani ter so jim vzeli mesto Kranj. Vendar so se Francozi kmalu zopet osrčili; posrečilo se jim je, da so Kranj zopet ugrabili, nato pa celo Gorenjsko za se pridobili. Tudi na drugih straneh so se dobro držali in zasedena mesta branili, dokler so mogli. Toda povsod jim sreča vendar ni bila ugodna. General Belotti je most pri Črnučah zasedel, da bi Savo branil proti avstrijskemu nalivu. A general Fölseis ga je tam zajel in ves njegov polk potolkel; celó poveljnika samega je ranjenega ujel.

Še hujša borba pa je bila z Avstrijci na dolenjskej strani. Pri Šmariji se je bil postavil polkovnik Milutinović ter je tú pričakoval sovražnega napada. Nekega dne zagleda zjutraj rano prve francoske oddelke, ki so se po cesti od Ljubljane proti njemu pomikali. Urno razpostavi svoje majhno krdelce na bližnjej višini, ktera je bila šmarijskim prebivalcem prava naravna zaslomba zoper sovražnike. Francoska presila je bila velika. Po celej vojnej črti so napadniki Avstrijcem mogočne čete nasproti postavili, z énim bataillonom so jih pa hoteli od strani zajeti. Milutinović pričakuje pomoči od generala Rebrovića, toda ura je že štiri popoldne odbila, a pomočnika še nikjer nobenega ni bilo. Neustrašljivi polkovnik sklene s hrabrim činom rešiti se iz te zadrege. Stotnik Nikić je oni sovražni bataillon, kteri je hotel Avstrijce na krilu zajeti, hipoma iz zatišja napadel, v istem času je pa tudi polkovnik na vseh krajih na sovražnika planol. Hud boj se vname, a zmaga je bila slednjič vendar na strani domačinov. Zvečer se začnó Francozi nazaj proti Ljubljani pomikati iz onega osodepolnega kraja, kjer so okoli pet sto mrtvih in ranjenih vojakov na bojnem polji pustili ter izgubili blizu sto od Avstrijcev ujetih ljudij.

Po tej zmagi je bilo pa tudi Milutinovićevo majhno krdelce tako oslabljeno, da bi ne moglo več drugega napada odbiti. Polkovnik je zatorej nazaj odrinol proti Višnjej gori, ter se je na sosednjih gorah blizu

mesta z generalom Rebrovićem utaboril in utrdil. Drugi dan so pa že za njim pridrli Francozi; v mestu so se naselili in bližnji grad zasedli. Odslej sta oba nasprotnika skrbno drug drugega opazovala, da bi se prilično zgrabila in merila.

Take so bile razmere v višnjegorskej okolici, ko se je Binče z Matevžem tja pripeljal. Umevno je bilo, da Francozi čez svoje prednje straže niso pustili nikomur uhajati. Ljudje v mestu so bili Francozom nezvesti in nezanesljivi. Marsikdo izmed njih bi utegnol mimo straž skrivši k Avstrijcem uskočiti ter jim vse razmere in skrivnosti o francoskih naklepih, o njih četah in legah ovaditi. Zato so stražniki Binčetu zabičili, da tudi drugi dan ne sme mesta zapustiti, in sploh ne pred bitko, ktera se ima že v prihodnjih dneh bíti. Se vé da se je Binče strašno jezil in rotil, a vse ni nič pomagalo. Vendar ni obupal; sklenol je voz v mestu pustiti ter z Matevžem sam peš skrivši po ovinkih in zatišnih stezah iz te okolico uteči. Pridobil si je za to potov veščega moža, kteri bi ga naj po noči tihoma iz mesta odpeljal ter ga po stranskih potih zopet odvedel na cesto, ki pelje v Ljubljano.

Črna noč je bila zakrila zemljo s svojim temnim krilom. Hladne nočne sapice so se igrale s plapolečimi plameni stražnih ognjev, kteri so že jeli drug za drugim polagoma ugašati. Burni hrup, kterega je po dnevu delalo veliko mnoštvo po onih krajih nakupičenega vojništva, ponehal je polagoma. Nektere vojake je spanec premagal, le stražniki so na odločenem mestu počasi stopaje bistrim očesom gledali na vse strani, od koder bi jih utegnol iznenaditi — sovražnik.

Po strmih brdih blizu prednjih francoskih straž plazile so se pozno po noči po grmovji tri moške postave. Bil je Binče z Matevžem in pa njun vodja. Srečno so se bili priplazili že do zadnjih straž, kajti krila jih je noč in gosta megla. Vojaki so pohajali na vse strani ter so jih večkrat srečali. Marsikdo od njih jih je od daleč nagovoril, a na srečo se je vselej v obližji oglasil kak stražnik, uhajalci so pa molčé dalje šli. Dospeli so v prostrano dolino, kjer so misléč, da so že popolnoma rešeni, mirno dalje potovali. Francoske straže so bili pustili že daleč odzad na desnej strani, na levej strani pak so bili v enakej daljavi Avstrijci razpostavljeni. Hipoma začujejo potniki tik zraven sebe zapovedujoč glas: „Stoj!“ Blizu njih je stal oddelek vojakov, kterih pa prej zaradi pregoste megle ni bilo mogoče videti. Kaj je bilo storiti! Na nasprotnej strani bližje avstrijskim stražam je stala samotna koča, ktera je pa bila sedaj od prebivalcev popolnoma zapuščena, kajti stala je prav v sredi med obema sovražnima strankama. Tja se Binče naglo umakne ter svoja tovariša s sabo potegne. Kočina vrata so bila odprta; vsi trije uhajalci urno v vežo planejo, misléč, da tako daleč vojaki za njimi ne pridejo. Z rokami tipajo po steni; ko pa najdejo vrata bližnje sobe samo priprta, skočijo hitro noter, da bi se

od znotraj zaprli. Toda pri vežinih in pri sobinih vratih ni bilo nobenega pripravnega zapaha ali ključavnice, da bi se pred sovražniki zavarovali. Plašno vsi trije po sobi tavajo. V tem trenotku pa se odpró vrata pristranske čumnate in iz nje stopita naglo in odločno dva avstrijska vojaka z nabitimi samokresi v roci. Ta dva sta bila takoj prvi dan po svojem prihodu v te kraje v onej starej koči majhen sodček vina zavohala, kterega je gospodar ali pozabil ali ga pa v naglici ni utegnol s sabo vzeti. Po noči sta hodila vojaka pit. A danes sta se pač prestrašila, ko sta zaslišala ropot v bližnjej sobi. Menéč, da so Francozi, planola sta z orožjem v roci v sobo, toda pri svitu majhne leščerbe, ktera je jima v čumnati brlela, spoznala sta, da so ti trije mirni in neoboroženi ljudje. Začeli so se že pogovarjati in popraševati, a v tem hipu se zopet vrata odpró in v sobo stopi pet francosko oblečenih vojakov.

Vstopivši veli prvi med vojaki s strogim glasom v slovenskem jeziku:

„Udajte se in odložite orožje!“

Binče se je stresnol pri tem glasu, kterega je dobro poznal. Lipniški strežaj je v francoskej opravi pred njim stal. Pogled na tega človeka je v Binčetu takoj vzbudil spomin na nesrečnega brata. V ognjevitem mladenču je hipoma vsa kri po žilah zavrela; Binče ni bil nikoli zmeren; vsako reč je ali popolnoma preziral, ali jo je pa v skrajnosti pretiral. Pozabil je sedaj, da je strežaj oborožen vojak, prezrl je vse tedanje razmerje, pred seboj je videl le njega, ki je sramotno izdal svojega gospoda. Na vseh udih se tresoč meri nekaj časa s krvavim očesom svojega nasprotnika, nato se pa ljuto ná-nj vrže z glasnim krikom:

„Izdajica! Čakaj vrag! Ti si mojega brata ubil.“

S hudim naskokom je bil Binče strežaja na tla podrl. Toda ta je bil mnogo močnejši nego njegov napadnik; kmalu je spravil Binčeta pod se ter ga je davil. Med tem so se pa tudi že drugi vojaki sprijeli. Vpitje je hrumelo, puškin strel se je razlegal po sobi. Eden avstrijskih vojakov je že v krvi ležal na tleh, njegov tovariš pa je pomeril na strežaja, ki je Binčetu na prsih klečal. Strel zadoni, strežaj kratko a bolestno zaječi, nato se pa predrtih prsij zgrudi mrtev na tla.

Med tem se je pretrgala meglena odeja, ki je bila vseskozi zagrnola okolico. Izpod neba zasveti polmesec ter s svojo otožno lučjo posije na gručo stražnih vojakov, kteri so preko doline štiri ujetnike peljali, dva mrtveca pa na ramenih nesli molčé v francosko stanišče.

Drugi dan so ujetnike pripeljali pred starega, sivega generala, kteri je zatožence zaslišal ter njih krivdo presojeval. Binčetu se je veliko očitalo. On sam je svoja tovariša našuntal, da sta kljubu vojaškej prepovedi z njim mesto zapustila; on je vojaka francoske armade če tudi ne z orožjem, vendar pa v zlobnem namenu napadel in na tla vrgel. Vrh tega so pa

še pri njem našli natančen zemljevid, na kterem so bili vsi kraji bojnega prizorišča podčrtani. Ni torej dvomiti, da je on ogleduh, kteri hoče moč francoskih čet, njih lego in druge razmere pozvedeti, nato pa vse te reči Avstrijcem ovaditi. Zaradi te krivde so ga sodniki soglasno-k smrti obsodili.

To razsodbo začuvši Binče glasno zaječi in po vsem životu trepeče. Silno ga je iznenadila ta tužna obsodba, kajti nobene krivice si ni bil svest, vojaških postav in pravil v vojnem času pa ni poznal. Na kolena se zgrudi ter jame glasno ihtéč sodnike prositi za svoje življenje. Roti se, da je nedolžen, častnikov se poprijemlje za roke in za noge ter prosi usmiljenja. Ko se pa ti niso dali omečiti, prične jih bolj trdo nagovarjati: „Pustite me pri miru, razbojniki! Meni je dal Dobriha zemljevid, da bi si med potjo iz njega imena dolenjskih mest in krajev zapametoval. Jaz sem miren človek ter nikomur nič žalega ne storim; samo tega mrtvega vojaka, ki je bil prej naš strežaj, sem enkrat butnol, ker je mojega brata izdal. Kaj so meni mar Vaši prepiri! Radi mene se med sabo lasajte, kolikor Vam drago, jaz se grem pa v Ljubljano ženit.“

Ko so pa vojaki hoteli obsojenca iz sobe odpeljati, počenol je ta na tla ter se je po tleh valjal. Vse to otročje vedenje in pa čudni Binčevi govori so bili vendar sumljivi; general je začel z nova premišljevati in s častniki preudarjati. Med tem se pa oglasi Matevž ter veli:

„Saj je menda tukaj kje blizu major Besson, ki je bil prej pri nas na Lipnici. Ta lahko spriča, da sva poštena in pravična človeka.“

„Kako si pameten, Matevž! Brata mi je požrl ta surovež; misliš, da bo mene zagovarjal?“

Pri Matevževej opazki so navzoči častniki pozorni postali; takoj ukaže general poklicati majorja, ki je v obližji imel svoje stanišče.

Čmeren in zamišljen je major po svojej sobi hodil. Prej toliko vesel, v društvu živahen in ljubeznjiv tovariš postal je tih in odljuden. Kolikor občutkov je še njegovo v bojnem hrupu in materijalnem svetu utrjeno, od vsega ljubezenskega sanjarstva strezneno srce zamoglo obseči, vse to se mu je v zadnjem času v prsih vzbudilo. Vse gorje neuslišene ljubezni ga je navdajalo, ko je v svojem čuvstvu in samoljubji razžaljen z Lipnice odhajal, ne vedoč, kam je utekla, kam je pred njim zbežala ona, h kterej ga je srce z vso silo vleklo. Gotovo je ne bode nikdar več videl. Življenje se mu je priskutilo, ni imelo zá-nj nikake veljave v primeri z bolestjo njegovega zapuščenega srca. Pri glasu vojne trombe mu je oko divje zažarelo; sredi bojnega torišča, sredi med stokom in ječanjem ranjencev, po mrtvakih in krvi gazéč iskal si je tešila. Kakor lev se je bojeval pri Šmariji, toda njega, ki si je želel smrti, ni ranila osodepolna svinčenka. Zdrav in nepokvarjen je sedaj premišljeval in ugibal v svojej celici ter pričakoval novih bojev.

Nemalo se je začudil major, ko je v sobi, kamor je bil poklican, pred sabo zagledal Binčeta in Matevža. To svidenje mu je prav ugajalo, kajti živo so mu stopili pred oči dogodki preteklih dnij. Prijazno je jel Binčeta nagovarjati, toda ta mu ni dal nobenega odgovora, ker se ga je nekoliko bal, nekoliko ga je pa črtil. Ko je pa začel general popraševati in razlagati, zakaj je majorja poklical, zasmejal se je ta na glas; tako smešno se mu je zdelo to vprašanje. Vedel je, da ta dva človeka si kaj takega nikoli ne bi umislila. Poznal je oba; če bi jih kdo tudi nalašč najel, za tak posel bi bila brezdvomno nesposobna. Smejé a odločno je torej major generalu odgovoril:

„Ta dva sta neškodljiva človeka, jaz ju dobro poznam. Za ogleduštvo je prvi bedast, drugi pa preneroden.“

Uro pozneje sta se Binče in Matevž mirno zopet dalje peljala po cesti proti Ljubljani. —

Pri Šmariji se je dobro videlo, kako hudo je tú pred nekterimi dnevi vojska razsajala. Polje je bilo poteptano, žito pomendrano. Pri cesti so ležali tam pa tam kosovi razdrtih voz, prevrneni tovori; nekoliko pobitih in onemoglih konj, kterih do sedaj še ni bilo vseh možno zagrebsti, ležalo je po raznih krajih ob cesti in na polji. Roparske ptice so se okoli njih zbirale, smrad se je razširjal v obližji te mrhovine. Videlo se je pa, da se še ni sklenolo primirje. Brzi jezdici z nujnimi poročili in ukazi tekali so po cesti gor in dol, cele vrste obloženih voz so se vile po cesti proti Višnjej gori.

V Ljubljani se je vse trlo ljudij in vojakov, da se je človek skoz gnječo komaj preriti zamogel. Že od začetka vojske je bilo v Ljubljani več nego petnajst tisoč mož; pozneje se jih je še več v Šent Vidu in v Šiški naselilo. Sam namestni kralj je imel v Ljubljani svoje stanišče. Vrh tega so pripeljali po bitki pri Šmariji dvaintrideset z ranjenci obloženih voz v Ljubljano; ko so bile bolnišnice napolnjene, morali so po hišah privatni ljudje za bolnike skrbeti. Sila veliko požrtvovalnosti se je takrat od mestnih prebivalcev terjalo: morali so vojakom stanovanje dajati ter jim na vse strani potrebnih rečij dovažati, in ko so Francozi mestni grad in most pri Črnučah utrjevali, pritegnoli so čestokrat tudi kmete in meščane k temu delu. Vsled vedno večjih davkov in neusmiljenega izterjevanja je ljudstvo skoro že omagalo, vojaki so bili pa že tako razvajeni, da so siloma zahtevali in ropali, kar in kolikor so mogli. Ljubljanski maire se je zatorej večkrat potegnol za meščane pri intendantu, naj bi ta pri namestnem kralji olajšanja teh težav izprosil. A pomagalo je le malo, kajti Francozi so bili gledé denarnih zadev v hudih stiskah.

V Ljubljano dospevši pustila sta potnika voz v prvej gostilni, nato sta se pa po ulicah v središče mesta dalje pehala, gledala in zijala. Le

malo prodajalnic je bilo odprtih, gostilničarji so prav previdno tržili z jedjo in pijačo, okoli branjavk na oglu ulic so se pa vedno zbirale gruče vojakov, ki so se robato šalili in brez plače po sili jemali, ako je bilo mogoče. Tam pa tam se je slišal prepir med meščani in vojaki, ki so ljudi s silo priganjali k delu na grad.

Vsega tega Binče ni veliko opazoval. Hitel je urno dalje ter iskal razveseljevanja; to je bila njegova najprva briga. Spomnil se je, da se je pred nekimi leti na lesenem konji sedéč v krogu vozil pod veliko, iz platna narejeno streho, ktera se je tudi nad njim vrtila. To je bilo prekrasno. Take vožnje v kolobarji si je Binče želel. Svojega tovariša je prijel za roko ter ga s sabo vlekel v neko predmestje, kjer so se vršile take igre. Toda podjetnik teh iger noče danes voziti, ker je premalo udeležnikov. A Binče je kmalu nabral celo krdelo postopačev in vlačugarjev ter je za vse plačal. Za ta denar bi se bil se vé da tudi lahko vozil če prav sam na enem sedeži sedéč, ali dejal je, da samemu se voziti ni pravega veselja. Plačal je vrh tega vsem še posebej njih trud, ker so se nekteri naveličali ter hoteli oditi. Denar je metal med nje ter se radoval vidéč, kako so se lasali in tepli za-nj.

Nato pelje Matevža v gledišče. Star služabnik mu odpre vrata ter se čudom čudi, ko mu Binče veleva, naj takoj pričnó igrati.

„Igrati? V tem času?“ poprašuje ga začudjen. „Saj bi nihče ne prišel v gledišče.“

„Jaz plačam za vse!“ odreže se Binče ter iz žepa izvleče polno mošnjo denarja.

„Nič ne pomaga. Saj ni igralcev tu.“

„Za denar se vse dobi. Jaz grem h glediščnemu vodji.“

Vodja pa ni maral dolgo poslušati Binčevih prošenj. Prej nego je ta svojo težko mošnjo pokazal, zavrnol ga je ven iz sobe.

Binče se je rotil in pri služabniku doli pri vratih pritoževal zaradi take neuljudnosti. Služabnik ga je pa lepo podučil: ako hoče v višjih krogih kaj doseči, naj se vede z največjo izbornostjo ter naj sebi in svojemu tovarišu preskrbi malo bolj pristojno obleko. Res je imel Matevž povse kmečko obleko, Binčeva noša je bila sicer nekoliko boljša, a vendar ne moderno okusna. Zato je Binče sklenol kakega krojača poiskati, da ga malo lepše opravi.

„Meni lepo novo obleko!“ nagovori Binče krojača, „temu pa,“ na Matevža kažóč, „fino livrée-napravo!“ Matevž bode odslej Binčev laquais; tako je gledišični služabnik svetoval.

Krojač ju je nekaj časa molčé gledal. Nato pa počasi zajeclja:

„Kdo bode pa plačal?“ Mislil je, da se šalita, kajti njuna zvunanjost ni kazala, da bi bila posebno denarna.

„Kaj? Ta trapast srakoper se drzne to popraševati? Ali hoče, da mu vso njegovo beračijo skup plačam?“

„Oprostite!“ poprosi krojač, ki se je zbal, da se ne bi prenaglil. „Jaz sem le mislil —“

„Nič misliti! Storite, kar sem Vam ukazal! Potem Vam pa z denarji usta zamašim.“ Nato izvleče iz žepa polno pest denarja ter ga na mizo vrže.

„Vaš najponižnejši sluga, premilostljivi gospod!“ pravi krojač ter se globoko pripogne.

Pol ure pozneje sta ta dva bogata kupca iz prodajalnice odhajala povse novo oblečena. Čez nekaj trenotkov se pa Binče zopet nazaj vrne, odpre prodajalnična vrata ter na pragu stojéč noter zavpije:

„Čujte krojač! Ali veste za kako gospodično?“

„Gospodično? Se vé! Káko pa? Čemu Vam bode, gospod?“

„Čemu mi bode! Glej ga tepca! Oženiti se hočem z njo.“

„Takih imamo v Ljubljani prav obilo. Ali je treba premoženja?“

„Imam sam dosta.“

„Potem je pa reč prav lahka. Tu blizu, na oglu te ulice stanuje gospa Linden-ova. Dve prav zali hčerki ima, kteri bi že davno rada oddala.“

Binče se je takoj spomnil, da je ta gospa pred nekimi leti Rojarjeve na Lipnici obiskala, in da se je on takrat s polodrastlima hčerkama prijazno kratkočasil in igral. Hitro torej popraša, kje stanuje imenovana gospa ter z Matevžem po ulici odide, drobno stopajoč v svojej novej gizdavej obleki. Njegov okorni tovariš je pa imel dolgo do pet segajočo suknjo, na glavi visok klobuk z zvezdo; svoji veliki v bele volnene rokovice oblečeni roki je z razprostrtimi debelimi prsti daleč od sebe molil ter delal zraven svojega gospoda velike in dolgočasne korake. Binčetu se je gumba na rokovicah odpela; Matevž bi moral zapeti. Ker se mu pa to pri njegovih debelih prstih ni hotelo posrečiti, jel ga je Binče razdražen sredi v gnječi na ulici suvati in zmerjati. Ljudje so obstajali ter smejé se to čudno dvojico opazovali. Dalje gredé je tudi Binče zapazil, da se jima nekteri ljudje posmehujejo.

„Glej, Matevž, ono na pol mestno oblečeno deklino, ki se vedno ozira in se nama reži! Morebiti naju pozna.“

„Morebiti je iz naših krajev, ali pa še zeló iz Mačkovic domá,“ pristavi Matevž.

„Pojdi jo vprašat!“

Matevž se nekoliko bolj hitro pomakne, da doide smejočo se deklico.

„Ali ti naju poznaš?“

„Se vé da! Kako bi pa ne?“ odgovori dekle zbadljivo.

„Gotovo si iz Mačkovic domá?“

„Kaj še! Iz Šiške sem.“

„Kako pa naju poznaš?“

„Ker si ti pravi butec, tvoj gospod pa tepec.“

„Kaj je rekla?“ vpraša Binče Matevža nazaj prišedšega.

„Da si ti butec, jaz pa tepec.“

Gorka zaušnica je sedela Matevžu na ušesu, ko je to izgovoril.

„Ti se upaš o meni tako govoriti! Saj nisi prav slišal.“

„Ne bodi hud, Binče! Zmotil sem se. Rekla je, da sem jaz butec, in ti tepec.“

Binče je daljši govor pretrgal zagledavši pred seboj hišo, v kterej je stanovala gospa Linden.

„Gospa Linden!“ prične Binče govoriti v sobo stopivši. „Jaz sem Albin Rojár, bogat posestnik z Lipnice; mislim, da me še poznate. Vém, da imate dve hčerki za možitev. Eno bi rad v zakon vzel, zato sem k Vam prišel. Sami vidite, da sem postaven in še mlad.“

„O kresu bo imel dvajset let,“ pravi Matevž.

Gospa je bila zelo vesela takega nagovora. Poznala je dobro vso lipniško družino. Spoštovala je Vinka ter ljubila Ljudmilo. Sila se je torej prestrašila začuvši o žalostnej osodi teh dragih znancev, osobito pa o Vinkovej smrti. Vendar jej pa ni bilo nevšečno, da se je vse to naključilo in cela reč na ta način izmotala. Saj pride éna njenih nebogatih hčerk na ono imenitno lipniško posestvo, kjer bode svojevoljno gospodarila, kakor se jej bode ljubilo. Njen mož Binče ni sicer prav bistre glavice, z gospodarstvom se ne bode veliko ukvarjal, toda dober človek je, ki ne bode svojej ženi v nobenej stvari nasprotoval. Njena hčerka bode torej pravi gospodar na Lipnici, vse se bode ravnalo po njenej volji. Njeni hčerki sta hvaležna otroka; nobena od nju ne bode kot bogata posestnica pozabila, da ima v mestu staro mater, ki mora s svojo majhno pensijo pičlo in skromno živeti. Rada je torej Binčetu privolila ter še pridejala, da se bodete tudi njeni hčeri veselili takega častilnega predloga.

Gospodična Lina in gospodična Nina, dve zali plavolaski, dasi v svojih nazorih popolnoma različni, bili ste vendar v enej reči edini, namreč, da bi se obe radi brž ko mogoče omožili. Lina je bila pametna, kakor je mati dejala, prav pametna deklica, ktera je kljubu svojej mladosti vendar umela brez sanjarskih navodov trezno računiti z dejanstvenimi razlogi v življenji. Želela si je v zakon kakega bogatega kupca ali posestnika, vzela bi starega ali mladega, da ima le denar. Vsa drugačna je bila njena sestrica Nina. Celi dan je pri oknu slonela, zdihovala in rosnim očesom koketovala z mimo pohajajočimi častniki. In pa še ti francoski častniki! Kako izborno se znajo vesti, kako sladko znajo govoriti, dobrikati se in lagati. Okó je gospici zasvetelo, ko je od daleč zagledala dvobojno suknjo; srce jej je jelo glasno bíti v razvnetih prsih

ko je zaslišala sabljo rožljati po mestnem tlaku. Lina je igrala glasovir, Nina pa je risala in s čopičem na blatno barvala. In čudo! Karkoli je začela risati in načrtovati, končna podoba je vendar le bila — brhki in vitki gospod lieutenant z mehkimi brkicami pod nosom.

Vsakdo bi mislil, da gledé lastnostij in nazorov Binčetu bolj pristoji Lina nego pa njena sestra; snubec ni bil nikakor podoben onim moškim postavam, ktere so se v sanjah rodile v Nininej glavi. Vendar pa si je Binče Nino zbral za svojo nevesto; mati je dovolila, hči pa ni ugovarjala. Do noči je ostal Binče v družbi te družine ter se je veselil svoje zaroke in svoje mlade neveste. V brezmernem veselji je objemal — svojega Matevža, menda iz stare navade.

Drugo jutro sta bila Binče in Matevž rano zopet na ulici. Binče je hotel svojej nevesti nekaj daril nakupiti. Toda gnječa je bila še večja nego prejšnji dan. Zjutraj zgodaj so prišli iz Črnuč trije batailloni s šestimi topovi; hiteli so dalje po dolenjskej cesti onim četam na pomoč, ktere so pri Višnjej gori od Avstrijcev premagane nazaj proti Ljubljani bežale. Še tisti dan, ko je Binče iz Višnje gore v Ljubljano prišel, zgrabil je general Rebrović francoske posadke. Polkovnik Milutinović je grad napadel in vzel. Francozi so zbežali proti Ljubljani, Milutinović je pa zopet Šmarije zasedel. Okoli devet sto Francozov je bilo ujetih, veliko pa ranjenih in pobitih. Po noči so pripeljali zopet sila veliko ranjencev v mesto, prihodnje jutro pa je bila Ljubljana natlačena z vojaki; nekteri so bili po dolenjskej cesti od Višnje gore pred Avstrijci pribežali, drugi so bili pa od Črnuč svojim ubežnim tovarišem na pomoč prihiteli.

S težavo sta se Binče in njegov tovariš po ulicah skoz gnječo rivala. Ker je bilo dosta novih rečij in mnogo ljudij videti, gledala in zijala sta na vse strani ter nista opazila, ko sta se na nekem razpotji ločila in je vsak posebej po drugej ulici krenol. Čez dolgo časa je še le Matevž opazil, da je sam. Letal je po celem mestu na vse strani, a vse zastonj: svojega gospoda ni več našel. Utrujen se pred neko hišo na klop vsede ter mirno pričakuje rešitve, ker sam ni vedel kam iti. Usmilili so se ga vojaki, ki so delavcev nabirali. Odpeljali so ga na grad, tam je pa moral na nasipih delati, dokler so bili Francozi v deželi.

Bolj prestrašil se je Binče, ko je izgubil svojega pajdaša. Na mestu je obstal ter se na vse strani obračal, nato je pa po cesti tekal gor in dol ter glasno jokajoč klical: „Matevž, Matevž!“ Čez nekaj časa se mu pridruži neki tuj mož in ga povabi, naj z njim gre. Skrbel bode, da Matevža najdeta. Binče je ubogal in je šel. Tujec ga pelje v neko postransko krčmo: v skrivnej sobi je bilo tam veliko mož zbranih, ki so pri dolgih mizah sedé pili in se živahno pogovarjali. Ko Binče s svojim spremljevalcem vstopi, stal je neki dolg in suh mož na klopi ter je svojim verno poslušajočim sosedom navdušeno govoril:

„Sedaj je osoda tujcem hrbet zabrnola. Kakor zbegane ovce so od vseh krajev zmagani k nam pribežali. Spodobi se, da sedaj tudi mi kaj pripomoremo in vse to vztrajno izvršimo, kar so Avstrijci slavno pričeli. Vsak izmed Vas bode gotovo mojim besedam pritrdil.“

„Dà vsi se hočemo uzajemno zoper tujce boriti,“ vsi v zboru odgovoré.

„S prva smo se bili še precej spoprijaznili s Francozi, ker smo od njih več sreče pričakovali. Danes si vsakdo izmed nas želi prejšnje vladarstvo nazaj ter je pripravljen svoje prepričanje dejanstveno skazati. Iščimo si torej le pomočnikov in somišljenikov, kteri nam pri našem prizadevanji pripomorejo.“

Binče je hlastno pil in pazljivo govore poslušal. Vse je bilo kakor iz njegovega srca govorjeno. Vedno je govorniku prikimaval, pritrjeval in z rokama ploskal. Slednjič je pa tudi on vstal ter je jel zbranim možem razlagati lipniške dogodke:

„Kar se je pa pri nas godilo, tega si Vi še misliti ne morete. Brata so mi umorili, svakinjo so po svetu pognali, nato so pa jeli sami mogočno gospodariti na našem posestvu ter nas zatirati. Komaj smo pričakovali Hrvatov, kteri so jih iz naših krajev zapodili.“

Binče se je bil zopet hudo razvnel, ko se je spomnil svojega brata; tudi vino ga je bilo že zeló razgrelo. Skočil je v pristransko sobico, kjer so uporniki hranili nekaj orožja. Hipoma se je oborožil in nekaj srednjeveške vojaške oprave ná-se nataknol. Tako napravljen je po velikej sobi razgrajal in može na boj budil, če prav so se bili uporniki večjidel že razšli si novih puntarjev nabirat; kmetom po okolicah so se hoteli pridružiti ter z njimi uzajemno Francoze zgrabiti. Binče sam je z nekterimi moži v sobi ostal ter dalje razsajal in rojil.

Mahom stopijo v sobo francoski vojaki. Uporniki so bili naglo skozi skrivna vrata izginoli, Binčeta so pa prijeli in ga na grad v zapor odpeljali. Ujetnik se je se vé da sklicaval na majorja, a sedaj ga ni nihče poslušal. Velika truma zijalcev ga je po ulicah spremljevala, ne da bi ujetnika gledali, kar je bilo pač vsak dan mogoče videti, ampak čudé in smejé se, ker je bil Binče tako čudno napravljen. Iz okna neke hiše se začuje glasen krik; Binče se za-nj ni zmenil. Bila je gospica Nina, ki se je s svojo sestrico pri oknu sloneč, sanjarsko premišljujoč ozirala po ulici ter pričakovala svojega ženina: „Lep kakor pomladansko jutro v bliščečej jeklenej opravi pride na čilem konji moj mladi vitez. Ponosno in s častjo popelje izvoljeno nevesto v svoj grad.“ In res je Binče prišel, toda lep ni bil, najmanj pa kakor pomladansko jutro. Rudeča, dvakrat prevelika suknja mu je segala skoro do pet, po tleh se je vlačila velikanska sablja, na glavi pa mu je čepela pohabljena in oguljena čelada. Vsa oprava je bila iz davno že preteklih stoletij. Ljudje so se mu smejali, gospica Nina

pa je preplašena omedlela. V blage namišljije utopljena je srečno pri oknu sanjarila, a Binče jej je s svojo čudno prikaznijo pokazal pusto vsakdanjo prozo.

Binče je dolgo v ječi jokal in tarnal. Toda nobena razburjenost ni pri njem dolgo trpela. Pomiril se je in je zaspal. Po noči ga nekdo rahlo prime za ramo. Ujetnik se predrami, mane si oči ter pri slabej razsvetljavi zagleda pred sabo — debelega korporala. Ta je po dnevu videl in spoznal Binčeta, ko so ga v zapor peljali. Ker je bil po noči pri ujetnikih na straži, ni mu bilo težavno k Binčetu se v ječo priplaziti.

„Za Boga! Reši me od tu, korporal!“ prosi Binče, ko se je bil po prvem pozdravu zopet pomiril.

„Nikakor ne morem, moj dragi Binče!“

„Pa majorja pokliči! On me je že pri Višnjej gori rešil.“

„O tej stvari sem že slišal. A sedaj ga ni tu. Včeraj se je prav čudovito junaško bojeval; kjer je bila nevarnost največja, tja je zdivjal. Ali zvečer je bil na klanci pri Višnjej gori hudo ranjen, nato pa še od Avstrijcev ujet.

„Torej mi ne more nihče pomagati, ako njega ni tu!“ pravi Binče žalostno, kajti po prvej rešitvi je že majorju bolj zaupal.

„Pomiri se, Binče!“ teši ga korporal. „Nič žalega se ti ne bode zgodilo. Samo zaprt bodeš tako dolgo, da se vojska konča.“

Dolgo po noči sta prijatelja med sabo tiho šepetala in prijazno kramljala. Proti jutru je pa Binče položil glavo svojemu prijatelju na kolena ter je mirno zaspal.

Drugi dan so Francozi v Ljubljani lepo število kmetov in meščanov postrelili, kteri so hoteli uspeh avstrijskega orožja dovršiti in Francoze iz dežele izgnati. Po noči so se bili vzdignoli, a ponesrečilo se jim je. Francozi so jih zmogli in vsakega umorili, kogar so z orožjem v roki zasačili. Binčeta pa, ki se jim je bolj smešen kakor nevaren zdel, odvedli so z drugimi ujetniki vred čez Notranjsko na neko trdnjavo na Laškem v zapor.

Po dolgem trudapolnem potovanji je Binče tja dospel. Ker je bila jetnišnica precej napolnjena, odločili so Binčetu celico, v kterej je že prej neki drug jetnik bival. Čez prag stopivši in svojega soujetnika zagledavši strese se Binče na celem životu od iznenadjenosti in veselja; kakor blisk skoči z glasnim krikom v celico, jokáje in smejé tam objemlje, boža in poljubuje — svojega brata Vinka. (Dalje pride.)

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I. **V Celovci, 1. septembra 1881.** *Štev. 9.*

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Osmo poglavje.

Blagor mu, ki se spočije
V črnej prsti v Bogu spi.

Prišla je zopet hladna jesen z vsem svojim bogastvom. Ljudem je prinesla obilo sadú, a zemlji je odvzela ves kinč pomladne prirode. Velo listje šumi in se drobi gozdnemu sprehajalcu pod nogami, gosta morilna slana krije dol in raván. Na samotnem griči obrača osamela cvetlica svojo onemoglo glavico proti solnčnim žarkom, da se v svojej slabosti okrepi in naužije solnčne gorkote. Otožno se ozira okoli po svojih družicah, ktere so že mrzle jesenske sapice pomorile, ali so jih pa potniki mimogredé potrgali čudéč se njihovej lepoti. Nje same se pa še ni dotaknola nežna ročica, da bi si mlada deva z njeno živobojno krasoto dičila črne lasce. Zapuščena žaluje na holmu pričakujoč, da jo umori zima in mraz.

Iz zvonikov se razlega po okolicah glasno zvonenje. Obhaja se vernih duš dan.

Kakor osamela jesenska cvetlica sredi polja žaluje po svojih izgubljenih tovaršicah, tako se spominja človek koncem leta svojih umrlih znancev. Življenje jim je naglo minolo, enako kakor rastlinam na polji, kjer se rožica hipoma osuje in urno gine cvetka za cvetko. Užaljena sirota pohiti na grob svojih roditeljev ter toči gorke solze na njihovo gomilo; v zraku pak odmeva žalni glas zvonov, vá-nj se zliva vse gorje, vsi vzdihi, vse bridkosti človeštva, z molitvijo se vzdiguje tužno milo donenje v visočino gor proti nebu. —

Pri majhnem mestici na južnem Štajerskem se vije dolga vrsta ljudij po cesti proti mirodvoru. Na pokopališči migljajo nebrojne lučice, ktere je ljubeča roka postavila na skrbno in bogato okinčani grob umrlih

sorodnikov. Vse se tare ljudstva, da je komaj mogoče prestopati; tolike množice vernih pobožnikov še tú nikoli ni bilo zbrane. Saj pa tudi smrt že dolgo ni pograbila toliko žrtev, kakor v zadnjih časih, osobito v preteklem letu. Mnogi domači sinovi so se na Kranjskem in na drugih različnih krajih slavno bojevali zoper Francoze, marsikako mlado življenje vrlega rojaka je prezgodaj ugasnolo na bojnem polji. Mestne bolnišnice so polne ranjencev in bolnikov, novi grobi na pokopališči krijejo trupla onih junakov, kteri so po dolgih mukah za svojimi ranami umrli. Majhen križec ali priprost venec pa le kinča onim grob, ki so imeli kakega znanca ali sorodnika v obližji. Tam pa tam se tudi vidi kaka stara ženica, ki na tleh zgrudjena, v solzah utopljena objokuje svojega umrlega sina. Saj bi jej imel on biti podpora v njenej starosti, toda kakor mnogi drugi bil je tudi on žrtev krvave vojske. A marsikomu osoda še tega ni privolila, da v zemlji domačej mu truplo leží. Daleč tam v tujini trohni njegovo telo, trnje in osat pokriva oni samotni in nepoznani kraj, kjer mrtvi vojak od vseh pozabljen počiva v smrtnem spanji. Tudi na tem mirodvoru se vidijo med drugimi razsvetljenimi in okinčanimi grobovi zanemarjene na novo nasipane gomile — grobo vi nepoznatih vojnikov Z navdušenim, če tudi usmiljenim srcem so se ločili iz svojega domovja. V ljutej vojnej borbi so si nabirali slavo in junaško čast, a slednjič so našli smrt v tujej zemlji. Domá sedaj pač vsi skrbno po njih poprašujejo, matere jokajo, neveste tarnajo, oni pa tukaj mirno spé, tiho spé večno spanje v zapuščenem grobu. —

V crkvici sredi mirodvora bere glasno duhovnik zadušnico za ranjke, ki tú počivajo. Mrtvaške pesni, v zboru pete se tužno razlegajo po bližnjej okolici; ljudstvo na tleh kleči, glavo klanja in tiho moli. V vršičkih visoko-tankih po mirodvoru zasajenih dreves pa šumi mrzla jesenska sapa ter se igra s plapolajočimi plameni nebrojnih lučic po grobovih razpostavljenih.

Blizu vhoda tik zidú kleči sklonjena mlada, bleda žena črno oblečena — Ljudmila. Slednja iskrica upa, da se ona govorica o moževej smrti, o kterej jej je župnik prvič poročal, ne uresniči, da bi se torej njen mož še živ vrnol na svoj dom, jela je s časom bledeti in ugašati. Ljudmila je mislila na Vinkovo smrt. Bogoslužni obredi na mirodvoru in ljudski pobožni običaji niso ostali brez mogočnega utisa na njeno čuvstvo in domišljijo. Da, ni jej bilo dano, da bi potočila eno solzo ljubezni na njegov zgodnji grob, a živo se jej je dozdevalo, da jo danes obhaja Vinkov duh, da jo z ono prisrčno mirnostjo teši in tolaži, kakor prej na domačem vrtu. Zdelo se jej je, da jo on zopet s svojo moško ponositostjo o vseh stvareh podučuje, da mu ona zopet zaupno zre v oči, da iz njegovega pogleda pije vso srečo. Dà čula je, kako jej on zopet njeno ime rahlo na uho šepeče, tako ljubo kakor v prejšnjih srečnih časih. A pogled na

švigajoči plamen gorečih nagrobnih svečic predrami jo iz sladke zamišljenosti. Resnobne in veličastne nagrobnice so jej donele na uho; Ljudmila je slišala, kakor da bi jej duh izgubljenega moža klical in svaréč govoril o minljivosti posvetne sreče in o ljutej človeškej osodi.

Strašen dan bo dan plačila,
Zemlja se bo v prah zdrobila,
Priča David in Sibila.

V prah se je zdrobila njena sreča. Življenje jej je v žarnej blagosti cvetelo, ko se jej je Vinko približal in v njegovem srci razvnel plamen prve ljubezni. A le kratko so trajale te sanje. Razžaljen mož je ženo mahom od sebe pahnol, naglo je od nje izginol z grozno mislijo, da je ona njega nevredna. Kam naj bi se sirotica zatekla, kje naj bi ga poiskala, da bi mu povse odkrila svoje srce: solze naj bi pričale, kar je zá-nj pretrpela! Toda prepozno je sedaj, prepozno! On je umrl in umirajoč se je rotil nad — svojo ženo!

Bolesti tesnobno srce žalujočej ženi ibteče zaječi; kvišku plane ter hoče oditi vèn, vèn iz tega kraja. Toda slabosti onemogla se zopet na tla zgrudi in glavico obupno povesi; iz crkvice jej dalje glasno na uho doné tožeče žalostinke:

Kam se revež čem podati,
Kje prijatelja iskati?

Ljudstvo enomerno dalje opetuje svojo molitev ter z gorečimi vzdihi spremlja nagrobne pesni za drage pokojnike.

Kralj nezmerne visokosti
Reši v mojej me slabosti!

Duhovnik je končal sveto opravilo, petje je utihnolo, po grobeh je lučica za lučico ugasnola. Še nekaj trenotkov, in na mirodvoru je bila zopet prejšnja grozljiva tišina, vse je bilo mirno in prazno.

„Vi nimate prav, gospa, da se sami brez strežnice tako daleč podajate,“ pravi Ljudmili, ko je domú prišla, gospa Dobrinova, zeló stara in prav dobra ženica, pri kterej je Ljudmila ves čas stanovala. „Vaše zdravje ni še popolnoma utrjeno, dogodki na mirodvoru Vas pa gotovo zeló razvnemajo.“

„Vendar sem pa rada sama v takih trenotkih, kteri človeku srce z vso silo pretresujejo. Zalika ima pa tudi domá z detetom dosti posla.“

Trije majhni otroci, vnuki gospe Dobrinove, priskačejo veselo iz vrta ter se hočejo Ljudmile oklenoti. Opazivši pa, da je danes zopet vsa prepadena in žalostna, kakor že prej čestokrat, obstali so spoštljivo pred njo ter so jo od strani sočutno ogledovali.

„Ne žalujte tako neizmerno, draga Ljudmila!“ poprosi stara gospa. „Potrpite še malo, da vojske ponehajo, in da se tudi v Vašem kraji vse pomiri in uredi. Neka slutnja mi vedno nareka, da bodete Vi svojega

moža kmalu živega in zdravega našli, in da bodem jaz priča Vašega veselega združenja.“

„A bridka je prevara po goljufivem upu. Tudi Vi ste zastonj iskali in pričakovali svojega sina.“

Ljudmilina gospodinja se je pri vsakej priliki na vso moč prizadevala, da bi svojo varovanko, kakor jo je imenovala, kolikor mogoče potolažila. Sedaj pa je njo samo užalilo, ko se je spomnila svojega izgubljenega sina. Z ono izgovornostjo, ktera navadno starim ženicam pristoji, jela je govoriti o svojej izgubi. Se vé da pri svojem slabem spominu ni več pomnila, da je o tej stvari Ljudmili že mnogokrat obširno govorila in vse okolnosti temeljito razlagala. A oči so se jej vselej rosile, kedar je govorica na njenega izgubljenca napeljala.

„O to je žalostno, Ljudmila, žalostno! Še danes mi je živo v spominu, če prav je od onega tužnega časa že nad štirideset let preteklo, ko je pestunja vsa preplašena z vrta priletela in glasno vpila, da otroka, da mojega Pavleta nikjer ne more najti. Vse smo preiskali in poprašali, a zastonj. Nekdo je nato pravil, da je na onej strani potoka pohajajoč slišal, kakor da bi z našega vrta nekdo v vodo padel. Na vseh krajih smo vodo prebrodili in premerili, toda o mojem sinku ni bilo nobenega sledú. Nato so prišli zá-me obupni dnevi in dolge, dolge noči brez spanja. In vse to je pouzročila grda, brezmerna lakomnost. Tako mi je moj svak sam na smrtnej postelji razodel. Po izgubi mojega sina je tudi on kmalu umrl; Bog mu grehe odpusti, jaz sem mu vse iz srca odpustila, kar mi je žalega storil. Saj pa tudi ni dolgo užival sadú svoje pohlepnosti. Naše posestvo je bilo fideicommiss; mislim, da sem Vam enkrat že o tem pravila. Moj mož mi je zgodaj umrl; zapustil mi je triletnega dečka in enoletno hčerko. Po njegovej smrti se je moj svak polakomnil našega posestva. Edini naš moški potomec, moj Pavle, mu je bil na poti. Tega je sklenol hudobni in od lakomnosti preslepljeni svak siloma v kraj spraviti. S prva je hotel otroka v vodi utopiti, pozneje se je pa premislil, bojéč se, da bi se njegovo zločinstvo ne zvedelo. Izvabil je dečka k sebi z vrta na cesto, tam ga pa izročil nekemu tujcu, ki ga je hipoma odpeljal v daljne tuje kraje. Vendar je moj svak le malo let užival svoje novo na tako zlobni način udobljeno posestvo. Na smrtnej postelji se mu je oglasila vest, poklical me je k sebi, razodel mi jokaje vso storjeno krivico, nato je pa skesan umrl. Jaz revica sem pa pol sveta prehodila in po vseh časopisih popraševala po svojem otroku. Vse zastonj; do današnjega dne nisem še ničesar čula o njem, otrok sam pa, ker premlad, tudi ni mogel niti vedel povedati, od kod in kdo da je, ako je tudi h kakim poštenim ljudem prišel. Bog zna, ali ga še kterikrat vidim!“

„Saj so Vam ostali zali vnuki v tolažbo.“

„Da, da, moji vnuki so moje edino veselje v starosti,“ nadaljuje ženica z veselejšim glasom ter otrokom, ki so se k njej stiskali, lice gladi in lasce ravná. „Moja hčerka je vzela nekega vojaškega zdravnika, dobrega moža, s kterim je po mestih dolgo srečno živela. A tudi ona je že davno, zgodaj, prezgodaj umrla. Sedaj sem ostala sama. Moj zet ima zadnja leta, odkar so vojske nastale, po bolnišnicah in na bojnem polji premnogo težavnega službovanja. Poslal je torej otroke k meni; saj so pri meni v najboljšem varstvu. Meni je pa tudi najljubša zabava oskrbovanje teh gojencev, kteri so mi izmed vseh sorodnikov edini še ostali na svetu. Če pa Vam, moja ljuba varovanka, gledam v oči, zdi se mi, da mi moja umrla hči sedi na strani. Da, da, draga Ljudmila!“ nadaljuje živejše stara ženica ter stiska goreče Ljudmili roké, „ostanite Vi še dolgo, ostanite vedno pri meni! Saj ste Vi tako dobra, tako mila, kakor je bila moja pokojna Micika.“

Kako dobro dé nesrečnemu človeku v žalosti sočutno in zvesto prijateljsko srce. Gospa Dobrinova je bila Ljudmili iz celega srca udana prijateljica in neutrudljiva tolažnica. Ljudmila je imela pri njej v svojej stiski mirno zavetje, in nerada bi se sedaj ločila od svoje dobrotnice v domači kraj, kjer bi na mestu toliko sladkih in grenkih spominov, na mestu svoje izgubljene sreče še bridkejše čutila svojo revno osamelost. Pri enakih izjavah sočutnosti ni odgovarjala svojej starej prijateljici, a hvaležno-milo je uprla svoj pogled v njene dobrotne oči, na njenih prsih je utešila izvir svoje dušne bolesti. Hišna gospa se je pa z nenavadno živahnostjo, ktero bi kdo komaj njenim letom prisojal, in z neko otročjo postrežljivostjo kretala okoli nje, da bi jo le nekoliko razvedrila.

„Čujte Ljudmila, draga Ljudmila! Kaj Vam moram še povedati! Težko sem Vas že iz mirodvora pričakovala, ko ste pa prišli, mi ni več na misel prišlo. Moja stara glava vse pozabi in spomin me od dne do dne znatno zapušča. Poslušajte torej, kake lepe sanje sem danes imela. Moj sin se je k meni vrnol, z njim pa je prišel Vaš mož. Videti je bilo, da sta dobra znanca, in da sta že dolgo časa v svojem življenji v enem kraji prijateljsko skupaj živela. Da združena, za roko se držéč sta stopila pred naju. O Ljudmila, kako nenadno svidenje, kaka neskončna radost! Z detetom v naročji ste hiteli svojemu Vinku nasproti, on pa veselja razvnet ni mogel spregovoriti: jokaje je Vas milil, smehljaje je sinka ljubkoval, ki mu je svoje slabotne ročice kvišku molil. To je bilo veselje, in jaz nisem še nikakor obupala, da vse to še v resnici učakave.“

„Sanje, prazne sanje, ki nam v spanji vse to rišejo in upodobujejo, kar po dnevu navadno mislimo in po čem hrepenimo. Se vé da vsak rad to upa in veruje, kar želí.“

„Pa vzemite človeku upanje, in on postane najnesrečnejša stvar na svetu. Poglejte moje sive lase! Dokaj prevar in bridkostij sem že preži-

vela, dolgo že pričakujem vrnitve svojega sina, a neki notranji glas mi vedno govori, da ga bodem še pred smrtjo videla. Ljudmila! Ne hudujte se nad mano, če Vas morebiti žalim. A vendar ne morem zamolčati, da mi Vaše brezupno žalovanje ni všeč, kakor da bi že imeli zanesljivo poročilo o moževej smrti. Ljudje so s prva res zavpili, da so Francozi med drugimi tudi Vašega moža usmrtili, toda pozneje smo zvedeli, da so ga pač k smrti obsodili, nato pa vendar živega in zdravega iz Novega mesta odpeljali. Jaz mislim, da so mu prizanesli; ko bi ga hoteli umoriti, bilo bi se to že v Novem mestu zgodilo, kjer so tudi druge ujetnike takoj postrelili."

„Vendar pa kljubu skrbnemu prizadevanju ne moremo zvedeti, kje naj bi sedaj bival."

„Pomislite na sedanje vojne razmere! Francozi so se iz Dolenjskega in skoro že iz Kranjske umaknoli, svoje ujetnike so pa že prej vèn iz dežele v svoje utrjene trdnjave poslali. Kdo bi zamogel od sovražnika v vojnem času pozvediti, v kterej ječi ima svoje ujetnike! Počakajte prihodnjega premirja! Med tem pa skrbive, da po naših bolnišnicah bolnikom in ranjencem, bodi si domačinom ali pa Francozom, kolikor mogoče polajšave njih bridko osodo; kajti kar jim mi tukaj darujemo, to prejemajo morebiti naši rojaki in sorodniki na tujem iz milostne tujčeve roke." —

Popoldne istega dne še gre Ljudmila s svojo gospodinjo v mestno bolnišnico, kamor je tudi prej rada zahajala.

V velikih dvoranah so stale v dolgih vrstah bolniške postelje. Vse je bilo natlačeno ranjenih vojakov vseh avstrijskih narodov, med njimi je bilo tudi nekoliko Francozov, ki so tu na sovražnih tleh od usmiljenih ljudij pričakovali olajšanja svojih muk. Z marsikterimi svojih sedanjih sotrpnikov so se prej sovražno borili, toda v teh mirnih dvoranah je potihnol vojni hrup; sliši se le šepetanje strežnic, ukazovanje zdravnikov in kak bolesten vzdih trpečega vojnika.

Zaradi preobilega mnoštva bolnikov jelo je čestokrat potrebne postrežbe, osobito pa zdravilnih in okrepčevalnih jedij pomanjkovati. Mestni stanovniki in okoličani so torej mnogo potrebnih rečij sami darovali ter jih radovoljni v bolnišnice pošiljali. Najbolj vneta dobrotnica je bila gospa Dobrinova, njo pa je k bolnikom s polno posodo milodarov vedno spremljevala njena nova družica Ljudmila. Tudi danes ste oddali obilo bogatih darov. Pozvedeli ste o vseh novostih in novejših naredbah v bolnišnici, poprašali ste še po nekterih že znanih bolnikih, nato ste pa hoteli zopet oditi. Usmiljena sestra ju je spremljala. Pri vratih pa jih dohiti neka strežnica ter odda sestri majhno knjižico. „Sestra Lucija! Zdravnik je velel, da bi onemu francoskemu častniku, ki je nedavno prišel, to knjigo odvzeli. Kajti vselej, kedar to knjigo zagleda in jo odpré, prične blesti in vpiti, da je groza. Pri tem se pa sila muči in tako utrudi, da bi

razvnet utegnol vsak hip umreti; saj je le še malo živ. Morebiti knjižice še zgrešil ne bode.“

„To je tisti francoski častnik, o kterem sem Vam že pravila,“ poreče sestra Lucija svojima gospema. „Pred tremi dnemi so ga pripeljali k nam. Pri Višnej gori so ga naši ujeli. Ujet se je še vedno branil ter se skušal svojih napadnikov iznebiti. Pri tem je bil pa tako hudo ranjen na prsi in na noge, da ne bode nikdar več ozdravel.

„Saj tudi sam ne upa več zdravja,“ pristavi strežnica.

„Včeraj me je poprosil, da naj to knjižico po njegovej smrti v zavitku na pošto oddam. Napis je sam na neki listič zapisal, kterega je v knjigo pridejal.“

Sestra Lucija odpre knjigo ter na dotičnem lističi prebere napis, kteri je bil z onemoglo tresočo se roko napisan: „Gospa Ljudmila Rojar na Lipnici“.

Ljudmila se iznenadjena zgane, njena gospodinja pa je začela v enej sapi popraševati, kaj to pomeni:

„Kdo je to pisal? Kdo Vas tú pozna?“

„Major Besson. On mora tukaj biti,“ odgovori hladno Ljudmila. Knjižico je bila odprla, v njej je pa našla ne samo napis ná-se, ampak tudi oni osodepolni list, kterega je bila na Lipnici majorju poslala. Major se jej je smilil, a rada bi se ga bila vendar sedaj ognola zaradi neljubih spominov preteklih dnij. Njena gospodinja je bila pa bolj radovedna. Želela je majorja videti, o kterem je že marsikaj po Ljudmili slišala. Obe ženski je prijela za roki ter ju je peljala v bližnjo sobo, v kterej je major na nasprotnem konci v postelji pri oknu ležal in spal. Ljudmila je pri mizi pri vratih obsedela, kjer je major ni mogel videti. Iznenadno svidenje bi njemu bilo škodljivo, njej samej bi pa tudi ne bilo ljubo. Pri mizi sedé je svojo gospodinjo pričakovala; odprla je knjižico, majorjev dnevnik, ter je jela iz nje čitati. Nektere liste je malomarno prevrnola, drugod je površno brala, marsikje se je pa globlje utopila v prejšnje srečne čase; premišljevala je in preudarjala, jela je misliti, ali ni tega moža v nekterih ozirih vendar preostro sodila.

Črtice iz majorjevega dnevnika.

13. junija.

Strašno dolgočasna mi postaja ta pot na Lipnico. Huda vročina, mnogo prahú, in povsod slaba voda. Kaj bode še v onem gnezdu, kamor so me prognali! Kaj bodem tam počenjal, tega ne vém, ali to pač dobro vém, da bodem dolgočasovanja in obupa zbolel, ako me kmalu od tu ne pokličejo.

21. junija.

Čudno, kako nas blaži, kako blagodejno na nas upliva občevanje z naobraženo žensko, koja kaže povse plemenitost. ne samo v svojem zvu-

nanjem vedenji, a še bolj v svojej nadarjenej duševnosti. Kako prijetno se zna gospa Rojarjeva razgovarjati, a jaz sam njej nasproti nikoli ne rabim in ne potrebujem onih puhlih fraz brez pomena, ktere so mi v pariških dvoranah tako potrebne in priročne bile. Z éno besedo napelje večkrat govor na druge, bolj pristojne reči, rahlo in neprisiljeno, vendar pa s tako odločnostjo, da jej ne more nikdo protiviti; na ta način bi menda tudi divjaka ukrotila. Škoda, da sem pri svojem dohodu na Lipnico nekako drzno z njo govoril, ker je še nisem poznal. Prvi moj utis na njo je bil gotovo slab; nikoli mi ne bo prav zaupala.

28. junija.

Mnogo je ljudij, ki se vsem dobrikajo in sladkajo, vsakega, kogar srečajo, prijatelja imenujejo, v resnici pa le trohice prijateljske ljubezni ne občutijo. Tak pa gotovo ni lipniški gospod. Mrzel proti vsem, ki mu niso všeč, malobeseden proti onim, kterih še ne pozna; a preverjen sem, da se z vso silo svojega čuvstva oklene onega, ki je ljub njegovemu srcu. Mene se izogiblje in le toliko z mano občuje, kar stroga gostoljubnost zahteva. On misli, da sem nepoboljšljiv lahkoživec in oziroma na mojo preteklost ima prav. To svojstvo je pa njegovej individualnosti istinito nasprotje.

2. julija.

Včasih sem mislil, da se le v hrupu mestnega življenja, kjer se človek od veselice do veselice brezmirno dalje peha, zamore srečno živeti. Ko pa opazujem v tej tihej samoti mirno družbinsko življenje, kjer mlada gospa s svojo ljubeznjivostjo osrečuje najzadnjega posla, zdi se mi večkrat, da bi Rojarju zavidal njegovo srečo.

7. julija.

Kaka sprememba! Ali si zamorem še tajiti, da se mi je v prsih vzbudilo nenavadno hrepenenje, da mi v srci klijó želje po prej nepoznanej sreči, da se mi vse misli sučejo okoli mile podobe gospe Ljudmile? Ali ni to ljubezen? Njena prikazen mi je s strahom in nadejami vsa čutila žareče razvnela, pri njenem pogledu mi srce radosti strepeče, in žalost me tare, kedar on zopet od mene pohaja. Kako se bode vse to končalo? Mar tako, kakor moje prejšnje ljubezinske sanjarije, ki so se hipoma porodile in se zopet naglo kakor dim v zraku razšle? Ne, gotovo ne! Pravi, istiniti ljubezinski čuti so večni. Moje želje bode ugasil le mrzli grob, a na zemlji bodejo neutešljivo dalje gorele v mojo nesrečo, morebiti v moje pogubljenje.

13. julija.

Bil je prekrasen poleten večer. Lunina svetloba je bila razlita čez tiho okolico, tisočero rosnih kapljic se je lesketalo v mesečnem svitu kakor kristalo-svetli biseri. Na balkonu je Ljudmila sedela s svojim soprogom. Na njegovih prsih je z glavo molčé slonela ter zamišljeno zrla

v čarobno noč; on jej je ravnal in gladil lase, ki so po njegovej rami padali, ter je mirno polglasno govoril; jaz pa od daleč opazujoč bil sem priča njune sreče. Sreča! Zakaj ne najdem tudi jaz enake sreče! Mnogo različnih cvetlic se mi podaja, a jaz poprosim le éno, za ves svet si želim le éno, toda ta je — že oddana. O miruj mi, miruj, revno srce! Vesoljni svet trpi v svojih težnjah, tudi ti moško trpi in nosi svoje breme!

14. avgusta.

Vse je proč, vse je izgubljeno. Nikoli nisem prav upal njenej naklonjenosti, sedaj sem pa še izgubil njeno spoštovanje do mene. V svojej razburjenosti in strasti sem jo hotel siloma zá-se pridobiti, toda ona se mi je prej odtegnola ter mi zapustila edino le svoje zaničevanje. Kako mučno me peče misel, da sem to zaničevanje povse zaslužil. Naj bi se bil stanovitno odrekel temu, česar ne morem nikdar doseči, naj bi bil v prsi zaprl vse svoje gorjé, ona bi me bila vendar v blagem spominu ohranila, solzo usmiljenja bi bila morebiti jokala pri odhodu opazivši, koliko trpim. A ko sedaj v boj odhajajoč zapuščam hišo, ktera se mi je toliko omilila, nikogar ne najdem, da bi mi prijateljsko segel v roko.

20. septembra.

Boj je končan, ali bitka je izgubljena. Na vseh črtah so nas zmogli sovražniki. Marsikteri mojih pajdašev je našel slavno smrt na bojnem polji, jaz pa sem učakal hujše čase. Ranjen sem prišel v sramotno zajetje ter v sovražnikovih rokah pričakujem rešitve iz tega revnega stanja, ali pa bližnje smrti. Ljuta osoda! Tudi tega mi nisi prizanesla.

29. oktobra.

Le še malo časa mi je živeti. Zdravniki so obupali nad mojim zdravjem, jaz pa nad svojo zemeljsko srečo. Zlati upi zaželene blaženosti, časti, slave, bogastva, vse, vse je propadlo ter se pogreznolo v prazno ničlost. Ena mična, nad vse mila podoba se mi je prikazala v mojem življenji, prestvarila in oživila mi je srce v neskončnem hrepenenji po njenej milobi. Kakor otrok po svojej igrači stegal sem po njej svoje roke, a ona je naglo obledela in ugasnola kakor zgodnja danica pri solnčnem vzhodu. Sedaj pa stojim s potrtim, od ran omadeževanim in pohabljenim telesom na razvalinah svojih upov in čakam smrti.

Brez starišev, brez sorodnikov sem se že od mladosti potikal po vsem svetu. S svojimi znanci sem hlepil po stanovitnej sreči, a našel sem prezgodnji grob. Goljufivi svet! Kako borno si mi delil svoje darove! Le malo svetlih dnij se mi oživlja v milem spominu, ko na robu svojega burnega življenja preštevam tvoje dobrote. A kar jaz nisem dosegel, podeli to mojim ostalim prijateljem! To naj bode moja zadnja prošnja, moja oporoka!

Njo pa, za ktero bi rad vsako kapljico svoje srčne krvi daroval,

njo sem žalil, grozovitno mučil do smrti. Ni mi mogoče se pri njej opravičiti in svoje strastno in krivično ravnanje oprati. Pošljem jej to majhno knjižico. V njej se najde marsikako pojasnjenje mojega dejanja in obnašanja: srce je mnogo grešilo, ker je strastno ljubilo. Od njene blage in plemenite duše pričakujem, da me preostro ne sodi, da me ne preklinja po mojej smrti.

O draga mi zemlja francoska, zemlja domača! Od tebe, ki sem te ves čas toliko ljubil, želel bi sedaj peščico prsti, da na njo položim trudno, umirajočo glavo, da na njej ohladim vroče krvaveče srce. Kje daleč ležé tvoji solnčnati holmi, tvoji domači gaji! A ti me sedaj ne čuješ, ti me ne miluješ, ko tvoj verni in zapuščeni sin umiram v tujini. —

Major se je prebudil iz spanja ter je zopet jel trudno in prisiljeno govoriti in pa blesti. Ljudmila je nehala čitati: dobro, zdravo jedro, mislila si je, toda skorja je osorna, včasih surova. Poslušala je majorjev blazen samogovor. Videti je bilo, kako se je z vso močjo napenjal, včasih glasno zajeknol, potem pa zopet tiho šepetal: „Tukaj sem, rabelj. Ne obotavljajte se dalje, hlapci! Prederite mi prsi, umorite me, morilca. Saj se ne bojim smrti, rad te zapuščam, sovražim te, revno življenje, črtim te, zemeljski gnus!“

Glas je bolniku oslabel; mirnejše je rahlo dalje bledel: „Gavrani in mrharji se zbirajo okoli moje glave nadejajoč se obilne pojedine. Čakajte, potrpite še malo! Prišla je ona; prišla je z objokanimi očmi v krvavej obleki. Se vé; vedel sem, da pride. Moža sem jej pogubil, njej sem dal pa strupa piti prav tako, kakor ona meni. To so bili lepi časi! Osupnen sem obstal pred njeno podobo, smejé sem jej gledal v okó, a krohotaje sem si v divjej pijanosti trgal srce. Ali je prišla gledat mojo smrt? Ne; saj je dobra, mila. Slišati hoče moje opravičenje, moje prošnje odpuščenja. A jaz ne morem dalje govoriti. Tam je moja knjižica, tam naj bere mojo izpoved.“

Major prične okoli sebe tipati in knjižice na vseh straneh iskati. Ko je pa ne more nikjer najti, jame se zopet razvnet hudovati in vpiti: „Sovražniki so mi vse vzeli. Pobrali so mi mojo obleko in kar mi je najljubše bilo, mojo knjižico. Ljudmila je bila tukaj; tudi njo so proč odvedli, da ne gleda morilčevega obličja. In vendar bi mi bila sedaj edina tolažba, ako bi mi ona podala prijazno roko v spravo. Pripeljite mi nazaj, kar ste mi krivično vzeli!“

Plašljivo se je major okoli sebe oziral, svoje onemogle roke je s trudom v zrak stegal, proséč, da bi zadobil odpuščenje, kajti namišljeval si je, da je Vinka, včasih pa da je Ljudmilo umoril.

V srce je zbodel Ljudmilo ta tužni pogled. Usmilil se jej je revni od bolezni popolnoma potrti mož; bil je prava podoba smrti. Res jej

je mnogo žalega storil, a on sam je tudi veliko trpel, trpel zaradi nje. Ta slaba iskrica življenja, ki le še slabo tli v bolnem telesu, utegne pač vsak hip ugasnoti. Kdo pa ne bi umirajočemu bolniku odpuščal? Ko je major začel zopet proseče Ljudmilino ime šepetati, ni si mogla mlada žena dalje kaj; zapustila je svoje skrivališče ter je s knjižico v roki rahlo proti bolniku stopala. Toda ta nenavadni prizor je bolnega moža zmogel ter vse njegove moči do cela porušil. Opazivši v resnici pred seboj žensko, po kterej je tako zeló hrepenel, strese se na celem životu ter se nekoliko kvišku spné. Oči so mu iz votlin stopile in mu zadnjikrat ognjeno zablisnole. Napel je vse moči ter je bolestno iz dna srca vzkliknol Ljudmilino ime. Ali ta napétost in razburjenost mu je tudi pretrgala slabotno nit življenja; kajti čez nekaj dnij so že spravljali njegovo trudapolno truplo k zadnjemu počitku. —

Gosti mrak je že kril zemljo, ko se je Ljudmila z gospo Dobrinovo vračala domú. Ničesar niste med seboj govorili, da bi druga druge ne motili v premišljevanji poslednjih dogodkov. Ljudmila je hitela v svojo sobo, a nepričakovane novosti so jo tudi domá iznenadile. Zalika je jela že od daleč na pragu pripovedovati, da so dobili gosta. Nestrpno pričakujoč je Ljudmila hlastno v svojo sobo stopila in veselja vzkliknola, ko je tam zapazila Dobriho.

„Dobro nam došli, dragi sosed! Gotovo ste prinesli važne novosti.“

„Gospod župnik Vas lepo prosijo, da pridete že kmalu domú. Sedaj ni nobene nevarnosti več za Vas. Poslali so mene, da Vas jaz osebno preprosim in pregovorim, kar sami pismeno niso zamogli storiti. Vaše posestvo se zeló zanemarja, in nujno je sedaj tam treba kakega gospodarja.“

„Torej se še vedno ne vrne? Še do sedaj ga ni, Vinka, mojega moža?“

Dobriha je molčé rami majal. „Nikogar ni domá. Tudi Binče je nekam izginol, in nihče ne vé, kje da je. Z Matevžem sta se bila v Ljubljano odpeljala ženit se. Matevž je prišel kmalu nato, ko so bili Avstrijci Francoze iz Ljubljane pregnali, ves raztrgan in sestradan domú. Z Binčetom sta se bila v mestu v gnječi zgrešila in izgubila; Matevža so siloma na grad odvedli, kjer je moral Francozom na nasipih delati, o Binčetu pa ni bilo nič več slišati.“

„O mojem moži pa ni mogel župnik res nič več pozvedeti?“ poprašuje Ljudmila dalje proseče in plašljivo.

„Župnik so si vse prizadevali, kar so zamogli. A vse zastonj. Več o njem sedaj ne vemo nego to, kar so Vam že zadnjič pisali. V Novem mestu so ga k smrti obsodili, toda tam ga vendar niso z drugimi vred usmrtili. Živega so ga iz mesta odpeljali, nihče pa ni zvedel, kam. Njegova osoda je še vsem neznana. Vi pa, gospa, prosim Vas, odpotujte na

svoj dom! Dokler je Binče domá bil, uredoval je še nekoliko za silo, a sedaj je vse zapuščeno.“

Ljudmila je pač lahko uvidela, da je župnikovo zahtevanje povse opravičeno, a od neugodnih poročil z nova užaljena ni se hotela danes, ko je bilo že itak pozno, dalje razgovarjati. Kratko se je poslovila od svojega gosta.

Dobriha je bil zeló marljiv pri svojem poslu — že iz hvaležne naklonjenosti do Rojarjeve rodbine. Saj je bil pokojni Rojár Dobriho, ko se je bil pred mnogimi leti zapuščen priklatil v ondotne kraje in so ga nekteri ljudje iz gole hudobije črtili, drugi pa kot čarodeja preganjali, prijazno sprejel v svojo hišo, še živil ga je, dokler si ni s svojo godbo sam služil potrebne hrane. A najmanjše dobrote, zapuščenej siroti v prijaznosti storjene, ucépijo v občutnem srci neiztrebljive kalí hvaležnosti in udanosti. Dobriha je ljubil starega Rojarja; po njegovej smrti pa je združil vse svoje hvaležne čute v njegovem sinu in mladej gospej. Ko se je pa v zadnjem času toliko nesreče vsulo na mlada zaročenca, bil je gotovo Dobriha prvi med onimi, ki so v resnici čutili in obžalovali njuno nezgodo. Noč in dan je premišljeval, kako bi bilo možno jima pomagati.

Na vrtu pri Ljudmilinem stanišči je stala majhna vrtna hišica, v kterej je v poletji navadno gospa Dobrinova stanovala. To noč pa je imel Dobriha tam svoje počivališče. Po starej navadi je stal še pozno pri odprtem oknu ter zrl v ponočno tmino. Gosta jesenska megla je pokrivala vso okolico, a prijetno je bilo slišati iz obližja žuborenje majhnega potoka, ki se je vil okoli vrta, in pluskanje njegovih vodic. Dobriha je dolgo zamaknen gledal proti potočjemu pobrežju, kjer so sive vrbe, iz temne megle kakor nočne pošasti komaj še vidljive, rahlo upogibale svoje veje. Ali ni on ta kraj že enkrat videl? Ta vrt zraven potoka z mehkimi tratami in s sadnim drevjem? Dà dobro se še spominja, prav na takem kraji je bilo, kjer se je zadnjikrat kot otrok igral. Za metulji je letal in trgal cvetice. A neki mož mu je obljubil čudno pisane metulje in še lepše cvetice. Z njim je šel, ta ga je pa prodal brezvestno na tuje. Ali je sedaj res našel kraj svoje mladosti, svoj rojstveni kraj? Prav tako je stala domača hiša, toda te hišice na vrtu takrat še ni bilo. Kdo bi mu sedaj v noči vse to razjasnil? Dobriha je nekaj časa skrbno opazujoč nemirno hodil po vrtu, naposled se pa zapre v vrtno hišico ter pri oknu sloneč prične rahlo ubirati in popevati svoje tužne pesni, ktere so se čudno ujemale z ljubkim žuborenjem potočje vodice. —

Goljufivi upi, bridke prevare! Koliko zla ste že prizadele revnim zemljanom! Gospa Dobrinova je Ljudmili vedno netila upanje, da se Vinko še vrne, a današnji novi gost je uničil vse nade. Koliko žalosti za ubogo ženo! Zaliko je odpravila spat, sama pa se je sklonila nad

posteljico svojega deteta ter je nad njim v solzah zlila vso bridkost revne osamelosti. Na tujem ga je rodila, a on, ki bi se najbolj veselil življenja svojega sinka, on ni učakal njegovega rojstva. Razžaljen je odšel in pri odhodu ni dal prijazne besede njegovej materi. In ti, milo dete, pač ne bodeš nikoli poznalo svojega očeta. Edina, a zvesta in vztrajna podpora ti ostane materino srce. Drugega varuha in prijatelja na svetu nimaš. Toda ti tega ne umeš, ti mirno spiš in ne veš, kako danes žaluje, kako tvojo osiroščino objokuje tvoja mlada mati. Dolga in strašna noč je to za njo. Trudne oči so jej včasih zamižale, a skrbna bojazen za bodočnost njenega sinka se jej ni v prsih pomirila. Iz hudih sanj se predrami, teši in ljubkuje dete, ki se je prebudilo ter jelo vekati; pri njegovem vzglavji je skrbno vso noč tužno bedéč presedela, čakajoč jutranjega svita. Med tem pa je v sivih vrbah zašumel jesenski vetrič ter je na svojih krilih rahlo doneče, a dobro umevne glase ponočnega pevca ponesel tja do oken bližnje hiše, da je žalujoča žena čula in premišljevala njegove žalne tožbe:

Zbežite megle, dahnite vetrovi,
Na vedri plan me zvabite duhovi,
Kjer sreče glasi milijo srcé!
Vonjavo divno sap'ce so pihljale,
Vodé šumeče v sèn me zazibale,
V vrtnej šumi drobni ptič žgoli,
Kam tiraš proč me, mož, brez milosti?
Moj dom, moj rod, blagosti zibel,
O da bi te še enkrat videl!

Zbežite megle, dahnite vetrovi,
Rešite kletstva, blagi me duhovi,
Dokáj sem prosil, v robstvu hrepenel!
Pošastni v gozdu švigajo strahovi,
Popotnika strašé nočí glasovi,
Zver gleda čudom solzni moj obraz:
Sirota, kaj medlíš tu v nočni čas?
Kje moj je dom, blagosti zibel,
O da bi te še enkrat videl!

Zbežite megle, dahnite vetrovi,
Podobo njeno stvarite duhovi,
Milino žarno prejšnjih dnij!
Za mano gledala je in prosila,
Roké stezala, vroče solze lila:
Nikar ne hod' od mene v tuji svet!
Zgubljeno vse! — a čut ne jenja tlet'
Za té, moj up, ljubezni zibel,
O da bi te še enkrat videl!

Na nebu se zvezde utrinjajo, žareči utrinki razsvetljujejo črni mrak. Noč beži s svojimi temnimi krili, še malo časa, in na vzhodu zasveti zlato-rumena jutranja zora. — (Konec pride.)

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I. **V Celovci, 1. oktobra 1881.** *Štev. 10.*

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Konec.)

Deveto poglavje.

Pojte, pojte drobne ptice,
Preganjajte vse meglice,
Da bo s'jalo solnčice
Na moje drobno srčice.
Národna.

Po cesti mimo hiše in domovja nam znanega mairja, ki je pa sedaj pri avstrijskih oblastnijah vso svojo uradno čast in oblast izgubil, prikoračila sta nekega jesenskega dne dva od daljne hoje zeló utrujena mlada potnika. Mlajši je komaj še noge premikaval, a ni se naveličal urno in živahno brez prestanka govoriti ter kažóč na Lipnico in bližnjo okolico svoje veselje izraževati. Pred mairjevo hišo prišedši hoče mlajši potnik naglo dalje proti Lipnici krenoti, toda njegov starejši pajdaš, ki je svojega sopotnika le malo poslušal in v se zamišljen zraven njega stopal, postoji nekaj časa neodločno pred hišo, potem pa počasno notri stopi ter svojega tovariša s sabo potegne. Strežnica prinese vina; starejši potnik jej veli, naj takoj gospodarja pokliče, ker želi z njim govoriti. Kmalu nato se odpró vrata, in pri vhodu se pokaže krčmar, prejšnji maire. V veži je že bil okroglo čepico z glave snel, ko pa v sobo stopivši starejšega potnika zagleda, prestraši se hipoma, da mu pipa iz ust pade. Preplašen plane iz izbe in vrata za sabo zaloputne.

„Jezus, Marija! Vsi dobri duhovi! Barba, Barba!“

„Čujte, oče, stopite k meni v sobo!“ kliče iz sobe popotni gost.

„Jaz že ne!“ odreže se maire odločno. „Pa ti pojdi, stara!“ pravi svojej ženi, ki je prišla v vežo gledat, kaj da je.

„Kam?“

„V izbo! Lipniški gospod tam z dušo in brez telesa na klopi sedi.“

„In ti ga ne greš pozdravljat?“

„Glej jo no! Ali si znorela? Ali ne véš, da je lipniški gospod že davno mrtev? Saj imam njegov smrtni list še vedno gore v sobi dobro shranjen. To, kar na klopi sedi, je pa le njegov duh, ki pri belem dnevu nazaj hodi.“

„A pogledati je vendar treba, ali je res,“ pravi Barba.

„Kaj! Misliš li, da se je tako lahko z duhovi pogovarjati, kakor s tabo v kuhinji? Pa naj bi on na Lipnici strašil, kolikor mu drago. Toda ne! Tudi ta križ mora k mojej hiši priti, se vé vse to le zaradi onega nesrečnega oklica. Davno že so mi vzeli mairsko čast in poslovanje, a še sedaj nimam zaradi njega mirú: duhovi iz groba vstajajo in me preganjajo.“

„Ne govori tako bedasto!“ svari žena. „Jaz mislim, da je v sobi kak drug človek, ali pa sam lipniški gospod živ in zdrav. Pogledati se mora.“

To spregovorivši se žena ohrabri in v izbo stopi.

Krčmar je ostal v veži ter je skoz linico, ki je bila v vrata vdelana, gledal, kaj se godi v sobi. Ko je pa videl, da je lipniški gospod ženi prijazno roko podal, ko je zapazil in spoznal njegovega mlajšega tovariša, Binčeta, kterega še ni prej v sobi videl, in ko je še opazoval, kako sta oba željno in hlastno vino pila, uveril se je, da sta to vendar le prava, istinita človeka; saj duhovi nimajo tako hude žeje. Polagoma je torej stopil v sobo, tam se je pa vedno še nazaj k vratom oziral, ko bi bilo vendar le treba steči.

„Bog Vas sprimi, dragi gospod!“ začne krčmar pohlevno govoriti. „Kako je to lepo in veselo, če ste še res živi! Saj ne bi nihče več tega veroval. Iz mesta sem pisanje dobil, da ste mrtvi, in tako sem ljudem pravil.“

„Smrt mi je bila že odmenjena, le neko naključje mi je rešilo življenje.“

„Zato se bodemo pa vsi še bolj Vaše rešitve veselili.“

„O, ko bi bila sedaj Vaša gospa tú na Lipnici,“ pristavi Barba, „kako bi —“. Dalje ni zamogla govoriti, kajti maire jej je bil usta zatisnol bojéč se, da ne bi o onih strašnih rečeh, o majorjevem zahtevanji in o oklici jela govoriti. Gotovo bi se potem tudi lipniški gospod nad njim jezil, kakor poprej župnik. Vinko pa si je vse to početje in obnašanje drugače tolmačil. Ljudmile torej še vedno ni domá, mislil si je. Kje je in kod hodi, tega si skoro ni upal vprašati; saj bode moral še prehitro do cela pozvedeti o vseh domačih razmerah, in to mu bode morebiti prineslo mnogo bridkostij. Barba je omolknola, ker ga noče z novimi tužnimi novostmi žaliti. Zato se je Vinko kratko poslovil ter z Binčetom proti Lipnici odšel.

Pred nekimi meseci so ga od doma odpeljali v zapor; danes pak se prost zopet vrača v svojo domačijo. Vsak bi se bil veselil zaželenega trenotka svojega osvobojenja, a Vinko tudi danes ni vesel. —

Ko so bili v onem nesrečnem dnevu Vinka pozno po noči v Novomesto pripeljali, dejali so najprvo vse v zapor, a kmalu nato so jeli še po noči v sodnijskem zboru presojevati njihovo krivdo. Nektere izmed njih so k smrti obsodili, in sicer v kratko, kakor je bil kdo obdolžen, ne da bi vsakega posebej natanko izpraševali.

Med obsojenci pa je bil tudi Vinko Rojár. Dotični razglas o kazni in imenih obsojencev so takoj vsem občinam objavili, naj bi jim bila ta stroga obsodba v svarilen zgled, da se naj odslej skrbno varujejo upornih zločinov.

Proti jutru se je imela smrtna kazen izvršiti. Sodnijski vojni predsednik, neki postaran major, prebere zbranim obsojencem njih obsodbo. Ko pa bere ime Vinko Rojár, postoji malo z glasom, pogleda obtožencu dobro v oči, na to pa pomisli na prošle čase. Da, ne moti se; tega človeka je že enkrat videl. Pred štirimi leti je bilo. Takrat je bil še stotnik in je z majhnim vojaškim oddelkom za obrambo spremljal celo vrsto obloženih voz čez Uskoke proti Kolpi. Kmetje so jih napadli, vojake pobili in razpodili, on sam pa je utekel na Lipnico, kjer je našel varno zavetje. Kmetje so ga sicer tam kmalu poiskali in od gospodarja terjali, da bi ga usmrtili, toda lipniški gospod je preganjanemu možu izprosil življenje. Tega blagega čina se je častnik spomnil, ko je imel Vinka obsojenega peljati k smrti. Ali naj bi mu sedaj v tem nesrečnem trenotku ne pomagal, kolikor bi bilo mogoče? Poklical je torej vojake, ki so Vinka z Lipnice odvedli in od majorja pismeno zatožbo prinesli. Hotel je vse razmere še bolj na tanko pozvedeti, morebiti bi mu bilo mogoče pomagati.

„Kake krivde se obdolžuje ta mož?“

„Orožje je hranil v svojej kleti,“ odgovorijo vojaki.

„Ali je z njim tudi kakega Francoza napadel?“

„Ne!“

„Ali je sploh kak zločin zoper nas dejanstveno izvršil?“

„Ne. Strežaj ga pač dolži, da je kmete k uporu nagovarjal. Toda dokazati se mu to ne more,“ trdijo dalje vojaki.

Vinko se je torej le gledé orožja zagrešil. Tudi ta krivda se je včasih s smrtjo kaznovala, toda majorju sedaj vendar ni bilo prav težavno svojemu prejšnjemu rešitelju življenje oteti in tudi druge sodnike za svoj predlog pridobiti. Odločili so mu veliko let zapora.

Prihodnje jutro so Vinka iz Novega mesta odpeljali. Tudi on je bil častnika takoj spoznal, zató je pa lahko vedel, ktero naključje mu je

smrtno kazen odvrnolo. Nikdo se pa ni za to brigal, da bi bil oni razglas o Vinkovej smrti popravil.

Dva dni po tem, ko je lipniška gospa od doma utekla, dobil je maire v resnici smrtno naznanilo o lipniškem gospodu, in župnik je to tužno novost, ker je bila uradno potrjena, takoj Ljudmili sporočil. Ali čez nekaj časa so nekteri ljudje odločno trdili, da Vinka niso v Novem mestu usmrtili. Saj so sami videli, kako so ga vojaki živega in zdravega proti Ljubljani tirali. Tudi to se je Ljudmili sporočilo. Se vé da ni mogel nihče uganiti, ali so Francozi Vinku smrtno kazen odpustili in jo z zaporom nadomestili, ali pa mu hočejo še le po bolj natančnej preiskavi kazen odločiti.

V Ljubljani so Vinka le malo časa obdržali. Avstrijci so že Francoze od vseh stranij stiskali, in ti so zato svoje ujetnike iz dežele vèn v varnejša mesta pošiljali. Vinka so odvedli v neko trdnjavo na Laško.

Tam še le se je mogel ujetnik, od težavne hoje utrujen, odpočiti in v samotnej celici premišljevati svojo tužno osodo. Kakor drami oni, ki se iz hudih sanj prebudi, svoj spomin, da zamore razločiti, kaj je istina in kaj je dozdetje, tako je premišljeval Vinko nesrečne dogodke zadnjih dnij. Kako nenadno in nepričakovano je vse to prišlo! Prej ko se je nadejal, odtrgali so ga od doma ter ga siloma kakor razbojnika odpeljali v zapor, naj bi tam v ječi morebiti več let čakal dneva rešitve. Ljudje so ob cesti postajali, ko so ga tirali mimo, glave stikali in se ná-nj kažóč popraševali. A za vse to se je on le malo brigal; ni ga bila mnogo pretresnola smrtna obsodba, še manj pa strah pred zaporom. Edina misel, s ktero se je vedno in neprestano bavil, ktera mu je duh morila in vsa čuvstva z grenkostjo napolnjevala, bila je ona misel na zadnje trenotke na Lipnici in na — Ljudmilo. Srce se mu je krčilo, ko je pomislil na reči, ktere bi on moral, a skoro ni mogel verjeti. Poznal jo je iz njene zgodnje mladosti. V skrbnej maternej vzgoji in pod bratovim varstvom je krasna deva tiho domá v deviškej nežnosti odraščala kakor cvetica na vrtu, kterej marljivi vrtnar pospešuje in varuje rast in lepoto. Kako sramežljivo je zarudela in oči povesila, ko jo je poprosil roke v zakon, s kakim ponosom in veseljem je on popeljal svojo mlado nevesto na svoj dom, da postane njegova družica in njegova gospodinja. V nekaljenej sreči jima je prešel prvi čas njunega skupnega bivanja, ona je bila v celej okolici uzor poštene žene in marljive gospodinje. Ali ga naj bi pa ona, ki mu je bila s čisto in iskreno ljubeznijo zvesto udana, pri prvej priložnosti že zapustila in z nepoznatim tujcem sramotno pobegnola? Ne, ne! Nikoli! To ni nikakor mogoče! pritrdil si je Vinko pomišljujoč. — In vendar! mislil si je dalje, ona sama je vedela za mojo orožnico. Kje drugej naj bi bil torej major o tej stvari kaj zvedel? Pač sem tudi jaz zapazil, da si major išče njene naklonjenosti, in Ljudmila sama ni

mogla tajiti, da mu je ono pismo pisala: „Vse Vam rada storim, kar želite, da le pomirite moje obupno srce. Moj mož ničesar ne vé.“ Kdo bi mi to pojasnil, da bi njo opravičil? Kake skrivnosti ima ona pred mano? Zraven pa še njeno čudno vedenje v onem času. Da, prisiljena je pisala, -- zakaj pa ni meni zaupala, jaz bi jo bil varoval pred celim svetom. Ali kaj! Moje besede je niso mogle utešiti, le major sam zamore pomiriti njeno „obupno srce“. — O, kam ste prošli vsi moji lepi pojmi o ženskej kreposti in zvestobi! Vera v njo mi je izginola, z njo se je pa tudi porušilo vse veselje mojega življenja. Smrtno kazen so mi odpustili, življenje so mi darovali, o da bi bili pač znali, kako slabo veljavo je imel za me oni iz blagega usmiljenja podeljeni dar!

Počasi so se vrstili tužni dnovi, jetniku so prinašali vedno enako razmišljevanje. Nekega dne pa se odpró ječina vrata, in pred strmečega Vinka stopi drug nov ujetnik — njegov brat Binče.

Čudno in nenadno je bilo obema to svidenje. Kakor otrok je Binče ljubkoval svojega brata, kojega je že mrtvega objokaval. Naglo in neredno mu je razlagal, kaj je vse doživel in kako je prišel v ta kraj.

„Vinko, veséli se, kmalu prideva iz tega kraja! Tako mi je korporal trdil, in on mora že vedeti, ker je pri Francozih. Saj je pa tudi zeló potrebno, da kdo domú pride. Jaz sem si hotel ženo in gospodinjo poiskati, ker je domá zdaj vse prazno in zapuščeno brez gospodarja.“

„Kje je pa Ljudmila?“ vpraša tiho Vinko.

„Izginola je takoj drugi dan, potem ko so tebe odpeljali. Nihče ne vé, kje da je. Tudi major je hitro s svojimi vojaki z Lipnice odšel, in sedaj ni tam nobenega zapovednika.“

Binče je urno razložil, kar je vedel in znal. O uzrokih kakega dejanja pa ni nikoli ničesar pomislil ali poprašal. A Vinko je bil bolj natančen. Kam je šla drugam nego z majorjem tja po svetu. Ta misel je bila prva, ki se mu je z vso silo vrivala in mu trgala srce, da je komaj umel dolge razprave zgovornega Binčeta, kteri pač še slutiti ni mogel, koliko bolesti prizadenejo Vinku njegove opazke.

„Da, Vinko, na Lipnici je sedaj kakor v puščavi. Vse tiho, pusto in neumno. Dà na Lipnici in po vsej okolici so ljudje neumni. Misli si, Vinko, kaj si je zmislil naš maire, ki je bil do sedaj pameten človek. Majorja je v zakon oklical z — Ljudmilo. Ali ni to neumno, smešno? Saj še ti živiš!“

To spregovorivši je Binče roke sklenol ter se je pričel na ves glas smejati. Ko je pa čez nekaj časa zapazil bratov žalostni in resno pomišljujoči obraz, osupnol je in se prestrašil, ker ni umel, zakaj bi se naj Vinko sedaj še posebno žalostil.

„Ne bodi hud, Vinko, in ne glej tako silno žalostno. Ti se za Ljudmilo bojiš, a jaz vém, da se kmalu domú vrne. Jaz sem bil že tudi

k smrti obsojen, k pravej, resničnej smrti, toda major mi je življenje rešil. O major ni tako hudoben, kakor sem si mislil; še prav dober je in nama gotovo naklonjen. Morebiti on tudi Ljudmilo kje najde, in jaz sem prepričan, da jo bode varoval in na Lipnico nazaj poslal, če je prav morebiti nima tako rad kakor naju."

Vinko si je glavo z roko podprl ter se v stran obrnol, da bi preslišal Binčeve tolažljive besede, ki so bile dozdevnosti večjidel nasprotne. Binčeta je pa to vedenje še bolj užalilo. Nikoli ni videl svojega brata bojazljivega; ko ga torej danes tako tužno zamišljenega vidi, oklene se ga okoli vratú ter ga jame ihtéč milovati, kakor plaka otrok, ko vidi svojo mater jokati, če prav ne vé, zakaj ona žaluje.

„Vinko, Vinko, poslušaj me! Ljudmila bode kmalu domú prišla, in nama se ne bode nič hudega zgodilo. Tako je korporal rekel in on že vé. Zato bodi vesel in ne glej vedno tja v zid! K meni se ozri in se nasmehni! Da, jaz hočem za te pretrpeti, ko bi ti hoteli Francozi kaj žalega storiti, pa Ljudmilo bodem šel iskat. Samo poglej me vendar enkrat!"

Tako je dolgo tolažil, prosil in jokal. Naposled je utrujen glavo na Vinka naslonil in v bratovem naročji, kakor že čestokrat prej, zaspal. Saj je vsako njegovo čuvstvo, če se je še tako živo v njem razvnelo, hitro kakor slama zgorelo in kakor dim v zraku izginolo.

Žalostni dnevi, dolge kakor večnost so bile noči ujetnikoma, ki sta čakala rešitve. A vendar je še pred koncem leta Avstrijcem prišel dan odločilne zmage, ujetnikom pa dan rešenja.

Po bitvi pri Višnjej gori, ktera se je Francozom tako nesrečno sponesla, pomaknol se je general Rebrović dalje proti Ljubljani ter se je na Grosupljem zjedinil s svojim polkovnikom Milutinovićem, ki je Francoze naprej proti Ljubljani podil. Tudi po Gorenjskem se je že bližal feldzeugmeister Hiller. Ko je torej francoski namestni kralj videl, da so ga sovražne čete že skoro od vseh stranij obsule, zapustil je Ljubljano ter se napotil proti Laškemu. Takoj za njim pa je od Črnuč prihitel general Fölseis in je v Ljubljani svoje moči s četami generala Rebrovića združil. Francoska posadka na gradu se je obkoljena in obsedena še pet dnij branila. Začetkom meseca oktobra pa je že Hiller s svojo armado pred mestom stal, da bi avstrijsko vojno moč pomnožil. Francoska posadka se je udala, avstrijske čete so v vojaškem redu stopajoč s svirajočo godbo v mesto pohajale, na gradu se je pa čez štiri leta zopet ponosno vzdignol habsburški orel, ter je v zraku zvihrala avstrijska zastava.

Malo dnij pozneje je bila ona strašna, krvava bitva pri Lipskem, ktera je imela prežalostne posledice za Napoleonovo moč. Razven drugih njegovih izgub izročile so se tudi ilirske pokrajine Avstrijcem, kterim so

bile prej odvzete. Napoleonove državne stvaritve v Italiji pa so se naglo kakor čez noč porušile. Se vé da so bili vsi ondotni avstrijski ujetniki takoj izpuščeni; tudi Vinko in Binče sta se kmalu po onej bitvi vračala varno domú. —

Do mairjeve hiše prišedši spomnil se je Vinko Binčevih opazek. Stopil je torej v hišo, da bi pozvedel, ali še res ni Ljudmile domá, in ali je vse resnica, kar je Binče o oklici pravil. Res je Barba prej kakor jo je kdo vprašal, povedala, da gospe ni domá. Nato sta pa oba o tej reči molčala. Se vé, mislil si je Vinko, nevšečnih stvarij mi nočeta praviti in me žaliti. Zato ni dalje popraševal, ampak z Binčetom je takoj odšel.

Prvi, kteri je njima na Lipnici nasproti prišel, bil je Matevž, ki je z dvema ali tremi hlapci sam bival na lipniškem domu. Gospoda in Binčeta ugledavši je na mestu obstal, usta odprl in široko gledal. Ni vedel, kaj bi rekel, ali naj se jokal ali smejal. Še le ko ga je začel Binče ogovarjati in pozdravljati, vprašal ju je polagoma, ali sta kaj lačna. Se vé, Matevž je bil sedaj na Lipnici oskrbnik, kuhar in vse; hotel jima je torej postreči.

Drugi človek, kteri ju je srečal, bil je debeli korporal v okusnej civilnej obleki. Levo roko je nosil na ruti obvezano.

„Kaj pa Vi tu delate?“ praša Vinko.

„Včeraj sem prišel; ker pa nisem tu pravih ljudij domá dobil, hotel sem zopet oditi. Glejte, gospod, vojska se za me ni prav srečno končala. Na ljubljanskem gradu sem se bojeval, in bil sem ujet. Roka mi je ranjena, zato pač ne bodem nekaj časa sposoben za vojno službo. Pa si tudi ne želim k vojakom nazaj. Rad bi kako drugo službo pri zasebnih ljudeh dobil.“

„Dobro, pa ostanite pri meni. Jaz potrebujem ljudij, ker so prejšnji skoro vsi odšli. Treba mi bode tudi strežaja in pa oskrbnika: ne ljubi se mi, da bi se še dalje sam toliko ukvarjal. Čemu neki!“

„O jaz bi rad pri Vas ostal, toda vendar le pogojno.“

„Ktere pogoje stavite?“

„Glejte, gospod, človeku ni dobro —.“ Glas je bivšemu korporalu v grlu zaostal, ko je zapazil, kako je danes Vinko zeló čmeren. Saj pa tudi njegov pogoj ni bil kak navaden.

„Torej kaj ni dobro človeku?“ praša Vinko nevoljen.

„Gospod, ne bodite hudi! Bodem pa drugikrat povedal,“ pravi korporal boječe, kajti Vinkov osorni sprejem ga je bil vsega prestrašil. Saj je bila od njega njegova sreča odvisna.

„Tudi dobro!“ pravi Vinko mrzlo in v hišo odide. Lipniški gospodar si odklene sobe, hodi od ene do druge in jih pregleduje. Stanovanje je še tako kakor je bilo, a vse je tiho in prazno kakor v zakletem gradu.

V sobi svoje soproge Vinko postoji ne vedóč, kaj bi najprvo počel. Vsi so me zapustili, mislil si je, sam duh prošlosti mi veje iz tega zidovja. Polje in vse posestvo je ponemarjeno, dosti truda in marljivosti bode potreba, da ga zopet uredim. A čemu naj bi se trudil? Komu naj bi daroval svoje dobičke? Komu naj bi posvetil svoje moči? Saj sem sam. Brat je že z vsem preskrbljen, jaz torej nimam človeka, za kterega naj bi se trudil, kojega bi res še ljubil. — Pač! Ena misel me je že od mladosti vedno navduševala, za prospeh svojega namena sem žrtvoval že mnogo truda in denarja. Moj mili rod slovenski! Tudi ti si od vseh zapuščen, pozabljen, tvoj jezik zaničevan, še tvoji lastni sinovi te ne čislajo. V enakej osamelosti in revnosti naj se združite najini poti! Glej, kar mi je ostalo življenja, darujem ga tebi v občni blagor, v prid svojih rojakov! Tvoja ljubezen naj mi bode tešilo, da pozabim, kaj sem vse izgubil!

Vinko se ozre na Ljudmilino podobo, ki je v pozlačenem okvirji visela nad njeno posteljo. Njo je zamišljen dolgo gledal. — Trkanje na duri ga predrami iz zamišljenosti; vrata se odpró in noter stopi — gospod župnik, ves utrujen in zasopihan.

„Slišal sem, da ste prišli, Vinko,“ reče prišlec, ki je Vinka že od mladosti poznal ter ga zato vedno s krstnim imenom nazíval. „Zato sem naglo prišel Vas pozdravljat. Skrajni čas je že bil, da ste se vrnoli.“

„Res, dom silno potrebuje gospodarja.“

„In pa Vaša gospa in Vaš sinek! Ali nato ne mislite?“ praša župnik trpko.

„Gospod župnik, ali ne veste?“

„Vse vém; zato sem k Vam prišel. Hitro odrinite po-njo. Dosta je že revica pretrpela.“

Nepovoljni so bili Vinku ti pogovori. Mislil si je, da o Ljudmili že vse prav vé, kar je res. Sam ne bi bil nje še v misel ne vzel, toda župnikovega vprašanja se ni zamogel ognoti.

„Jaz naj bi po njo hodil, ko je z majorjem odšla!“ reče mrzlo.

„Kaj? Ne oskrunjajte časti svoje soproge! Ona ni z njim odšla, ampak pred njim je ušla. Kje pa ste te laži slišali?“

Vsega Vinko res ni slišal, ampak sam si je tako razložil. Pa saj je maire njun oklic pismeno na deski razglasil.

„Ali se nista že bila dala oklicati?“

„Ona ne; še vedela ni s prva o tem. Major sam je to mairju naročil, ker je hotel potem gospo s silo zá-se pridobiti.“

„Pismo njeno, ktero je majorju pisala, sem pa vendar bral.

„Pa berite tukaj tudi majorjev list.“ Župnik mu da v roke ono pismo. „Gospa je prav storila, da Vam ni ničesar povedala. Vi bi se bili z majorjem sprli, on pak bi bil Vas vendar le lahko zaprl, ali bi

se bilo pa še kaj hujšega zgodilo. Ona je neodločno odgovorila, hoté si s tem le toliko časa pridobiti, da bi Avstrijci prišli in majorja izgnali. In to bi se bilo tudi zgodilo, ko bi ne bilo takrat na vrtu majorju gospejino pismo iz rok padlo. Saj so bili čez malo dnij po Vašem odhodu že Hrvatje pri nas.“

Vinko je jel izpoznavati, da je bil oni notranji glas, ki mu je v prsih vzbudivši se tolikrat o Ljudmilinej nedolžnosti pričal, vendar le resničen. Župnik se je vsedel ter je vse dogodke po Vinkovem odhodu temeljito razložil, Vinko se je pa nekoliko sramoval, da je o svojej soprogi tako krivično in nevredno mislil in še župniku o tem govoril; moral bi jej več zaupati. Prijetna novost o njenej nedolžnosti ga je vsega spremenila. Kakor onemu, ki se je iz hudih sanj prebudil ali se pa iz smrtne nevarnosti rešil, srce od veselja iznenadjeno krčevito trepeče, tako je bil po tej novici Vinko razvnet. Naglo je vstal, da bi k njej odpotoval.

„Povejte mi, kje da je, kam naj grem!“

„Ne zopet tako burno, prijatelj! Vse bodete zvedeli,“ pravi župnik ter mu razloži, kod naj potuje. „Mislite si, ona stanuje sedaj pri materi našega Dobrihe.“

„Kako je to mogoče! Dobriha ni nikoli svojih starišev poznal.“

„Tudi meni se čudno zdi. A Dobriha mi je sam danes to pisal. Naznanil je prvič, da Ljudmila silno žaluje, ker ne more ničesar o Vas zvedeti. Dalje pa pravi, da je našel svojo mater. Takoj ko je tja prišel, spoznal je hišo in vrt, kojega se je spominjal še iz svojega detinstva. Pogovoril se je s staro gospodinjo in vse se je ujemalo. Zraven pa je nosil Dobriha vedno pri sebi malo podobico svoje matere; to sliko je bil k sreči od doma s sabo prinesel. Na drugej strani podobe se je dal povrhnji listič odstraniti, za kar pa Dobriha do sedaj še ni vedel. Pod lističem je bilo zapisano materino zakonsko in dekliško ime, tako da o vsej tej rodbini ni nikakega dvoma več. Idite in prepričajte se sami, pa ženo in sinka domú pripeljite!“

„Čudno!“ vzkliknol je Vinko po stopnicah urno dol gredóč, da ga stari župnik ni mogel dohajati. Zadnje besede svojega starega prijatelja je komaj še slišal; hitel je v hlev, da si pripravi voz in konja za potovanje.

Na dvoru je zagledal korporala, ki je zaradi Vinkove neprijaznosti vedno še žalosten okoli pohajal. Hotel ga je potolažiti, zato ga prijazno nagovori:

„Kaj torej ni dobro človeku?“

„Ni dobro, če je sam.“

„Čakajte!“ pravi nagajivo Vinko, da si je že umel korporalove želje. „Kmalu Vam naberem celo kopico poslov in delavcev, da Vam ne bode dolg čas.

„Ne, tako ne mislim. Zakonska žena —.“

„Kaj? Ženiti se hočete v mojej službi? Ali Vam je res tako potreba?“

„Glejte gospod! Jaz nisem več tako hudo mlad. Če pa star in bolehen postanem, je vendar dobro, da imam človeka, ki mi kupico vode prinese.“

„Da, da!“ pravi Vinko. „To so pač tehtni uzroki. Brez vode je bolnemu človeku pač težko biti. Ktero nevesto ste si pa izbrali? Iz Francoskega?“ praša dalje Vinko, če prav je vedel, ktero ima korporal v mislih.

„Ne, gospod! Glejte, jaz sem mislil —, Zalika je dejala —.“ Dalje ni šlo. Korporal je sramežljivo obmolknol ter zarudél v tla gledal.

„Tako, tako! Čujte, korporal! Jaz ne nasprotujem vajinej zaroki. Zalika je pridna in prav umna deklica. Pri meni lahko ostaneta v službi, dokler bode Vama drago. To Vam moram pa vendar še povedati: Vi korporal ste bili pogumen in vrl vojak, a sedaj pri ženitvi ste strašno neukreten. Stavim, da se bode Zalika bolj pogumno vedla.“

To spregovorivši je Vinko smejé se odšel voz pripravljat, korporal je pa ves osrečen za njim gledal, in pod košatimi brkami so se mu beli zobje zasvetili prav takó kakor takrat, ko mu je Zalika pri slovesu zlat denar v roko stisnola.

Vinko se je še poslovil od župnika ter se odpeljal od doma. Korporal se je bil tudi že namenil na Štajersko odpotovati. Ko je pa slišal, da hoče gospod sam Ljudmilo in strežnico domú pripeljati, sklenol je Zaliko na Lipnici pričakati. Ko je torej videl gospoda od doma odhajati, stekel je za vozom ter Vinka proseče nagovarjal: „Gospod, Zalike ne pozabiti, Zalike!“ Vinko je smejé se prikimaval, korporal je pa naročeval, dokler je mogel voz dohajati. —

Nekaj časa pozneje so obhajali na Lipnici nenavadno veselico. Korporal in Zalika sta imela svojo poroko; a to še ni bilo vse. Lipniški gospod je priredil sijajno slovesnost, da s svojimi sosedi po končanej vojski pozdravi blagi čas zaželenega mirú, da proslavi rešitev od tujega gospodstva in srečno spasenje iz ljutih vojskinih zaprek.

Po končanem duhovskem opravilu v crkvi prihajalo je obilno množtvo ljudij iz farne vasi gor na Lipnico v slovesnem vzporedu. Bili so ženitvanski svatje in pa drugi iz sosednjih vasij k veselici povabljeni gostje. Pred njimi pa je ponosno jezdil Binče na svojem Murotu; tega mu ni mogel nihče zabraniti.

Pri hišnem vhodu je pričakoval lipniški gospod svojih gostov, njemu na strani je stala njegova soproga — Ljudmila. Ko jej je na tujem tuga in žalost do vrha prikipela, prikazal se je nenadoma Vinko. Prisrčen

vzklik — in okó, ki je do sedaj bolestno mrlo, oživelo je radostno, bledo lice je v sreči z nova udobljenej zažarelo. Danes se je zopet blažena ozirala na svojega moža, zaupno ga je popraševala, z ljubeznjivim nasmehljajem mu je kazala svojo strežnico Zaliko, ki se je kot srečna nevesta vračala na dom. Ljudje so gospo po ločitvi danes prvikrat zopet videli. Vsi so jo ljubili; sirotam in ubožcem je bila prava mati. Cela okolica je zaplakala, ko se je zvedelo o njenej nesreči. Sedaj pa so vsi privreli na Lipnico, da bi pozdravili svojo dobrotnico. Ona in Vinko sta vse enako prijazno sprejela in nagovarjala, ko so se okoli nju rili in stiskali. Vsak je hotel gospodu roko stisnoti in eden pogled iz gospejinih očij ujeti. A prvi med njimi je bil Brlogar in dalje drugi sosedje, kterim je Vinko v zadnjih časih dokaj dobrot storil. Vsi so vedeli, kaj je moral on prestati, kaj ona pretrpeti. Zato je danes marsikomu oko hvaležnosti in veselja rosilo, ko je videl Vinka, iz hudih nevarnostij rešenega, z Ljudmilo zopet moško zapovedovati na lipniškem domu. —

V prostornih izbah so imeli velike gostije; veselo petje in godba je izraževala radostna čutila. Dobriha je ubiral najkrasnejše in najveselejše pesni, in on, ki je doslej veselje drugih ljudij le čmerno in tiho opazoval, on se je danes v resnici tudi sam z njimi veselil. Nemirno življenje pri tujih, sovražnih ljudeh mu je že v početku zamorilo vsak radostni navod, a pogled na svoj rojstveni kraj mu je odprl vsa čuvstva prave detinske sreče.

Vinko je v ožjem omizji okoli sebe k prijaznemu razgovoru zbral vse odlične može; med njimi je bil tudi župnik in gospa Dobrinova, ki je s svojim sinom prišla gledat Ljudmilino domovje.

Sluga prinese list, ki je bil Binčetu namenjen. Binče se ustopi sredi sobe ter jame s čudno-resnim obrazom, kakor da bi kraljestva razdajal, pismo odpirati. Vsi ga gledajo.

„Gospica Nina je pisala.“

Društvo se glasno zasmeje vedóč, kaj je Binče v Ljubljani počenjal.

„Kaj je pisala?“ praša Matevž.

„Ona se odpove zavezi z mano, ker jaz nisem za njo pripraven ženin. A njena sestra Lina me rada vzame.“

Vsi se še bolj posmejé.

„Kaj bodeš storil?“ pobara dalje Matevž.

„Sedaj sem prost. Line mi pa tudí ni treba jemati; saj jej nisem ničesar obljubil.“

„Pa saj tebi sedaj tudi ni žene treba, ko je Ljudmila domú prišla. Bode že ona gospodinjila.“

„Tako je!“ pravi Binče. „Dosta je že zakona v hiši, ko se je še korporal oženil. Midva bodeva pa dalje tako živela kakor prej, ptiče lovila, balon spuščala i. t. d.“

Popoldne je bilo na vrtu vse živahno. Deklice so zapele ter druga druge se držéč jele so plesati „kolo“. Zalika je vodila. Korporal se ni mogel nagledati svoje zale neveste, ki se je tako brhko obračala ter se z dražestno priročnostjo odlikovala s svojimi družicami. Ni se ganol od nje, zato so ga večkrat v kolo ujele in se mu smejale. A on je rad potrpel, da se je le pri tem bolj pokazala Zalikina spretnost.

Proti večeru so možje na bližnjem griči zažgali kres, da so plapolajoči, proti nebu švigajoči zublji v temnej noči svetu kazali dan rešitve in osvobojenja ter pričali slavnost tega dneva. Nato so z gorečimi bakljami v roci stopili pred hišo ter so k slovesu pozdravili lipniškega gospoda kot svojega novega župana; pri zadnjej srenjskej seji so njemu sosedje soglasno izročili to častno službo. Vinko se jim je prijazno zahvalil ter jim v krepkem govoru vzbujal narodno zavest, domačo slogo in ljubav do domovine. Burni „živio“-klici so odmevali proti nebu, čuli so se vzbudni pozdravi na domovino in na vladarsko hišo. Vsi so se po tej slovesnosti gineni razšli, in župnik si je odhajajoč smehljaje šepetal: Vsi so osrečeni, prišel je čas blagega mirú. Moje delo je končano. Sedaj, gospod, vzemi k sebi svojega hlapca!

Temno se je bilo že zmračilo. Ljudmila je bila dete spat dejala ter je pri oknu gledala v krasno jesensko noč. Zopet se je presrečna naslanjala na svojega moža, kakor v onem nesrečnem dnevu na vrtu, ko so Vinka potem nagloma odvedli v zapor. To so bili strašni časi, a sedaj je vse prestano. Vrtna šuma in cela lipniška okolica leži zdaj zopet v nočnej tmini tiho in mirno razprostrta, kakor v prejšnjih srečnih dnevih. Pri vrtnej ograji sloni dolga moška postava — Dobriha, ter ves zamaknen opazuje jasno, zvezdnato nebo. Večernica — Venus zliva z vso močjo in krasoto svojo žarno-milo luč na zemljo, da bi s svetnega pozorišča prognala ostudno zavist in krvni prepir, da bi vse stvarstvo zagrnola v osrečevalni sèn, oznanjujoč mu srečo in blagost: Mir, mir bodi vsem ljudem!

„V svetem miru počiva vsa priroda,“ pravi Vinko. „Tudi razburjeno človeštvo se je pri nas pomirilo. Ali do sedaj so bili strašni, pogubni časi za naše sosede in za najino mlado srečo. Koliko bede in žalosti so ljudje pretrpeli. Marsikaka sreča je uničena, marsikako mlado življenje zamorjeno, kakor mlada cvetka, ki iz tal izruvana vela na tleh leži po prvem pomladanskem piši.“

Ljudmila nagne svojo glavico ter jo svesta si sedanje nekaljene sreče naslanja na Vinkovo ramo; srčno mu stiska roko, ko jo sladko prešine osrečevalni spomin moževe rešitve ter pristavi:

„Ali marsikaka videzno šibka rastlina je utrdila svoje korenine v zemljo, ukrepila steblo, da kljubuje viharju in po hudem piši ostane ponosno kot zmagovalka na svojem mestu; nje niso zmogli — — pomladanski vetrovi.

Anton Bartel.